TÜRK KLÂSİKLERİ SERİSİ: 4

ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

YUNUS EMRE

DİVANI

Cilt: 2 - 3

Yunus Emre'ye ve diğer Yunuslara ait önsöz — diğer Yunusların şiirleri — Yunus Emre divanına ait açılama — açılamanın me'hazları — Yunus divanına ait lûgatçe — Yunus'a ait besteler.

İSTANBUL
AHMET HALİT KİTABEVİ
1 9 4 8

Birinci cildin basımı aceleye geldiğinden beraber çıkması icabeden ikinci cilt buraya girememişse de birinci cildin üzerinde cilt (1 ve 2) diye kalmıştır. Size sunduğumuz bu kısım böylece asıl ikinci ve üçüncü cildi teşkil etmekte ve böylece Yunus divanı tamam olmaktadır.

I

BAŞLANGIÇ

XIII üncü yüzyıl, Anadolu Selçuklularının en buhranlı devresidir. İzzeddin Keykâvus'un Sivas'ta 617 hicride (1220) ölümü üzerine yerine geçen Alâaddin Keykubad, Anadolu içinde birçok yerleri zaptediyor, Kıpçak ülkesine kadar yürüyüp ılgarda bulunuyor. Celâleddin Harzemşah'la savaşıyor. Devlet, görünüşte pek fazla kuvvetlidir. Fakat Mogollar, artık Anadoluya yönelmişlerdir. 629 da (1231-2) Sivas'a kadar gelip birçok adamlar öldürüyorlar. Ordu gidinceye kadar geri çekilmiş bulunuyorlar. Ahlat'ta bulunan Harzem beyleri, Alâaddin tarafından Erzurum ovasına yerleştiriliyorlar. Harzemlilere düşman olan Mogollar, Erzurum ovasına yürüyüp Harzemlileri kılıçtan geçiriyorlar, oradan Ahlat'a kadar bütün ülkeyi çiğniyorlar. Harzemliler, Erzincan, Amasya ve Lârende illerinde yerleştiriliyor ve buraların hasılatı, Harzem beylerine veriliyor. 630 da (1232-3) Mısırlılarla savaş oluyor. 634 de ölen (1237) Alâaddin'in yerine Gıyaseddin Keyhusrev geçiyor. Sadeddin Köpek, padişah üstünde büyük bir nüfuz sahibi. Bu adamın kötü idaresi ve teşvikleri yüzünden Harzemliler, ülkede bir fesat unsuru haline geliyorlar. Gıyaseddin, bunların beylerini hapsettiriyor ve bey, hapiste ölüyor. Harzemliler, canlarını emniyette görmiyerek bulundukları yerleri yağma edip kaçıyorlar, arkalarından gönderilen orduyu mağlûp ediyorlar.

Halk, bir yandan devlete vergi vermede, bir yandan yerlilerden, azlıklardan ve frenklerden meydana gelen orduyu beslemeye çalışmakta, bir yandan Harzemlilere mal yetiştirmede, bir yandan da Mogolların saldırışlarından

canlarını korumaya savaşmadaydı. Bütün bunların üstünde yerli beylerin zulmü, hadden aşırıydı. Tohumunu alamıyan, eğer varsa, toprağını ekemiyen köylü, mistik bir kanaatle ancak Tanrıdan yardım bekliyordu. Zaten başta padişah olmak üzere bütün devlet adamları da bir taraftan halka karşı nüfuzlarını korumak, bir taraftan da kendilerini teselli etmek için mistik inanışlara sarılıyorlardı. Henüz Abbasoğul'larının, yüzyıllardanberi teessüs etmiş olan an'anevî nüfuzları kırılmamıştı. Fakat onlar bile tamamile ortodoks akidelerden uzaklaşmışlar, daha ziyade batınî bir zümre olan Ahılığın reisliği payesini almışlardı. İzzeddin Keykâvus, halife En-Nâsır li-din-illâh tarafından gönderilen Fütüvvet elbisesini giymiş, Alâaddin Keykubad, Halife tarafından elçilikle gönderilen Şihabeddin Sühreverdî'yi, bilginler ve şeyhlerle Aksaray'da karşılaşmış, halka karşı atının nalını öpmüş, onunla Halifeye Hıristiyanların haracından bir hayli para göndermişti. Mogol istilâsı şüphesine karşı Halifenin istediği iki bin atlı yerine beş bin atlı yollamıştı. Fakat bütün bu, belki de inanılarak başvurulan tedbirler, sarayın ve beylerin sefahetini yarı aç halkın gözünden gizliyemiyor ve halk, hükûmetten gün geçtikçe soğuyordu.

Tam bu sıralarda ileri vahdeti vücutçu olan ve softaların riyasına karşılık hayri gizleyip şerri açığa vuran, ayni zamanda şeriatçılarla uyuşmamakla beraber elbise, külâh, zikir, erkân vesaire ile halktan temayüz ederek kendilerini, avam saydıkları halktan ayırdedip havas addeden sofilere de muarız olan ve kabul ettiklerini olduğu gibi kabul edip elbise, zikir, erkân vesaire ile halktan ayrılmıyan, ancak bir kişiyi baş, kutub, yani Peygamber'in sırrının varisi, daha doğrusu Tanrının kemalile zuhuru bilerek ileri bir görüşle bütün insanları bir gören, din ve mezhep kayıtlarından bile kurtulup aralarında tam bir kardeş yaşayışı sağlıyan Melâmetlîler'in birliğini temin eden Baba İlyas,

Amasya'ya gelmiş, orada yerleşmişti. Horasanilerden, yani Melâmetîler'den olan Baba İlyas'ın halifesi Baba İshak, halka kendisini sevdirmiş, bir zaman gizlendikten sonra Amasya köylerinde ortaya çıkmış, halkı, Gıyaseddin Keyhusrev'in hareketlerini anlatarak hükûmetten büsbütün soğumuştur. Hükûmet ağzını kullanan tarihlerin bir muskacı, bir yalancı ve bir ihtilâlci olarak gösterdikleri Baba İshak'ın, halk tarafından pek çok sevildiği ve Anadolu'daki ilk halk isyanının kudretli bir mümessili olduğu muhakkaktır. Köylüler, göçebe Türkmenler, hükûmetin hareketlerinden kırılan Harzemliler, tamamile Baba İshak'ın etrafına toplanmışlardı. Başlarını, yani Baba İshak'ı «Baba Resulullah» diye bir peygamber, yahut bütün dinleri birleştiren bir mehdî sayan bu büyük topluluk, nihayet 1237-1238 de hükûmet aleyhine ayaklandı. Hükûmet ordusu komutanı Muzafferüddin Ali-Şir'i altedip Malatya'ya kaçıran Babalı'lar, Sivas'a yürüdüler. Sivas ordusu da mağlûp oldu, İğdişbaşı ve diğer beyler öldürüldü, Tokat ve Amasya ele geçirildi. Nihayet Kırşehir vilâyetinde Malya ovasında toplanan Babalılar, İmparatorluk ordusu tarafından zorla mağlûp edilip kılıçtan geçirildi, Baba İshak ve ayaklanma bastırıldıktan sonra ele geçirilen şeyhi Baba İlyas, 1240-41 de Amasya'da öldürüldü. Öldürülen Babalıları resmî tarihler, tabiî hükûmet lehine bir mübalâğayla dört bin kişi olarak kaydetmede, fakat kadınlarile beraber savaşan âsilerin ele geçenlerinden iki üç yaşındaki çocuklardan başka hiç kimsenin sağ bırakılmadığını da söylemededir.

***

Bu büyük isyanın bastırılması, yalnız hükûmetin bir müddet daha sallanarak ve Mogol nüfuzuna dayanarak ayakta kalmasından başka bir sonuç vermemişti. Erzurum Mogollar tarafından yakılıp yıkılmış, 641 de (1243) Kösedağı'nda Selçuklular, tamamile bozulduktan sonra Sivas, Erzincan ve Kayseri, Mogolların ellerine geçmişti. Bu büyük

mağlûbiyet, Selçukluları resmen Mogolların hâkimiyeti altına almıştı. Artık Mogollara verilen vergiden başka halkı ardı arası kesilmiyen elçileri de ağırlayıp beslemek, hediyelerle onların da gönüllerini hoş etmek mecburiyetindeydi. Bütün bu ahval karşısında hükümdarlar ve beyler, birbirlerile uğraşmada, ülke içinde Ağaçerleri gibi bazı boylar çapulculukla geçinmede, Ahmet ve 1277 de Cimri isyanı halkı birbirine kırdırmadaydı.

XIII üncü yüzyıl işte bu suretle geçmiş, XIV üncü yüzyılda Selçuk imparatorluğu tamamile yıkılmış, yerini birçok yeni beyliklere bırakmıştı.

II

YUNUS EMRE'NİN MENSUP OLDUĞU ZÜMRE

Büyük şair Yunus Emre'nin tarihi hayatına dair bilgimiz hemen hiç yoktur. Yalnız birçok şiirlerinde «Baba Taptuk» adlı bir şeyhin dervişi olduğunu övünerek söyliyen şair, en eski metinlerde bulunan ve kendisine ait olduğunda hiç bir şüphe bulunmıyan bir şiirinde de

Yunusa Taptıktan oldu hem Baraktan Saltuğa
Gûş kıldı cünki bu sır ben nice pinhan olam

diyerek Taptık Baba'nın şeyhinin Barak Baba, onun şeyhinin de Saltuk Baba olduğunu haber vermekte ve tarikat şeceresini bildirmektedir.

Sarı Saltuk, Bektaşi an'anesine göre Hacı Bektaş'ın halifelerindendir. Bu zatın meakıbı «Vilâyetname» , yani «Hacı Bektaş Menakıbı» nda ve «Otman Baba Vilâyetnamesi» nde olduğu gibi, hakkında «Saltukname» adlı ayrı bir vilâyetname de yazılmıştır. Sarı Saltuk, Hacı Bektaş menakıbında Hacı Bektaş'ın halifelerindendir. «Saltukname» de de Sarı Saltuk, Hacı Bektaş'la ve Taptuk Baba, Sarı Saltuk'la münasebettardır. Tarih, Sarı Saltuk'un Hicrî 662 de (1263) Dobruca'ya geçen on - on iki bin göçerevli Türkmen kafilesinin başında bulunduğunu haber veriyor ki Selçukluların yıkıldıkları sırada (1300) Halil Ece ile Karesi'ye geçen ve sonradan Karesi beyliğini kuran Türkler, bunlardandır. İbni Batuta, Sarı Saltuk'un bir veli olmakla beraber kendisinden şeriata uymıyan şeyler nakledildiğini rivayet ediyor.

Sarı Saltuk'un halifesi Barak Baba hakkındaki bilgimiz daha fazladır. Yazıcızade'nin «Tarih-i Âl-i Selçuk» ıyle

«Cami-üd-düvel», Barak Baba'yı, İzeddin Keykâvus'un oğlu olarak gösterir. Kardeşile beraber İstanbul'da, Vasiliyus'un yanında kalan bu şehzadeyi patrik, Saltuk Baba'nın isteği üzerine ona vermiş, Saltuk da onu yetiştirerek halife yapıp Sultaniye'ye göndermiştir. Bunlardan daha mevsuk tarihlere göre Barak Baba, Tokat köylüklerindendir. Babası, beylerdendir, amcası da kâtiptir. Sarı Saltuk tarafından yetiştirilen bu şeyh, sakalını kestirir, bazan da Kalenderiler gibi çâr-darb olur, yani sakal, saç, bıyık ve kaşlarını tıraş ettirir, başına Türk şamanlarını andıran boynuzlu taç giyer, boynuna aşık kemikleri takar, Baraklılar denen ve kıyafet bakımından tamamile kendisine benziyen iki yüz kadar dervişle beraber gezer, şeriat emirlerine uymazdı. Maiyetindeki adamların davul, dümbelek ve nefirden meydana gelen bir de muzika takımları vardı. Mogollar, kendisini pek sayarlardı. Şam'a ve Haleb'e gitmiş, Mısır'a da gitmek istemişse de inanışı yüzünden kabul edilmemiş, nihayet 707 de (1307 - 1308) Giylânlıların isyanı üzerine Mogollar tarafından oraya elçi olarak yollanmış ve Giylân'da öldürülmüştür. Kemikleri, yahut onun sanılarak bir başkasının kemikleri Sultaniye'ye getirilmiş ve adına yapılan büyük bir tekkenin türbesine gömülmüştür. Vilâyetname, Barak Baba'yı da Hacı Bektaş halifelerinden olarak gösterir. Hacı Bektaş'la görüşmüş olması ve Hacı Bektaş'tan sonra Sarı Saltuk'a intisap etmesi mümkündür. Eflâkî menakıbı, Barak Baba'nın Mevlâna ile görüştüğünü de haber vermededir.

Taptuk Baba'nın Sakarya havzasında yaşadığını «Şakayık» söylüyor. Vilâyetnameye göre Taptuk da Hacı Bektaş halifesidir. Belki bu zat da Hacı Bektaş'tan sonra Barak Baba'ya ulaşmıştır. Ancak Yunus'un apaçık söylediğine göre Taptuk Baba, «Baraklılar» dandır. Hacı Bektaş'ın da Baba Resulullah'ın, yani Baba İshak'ın ileri gelen bir halifesi olduğunu Eflâkî tezkiresinden anlıyoruz. Şakayık, o çağlarda Anadolu'da yaşıyan Abdal Musa, Geyikli Baba, Abdal Murad gibi orduyla beraber savaşa giren Alp Erenlerin de Hacı Bektaş'ın mensup olduğu Babailerden olduğunu bildirmektedir. Hasılı bütün bu zümre, Tâc-ül-ârifin Ebu-l-Veaf'yı pir tanıyan ve «Vefaiye» tarikatinden olup Baba İlyas'ı ulu tanıdıkları ve onun etrafında toplandıkları için «Babailer» denen zümredir. Zaten Âşık Paşazade de Hacı Bektaş'ın Menteş adlı kardeşile Horasan'dan Sivas'a, oradan Baba İlyas'a Amasya'ya, oradan da Kayseri'ye geldiğini, Menteş'in Kayseri'den Sivas'a giderek orada şehit olduğunu, kendisinin de Kayseri'den Karaöyük'e gelerek Hatun Ana'yı kız edinip öldüğünü haber veriyor. Menteş, herhalde Babaî isyanında öldürülenlerdendir. Zaten bu ilk devirlerde henüz Bektaşilik teessüs etmiş değildir. Baba İlyas ve İshak'ın başına toplananlara Babailer, Barak Baba'ya uyanlara Baraklılar dendiği gibi Taptuk Emre, Said Emre, Yunus Emre, Gevher Emre, Talibî Emre gibi birçok zatların adlarında birer «Emre» vasfı bulunmasına, Anadolu'da Emreler, Emre adlı birçok köyler olmasına bakılırsa «Emreler» diye de bir zümre bulunduğuna hükmetmek iktiza eder. Fakat bütün bunlar, ayni inanışa sahip zümrelerdir. Nitekim ayni yüzyıldan itibaren Şemsiler, Edhemiler, Camiler, Haydariler, Abdallar, Kalenderiler gibi zümreler de esas bakımından pek az farklı Şiî - Batınî zümrelerdir. Bektaşilik, ancak XVI ncı, hattâ XVII nci yüzyılda bütün bu zümreleri temsil edebilmiştir.

Bu vedriğimiz hulâsadan da anlaşıldığı gibi Yunus Emre, Saltuk Baba halifesi Barak Baba'nın halifesi Taptuk Baba'nın dervişidir ve kökü «Horasaniler-Melâmetîler» e kadar çıkan ilk Babailerdendir.

III

YUNUS EMRE'NİN MENKABEVÎ HAYATI

Halk tarafından sevimli bir veli, büyük bir er ve kendi duygularını en güzel bir ifadeyle kendisine bildiren yüksek bir şair tanınan ve benimsenen Yunus Emre'nin hayatı da yine halk tarafından destanlaştırılmıştır.

Yunus'un menkabevî hayatını toplu bir halde «Bektaşi Vilâyetnamesi» nde, bazı rivayetleri Üftade'nin sözlerini toplıyan Aziz Mahdud Hüdaî'nin «Vakıat» ında buluyor, bazı rivayetleri de halktan duyuyoruz:

§ Taptık Emre, Hacı Bektaş'la görüştüğü zaman Hacı Bektaş, Erenler meclisinde kimden nasip aldığını sormuş, o da, yüzünü görmediğini, fakat avcunda bir yeşil ben olduğunu söyleyince elini uzatıp göstermiş, Hacı Bektaş'ın avcundaki beni gören (Taptuk) Taptık Emre, «taptık taptık» yani bulduk diye hemen Hacı Bektaş'a teslim olmuş.

§ Yunus, Eskişehrin Sivrihisar kasabası köylüklerinden «Sarıköy» lü bir adamdır. Bir kıtlık yılı Hacı Bektaş tekkesine gidip buğday istiyor. Boş gitmemiş olmak için merkebine dağdan alıç yüklemiştir. Hacı Bektaş, Yunus'a nefes mi, yoksa buğday mı istediğini sorduruyor. Yunus buğday istiyor. Hacı Bektaş, alıcın her tanesine bir, hattâ her çekirdeği başına on nefes vereceğini söylüyorsa da Yunus, buğday istemede ısrar ediyor. Eşeğine, taşıyabileceği kadar buğday yüklüyorlar. Yolda, yaptığı hatayı anlayıp geri dönüyor ve nefes istiyorsa da Hacı Bektaş, Taptuk'a gitmesini emrediyor. Yunus, bunun üzerine Taptuk'a gidiyor. Kırk yıl sırtında odun taşıyor. Her getirdiği odun dümdüzdür. Sebebi sorulunca bu kapıdan odunun bile eğrisi giremez diyor. Bir rivayete göre de Taptuk şeşte «şeştar», yani atlı telli saz çalarmış. Yunus, sazı duyunca kendisinden geçiyor ve Taptuk'a teslim oluyor. Uzun müddet Taptuk'a hizmet edip bir feyiz alamıyan Yunus, bir gün bıkıp kaçıyor. Yolda erenlerden yedi kişiye rastlayıp arkadaş oluyor. Herbiri bir gece dua etmekte ve bu dua yüzünden bir sofra gelmekte. Sıra Yunus'a gelince o da utanarak içinden yarabbi diyor, bunlar kimin hürmetine istiyorlarsa onun hürmetine lûtfet, beni utandırma. O gece iki sofra geliyor. Erenler, kimin hürmetine dua ettiğini soruyorlar. Yunus, siz söyleyin diyor. Erenler, biz Taptuk'un dervişi Yunus hürmetine dua ediyoruz deyince hiçbir şey söylemeden hemen kalkıp tekkeye geliyor ve anabacıya, yani şeyhin karısına sığınıyor. Anabacı, sabahleyin eşiğe yat, şeyh aptes almaya çıkarken ayağı sana dokunur, bana kim diye sorar. Yunus derim. Hangi Yunus derse derdine derman ara. Bizim Yunus mu derse anla ki gönlünden çıkmamışsın, yaklarına sarıl, suçunu bağışlat diyor. Şeyhin gözleri görmezmiş. Yunus, anabacının dediği gibi yapıyor ve Taptuk'un «Bizim Yunus mu?» sorusunu duyunca ayaklarına sarılıp tövbe ediyor.

§ Dervişler, Yunus, şeyhin kızını seviyor da bu yüzden hizmet ediyor diyorlar. Taptuk, dervişleri yalancılıktan kurtarmak için kızını Yunus'a veriyor. Bu kız çok güzelmiş, sesi de çok güzel olan kız, Kur'an okurken akarsular bile dururmuş. Yunus, ben buna lâyık değilim diye ömrünün sonuna kadar kıza dokunmuyor.

§ Taptık'ın meclisinde bir gün sohbet olmuş, Taptık vecde gelip Yunus-ı Gûyende adlı şaire bir şey söyle diyor. Şairin aklına hiçbir şey gelmiyor. Bunun üzerine Yunus Emre'ye hadi diyor, Hacı Bektaş'ın sözü yerine geldi, kilidin açıldı, söyle. İşte Yunus, bu söz üzerine şair oluyor.

§ Mevlâna, bir gün Yunus'u kastederek «Manevî konaklardan hangisine vardıysam bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu geçemedim» demiş.

§ Yunus bir gün Mevlâna'ya Mesneviyi uzun yazmışsın, demiş, ben olsam

Ete kemiğe büründüm *Yunus diye göründüm*

derdim, olur biterdi.

§ Yunus, okuma yazma bilmez. Küçükken mektepte bir türlü ebcedi sökememiş, nihayet

Elif okuduk ötürü *Pazar eyledik götürü*
Yaradılmışı severiz *Yaradandan ötürü*

deyip mektebi bırakmış.

§ Molla Kasım adlı birisi, Yunus'un şiirlerini bir su kıyısında okurken şeriata uygun bulmadığı bin tanesini yakmış, usanıp bin tanesini de suya atmış, üçüncü binin ilk şiirinde adını görünce tövbe etmiş. Şimdi bu yüzden onun bin şiirini gökte melekler, bin şiirini suda balıklar okurlarmış, bize de bin tanesi kalmış.

§ Yunus, kaçıp tekrar şeyhine gelince Taptuk «Artık kendini öğrendin. Burada kalamazsın. Âsâmı attığım yere gider, orada ruhunu teslim edersin» deyip asâsını atmış. Yunus bu asâyı tam beş yıl aramış. Nihayet Sarıköy'de bulup orada ölmüş.

IV

YUNUS'UN, ESERİNE GÖRE HAYATI

Yunus Emre'nin tarihî hayatına ait bilgimiz hemen hiç yok. Yalnız eserindeki bir tarihle bahsettiği adamlar, bize yaşadığı devri kat'iyetle bildiriyor. Yunus'un, ilk 13 beyti «fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyle başlıyan ve mensur bir başlangıçtan sonra «mefâîlün mefâîlün faûlün» vezniyle yazılmış bulunan 573 beyitlik (ilk 13 beyit dahil) Risâlet-ün nushiyye adlı mesnevî tarzında bir eseri var. Bu kitabın 566 ncı beyitinde

Söze tarih yedi yüz yediyidi
Yunus cani bu yolda fidiyidi

diye kitabını yazdığı tarihi bildirmededir. Bu tarih (1307 - 1308), şeyhi Taptuk Baba'nın şeyhi Barak Baba'nın Giylân'da öldürüldüğü tarihtir.

Doğduğu ve öldüğü tarihleri bilmiyoruz. Fakat

Mevlâna Hudavendgâr bize nazar kılalı
Onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır
Mevlâna meclisinde saz ile işret oldu
Ârif ma'nîye daldı çün biledir ferişte

diye 672 (1273) de ölen Mevlâna ile görüştüğünü, onun meclislerinde bulunduğunu bildiren, bir şiirinde de

Fakıyh Ahmed Kutbüddin Sultan Seyyid Necmüddin
Mevlâna Celâleddin ol kutb-i cihan kanı

diye Mevlâna'nın ölümüne ve Mevlâna'nın babası sultanülulemanın dervişi Fakıyh Ahmed'in (adı Kutbüddin Ahmed, Yunus'tan öğreniyoruz) ölümlerine hayıflanan Yunus, anlaşılıyor ki olgun bir yaşta Mevlâna ile konuşmuştur. Bir başka şiirinde

Yunus'un bu sözünden sen ma'nâ anlar isen
Konya minaresini göresin bir çuvalduz

diye Konya'dan da bahseder. Bir şiirinde

Geyikli'nin ol Hasan söz etmiş kendözünden
Kudret dilidir söyler kendide söz nesidir

beytiyle Babaîlerden olup Bursa fethinde bulunan Geyikli Baba'ya tarizde bulunmada, hattâ onun adını haber vermede, bir başka şiirde de

Seydi Balum ilinden şeker tamar dilinden
Dost bahçesi yolundan eve dervişler geldi

diyerek Germiyen beyinin oğlu, Geyikli Baba'nın arkadaşı ve Baba İlyas halifesi Balum Baba'yı anmaktadır. Bütün bunlara ve Barak Baba halifesi Baba Taptuk'un dervişi olmasına ve 707 de «Risalet-ün-nushiyye» yi yazmış bulunmasına nazaran Yunus'un nihayet en fazla 730-735 Hicrîde (1329-1334) öldüğü muhakkaktır.

Yunus'un eserinde özlü bir hasret ve gurbet vardır. Zamanındaki derviş usullerine uyup birçok yerleri gezdiği muhakkaktır. Kendisine aidiyetinde şüphe bulunmıyan bir şiirde Rumu, Şam'ı, yukarı illeri dolaştığını söyler. Kendisine ait olduğu şüpheli bulunan bir şiirde de Kayseri, Sivas, Nahcivan, Maraş ve Şiraz'ın adı geçer. Belki bu kadar yer gezmemiştir, fakat Şam'ı, yukarı illeri ve Anadolu'yu bir hayli dolaştığı muhakkak. Halk rivayetleri arasında Yunus'un Horasanlı olduğu da var. Ancak bu Horasanlı sözünden, Horasanilerden, yani Irakîler karşılığı Melâmetiler yerine kullanılan zümreden olduğu da anlaşılabilir. Dil hususiyetleri bakımından divanında Çağatayca şivesini çok andırır sözler var. Yine halk rivayetleri arasında Taptuk'un da Horasanlı olduğu ve Yunus'un, Taptuk'un oğlu bulunduğu rivayeti de vardır. Yalnız Yunus'taki gurbet şiirleri, yurddan tamamile ayrılış ifadesini duyurmuyor. O, bizce daha ziyade geçici gurbetlerden bahsetmektedir. Şiirlerinin birkaç tanesinde şeyh olduğunu, hattâ şeyhliğini yererek söylemede, bir tanesinde de «Şeyh Yunus» mahlâsını kullanmadadır. Taptuk'un tapısında kul olup çiy iken pişen, gittiği yerlere Baba Taptuk sırrını yayan Yunus, anlaşılıyor ki irşatla da uğraşmıştır. Şeyhi Taptuk, Nallıhan köylerinden Emrem Sultan köyünde yatmaktadır. Yunus'a ait Bursa'da, Kula ile Salihli arasında Emre köyünde, Afyon'a tâbi Sandıklı'da, Isparta'nın Keçiburlu kasabası civarında bir köyde, Karaman'da, Sivas'a giderken yol üzerinde, Erzurum'da Palandöken eteğindeki Dutçu köyünde, Konya Aksarayı'nda bir tepeüstünde, Ünye'de, nihayet Porsuk suyunun Sakarya'ya karıştığı yerdeki Sarıköy'de birer mezar vardır. Şüphe yok ki bu mezarların bir kısmı Yunus adına yapılmış makamlardır, bir kısmı ise başka Yunus'lara ait olup şöhreti yüzünden Yunus Emre'nin sayılmıştır. Şakayık'ın Taptuk Emre'nin Sakarya havzasında yaşadığını göstermesi, Bektaşi Vilâyetnamesile halk rivayetlerinin, onun Sarıköylü olup yine o köyde yattığını bildirmesi, eski bir yazılı kaynak olan «Nefahat Tercümesi» nin bu rivayeti kabul etmesi, nihayet Sivrihisar'da Yunus'a ait eski bir tekke bulunması ve kendilerine «Yaran» denen Yunus dervişlerinin yılda bir kere Sarıköy'e gidip Yunus'u ziyaret etmeleri, bizce Yunus Emre'nin mezarının Sarıköy'de bulunduğunu isbat edecek kuvvettedir. Bu mezarın tamir edileceği, Eskişehir belediyesinin, Halkevinin, Valiliğinin teşebbüslere geçtiği hakkında rivayetler duyduk. Bu arada bize de bir kere soruldu. Fakat hiç, hiçbir şey olmadı. Mezar, hâlâ yakında yerle bir olacak kerpiç yığını halindedir.

V

YUNUS'UN ŞİİRİ

Yunus'un şiirinden bahsetmeden önce artık halledilmiş olan bir meseleye bir kere daha temas etmek gerektir sanıyoruz. Yunus'un halk rivayetleri arasında okuma yazma bilmediği ve bektaşi an'anesine göre bir köylü olduğu rivayetleri de vardır. Kendisi de

Ne elif okudum ne cim varlığındadır kelecim
Bilmiye yüz bin müneccim taliim ıldızdan gelir

***

Yunus Emrem oldu fakıyr ecel öksesini dokur
Gönül kitabından okur eline kalem almadı

gibi beyitler de bu kanaati kuvvetlendirmededir. Fakat bun-lara karşılık

Dört kitabın ma'nisin okudum tahsil ettim
Ne hacet kim karayı ak üstüne yazarım

***

Dilimde ilm-ü usul dileğim dünya sever
Zâhirim iyi yerde gönlüm fasid haberde

***

Dört kitabın ma'nisin okudum tahsil ettim
Aşka gelicek gördüm bir uzun hece imiş

***

Mescitte medresede çok ibadet eyledim
Aşk yoluna yanuban ondan hasıla geldim

gibi okuyup yazdığını bildiren beyitler de vardır. Halbu-bu zıd gibi görünen beyitleri te'lif edebilmek için Sofiler-bilgi hakkındaki düşünüşlerini bilmek gerektir. Sofiler-bilgi, bir gaye değil, bir vasıtadır. Bilgiyi gaye sananl-Yunus'un

Dosttur bizi okuyan üstümüzde şakıyan
Şimd'üç buçuk okuyan derin danışman olur

beytinde dediği gibi az bir bilgi elde ettiler mi kendiler-büyük görürler. Bu çeşit bilgi, hakikate ulaşmak için, sa-bine bir bağdır, bir perdedir. Zaten en büyük bilgi, Tan-yı bilmenin esası olan kendini bilmedir:

İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır

Kendini bilen, daha doğrusu yokluğunu ve bütün -hirî varlıkların, Hak varlığından ibaret olduğunu bilen, -ren ve bu hakikatte tahakkuk eden, ilimden geçmiş, irfa-ulaşmıştır. Mevlâna da «Erce, sarhoşça bir hamlede bul-

-luk, bilgiyi verdik de bilinene ulaştık» demektedir. Bu -dereceye, bu ruhî hâlete eren kişi, sırası gelince bilgisini inkâr bile eder. O artık eline kalem almaz, kitaba ehemmiyet vermez, Hoca Abdullah Ansarî gibi «Kur'an dosttan yadigârdır. Fakat dost bizimle olunca yadigâra ne hacet?» der. İşte Yunus'un, okuma yazma bilmediğini sandıran beyitleri, bu ruhî hâletin ifadesinden başka bir şey değildir. Halbuki Yunus, Yunan - İran mitolojisini, Tevrat ve Kur'an hikâyelerini, Batlamyüs nazariyesini, eflâk, anasır ve mevalidi, tasavvuf umdelerini, eski sofilerin menkabelerini, hasılı bütün skolâstik bilgiyi bilen, Mevlâna'yı okuyan, hattâ bazan tercüme denecek kadar uygun olarak divanından, «Mesnevî» sinden fikirler alan, tasarruflarda bulunan, birçok hadis ve âyetlerden iktibas ve tazminler yapan, hece kadar aruzu da muvaffakıyetle kullanan, hattâ Sadii Şirazî'nin bir gazelini nazmen Türkçeye çeviren okumuş, yazmış, fakat bilgi ile aşkı mukayese edince

Dört kitabın ma'nisin okudum tahsil ettim
Aşka gelicek gördüm bir uzun hece imiş

deyip aczini itiraf etmiş bir erdir.

Yunus, en fazla Mevlâna'nın tesiri altında kalmış, o da Mevlâna gibi halktan ayrılmamış, mazmunlarını halktan almıştır. Edebiyatımızda ölümden en fazla bahseden, ölürken ve öldükten sonraki halleri, mezar içindeki mutlak birliği en acı, en tok, hattâ en korkunç ve gerçek bir surette anlatan şair, Yunus'tur. Beylere, kapılarında kapıcılar bekliyen kişilere, malına mağrur olan zenginlere karşı müsamahasızdır. O, sınıf taksimini, ancak hakikati bilmiyenler (avam), hakikat yolcuları (havas) ve hakikate ulaşanlar (ehassülhâs) olarak kabul eder. Hakikate erenlerin, şeriat'ın zâhirî kayıtlarından kurtulacağını, artık onlarca mezhep ve millet (şeriat ve din) farkı kalmıyacağını söyler.

Yetmiş iki millete bir göz ile bakmıyan
Şer'in evliyasıysa hakikatte âsidir

hükmünü verir, bir lüleden sızan suyun acı, tatlı olmıyaca-
ğını söyler. Onca asılzadeler, hakikate ulaşanlardır ve on-
ların nişanesi, sözlerinde vebal bulunmamasıdır.

Asılzadeler nişanın eğer bilmek diler isen
Özü oğlan da olursa sözünde vebal olmaya.

Yunus'ta mistisizm, esas olmakla beraber şiirlerinde dağlarile, dağlarındaki salkım salkım bulutlarile, geçit ver-miyen nehirleri, yol vermiyen tepelerile, gurbetiyle, acı-sıyla, hattâ değirmeni, unu, kovası ve ovasiyle Anadolu ve halk vardır. O, kaba zahitlikle, ölüm korkusile yola girmiş, inanmış, cezbeye ermiş, aşka ulaşmış, yanmış, pişmiş, bütün varlığı kendisinde bulmuş, bu hudutsuz ihatayı coşarak ilân etmiş, hattâ sonunda:

İster idim Allahı buldum ise ne oldu
Ağlar idim dünü gün güldüm ise ne oldu

diye bulduğu hakikati bile mühimsemez bir hale gelmiştir. Bu bakımdan onun şiirlerini yalnız mistik bakımdan telâk-ki etmek büyük bir hatadır. Onda mistisizmle beraber o tek-nik dahilinde mümkün olduğu kadar geniş, hattâ kudretli bir realite de vardır. Zaten hiçbir vakit bir halk şairi olma-dığı halde halktan ayrılmadığı için halk tarafından benim-senen ve halkın şairi olan Yunus'un en büyük kudret ve muvaffakiyeti de budur.

***

Zamanından itibaren Said Emre ve Âşık Paşa gibi şa-irlere, sonra sırasile onun yolundan yürüyenlere tesir eden Yunus, eda bakımından Halk Edebiyatımızı imâl etmekle kalmamış, Şeyhî ve Ahmedî gibi ilk divan şairleri bile ona nazireler yazmışlardır.

Bir taraftan XIV üncü yüzyılda Hacı Bayram'la başla-yıp XVI ıncı yüzyılda Kaygusuz Vizeli Alâaddin gibi büyük

bir şair yetiştiren Melâmî - Hamzavî edebiyatı, bir taraftan XV inci asırda Kaygusuz Abdal, XVI ve XVII nci yüzyıllar-da Hataî ve Pir Sultan'la kurulan Bektaşi - Kızılbaş edebiya-tı, bir taraftan XV inci yüzyıldan itibaren metinlerine rast-ladığımız lâyik halk edebiyatı, bir taraftan da XIV üncü yüzyılda Eşrefoğlu'yla başlıyan ve Nizamoğlu, Mısrî Niya-zi, Himmet Efendi, Eşref ve Himmetzadeler gibi cidden kudretli şairler tarafından temsil edilen Zühdî - Tasavvufî edebiyat, hep Yunus tesirile gelişmiş, o eda ile işlenmiştir. Bütün bu şairler arasında Kaygusuz Vizeli Alâaddin, Eşref-oğlu, Nizamoğlu ve Mısrî Niyazi'nin, Yunus'un en muvaf-fak olmuş muakkipleri olduklarını kaydederek bu bahse son veriyoruz.

VI

YUNUS DİVANINDA YUNUS'UN OLMIYAN ŞİİRLER

Yunus'un,

Yunus oldu ise adım ne aceb
Okuyalar bu benim divanımı

gibi beyitlerine nazaran, divanı, herhalde sağlığında top-lanmıştır. Yazma divanlar, kendi yaşadığı çağa kadar çıka-biliyor. En eski divanlarda, şiirleri arasına eda ve dil bakı-mından pek az hususiyet gösteren ve Yunus'la ayni inanışa sahip olan, ayni çağda yaşıyan Said Emre'yle Âşık Paşa'nın şiirleri karışmıştır. Bu şiirleri, Yunus'taki şiir ve buluş kabiliyeti, akıcılık ve orijinaliteye esas tutarak ayırdetmek pek güçtür. Fakat ayni şiirleri, yine çok eski mecmualarda Said Emre ve Âşık Paşa adına kayıtlı buluyoruz. Bu, bize tam bir ayırma fırsatı veriyor.

Divanlar, sonraki devirlere doğru geldikçe karışıklık artıyor. İsmail Ümmî'nin, Yunus adlı ve Yunus Emre'yi saygı ile anan bir şairin, Şeyhoğlu Satu'nun, Kasım'ın, Eşrefoğlu'nun bunlardan sonra XIV üncü yüzyıldan XVIIII inci yüzyıla kadar gelip geçen Halvetî Yunus'un, Nesimî'nin, Şeyh Vefa'nın, Talibî Emre'nin, Şerefzadeler'in, Hataî'nin, Muhyî'nin, Nahifî'nin, Himmet Efendi ve Himmetzade Abdullah'ın şiirleri karışmıştır. Hattâ bu şiirler, çok defa son beyitteki mahlâs, Yunus'a değiştirilerek, bazı kere de hiç değiştirilmeden olduğu gibi alınmıştır. Bu karışıklıkların sebebini biz şöyle sıralıyoruz:

1) Yunus'un şiirlerini divan tarzında toplıyanlar, divanlarının, diğer divanlara nisbetle tam olmasını istediklerinden Yunus adına kayıtlı gördükleri, yahut Yunus'un diye duydukları her şiiri, diline, edasına bakmadan yazıvermişlerdir.

2) Yunus meraklılarına, belki bazı kişiler, küçük bir menfaat karşılığı birçok şiirleri, mahlâslarını değiştirerek Yunus'un diye yazdırmışlardır. Pîr Sultan Abdal'ın şiirlerini toplarken bu iş, bizim başımıza geldi.

3) Yunus'un birçok şiirleri ağızdan ağıza nakledilmiş ve bu şifahî nakil sırasında hafıza hataları, mahlâs değişikliklerini meydana getirmiş, bu suretle başka şairlerin şiirleri de Yunus'un diye kaydediliverrmiştir.

4) Yunus'a nazire yazanlar, şiirlerinde Yunus'u hürmetle, yahut herhangi bir surette anarlar. Meselâ Mısrî-i Niyazi, bir şiirini

Niyazî'nin dilinden Yunus'dürür söyliyen
Herkese bir can gerek Yunus'dürür can bana.

diye bitirir. Molla Kasım, şiirine:

Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sıygaya çeker bir Molla Kasım gelir.

diye son verir. Nahifî, bir şiirinde Yunus'u:

Cezbei aşk-ı visal buldu Nahifî kemal
Yunus-ü Mısrî misal çağırırım dost dost

diye anar. Bu şiirlerin son ikisi, Kasım ve Nahifî kelimeleri, hiç dikkati çekmeden yeni yazmalara alınmış, hattâ evvelce anlattığımız gibi Molla Kasım hakkında bir hikâye uydurulmuş, son şiirdeki «Nahifî» kelimesi, bazı yazmalara «mahfice» diye alınmış ve Yunus'un, Mısrî'nin geleceği hakkında bir kerameti telâkki edilmiştir.

Bu bakımdan Yunus'un şiirlerini toplarken her şeyden önce eski ve Yunus'un çağına yakın yazmalara emniyet etmek, yenilerdeki şiirlerde de dil ve eda hususiyetlerini incelerken çok titiz davranmak gerektir.

VII

BAŞKA YUNUSLAR

Zamanından itibaren edebiyatımıza sürekli bir surette tesir eden Yunus Emre'nin ilk yolundan yürüyenler, Said Emre, Kasım, İsmail Ümmî, Şeyhoğlu Satu, Yunus, Talibî Emre ve diğer bir Yunus, yahut birkaç Yunus'tur. Esefle söyliyelim ki Said Emre müstesna, bunlar hakkında hiçbir bilgimiz yok. Kasım'ın Nuruosmanî kütüphanesindeki mecmuada yedi şiiri var. Bunların bir tanesi heceyle, öbürleri aruzladır. Aruzla yazılanlardan biri, «Cami-ün-Nazair»de Kasım Paşa adına kayıtlıdır (S. 632). Cem Sultan'a yalnız kafiye bakımından ve ayrı bir redifle nazire olduğu kayıtlanan bu şiirin, Nuruosmanî'deki mecmuada Yunus'a ait şiirler arasında bulunması ve tasavvufî olması, Kasım Paşa'nın olmayıp, Yunus edasını benimsemiş olan ve Yunus'a bir naziresi bulunan Kasım'ın olduğunu gösteriyor. Yunus'a naziresi

Ben dervişim diyene bir ün idesim gelür
Seğirdüben sesine varıp yetesim gelür

diye başlıyor. Yunus'un

İşbu vücud şehrine bir dem giresim gelür
İçindeki sultanın yüzün göresim gelür

diye başlıyan şiirine nazire olarak yazıldığı apaçık anlaşılan bu şiir,

Derviş Yunus, bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sıygaya çeker bir Molla Kasım gelür

beytile ve Yunus'a meydan okuyarak bitiyor. Eski Yunus divanlarında bulunmıyan, sonraki yazmalarda ve matbu di-

vanda bulunan bu şiir, Yunus şiirleri arasına karışmış ve bu yüzden de yukarıda geçen hikâye uydurulmuştur.

Kasım'ın, şiirlerindeki dile bakılırsa XIV üncü yüzyılın sonlarında, nihayet XV inci yüzyılın ilk yarısında yaşadığını sanıyoruz.

İsmail Ümmî'nin de şimdiye kadar Yunus şiirleri arasında iki şiirini tesbit edebildik. Bunların bir tanesi

Yunus idi pişrevimiz, Âşık Paşa hüsrevimiz
Ol demde Ümmî İsmail miskin niyaz-mende idi

diye bitmede, öbürü de

Evvel adım Yunus idi şimdi İsmail Ümmî'dir
Ol dost için Arafatta koç-u kurban olan benim

beytile sona ermektedir. Her iki şiirin de Yunus'a nazire olduğu ve her iki şiirde de Yunus'tan büyük bir saygıyla bahsedilmesi, bu şairin Babaîlerden olması ihtimaline kuvvet veriyor. Fakat zaman itibariyle Yunus'tan bir, bir buçuk yüzyıl sonra yaşadığını sanıyoruz. Çünkü eski divanlarla mecmualarda yok. Bu şair de Kasım'la çağdaş olsa gerek.

Yahya Efendi kütüphanesindeki divanda Yunus şiirleri arasında bir şiir var ki son beyti şudur:

Bir zaman Yunus oldum cümle cihana doldum
Şeyhoğlu Satu olup yine belüren benim

Bu nefes deYunus'a nazîredir ve ayni edayı taşımakta. Bu şairin de dil ve eda bakımından yukarıdaki şairlerle çağdaş olduğunu zannetmekteyiz.

Bu ilk, Yunus edasiyle şiir yazanlar arasında

Kimi Taptık kimi Yunus, her birisi derya deniz
Yunus'a da bu cür'adan zerrece sunuldu yine

beytiyle biten bir şiir, bize açıkça Yunus Emre'den başka bir Yunus'un bulunduğunu bildiriyor.

Barak Baba'nın halifesi Taptuk Baba'nın dervişi olan ve Hicrî 707 de (1307 - 1308) «Risalet-ün nushiyye» yi yazan Yunus Emre'nin edası şöyle dursun, zamanı bile düşünülürse mevlûd meclislerinden, zikir ve tevhid erkânından, hele Yunus Emre'nin an'anesinden bahseden ve XV inci yüzyıl Sofilerinden Emîr Sultan'ı büyük bir saygıyla ve birkaç şiirinde anan bir âşık ve derviş Yunus'un, Yunus Emre'den çok sonra yaşamış bir sofî halk şairi olduğu muhakkaktır. Celvetî şeyhi, Bektaşi Dedebabası ve Celvetîlikten ayrılma Haşimiye kolunun kurucusu Haşim Baba'nın kardeşi Hâmid, «Dürret-üt tiycan» adlı ve tasavvuf ıstılahlarile tarikat taçlarını ve bazı büyük sofilerin hal tercümelerini ihtiva eden kitabını teberrüken Yunus Emre'yle bitirmiş ve Yunus'un Halvetî olduğunu, 1155 Hicride (1745) Mıhalıccık kazasındaki Emreler köyüne gittiği zaman köyün mezarlığında Yunus'un dervişlerinden birçok kişilerin mezar taşları bulunduğunu, bu tarihte Yunus dervişleri bulunmamakla beraber tarikat silsileleri Yunus'a çıkan kimselerle ve bu aradaYunus'un torununun torunu olan ihtiyar bir kadınla da görüştüğünü naklediyor ve bu köy halkının yılda bir kere bayraklarla ve toplu bir halde Bursa'da Emîr Sultan'ı ziyarete gittiklerini haber veriyor. Bursa'ya civar köylerden, hele Orhaneli, Cebeli Atıyk, hattâ Simav ve Tavşanlı'dan sofular denilen kalabalık bir halk kümesinin yılda bir kere Bursa'ya gelip Emîr Sultan'ı ziyaret ettiğini ve bu ziyaretin yakın zamanlara kadar yapıldığını biliyoruz. Demek ki bu köy halkının âdeti, zaman geçtikçe umumîleşmiş. Hasılı Emîr Sultan'ın Halvetî tarikatının Nur - Bahşiyye kolundan olduğu düşünülürse Emîr Sultan'ı öven, esmadan, zikirden, tevhidden bahseden Yunus'un, bu Halvetî Yunus olduğu meydana çıkar. 1155 Hicride torununun torunu sağ olan bu şairle bizim Yunus arasında en az bir yüzyıl bulunduğu da muhakkaktır. Bursa'da gömülü olduğu söylenen ve sonra XVII nci asır sofilerinden Mısırî-i Niyazi tarafından yattığı yer keşfedilerek üstüne bir türbe ve yanına bir tekke kurulan Yunus'un bu Halvetî Yunus olduğu bizce muhakkaktır ve bu Yunus, zaman bakımından Yunus Emre'ye en uzak olan bir şairdir.

Abdülkadir Giylânî'ye ait ve Yunus adına kayıtlı şiirlerin bir tanesinden başka hepsinin, birçok cönklerde «Eşref-zade» mahlâsını taşıdığını gördük. Bu yüzden, metinler arasına almakla beraber, bu tek şiirin de Yunus adlı bir şaire aidiyetinde haklı bir şüphemiz var. Bizce Kadirî bir Yunus yoktur.

VIII

METİNLER

Yunus Emre'ye ait olmadığına kanaat getirdiğimiz, fakat Yunus dervişi olduğunu sandığımız Yunus mahlâslı bir şairden sonra Emîr Sultan'ı öven, mevlûddan, dinî menkabelerden, tanınmış sofilerden bahseden Yunus'un ve ihtimal diğer Yunusların eserlerini ayırmamıza hiç bir suretle imkân yoktur. Dil bakımından olduğu kadar duyuş ve görüş bakımından da ayni olan bu şiirleri, bir şairin malı gibi biraraya toplamaktan başka bir çare yoktu.

Bu şiirlerde Yunus Emre'deki dil eskiliği hemen hemen yok gibidir. Giru, kancaru, tutalum gibi bazı hususiyetler de pek az. Bu bakımdan biz, bu ehemmiyetsiz hususiyetlere riayet lüzumunu duymadık ve şiirleri bugün konuştuğumuz dille yazdık. Ancak meselâ «kanda» yı «nerde» ye, «günülelim»i «yönelelim» e çevirmedik. Tabirleri olduğu gibi muhafaza ettik.

Bu şiirler, eski Yunus divanlarında yoktur. Ayrıca duyuş, görüş, dil ve teknik bakımından da hususiyetleri vardır. Duyuş ve görüş fevkalâde zahitçedir. Şeyh, tevhid, zikir, zakir, mevlûd, namaz, oruç, ölüm, kabir, kıyamet ve saireden bahseden bu şiirlerde ibadet, karşılığı cennet olan bir alış veriştir âdeta. Teknik hususiyetlere gelince bu şiirler,

lam halk şiirlerine benzer. Divanlarda pek azı dörtlüklerle yazılmıştır. Fakat dörtlüklerle yazılmıyanların da dörtlüklerden meydana geldiği pek kolay anlaşılır. Nitekim biz de hemen hepsini dörtlük tarzında yazdık. Çoğu 7+7 ve 6+5 lidir.

Şair; Âşık Yunus ve Derviş Yunus, bazan Yunus Emrem ve pek az da Yunus ve Yunus Dede mahlâslarını kullanıyor. Bundan da anlaşılıyor ki «Emre» birçok şairler tarafından olduğu gibi bu şair veya şairler tarafından da kullanılmıştır.

Şiirlerin tahlilini, şairin, yahut şairlerin hayatındaki değişme devreleriyle beraber yürütmek daha doğru olduğu için biz, o esasa göre anladıklarımızı şu suretle hulâsa ediyoruz:

1) Şairin geçirdiği manevî devreler:

Bu şairin şiirlerinin, yahut müteaddit Yunusların ayni mistik duygularla söyledikleri şiirlerin ruhî hâletler bakımından arayış, kendini hor görüş, ümitsizlik, ümit, nihayet buluş ve irşat ediş safhalarına göre tasnif edilmesi mümkündür. Biz, bunu denemeye çalıştık.

Yunus, yahut Yunuslar, ilk devrede kendisini pek yerer. Yalnız ahiret düşüncesine dalar ve «Tanrı yarın bana, kulum değilsin» derse, cehenneme girersem, yüzüm Hak yanında kara olursa ne yaparım?» diye âdeta şaşkın bir hale düşer. Bazan hekimlerin bile tımar edemiyecekleri bir derde düştüğünü, Mevlânın âvaresi olduğunu söylerken çok defa da bütün mahlûkatın Tanrıyı zikir ve tesbih ederken kendisinin gaafil olduğunu, ölümden önce bu gafletten kurtulamıyacağını, şom nefsin elinden şaşırıp kaldığını, amel defterinde bir satır bile iyi yazı bulunmadığını, ömrünün geçip gittiğini, fakat bir azık hazırlıyamadığını, suçları yüzünden ağlayıp inlemekte, ezilip tepelenmekte bulunduğunu, muradına, maksadına erişmezse pek yazık olacağını söyler, dostlarına, daima işi gücü isyan olan bu kulu duadan unutmamalarını rica eder. Kendisini böyle gafletlere daldıran uykuya hitap eder, ilenir.

Bu ilk devreden sonra bir ümit devresi başlar. O, muradını yalnız Tanrıdan ister. Ağlatsa bile elbette yine Tanrı güldürecektir. Kendisine ancak Tanrı gerektir. Dost ilinden haber geldiğini bildirip hazırlığa koyulur. Eyyub gibi dertlere düştüğünü, Yakub gibi ağladığını, Yusuf gibi zindanda kaldığını, Hızır'la karanlıklara daldığını, âb-ı hayat istediğini, hasılı defter-i âmalini yüklenip yola düzüldüğünü, dilediği konağa konmak için Tanrıdan ferman beklediğini söyleyip halini anlatmak için bir merd-i irfan ister. Artık sohbetlerden zevk almaya başlamıştır. Gönüller ayna haline gelmiştir, sohbet erlerinden kimisi yana yana yürümededir, kimisi kana kana aşk şarabını içmede. Ezel âleminde ikrar edenler, bir araya toplanmışlardır. Muhammed gittiyse ne gam? Sohbeti sürülmededir. Bu erlerin kimisi Taptuk'tur. Kimisi Yunus. Onların içtikleri şarabın cür'asından bir katrecik de bu «Yunus» a sunulmuştur. Artık kendisi de bu erlerdendir. Kimseye kin tutmaz bunlar, vatanları cennettir, dünyayı sevmezler. Bunların sırrına erişmek için bir mürşidin eşiğini can kıblesi edinmek gerektir.

Gönlünde bu neş'eyi bulan şair, daima esrik olan âşıkların incilerle dolu olan denize daldıklarını, istiyenlerin Hakkı bulduğunu söyler. Artık Hak insandadır onca. Bütün melekler, insanı dilemededirler. Gönlü şad olmuştur, «Len terânî» den geçmiş, Tanrıyı görmüş, ağlarken gülmüş, adım adım yürüyüp on sekiz bin hicapla beş âlemden (beş duygu) geçmiş, bir dağ içinde, kalb dağında Tanrıya kavuşmuştur. Âdeta Mansur olmuştur, «Ene-l Hak» demededir. Bütün dertlilerin dermanıdır. Derdinde derman bulmuştur. Bilen, kendisine şaşı bakamaz ve onu, Haktan ayrı göremez.

Bu coşkunluk devresinden sonra Yunus artık tam bir mürşittir. Hakkın her yerde olduğunu, görmek için varlığı bırakmanın lüzumunu söyler, sevgiliye ulaşmak, şeyhe gitmek istiyenleri çağırır. Edepten bahseder, irşatlarda bulunur.

Bu şiirler arasında dünyanın bozulduğunu, kıyamet alâmetlerinin belirdiğini, dinin zayıfladığını anlatan iki şiir daha var ki bunların, kendisini de yeren ilk devreye ait olduğunu sanıyorum. Şathiyeyi andıran ve Tanrıya nazlanan, Sırattan geçmiyeceğini, cehenneme girmiyeceğini söyliyen, dünyada birinin Musa, öbürünün İsa olduğunu, Mecnun'un Leylâ'da, Ferhad'ın Şirin'de Hak yüzünü gördüğünü, birinin atlaslar giydiği halde öbürünün kara çullara büründüğünü söyliyen, dünyadaki çeşitli ve birbirine aykırı işleri, görebildiği kadar yayan şiirlerse herhalde olgunluk devresine aittir.

Gitti bu kış zulmeti Geldi bahar yaz ile
Yeni nebatlar bitti Mevc urdu hep naz ile

dörtlüğiyle başlıyan ve tasavvufî - filozofik hikmetlerle dolu olan güzel şiir de şüphe yok ki bu son irşad devresinin mahsulüdür. Nitekim

Âşık sana bir sözüm var bu arş nenin üstündedir

diye başlıyan şiir de ilk devreye aittir.

Ruhî hâletlere ait şiirler arasında düzeltilemiyecek kadar bozuk olan ve

On iki pîranî gördüm bir gece hâbda
Doksan bin nutuk verdiler bana hisabda

beytiyle başlıyan şiirle «Yeşil sancaklı bir sultan» gördüğünü anlatan şiir, iki rüyasını anlatmadadır (LXIII). Bir şiirle de kendisine gelen konukları ağırlamaktadır (LXIV).

2) *Ölüm:*

Şair, ölümden bahsederken tam bir halk vâizidir. Bir bakın der, şu az zaman içinde neler gitti. Nerde o ipek elbise giyinip üstüne toz kondurmıyanların tenleri, nerde o gözler, nerde o kaşlar, nerde o saç? Hepsi yılanlara, çıyanlara gıda olmuş. Eller çürümüş, diller, dudaklar, toprak olmuş, sevgili oğullar toprak içinde kalmış. Gafil olma, işin gücün yemek, içmek ama kervan göçtü, ölüm var, ölüm. Tutan eller tutmaz olur, söyliyen diller çürür, kazandığın mallar kalır. Bak ölüler ne diyorlar: Biz de dünyadaydık, ölmiyeceğiz sanırdık, fakat gözlerimiz görmez oldu, duman içindeyiz. Can sermayesi elinizdeyken amel edin, ibadette bulunun, bundan başkası yalan. Bir gün senin de defterini dürecekler, kabirde yapayalnız amelinle kalacaksın. Hani İbrahim, hani Eyyub, hani peygamberler, hani Muhammed? Dünyada ne diye gülersin? Ecel gelip çatacak. Kazandığın mal helâlsa hesabı var, haramsa azabı. Yalancı dünyaya gelip gidenler ne söylerler, ne de bir haber verirler. Kimisinin başında ağaçlar bitmiş, kimisinin üstündeki otlar sararmış. Kabirlerde kirpikleri, kaşları dökülmüş, baş uçlarında mezar taşları. Bir âlem mezarlık âlemi. Kâfirsen mezarın dar olur, müminsen huri kızları gelir. Dünya müminin zindanıdır, ölümse bir geçit. Herkes o köprüden geçecek.

Derken ölünün ağzından yıkanırken hitaba başlar: Aman, tenim zayıf, Azrailin elinden yeni çıktım. Dostlar, yemişim bitmeden gazelim düştü, yıldızım düştü benim. Perde tutun, açık yıkamayın, üstüme kaynar su dökmeyin. Dostlarıma selâm söyleyin.

Bu düşünceler arasında kendisi hasbihale başlar, ölenleri gördüm de der, başıma bir yokluktur düştü. Ölüm korkusu içimden çıkmışken yine gönlüme girdi. Aman, bir eteği berke yetişeyim de beni katara çeksin. Anaların körpe kuzuları gitmede. Girmedik ev komadı, vay ölüm elinden vay! İbret almıyor musun? Yatanlar, üstlerinde çayır çimenler

bitenler de bizim gibiler. Ne köşk kalır, ne saray. Bir gün ben de öleceğim elbette. Kimisi elbisemi soyacak, kimisi suyumu koyacak, salacaya bineceğim, mezara indirecekler, başıma çepçevre oturacaklar, Yasin okunacak, kabrim örtülecek. Kefenim çürüyecek, gözlerim soğulacak, gövdem şişecek, bedenime kurtlar, kuşlar üşecek, beni çekişe çekişe, çeke çeke yiyecekler. Derken kendisini ölüyor sanıp Peygamber'e de bir Arap şeklinde gelen Azraile neye geldin ey Arap der, dur, aptestimi alayım, camie gidip öğle namazını kılayım. Müsaade et de helâllaşayım.

Günün birinde mezarlıkta bir adam başı görür, gözlerine karıncalar yuva yapmıştır, beyni yoktur. Kafa tasına topraklar dolmuştur. Sonucu böyle olduktan sonra öbür dünya için yerinen aptaldır. Ve kara yerlere «Sende körpe kuzum var» diye hitap eder. Anlaşılıyor ki kanlı yaşlarını akıtan, başını sevdalara veren, kardeşini alan kara yerler, şairin bir de körpe kuzusunu almıştır. Fakat şair, bu kara yerleri hor görmez. Onda Âdem, Halil, Yusuf... Hasılı bütün peygamberler ve nihayet mürşitler ulusu Emîr Sultan yatmadadır. Bu yüzden sen de toprağı hor görme der. Ölümden bahseden şiirlerde büyük bir realite, samimî bir hal, düşüncesi ve görüşü olmakla beraber büyük bir yekûn tutan bu şiirlerde hep ayni şeyler, ayni sözler vardır. Fakat o kadar samimîdir bu şiirler ki insanı hiç sıkmaz. Sâf düşünceli nice insanı dünyadan soğutmuştur bu şiirler, kim bilir?

3) *Ahiret:*

İmana dayanan ölüm düşüncesinin tabiî sonucu olan ahiret şiirleri de ayni basitlik, fakat ayni samimiyetle yürür gider: Kabirde soru melekleri gelecekler, Rabbimizi, Peygamberimizi, dinimizi soracaklar. Bir hayli zaman yattıktan sonra Tanrı bizi diriltecek. Mahşer gününde kendisi kadı olacak. Ana oğulu bilmiyecek. Yedi yerde korku var: Ölüm, kabirdeki sual, haşir, sırat, mizan, cehennem, amel defterlerinin verilişi. Cehennem ehli yanıp yanıp ağlaşacak. Bedenleri kömür gibi kararacak, ne azaplar çekecekler, ne azaplar. Fakat cennet müminlere bezenecek. Orada gece yok. Irmakları Allah diye diye akacak, Tûba dalları Allah diye diye sallanacak, huri kızları Allah diye diye gezinecek, Kevser şarabını içen Allah diye diye kanacak... Bütün bunlara ermek için dünyayı terketmek, ibadette bulunmak gerek.

Bu şiirlerle dünya ve ölüm şiirleri arasında büyük bir tedahül vardır. Yalnız bir şiirde etvarı seb'anın, yani esma ile sülûk edenlere ve bilhassa Halvetîlere göre «emmare, levvame, mülhime, mutmainne, razıyye, marzıyye ve sâfiyye» nefsislerinin yedi cehenem, bunlardan geçmenin sırat, geçince varılacak vahdet makamının cennet olduğunu, Rıdvan, Kevser, Tûbâ ve dört ırmağın da sırları bulunduğunu bildirerek ahiret ahvalini enfüse tatbik ediyor ki bu, şüphesiz olgunluk devrine aittir.

4) *Dünya:*

Ölüm şiirlerile ayni katagoriye girebilecek kadar yakın olan bu şiirlerde tasavvufun meydana getirdiği «dünyayı terketme» fikri bütün korkunçluğiyle görülür: Dünya yalandır, nice padişahlar gelip geçmiştir. Nerde Musa, nerde İsa, nerde Eyyub, nerde Muhammed, nerde Tanrı arslanı Ali, nerde meydanı tutan Hamza pehlivan? Nerde başkaları? Kime kaldı bu dünya? Ne yoksulu bırakır, ne zengini? Nerde anan, baban? Şimdiden helâllaşmak gerek. Gaafil olma, öleceksin. Kabirde yatacak tene benim deyip de ne yapacaksın? Ölüm uçan kuşların bile kanadını kırar. Malına dayanma, mülküne güvenme. Ey gözlerim, bundan böyle gülme, ağla ağla. Tövbe et. Kur'anı oku ve hikmeti tut. Namaz kıl, namaz kılmıyan Tanrı kulu değildir. Hep bu ve hep böyle gider işte.

5) *Dervişlik:*

Şair, müslümanlığın temelini dervişlik sayar. Bu dünyaya neye geldiğimizi ancak bir mürşit, bize bildirebilir. Kuş bile kılavuzsuz uçamaz. Kâmil bir mürşit, telkin etmedikçe insan, insan olamaz. Evliyaya inanmıyan Hakkı bulamaz. Etrafına ateş yığmazsan kazan kaynamaz. Başlı suların ayağı bulanmaz. Buğday, değirmene gidip un olmadıkça elekten elenmez. Musa peygambere bile Tanrı, Hızır'a var demiştir. Ama Tanrı cezbesi de esastır. Mürşide uymak, ondan sonra da cezbeye ulaşmak gerek.

Muhammed, dervişlikle övünmüştür. İbrahim Edhem, padişahken derviş olmuştur. Dervişin bağrı başlı, gözü yaşlı, benzi sapsarı olmalıdır. Koyundan yavaş olmalı, dövene elsiz, sövene dilsiz, hasılı gönülsüz olmalı derviş. Farzı, sünneti gözetmelidir. Fakat tarikatten hakikate varınca bütün dinleri bir görür, her din ehliyle âdeta ballı yağ olur, benlikten geçer, deryalar aksa bulanmaz ve gönlünün aynası kat'iyyen pas tutmaz. Sonra dervişlik baştadır, taçta değil. Dervişin gönüle dokunmaması gerek. Bir müminin kalbini yıktın mı secden secde değildir. Çünkü Tanrı ne Kudüs'tedir, ne Hac'da, ne de Yemen'de, gönüldedir, gönülde. Dervişler, biraz delişmen olurlar. Aşkı bilmiyenler, onlara gülerler. Duaları makbuldür onların. Onları incitmeye gelmez. Derviş dünyayı terketmeli. Dünyayı sevenin şeyhi şeytandır. Dervişin kuşağı ibadettir. Hırkası hem döşeğidir, hem yorganı. Dervişler, ayaklarında nalınları salına salına cennete giderler. Kendisinin şeyhi de üçlerin, kırkların, yedilerin eşi ve On iki İmam'ın sır kardeşidir. Şair, ondan ayrı kaldığı zaman daima onu arzular durur. Herkesi ona davet eder.

Tanrı cezbesi için zikir ve tevhid gerektir. Allah, hu, illallah demeli. Muhammed bile yarenleriyle bu tevhide gelir. İsmi âzam duası, lâ ilâhe illâllahdır, kalbin pası bununla açılır. Aklı başında olan soyunup bu tevhid halkasına girmeli, fırsat elde iken tevhid etmelidir.

Bu kısımda şairin, Yunus Emre gibi Melâmet ehlinden değil, doğrudan doğruya sülûke esmayı esas tutanlardan olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Yine bu kısımda «Bir kara alem gördüm» diye başlıyan bir şiir var ki bu şiirle şair, bir müşahedesini naklediyor (CCII). Esmayı esas tutan ve tamamile rüyaya bel bağlıyan sofilerce kara renk, kemal ve hilâfet rengidir.

6) *Münacatlar:*

Tanrıya olan bu münacatlarda da Yunus'un ahiretten korkan devresile Tanrıyı arayan ve dileyen devresinin ruhî hâletleri görünür. İlk münacatlarda ahiretten âdeta ümitsizdir. Acaba azat olacak mıyım, yoksa yedi cehennemde yanıp kalacak mıyım? Yatacak yerim akreplerle mi dolacak, yer altında ne yapacağım? Kıyamette şefaate nail olacak mıyım? diye ümitle rica arasında ve tereddüt içindedir. Dünyayı bâki sandığını, suçlara garkolduğunu, Azrail gelince ne yapacağını, sual meleklerine nasıl cevap vereceğini, sıratı nasıl geçeceğini düşünür, nefsinden şikâyet eder, gözlerinin göğe dikildiği, salacaya bindirildiği, mezara indirildiği zaman Kur'anla imanın kendisine yoldaş olmasını, birçok peygamberleri anarak yalvarır, Muhammed'e de bu yolda niyaz eder. Ölüm gelmeden uyanmayı diler, «kul hatasız olmaz» deyip tövbeler eder.

Derken dağlarla taşlarla, seher vakti çileyen kuşlarla, su dibinde balıklarla, gök yüzünde İsa, Tur dağında Musa ile Mevlâsını çağırmak ister, «kaldır perdeyi aradan» der, vahdet şarabından içip Enelhak demek ister. Derken ölümü artık korkunç görmez, «Gül bitmedik yer mi kodum, her dereden sel akıttım. Artık dost eşiğine varıp kul olayım, yüz bin pareden bir aba dikineyim. Öldü deyip kaydıma kalırlar ama bir kuş olup yuvadan uçacağım. Maksadım bu:

Yarime erip aradan çıkayım» der ve yaradanından ayrıl-
mamak ister.

Görülüyor ki bu münacatlar, ilk ümitsizlik ve kork-
devresile ümit ve neş'e devrelerine aittir. Olgunluk devri-
ne ait münacatlarsa evvelce işaret ettiğimiz gibi ancak Şat-
hiye tarzındaki bir iki parçadır.

7) *Medhiyeler:*

Bunların başında da Muhammed'e yazılanlar gelir. Mu-
hammed'e samimî bir aşkla bağlı olan şair, ondan şefaa
ister, âşıkların ona canlarını feda edeceklerini söyler. K-
yamette kabrinden kalkınca Hasan'ı, Hüseyin'i dizine alara
«Ah ümmetim» diye ağlıyacağını, Liva-yı hamdi eline alaca-
ğını, cehennem yoluna bekçiler koyacağını, mahşer yerin
yeşil sancakla geleceğini bildirir. Bizim şeyhimiz odur, b
yolu o komuştur, ümmetlerinin hepsini, o kurtaracaktı
«Adı güzel, kendi güzel Muhammed» dir o, der. Bunlar ara-
sında bir gece uykusunda Muhammed'in kendisine «uyu
ma» dediğini, dört yariyle beraber rüyasında onu gördüğ-
nü anlatan bir şiir de var (CCXXXV). Medine'deki Mu-
hammed'in izini arayı arayı bulmak, Medine'ye ağlayı ağ-
layı varmak, kumlara batarak Mekke'de kara donlu Kâbe-
yi ziyaret etmek ister. Bu muradına erdiğini, bir sabah a
doğarken yola çıkıp katarlarla giderek nihayet Ali kuyu-
suna varıp aptes alarak ehrama büründüğünü, şeyta
taşladığını, Mina pazarını gördüğünü, oralarda ölenler
ağlıyanı bulunmadığını, hasılı Kâbe yollarının garip oldu-
ğunu anlatan bir şiirinden anlıyoruz (CCXL). Yunus, Mu-
hammed medhiyeleri arasında bir tanesinde, bir gece ba-
şında amamesi, sırtında yeşil hullesi, yanında dört yarı, sa
saf meleklerle yanında şeyhi de olduğu halde Muhammed'
ilham ile «âyine-i kalbinde» gördüğünü ve muradına erdiğin
anlatır.

Fatıma'ya ait bir medhiyesi de var: Fatıma, kıyam

günü eline nurdan yeşil şefaat beratını alıp gelecek ve
ümmete şefaat edecektir. Hasan ve Hüseyin hak-
kında da medhiye var. Bunlarda âdeta Hasan'la Hü-
seyin'in her ikisi de Kerbelâ'da kâfirler tarafından
şehit edilmiş gösteriliyor ve bir tanesinde aşure pişir-
meden de bahsediliyor. Zaten Muhammed'e ait medhiye-
lerle bu iki medhiyede büyük bir halk hususiyeti var: Mu-
hammed yeşil hulle giyinmiş, başında amamesi, yanında
dört dostu, dağa taşa baksa yeşerir, yemişler biter, gezdiği
yerler bezenir, dilediği kabul olur, yüzünden nur balkır, or-
ta yaşını geçmiş güzeller güzeli bir ihtiyar, Hasan'la Hüse-
yin'se şehit oldukları zaman büyümemiş iki körpe kuzu. Mu-
hammed hep dede ve onlar hep torun. Kıyamette bile de-
delerinin dizlerinde oturacaklar. Tam muhayyiledeki Mu-
hammed ve Hasan, Hüseyin. Hattâ Huseyn'in adı bi-
le halkın söylediği gibi Hüseyin. Veys-el-Kara-
nî hakkındaki medhiye, hayatı, sofilerce destanlaştırılan ve
hakkında birçok uydurma hadisler rivayet edilen bu zatın
deve güderek geçindiğini, ihtiyar anasından Medine'ye Mu-
hammed'in evine gitmeye izin alıp geldiğini, fakat Muham-
med'i evde bulamayınca başka bir yerde aramaya izin al-
madığı için geriye döndüğünü anlatmaktadır.

Divanlarda ve cönklerde birkaç tane Abdülkadir Giylânî
hakkında medhiye var. Fakat bunların çoğunu yazma di-
vanlarla eski cönklerde Kadirîlikten «Eşrefiyye» kolunu ku-
ran Eşrefoğlu (Eşrefzade) Abdullah Rumî adına kayıtlı bul-
duk. Yalnız bir tanesini bulamadığımız için bu şiirler ara-
sına, fakat yine Eşrefoğlu'ya aidiyeti hakkında büyük bir
şüpheyle aldık (CCXLVII).

Nihayet Emîr Sultan hakkındaki medhiye geliyor. Bu
da peygamber soyundan gelen Emîr Sultan'ın menkabesi-
ni kısaca anlatıyor. Emîr Sultan hakkında bir iki medhiye
daha görmüştük, fakat elimizdeki divanlarla cönklerde bu-
lamadık. Şairin Peygamber'in doğuşuna ve kıyamette mev-

lûd okuyanların erecekleri devletlere ait iki şiiriyle ramazana ait bir şiiri daha var. Bunlarda da samimî halk duygularını ve halk muhayyilesini okuyoruz. Bunlardan sonra halkın konuk hakkındaki kanaatlerini belirten bir hikâye var: Çok cömert olan Halil İbrahim peygamber, Kâbe'yi yapınca konuk gelmeden yemek yememeye ahdediyor. Kırk gün bekliyor, kırk birinci gece bir ihtiyar geliyor. Fakat Halil, bunu Yahudi sanıyor, ona yemek çıkarıyor ama beraber yemek yemiyor, namaza duruyor. Bundan alınan ihtiyar, çıkıp gidiyor. Derken Halil'e sabahleyin «Ben şahittim, konuk istiyordun. Neye ağırlamadın onu? Ben de sana ölünceye kadar misafir yollamıyayım da gör» diye Tanrıdan ses geliyor. Halil, pişman olup tam üç gün üç gece o konuğu arıyor. Nihayet yolda yetişiyor; özürler diliyor, evine çağırıyor. Konuk ben ihtiyarım, yaya gidemem deyince sırtına bindiriyor da öyle getiriyor. Karşısında o kadar ayakta duruyor ki burnundan kan boşanıyor. Şair, bu hikâyeyi anlattıktan sonra «Kâfir olsun, müslüman olsun, sakın konuğu yermeyin» demede. Bu hikâyede de tam bir halk görüşü var. Meselâ Halil müslüman da konuğu Yahudi sanıyor, namaz kılıyor! Üç tane miraç hakkında şiir var. Bu şiirler de halk ve sofî an'anelerini nakletmede. Meselâ Üveys, Arşta Muhammed'in nalınını çeviriyor.

Yunus'un bu şiirleri de bizce ilk devrelerine aittir.

8) *Aşk:*

Bu katagoriye giren şiirler içinde mecazî aşka delâlet eder bir şiir bulamadık. Şair, bütün sofiler gibi yokluğa ancak aşkla erişileceğini biliyor. Bu can, bu gönül yanmadıkça dost ele girmez diyor. Onun için artık gülmemek, ağlayıp durmak gerek. Bu azimle aşk meydanına atılan şair, sevgili, yüz bin cefa bile etse ondan yüz çevirmemeyi göze almıştır. Yeminlerle bunu anlatmada,

Aşkın ile öldür beni	*Ya elim al kaldır beni*
Çok ağlattın güldür beni	*Senden yüzüm döndürmezem*

diye feryad etmededir, yanıp tütmeyi, bülbül olup ötmeyi, dost bahçesinde bitip solmamak üzere açılmayı dilemektedir. Bunun için Tanrıya «Aşkın ver, şevkin ver» diye niyaz etmede, seher yellerine «Yolları uzak mı, illerinde bahar mı var, bülbülleri ötüyor mu? Aman, bir daha gelirsen beni belki toprak olmuş bulursun, bana Mevlâdan haber ver» diye yalvarmada, boğazında zincir halkası, ellerinde künte olduğunu söyliyerek Hakka bunlarla varılamıyacağını bildirmededir. Nihayet Allahın adını andıkça kararı kalmaz bir hale gelen şair, dilediği şevki bulmuştur. Fakat bu sefer de ne yapacağını şaşırmıştır âdeta. Bu aşkın elinden ne yapayım? Bütün halkın başında taçken ayaklar altına düştüm, toprak oldum demededir. Artık şaire can değil, iman gerektir. Cennet arzusundan bile geçmiştir. Ciğeri büryan, gözleri giryandır. Acayip bir hale gelmiştir. Bu ruhî hâlet içinde önca âşık, benzi sarı, gözleri yaşlı, ciğeri yanık, gece gündüz hayran hayran yürüyen, döşeği kabir toprağı, yastığı taş olan, malını, mülkünü, canını, başını aşka feda etmiş olan, yolu Hakka doğru giden, gücü nefsiyle savaş olan, addan sandan, ardan, hayadan geçmiş bir erdir. Bu ruhî hâlet içinde şair, güle pek meftundur. Aman bağcı, gülü satma, aldığın para haramdır, âşık bülbülü inletme der. Bülbüle «Sen de mi benim gibi dertlisin? Biliyorum, güle âşıksın, fakat garip garip ötüp benim derdime bir de sen dert katma, yahut da seher çağında Hak Hak diye öterken unutma bizi. Kanadın var, uçabilirsin. Ya ben ne yapayım? Yarinden mi ayrıldın, kaleli şehrin mi yıkıldı, gurbette yarin mi var?» diye hitap eder. Dolapla konuşur, ona neden inlediğini sorar. Dolap, başından geçenleri ona anlatır, inlemekte haklıdır: Bir ağaçtan kesilmiştir. Dağdan indirmişler, yaprağını, budağını kesmişler, bir dolap haline sokmuşlardır. Suları yalap yalap akar. Alçaktan çeker,

yüksekten döker. Bir dağın ağacıdır, Mevlâya duacıdır. İnil-tisi Haktan gelmededir. Çalap böyle emretmiştir, ne yapsın? Şair, Mecnun'u da hatırlar, Mecnun'un Mevlâyı bulunca Leylâ'ya «Yürü Leylâ ki Mevlâyı buldum» dediğini şiir di-line çeker. Artık bir âşıktır ve herkesi aşka çağırır, aşka yoldaş olalı sözleri destan olmuştur âdeta. Zat tecellisine varlık dağları tahammül edememektedir. Evvelce artık gül-miyeceğini söylerken gülmüştür. Arştan yüce olan bir mey-hanede Hızır sâki olmuştur, o da bu aşk şarabından bir cür'a içmiş, aşk divanesi olmuştur. Başını dost zülfünün çevgânına top etmiş, Mecnun gibi Leylâ'nın meydanına girmiştir. On iki ay sarhoştur. Nihayet bu aşk, sevgiliyi ken-disinde buldurur. Dost ite dost olur. Ne bağda gözü kalır, ne bahçede. Gül alır, gül satar. Aşkın iki âlemden de münez-zeh olduğunu, suret kalesinden tamamile çıktığını, öğüt yol-lu, aşka yeni düşenlere anlatmaya başlar.

Şairin en güzel şiirleri bu bölümdedir ve bu bölümdeki şiirler kuru zahitlikten sofiliğe, sofilikten âşıklığa, âşık-lıktan kemale ve vahdete kadar geçirdiği manevî seyrin ifadeleridir.

9) Şairde realite:

Şair, çiçeklerden, yazdan, bahardan, bülbülden, bağ-dan bahsederse de bütün bunlar, hakikatte olduğu gibi de-ğildir, şairin muhayyilesinde olduğu gibidir. Çiçekler tes-bih okur, yaz ve bahar, Tanrının kudretini, öldükten sonra dirileceğimizi hatırlatır, bülbül güle âşıktır, bağ ve bahçe Tanrı san'atını gösterir. Şair, realiteye en fazla ölüm sah-nelerinde yer verir. Fakat bu da yukarıda söylediğimiz gibi mistik kanaatlerle karışmış korkunç bir realitedir.

Netice:

Yunus Emre'den sonraki Yunus, yahut Yunuslar, dini halk edebiyatının kurulmasında büyük bir âmil olmuştur. Bu bakımdan biz, toplu bir halde onları edebiyat âlemine sunmakla bir hizmette bulunduğumuza kailiz.

METİNLER

I

ŞAİRİN GEÇİRDİĞİ MÂNEVÎ DEVRELER

I

Ey yarenler ey kardeşler Nic'edeyim nideyim ben
Sen benim kulum değilsin Der olursa nideyim ben
Zelil mağbun olsa başım Onda hiç dinmeye yaşım
Mahşer günü içim dışım Nar olursa nideyim ben
Fesad ile dolu içim Hey hocam bağışla suçum
Cehennemde benim için Yer olursa nideyim ben
Dünü günü gıybet sözüm Her dem zina eyler gözüm
Yarın Hak katında yüzüm Kar'olursa nideyim ben
Ben fesad içinde kaldım Yunus eyder arttı derdim
Anda varacağım kabrim Dar olursa nideyim ben

II

Zikirde tesbihte cümle halâyık
Fikreyledim gördüm benden gafil yok
Hiç amelim yoktur Allaha lâyık
Fikreyledim gördüm benden gafil yok

Zalim nefsin havasından geçmedim
Hayrımı fikredip şerrim seçmedim
Emir gözleyip nehyinden kaçmadım
Fikreyledim gördüm benden gafil yok

Zalim nefsin havasına gelince
Zikr ile tâ Hakka vâsıl olunca
Her şey tesbih okur dilli dilince
Fikreyledim gördüm benden gafil yok

Muhammed'in yari ol Ebu Bekir
Gece gündüz Hakka eder çok şükür
Kimi namaz kılar kimi vird okur
Fikreyledim gördüm benden gafil yok

Gelin imdi ağlaşalım kardeşler
Akıtalım gözlerden kanlı yaşlar
Tevhid eder dağlar taşlar ağaçlar
Fikreyledim gördüm benden gafil yok

Yunus eder ben bir yüzü karayım
Koyun tevekkül kapısında durayım
Yarın ol hazrete nice varayım
Fikreyledim gördüm benden gafil yok

III

Şol gözlerim bende iken
Hükmü revan elde iken
Uyaramadım çerağım
Ahır topraktır durağım
Şol gözlerim süzülmedin
Âzalarım bozulmadın
Soğuk suyum ılınmadın
Cümle mahlûk derilmedin
Ey Yunus bunda kalınmaz
Artık eksik de denilmez

Dahi canım tende iken
Hey gafil bulundum gafil
Eyliyemedim yarağım
Hey gafil bulundum gafil
Can bedenden üzülmedin
Hey gafil bulundum gafil
Tenim ortaya gelmedin
Hey gafil bulundum gafil
Gidüben gene gelinmez
Hey gafil bulundum gafil

IV

Nicedelim neyliyelim
Zarı kılıp ağlıyalım
Ne utanır ne hod korkar
Ey Allahım bizi kurtar
Yiğit iken oldum koca
Hiç bilmezem halim nice
Bu imiş nefsin âdeti
Hey Çalabım yandık kati
Öğütlerim öğüt almaz
Taatlerim kabul olmaz
Hey miskin Yunus biçare
Mevlâsına nice vara

Bu nefs-i şûmun elinden
Bu nefs-i şûmun elinden
Zahidleri bile yakar
Bu nefs-i şûmun elinden
Gündüzlerim oldu gece
Bu nefs-i şûmun elinden
Sevmez imiş ibadeti
Bu nefs-i şûmun elinden
Ettiğine pişman olmaz
Bu nefs-i şûmun elinden
Dergâhında yüzü kara
Bu nefs-i şûmun elinden

V

Dertliyim derman elinden dertli olan iniler
Yanarım hasret oduna oda yanan iniler
Vay bana ömrüm geçirdim yok yere kıldım günah
Hak katında suçlu oldum suçlu olan iniler
Ah elinden nefsimin feryad elinden nefsimin
Nefse uyan kişiler feryad elinden iniler
Bu yalancı fani dünya Haktan ayırdı beni
Dökerim hasret yaşını sel oluben iniler
Nefs ile şeytan elinden kurtulan can bahtlı
Bî-vefa dünyâ elinden nice merdan iniler
Ağla gözüm inle gözüm aklı olan gülmedi
Kimi çağırıp ah eder kimi pinhan iniler
Her seher kumri çığırır der nideyin dost deyi
Nalesinden bağ-ü bahçe ile bağban iniler
Ey Yunus sen ne durursun dost yoluna bâde iç
Ol kıyamet ıssısından ehl-i isyan iniler

VI

Bu ömrümüz gaflet ile
Dünya kervansaray imiş
Bu ecele yoktur dilek
Her kişinin çarh-ı felek
Olur işimiz düş gibi
Bir gün ömrümüz kuş gibi
Bu dünyadürü vefasız
Yarenler yensiz yakasız
Bir gün ecel gelir bize
Hakkı zikr eyle her sözde
Yunus eyider yarimiz
Kıyamette defterimiz

Geldi geçti neyliyeyim
Konan göçer neyliyeyim
Ne insan kalır ne melek
Kanın içer neyliyeyim
Nakdin yele vermiş gibi
Uçar gider neyliyeyim
Ölüm okun atar ansız
Donlar biçer neyliyeyim
Aman vermez birimize
Çün hal budur neyliyeyim
Tamam oldu bâzârımız
Ol dost açar neyliyeyim

VII

Ey diriga kandeyim bilemezem
Geçti ömrüm yarağım kılamazam
Geçti ömrüm bid'at işlemek ile
Bir kadem doğru yolum varamazam
Aradım defterimi külli günah
Bir satır iyi amel bulamazam
Kafile göçmüş bu gafil uykuda
Mağrurum uş yolumu göremezem
Yunus eyder gark oldum gaflete
Erişip bir evliya tanımazam

VIII

Ben Yunus'um derdim vardır ki derdim
İnler ağlar zârım tepelenirim
Belirsiz olmuştur hem yerim yurdum
İnler ağlar zârım tepelenirim

Her zaman ben de insandım arada
Ne şehirde yerim var ne karada
Benliği terkettim kim var arada
İnler ağlar zârım tepelenirim

Bu cihan yüzünde bir dem gülmedim
Ne yandığım tutuştuğum bilmedim
Dost Mevlâm kapına mesrur gelmedim
İnler ağlar zârım tepelenirim

Arada bir Yunus sözleri söyler
Bu âşık Yunus'un gönlünü eğler
Ârif olan ebkem durur da neyler
İnler ağlar zârım tepelenirim

Bini derviş Yunus birden söyledi
Biçare bir Yunus binden anladı
Nâ'ra urup dünyaları banladı
İnler ağlar zârım tepelenirim

IX

Âciz kaldım zalim nefsin elinden
Şol dünyanın lezzetine doyamaz
Eğnine almıştır gaflet gömleğin
Ömrün gelip geçtiğini bilemez

İlâhî gaflet gömleğin giyene
Müslüman der misin nefse uyana
Kazanır kazanır verir ziyana
Hak yoluna bir puluna kıyamaz

Sağlığında âyet hadis sünnet ne
Son deminde muhtaç olur Yasin'e
İletüp koyunca makberesine
Oğlum kızım malım kaldı diyemez

İlâhî miskince âdem oğlanı
Varıp tutmaz bir mürşidin elini
Yunus eyder gelin tutun sözümü
Dünya seven ahireti bulamaz

X

Muradıma maksuduma ermezsem
Hayıf bana yazık bana vah bana
Kaadir Mevlâm cemalini görmezsem
Hayıf bana yazık bana vah bana

Daima isyandır hep benim işim
Nic'olur kabirde ol garip başım
Duadan unutman eşim yoldaşım
Hayıf bana yazık bana vah bana

Âsi kulum defterine bak derse
Yüzün karaları gör ne çok derse
Yerim göğüm arasından çık derse
Hayıf bana yazık bana vah bana

Okumayıp defterimi şaşırsam
Mahşer yerlerinde derde düşürsem
Mümin kullarından ayrı düşersem
Hayıf bana yazık bana vah bana

Derviş Yunus arasata varırsam
Yüzüm karaların anda görürsem
Defterimi sol elime alırsam
Hayıf bana yazık bana vah bana

XI

Gelin gidelim bu yerden
Muhammed dediği geldi
Yanalım din zayıf oldu
Yanalım din zayıf oldu

Hacılar haccını tutmaz
Şu olan işi terketmez
Kalkıp meclislerden gitmez
Yanalım din zayıf oldu

Dervişler dünyaya taptı
Şeytan amellerin kaptı
Nefse uyup yoldan saptı
Yanalım din zayıf oldu

Âlimler ilmini gizler
Ferah buldu bî namazlar
Nefsi havasını gözler
Yanalım din zayıf oldu

Yunus Emrem şahlar şahı
İnanın gerçek vallahi
Gün geldikçe artar ahı
Yanalım din zayıf oldu

XII

Müslümanlar müslümanlar
İşareti bilenlere
Bu ne aceb zaman oldu
Kıyametten nişan oldu

Ecel bir sel olup geldi
Bu ibret cümle Haktandır
Ömür harmanını aldı
Bahane bir çıban oldu

Ana oğul diye ağlar
Kız ana ciğerin dağlar
Oğul kardeş diye göyner
Bu dünya bir figan oldu

İşitirdik âlimlerden
Eğer âkıl isen halin
Kıyamet vasfını her dem
Sana küllî ıyan oldu

Her kande kim varır isem
Sanasın kim her mahalde
Figan ünü gelir bana
Kılıç oynar kıran oldu

Şol evler kim düğün gibi
Bugün kim ben onu gördüm
Kullibisi kesilmezdi
Soyunmuş bir kovan oldu

Ey biçare Yunus sen bil
Sana dahi gele bir gün
Bu dünyanın vefası yok
Bu dünya bir figan oldu

XIII

Gaflet ile beni menzilden koyan
Benim kanmaz uykum neyledin beni
Beni cehenneme lâyık eyleyin
Benim kanmaz uykum neyledin beni

Ayırdın sen beni bak namazımdan
Hem namazımdan hem de niyazımdan
Asla ayrılamaz oldun gözümden
Benim kanmaz uykum neyledin beni

Muhammed gündüzün olurdu saim
Gecesi gündüzü ibadet daim
Eğer ümmet isen gel öğren huyun
Benim kanmaz uykum neyledin beni

Muhammed gündüzün taam yemezdi
Gece gündüz baş yastığa komazdı
Sen yatar uyursun ol uyumazdı
Benim kanmaz uykum neyledin beni

Dünyada ibadet etmekten kaçtın
Tarikat dinledin yolundan saptın
Şeyhinden ayrıldın âvare düştün
Benim kanmaz uykum neyledin beni

Yunus Emrem eyder gel sen sev Hakkı
Bu dünya kimseye kalmadı bâki
Seversen bari gel seve gör Hakkı
Benim kanmaz uykum neyledin beni

XIV

Âşık sana bir sözüm var bu arş nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez arş kürsünün üstündedir

Kâmil sana bir sözüm var kürsü nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez kürsü levhin üstündedir

Derviş sana bir sözüm var levih nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez levh göklerin üstündedir

Âşık sana bir sözüm var gökler nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez gökler yerler üstündedir

Kâmil sana bir sözüm var yerler nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez yerler öküz üstündedir

Derviş sana bir sözüm var öküz nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez öküz balık üstündedir

Âşık sana bir sözüm var balık nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez balık suyun üstündedir

Âşık sana bir sözüm var su da nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez su rüzgârın üstündedir

Âşık sana bir sözüm var rüzgâr nenin üstündedir
Hikmetine akıl ermez rüzgâr dua üstündedir

Yüzünü Hürmüze tutmuş kuyruğun Frenge atmış
Yeri götren sarı öküz yüz on dört bin yaşındadır

Kâbeyi belinde tutmuş ağzını Hürmüze açmış
Kuyruğun karnına atmış mağrib maşrik başındadı

Gözlerin ırmayıp bakar silkine dünyayı yıkar
Şundan hayli elem çeker bir sinecik başındadır

Gönü var dağlardan kalın tüketmez mahlûkat yağ
Kuvvetlidir şöyle yeğin sanki on dört yaşındadır

Titreyişi zelzeledir boynuzları velveledir
On iki ayağı vardır her biri bir köşededir

Âşık Yunus söyler bunu ne güzel yaratmış Gani
Çifte koşayıdım anı hikmet anın işindedir

XV

Dün gün yalvarırım hemen dostuma
Ben muradım Allahımdan isterim
Yarabbi sen irgör kulu kasdına
Ben muradım Allahımdan isterim

Bir ismi Mustafa bir ismi Ahmed
Dileye ümmetin olunur meded
Şefaat kıl bize server Muhammed
Ben muradım Allahımdan isterim

Bilirim suçumu günahım çoktur
Benim yalvardığım ol gani Haktır
Benim hiç kimseden isteğim yoktur
Ben muradım Allahımdan isterim

Gözsüz olan bu dünyayı göremez
Elin uzattığı yere eremez
Hiç muradım benim kimse veremez
Ben muradım Allahımdan isterim

Derviş Yunus cihan başıma dardır
Dün ile gün gönlüm aşk-ı didardır
Kulun dilediği ah ile zardır
Ben muradım Allahımdan isterim

XVI

Dertli ne ağlayıp gezersin burda
Ağlatırsa Mevlâm yine güldürür
Nice dertli kondu göçtü burada
Ağlatırsa Mevlâm yine güldürür

Bu dert benim munisimdir yarimdir
Arşa çıkan benim ah-ü zârımdır
Seni ağlatan lûtf ıssı kerimdir
Ağlatırsa Mevlâm yine güldürür

Dâim Hakka cemalini dikedur
Zikr ile Mevlâyı dilden anadur
Kahrı kime ise lûtfu anadır
Ağlatırsa Mevlâm yine güldürür

Sevdaya salma şu garip başını
Akıtır gözünden kanlı yaşını
Kerimdir onarır kulun işini
Ağlatırsa Mevlâm yine güldürür

Yunus senin sözlerinde çok hâl var
Önünde uğrayıp geçecek yol var
Gece gündüz durma Mevlâya yalvar
Ağlatırsa Mevlâm yine güldürür

XVII

Âşık oldum ben Allahın adına
Doyamadım lezzetine tadına
Şimdi girdim erenler sohbetine
Bana Allah gerek gayri gerekmez

Severim Allahı can-ü gönülden
Günahkârım nesne gelmez elimden
Eğer sorar isen müşkil hâlimden
Bana Allah gerek gayri gerekmez

Kon beni yanayım tâ kül olunca
Düşeyim dağlara Mecnun olunca
Hakka yalvarırım teslim olunca
Bana Allah gerek gayri gerekmez

Bak imdi Âşık Yunus da ne söyler
Dünü günü Mevlâsını zikreyler
Dertli olan kendi derdini söyler
Bana Allah gerek gayri gerekmez

XVIII

Ey dervişler ey kardeşler — Ne aceb derdim var benim
Mecnun olmuş der görenler — Ne aceb derdim var benim

Derviş olan ar eylemez — Âşık olan zâr eylemez
Hekimler tımar eylemez — Ne aceb derdim var benim

Deryanın mevci çağladı — Hasret yüreğim dağladı
Hâlim bilenler ağladı — Ne aceb derdim var benim

Derdine düştüm Mevlânın — Âvaresiyim sevdanın
Mevci yenilmez deryanın — Ne aceb derdim var benim

Derviş Yunus düştüm gene — Düştüm hemen aşk derdine
Girdim hakikat yurduna — Ne aceb derdim var benim

XIX

Hocam senin hikmetine — Kalam ah dost deyi deyi
Aklım ermez kudretine — Benim ah dost deyi deyi

Hey benim mabudum Huda — Sensiz bu dünyayı nidem
Yoluna can teslim idem — Gidem ah dost deyi deyi

Yanam dünyanın yüzünde — Hayalin kaldı gözümde
Mevlâm aşkın denizinde — Yüzem ah dost deyi deyi

Hey yalancı dünya fânî — Almağıl boynuna kanı
Hulkuma gelicek canı — Verem ah dost deyi deyi

Yüksekten alçağa inem — Aşkın oduna ben yanam
Yana yana kül oluban — Tozam ah dost deyi deyi

Şuben del'oldum ola mı — Firkatle böyle kalam mı
Bir kâğıda bin kalemi — Yazam ah dost deyi deyi

İlâhî ey güzel hocam — Sensiz bu dünyayı nidem
Yoluna can teslim idem — Gidem ah dost deyi deyi

Neden neye geldin neye — İnanma yalan dünyaya
Varır olıcak şinleye — Girem ah dost deyi deyi

Yunus yoktur aşka âram
Soranlara haber verem
Aşksızlara sohbet haram
Gidem ah dost deyi deyi

XX

Şeyhin derdi bana düştü
Ağla hey gözlerim ağla
Gülmez gönlüm şimdengeri
Gülmez gönlüm şimdengeri

Başımda şeyhin demleri
Seyreyledim âlemleri
Gitmez gönlümden gamları
Uçtu gönlüm şimdengeri

Şeyhin derdi yetti bana
Ayrılık kâr etti cana
Uyku işi bitti bana
Uçtu gönlüm şimdengeri

Ey yârenler nitmek gerek
Şeyh ardınca gitmek gerek
Bizde yarak etmek gerek
Uçtu gönlüm şimdengeri

Ecel aman vermedin mi
Gözüm şeyhi görmedin mi
Ömür vefa kılmadın mı
Uçtu gönlüm şimdengeri

Ey miskin Yunus biçare
Haber eyleyin şehire
Bulunmaz derdine çare
Uçtu gönlüm şimdengeri

XXI

Hey yârenler hey kardeşler
Bir kerre nazar eyledi
Şeyhin derdi aldı beni
Hoş divane kıldı beni

Şeyhim nazar etti bana
Sözüm budur önden sona
Hem çekti kendiden yana
Şeyhin derdi aldı beni

Bağladı beni yolumdan
Ben geçtim kendi bilimden
Haber verdi dost ilinden
Şeyhim derdi aldı beni

Yunus eyder noldum şu ben
Benim işim oldu hemen
Kalmadı gönlümde güman
Şeyhim derdi aldı beni

XXII

Hey yârenler gelin görün
Ne dünüm dün ne günüm gün
Ben yine oldum divane
Bir oddürür düştü cana

Bu dünya bir zindan imiş
Zindanda gülmek mi olur
Saldılar bizi zindana
Yürüyelim yana yana

Dünyada dertsiz baş olmaz
Yanar yüreğim söyünmez
Derd'olanın âhı dinmez
Zahım erişiptir cana

Ben bir garipçe bülbülüm
Dilerdim gülem avunmam
Gülistana güle geldim
Eninim doldu cihana

Yunus Emrem bu dünyada
Küllî hep ağlayı geçti
Kim güldü ki sen gülesin
Kim geldi ise cihana

XXIII

Bir acayib ile geldim
Garibim dosttan ayrıldım
Hâlimden hiç kimse bilmez
Dost ıraktır elim ermez

Bu vatanın terkin urdum
Yine yenilendi derdim
Bu gurbetin kahrın gördüm
Bu gözüm yaşı yenilmez

Bu hasretlik ise yetti
Âhımın tütünü tüttü
Bu gurbetlik ise yetti
Giderim yolum görünmez

Hızr-ü İlyas gibi sen de
İşbu yalancı dünyada
Âb-ı hayat içtin ise
Âb-ı hayat içen ölmez

Açılır güllerin dengi
Dönüptür şu gülün rengi
Sürülür şeyhin gülbangi
Solar kimesneye kalmaz

Gülün hazanın göricek
Muradı bülbülün bağban
Bağda bülbül efgan eyler
Hem bağ bir kimseye kalmaz

İnanmagıl şu dünyaya
Vefasından cefası çok
Yalancıdır aldar seni
Vefa bir kimseye kılmaz

Şol bir sarraflayın Yunus
Ne dükkân kalır ne pazar
Dükkânın açmış oturur
Şehir bir kimseye kalmaz

XXIV

Gönlümü mekân eyledi
Bir dem dilim tutar isem
Dost elçisi kona kona
Söyletirler yana yana

Derdim kime söyler isem
Dosttan gelen âvaz benim
Nicesi şerh eyliyeyim
Yakar içim döne döne

Aceblerim şol kimseyi
Dervişim der dâva kılar
Aceb gelir hem sözleri
Yatar uyur kana kana

Akşam olur gün dolunur
Bu ikisi arasında
Sabah olur yine doğar
Geçer ömrüm dine dine

Ey biçare miskin Yunus
Ecel eli uzun olur
Gafil olma dur gözün aç
Bir gün erer suna suna

XXV

Ol padişah emri ile
Kafesteki kuşça canım
Bu gönlümü şadeyledi
Kaygudan azad eyledi

Ol hulki ile huyu hoş
Ol din direği Muhammed
Ol güli vü reyhanı hoş
İslâma bünyad eyledi

Ol enbiyalar serveri
Çalap ona dostum dedi
Ol evliyalar cevheri
Mürşiddir irşad eyledi

Ol zerre-i aşkın odu
Mansur Enel Hak söyledi
Yetişti Mansur gönlüne
Haktır sözü hak eyledi

Güle güle geldi dâra
Âşık idi hoş dildara
Eylediler pare pare
Ol dad-ü sited eyledi

Ey Yunus senin cânını
Boyun elif gözlerin mim
Ezel yaratmıştır gani
Kaşlarını sad eyledi

XXVI

Bir aceb onulmaz derdim var idi
Derde derman buldum El hamdü lillâh
Vâsıl oldum Muhammed Mustafa'ya
Ağlar iken güldüm El hamdü lillâh

Açıldı sır babı şeyhim yüzünden
Can safalar sürdü tatlı sözünden
Mâsivâ tozunu gönül yüzünden
Tevhid ile sürdüm El hamdü lillâh

Bir şehre vardım ki adı denilmez
Bir bahre daldım ki haddi bulunmaz
Mürde-dil oluban geri dönülmez
Ölmezden ön öldüm El hamdü lillâh

Hakkın dergâhına tutmuşum elim
Gördüğüm halleri şerheyler dilim
Yokluk ummanına uğradı yolum
Fena fillâh oldum El hamdü lillâh

Yunus Emrem kâmil oldu imanım
Hazreti Hakka vâsıl oldu cânım
Lâmekân şehridir şimdi mekânım
Beka billâh oldum El hamdü lillâh

XXVII

Âşık olan kişilerin
Bu kibr ile yatanların
Esrikliği gitmez canım
Hiç imanı artmaz canım

Uyuyuban yatanların
Gerçek âşık olan kişi
Bu gaflete batanların
Uyuyuban yatmaz canım

Artıragör imanını
Sil bu gönül gümanını
Şâdeyle gel sen cânını
İnkâr sana yetmez canım

Âhır ölümdürür işin
Atan anan ya kardaşın
Hem amelindir yoldaşın
Biri bile gitmez canım

Sen demeden ırak yakın
Zâhir bâtın dopdolu Hak
İnkârların elden bırak
Onsuz âdem olmaz canım

Oldur vücudun getiren
Oldürür işi bitiren
Seni bu mülke yetiren
Onsuz bir iş bitmez canım

Yürü ilerondan yana
Bu aşk ile gelenleri
Haber ide senden sana
Ol dost reddeylemez canım

Her ki geldi bu cihana
Vâde ericeğiz câna
Gelen geçer yana yana
Çiğnenmişi yutmaz canım

Miskin Yunus ko sözünü
Toprağa düşmeyen dane
Toprağa urgıl yüzünü
Âhır yine bitmez canım

XXVIII

Yine ol cânân ilinden geldi bu cana haber
Den harâbât ehline eğlenmesin kılsın sefer
Şah-ı vahdet şu'lesinden sürülür nurdan kadeh
Sâkiler çığrışır eyder dost elinden kim içer
Gördüm anda takınır can boynuna zülfünü dost
Bir kıl ile sad hezaran Mansur'u berdâr eder
Yedi deniz gördüm anda birisi oddan idi
Der dilî ehl-i harâbâtın yolu benden geçer
Ol yerin külhanları gülşenleridir âşıkın
Anda bülbüller yakarlar aşk oduna bâl-ü per
Ol sebepten düştü bu mülk-i cenâna gulgule
Ol sadadan söyle kim erişti bu câna eser
Sorsalar Âşık Yunus'a bu sözü kanden alır
Meğer ol divane aşkın defterinden nakleder

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

XXIX

Eyyubüm ben müptelâyım derde derman isterim
Âşıkım ol hastayım ki cana cânân isterim
Yakubum ben ağlarım Yusuf için kıldım figan
Yusuf'um zindan içinde fazl-ı rahman isterim
Musa'nın Tur'una vardım dost cemalin görmeğe
Gitti aklım nageh ol dem sırr-ı Sübhan isterim

Bir mekâna varmışım ki ol benim yurdum değil
Zulmete erdim Hızırla âb-ı hayvan isterim
Defter-i a'malimi yüklendim ettim azm-i rah
Menzil-i maksuda Haktan emr-ü ferman isterim
Yunus Emrem bilmedi halin senin hiç kimseler
Halimi arzetmeğe bir merd-i irfan isterim

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

XXX

Evliyanın kelâmı
Bahrı yüzmek bilmiyen
Söylenmesin kalsın mı
Ummanlara dalsın mı

Bahrı ummana daldı
İsteyen Hakkı buldu
Daldı bir gevher buldu
İstemeyen bulsun mu

Tarikat mektebinde
Dört kitabı okuyup
Elifbayı bilmiyen
Ma'nâsını bilsin mi

İlm okumak bilmektir
Tekebbürlük eyliyen
Bilmek Hakkı bulmaktır
Ya Allahı bulsun mu

Bu Yunus'a dediler
Ya niçin söylemesin
Artık eksik söyleme
Tutuşuban yansın mı

XXXI

Bize bunda türlü ta'n eyliyenler
Ya ben hak yoluna dönmiyeyim mi
Doğru yolu koyup eğri gidenler
Ya ben hak yoluna dönmiyeyim mi

Bizden evvel gelen üçler yediler
Münafıkın sözü şekdir dediler
Tevhidlerde dönmek haktır dediler
Ya ben hak yoluna dönmiyeyim mi

Varır bir münkire müşkil sorarsın
Kendi kendin cehenneme salarsın
Ya sen dünya için niçin dönersin
Ya ben hak yoluna dönmiyeyim mi

Âşık Yunus kılar ah ile zârı
Görün nice döner Molla Hünkârı
Ol Allah yaratır cümle-i varı
Ya ben hak yoluna dönmiyeyim mi

XXXII

Düşeyim aşk denizine
İstiyeyim seni her dem
Gavvas olayım bir zaman
Seyyah olayım bir zaman

Düşeyim her bir mahfile
Senden haber verenlere
Tersa demeyim her kula
Mihman olayım bir zaman

Aşkın oduna yanayım
Gördüğüm seni sanayım
Derdin hânına kanayım
Hayran olayım bir zaman

Bu benliğimi yuyayım
Bir nice zaman kul iken
Senin duyunu duyayım
Sultan olayım bir zaman

Akıdam gözüm yaşını
Tâ görünce nakkaşımı
Artıram bağrım başını
Giryan olayım bir zaman

Oldur bana benden yakın
Okuyup hikmetin ilmin
Hikmet bilen buldu Kakkın
Lokman olayım bir zaman

Yunus aşkın perdesini
Mürşid-i kâmil yoluna
Ref' etme olma bî hicab
Kurban olayım bir zaman

XXXIII

Beşaret olsun canlara
Gönüller aynaya döndü
Hoş sohbet kuruldu gene
Gussalar sürüldü gene

Kimi yürür yana yana
Âşıklar girdi meydana
Kimi içer kana kana
Aşk câmı sürüldü gene

Hep âşıklar derde düştü
Gönüller gözünü açtı
Yandı ciğerleri pişti
Ölüler dirildi gene

Ezel âlem-i ervahta
Şimdiden ikrar eyleyip
Hakka beli diyen canlar
Bir yere derildi gene

Muhammed dünyadan gitti
Gitti ise kendi gitti
Yurdunu evliya tuttu
Sohbeti sürüldü gene

Kimi Taptık kimi Yunus
Yunus'a da bu cür'aden
Her birisi derya deniz
Zerrece sunuldu gene

XXXIV

Ben derd ile ah ederdim
İster idim hasret ile
Derdim bana derman imiş
Dost yanımda pinhan imiş

Kanda deyi fikrederdim
Dost benim gönlüm evinde
Göğe bakıp şükrederdim
Tenim içinde can imiş

Sanırdım kendim ayrıyım
Beni bu hayale salan
Dost gayrıdır ben gayrıyım
Bu sıfat-ı hayvan imiş

İnsan sıfatı kendi Hak
Bu insanın suretine
İnsandurur Hak doğru bak
Cümle âlem hayran imiş

Her kim ol insanı bile
Cümle yaratılmış kula
Hayvan ise insan ola
İnsan dahi sultan imiş

Tevhid imiş cümle âlem
Bu tevhîdi inkâr eden
Tevhidi bilendir âdem
Öz canına düşman imiş

İnsan olan buldu Hakkı
Hemen bu biçare Yunus
Meclis onun oldur sâkî
Aşk ile bil ıyan imiş

XXXV

İstiyenler buldu Hakkı istediler buldular
İstemiyenler ne bulsun şöyle mahrum kaldılar
Münkirin bağrı hacerdir gönlünün ilhamı yok
Gönlünün ilhamı olan gevheri hoş aldılar

Ol güher deniz dibinde andadır dürdaneler
Âşıkan bahrı oluban ol denize daldılar
Şad olup gülmek dilersen ver salâvat sıdk ile
Ol Nebi hürmetine gözün yaşını sildiler
Biçare Yunus ne bilsin bu yolun ahvalini
Hâlikın binbir adın Kur'an içinde buldular

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir

XXXVI

Ol Hak nedir soran gelsin bizden alsın haber
Açsın gözin görsün özin andan Hak'a kılsın nazar
Nakkaş kimdir nakşı kim yazar cihanı dübdüzün
Yerler-ü gökler yıldızın düzen hep oldur ol düzer
Toprak-u suyu od ile kardı buları kim bile
Bir oldu bunlar bil bile bundan belirdi çok eser
Âdem yarattı ilme bak kendi nihan bu hükme bak
Veren alan oldur o Hak doldu bu âlem serteser
Suret bahane ortada hikmet anındır ey dede
Kendisidir bu ortada şekki gönülden sür gider
Her nesne kim yarattı Hak tehî değildir anla bak
Gökten hayat yerden nebat taştan ne gevherler biter
Göz gözdürür dünya sana ibret göziyle baksan a
Senden gelir yine sana bu kahr-ü lûtf-ü hayr-ü şer
Fi'l-ü kavil andan gelir Hak buyruğiyle kim olur
Onsuz cihanda işm'olur mimarı olur ol eder
Yunus bu sözü söyledin Hak yolunu şerheyledin
Hak dediğin sen anladın ârife bir ma'ni yeter

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» vezniyledir.

XXXVII

Mülk-i bekadan gelmişim fânî cihanı neylerim
Ben dost cemalin görmüşüm hur-ü cinânı neylerim

Vahdet meyinin cür'asın ma'şuk elinden içmişim
Ben dost kokusun almışım müşk-i Hutanı neylerim
İbrahim'im Cebraile hiç ihtiyacım kalmadı
Muhammedim dosta gidem ben tercümanı neylerim
İsmail'im Hak yoluna canımı kurban eylerim
Çünkü bu can kurban olur ben koç kurbanı neylerim
Eyyublayın şol ma'şukun cevrin tahammül eylerim
Circisleyin Hak yoluna çıkmaya cân neylerim
İsa gibi dünya koyup gökleri seyran eylerim
Musi-i didar olmuşum ben Len-teranî neylerim
Âşık Yunus ma'şukuna vuslat bulunca mestolur
Ben şişeyi çaldım taşa namus-u ârı neylerim

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün vezniyledir.

XXXVIII

Adım adım ileri
On sekiz bin hicabı
Beş âlemden içeri
Geçtim bir dağ içinde

Yetmiş bin hicab geçtim
Ol dost ile buluştum
Gizli perdeler açtım
Gördüm bir dağ içinde

Gözler gibi görmedim
Musi'leyin münacat
Söz gibi söyleşmedim
Ettim bir dağ içinde

Gökler gibi gürledim
Sular gibi çağladım
Yeller gibi inledim
Aktım bir dağ içinde

Bir döşek döşemişler
Dedim bu kimin ola
Nur ile bezemişler
Sordum bir dağ içinde

Ayrılmadım pîrimden
Aşktan bir kadeh aldım
Ayrılmadım şeyhimden
İçtim bir dağ içinde

Vardım ileri vardım
Âyetlerin okudum
Levhi elime aldım
Yazdım bir dağ içinde

Kalbden büyük dağ olmaz
Sohbetine kanılmaz

Açtım Mekke kapısın
Erenlerin hepisin

Yunus eyder gezerim
Ol Allahın didarın

Ol Allaha doyulmaz
Erdim bir dağ içinde

Duydum ol dost kokusun
Gördüm bir dağ içinde

Dost iledir pazarım
Gördüm bir dağ içinde

XXXIX

Şalap eyder kullarının
Yıkıp yapmak elimdedir

Aşkla yeri bünyat uran
Kanda istersen görünen

Kışın suları çağladan
Taşa dil verip söyleten

Yazın öten bülbüllerin
Vâdesi yeten kulların

Miskin Yunus bunu diyen
Nice yerde Subhan deyip

Rızıkların veren benim
Evvel âhır kılan benim

Göğü muallak durduran
Dilekleri veren benim

Yazın nimetler ileden
İbretler gösteren benim

Açılmış taze güllerin
Defterini düren benim

Çalâba niyaz eyliyen
Zikr-ü tesbîh kılan benim

XL

Şol benim gönlüm gözü dâim o şahı gözedir
Ol nişansızdır nişan ol bî nişanı gözedir
Merhem urdu hocamın sevdası bağrım başına
Bu ne merhemdir aceb kim tatlı canı gözedir
Vay anın derdi elinden ciğerim kanla pişer
Gözlerimden akan yaş âb-ı revanı gözedir
Ma'şukun sevdasına düştü gönül seyran eder
Gâh iner yeryüzüne gâh âsmanı gözedir
Katreler bahr oluban hayran-ı mest oldu bu can
Resm-i can çıktı mekândan lâmekânı gözedir

Bu hakikat Yunus'u gör can-ü baş meydandadır
Bu fena terkin uruban câvidânı gözedir

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

XLI

Ey gönül bîze kerem kıl bile seyran edelim
Can-ü tenden geçüben gel azm-i cânân edelim
Ten nedir dostun yolunda ben onu terketmeyim
Dost cemalin görmeğe gel cânı kurban edelim
Bu fena ender fenayı terkedelim dost için
Ol beka ender beka mülkünde seyran edelim
Âsitanın mürşidin gel kıble-i can kılalım
O şahım şehler şehin gel bize mihman edelim
Bu biçare Yunus'un uygıl sözüne bir nefes
Ey gönül ol sultanın arşında seyran edelim

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

XLII

Cümle âlem derdinin dermanıyım
Zira bunlar tendürür ben cânıyım
Varlığımla varlanır cümle cihan
Düğelinin sevgili imanıyım
Aslı-vü fer'i benim belli beyan
Her birinin hüccet-ü burhanıyım
Ezelî bünyad ki var benim ol
Ebedî mülkün dahi ben kânıyım
Mustafa ki bir güzide candürür
Seyr içinde sırrının seyrânıyım
Bâyezid Şiblî-vü Ma'ruf Kerhî hem
Devr içinde Mansurun devranıyım
Hüzn ile Yakub benim belli beyan
Hüsn içinde Yusuf-u Ken'an'ıyım

Ejdehalar hükmünü kılan zebun
Asâ ıssı Musi-i İmranıyım
Nefes ile ölüyü diri kılan
Ger bilirsen İsi-i ruhaniyim
Yaratılmış cümlesi Hakkın kulu
Bunların ben halıkı sultanıyım
İlmi olan Yunus'a bakmaz şaşı
Ol bilir kim ben kimin mihmanıyım

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

XLIII

Bu kimdir kim bize mihman olupdur
Vücudümde seraser can olupdur
Nitekim fikrederim aklım ermez
Cânımda şöyle kim pinhan olupdur
Bu ben miyim ya bu mihman bilinmez
Bütün âlem buna yeksan olupdur
Kanaat gencini her kim ki buldu
Saadet mülküne sultan olupdur
Bu insan sureti ol bî nişandan
Gelüpdür âşikâr rahşan olupdur
Bu gizli genc-i insan oldu mekşuf
Bunu inkâr eden şeytan olupdur
Kamu ehl-i cinan insana müştak
Cihan insan için bustan olupdur
Özü insan idüğün her ki bilmez
Ne insan belki ol hayvan olupdur
Alan veren budur ol şehr içinde
Vücudum ona bir dükkân olupdur
Bu aşk Yunus ile her dem olaldan
Nefesi nafe-i Hutan olupdur

Aruzun «mefailün mefailün faûlün» vezniyledir.

XLIV

Gene canım kuşu eyledi pervaz
Koluna kona şahın söyliye râz
Gene benlik ol ilde oldu fânî
Ki zerre kalmadı zühd ile niyaz
Gene aklımı yaktı aşk odu
Odur gördüm kılan bu perdede râz
Gene her zerrede dedi Enel Hak
Sen işit değilim ben çünkü gammaz
Küfür iman ikisi hem bir oldu
Sun ey sâki kadeh hummârımı yaz
Bu kesret vahdet ismi kalmadı hiç
Ki kendüsü eder kendözine nâz
Yürü ey divane-i bî serü pay
Senin nen var cihanda çok ve ya az
Varını yürü var ver aşka Yunus
Muradını dostun benlikte komaz

Aruzun «mefailün mefailün faûlün vezniyledir.

XLV

Yüz bin şükür ol hâna bildim beni ne cânım
Geh sâgar-ü geh sâkî geh bâde-i mestânım
Geh mülküm-ü geh mâlik geh mahlûk-u geh ma'dum
Geh talib-ü geh matlûb geh mülk-i Süleymânım
Geh âyine geh hûbum geh fitne-i mahcûbum
Geh hüzn ile Yakubum geh Yûsuf-i Ken'an'ım
Geh rind-i harâbâtım geh merd-i münâcâtım
Geh kıble-i hâcâtım geh in-ü gehî ânım
Geh nâle-i Eyyûbum sûz-i dil-i Yakubum
Hem âşık-u ma'şûkum hem devlet-i devrânım
Geh Mûsi-vü geh Tûrum geh cûyum-ü geh nûrum
Geh zâhir-ü geh sırrım geh bülbül-i irfânım

Geh Mansur-ı Bağdâdım geh Şirin-i Ferhâd'ım
Geh Leylî-i hub-zâdım geh Memnun-i hayrânım
Bu sözü dilim bilmez bu sırrı bilim bilmez
Bunda Yunus eğlenmez geh küfr-ü geh imânım

Aruzun «mef'ul-ü mefâilün mef'ulü mefâilün» vezniyledir.

XLVI

Dost hakkı bulayım dersen
Bu ilmi bileyim dersen
İstediğin dost sendedir
Küllî varlık insandadır

Buna senden olur çare
Senden eregör didara
Evvel kendi özün ara
Candan içeri candadır

Âşık olan Mustafa'ya
Bakma yoksul ile baya
Âkıbet erer safaya
Gizli hünerler kândadır

Yunus neylersin sen seni
Gördü baykuş dünya fânî
Feda eyle sen de canı
Anın için virandadır

XLVII

Kancarû istersem ânı âhır ol can sendedir
Sen seni seyr eylegil gör cân-ı cânân sendedir
Sedd-i İskender gibi sen dünü gün seyr eyelgil
Hızr isen sen sende iste âb-ı hayvan sendedir
Fikredip açıp oku sen bu gönül âyinesin
Tevrat İncil-ü Zebur ol hatm-i Kur'an sendedir
Çığrışuban seni ister dünü gün ferişteler
Zira sultan haznesisin din-ü iman sendedir
Kime değdi bu hidayet kimde vardır bu ata
Yedi tamu sekiz uçmak sırr-ı pinhan sendedir
İlm-ü hikmet akl-ü devlet kamusu muhtaç sana
Kamudan sensin mükerrem zira sultan sendedir
Yunus imdi bende olma nefse pendim tut ahı
Derde derman sana senden yine derman sendedir

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

XLVIII

Hakla pazarım bile gezerim
Dâim sezerim hak bendedir bende
Ben yata kaldım kalbe sakladım
Sıdkım pakladım hak bendedir bende

Âteşe girsem yanmazam asla
Hem zehir yesem dönmezem asla
Haktan ayrıyım sanmazam asla
Pek çok yokladım hak bendedir bende

Bil' olunca Allah yanar mı Yunus
Duymayınca kalbi kanar mı Yunus
Kırk yıl hizmetten döner mi Yunus
Onu sakladım hak bendedir bende

Burası nâdana pek uzacıktır
Zühd-ü takva insana bir tuzacıktır
Mürşid-i kâmil hizmeti bir mezeciktir
Nutku hakladım hak bendedir bende

Emr-i Resulden asla şaşamaz Yunus
Tefrik zümresine düşemez Yunus
Nur-i Muhammedsiz coşamaz Yunus
Bir kucakladım hak bendedir bende

Bu şiiri düzeltemedik, vezin tutmuyor.

XLIX

Bir kimseye kin tutmazız
Kanda ıssızlık var ise
Ağyar dahi dosttur bize
Mahalle-vü şardır bize

Adımız miskindir bizim
Bir kimseye kin tutmazız
Düşmanımız kindir bizim
Kamu âlem birdir bize

Pişrev bize Kur'andürür
Ol tamuyu Hak yandırır
Vatan bize cennetdürür
Ol gül-i gülzardır bize

Vatan bize cennetdürür
Hakdan yana yönelicek
Yoldaşımız ol Hak'dürür
Diğer yollar dardır bize

Dünya bir avrattır karı
Sürün gitsin ol ağyarı
Yoldan iltir niceleri
Onu sevmek ârdır bize

Dünya haramdır hâslara
Biz dünyayı dost tutmazız
Likin helâldir hamlara
Ol dünya murdardır bize

Yunus eyder Allah deriz
Dergâhına yüz tutuban
Allah ile kapılmışız
Hemen bir ikrardır bize

L

Mansura dar oldum bugün berdar olan gelsin beri
İnni ene-llah okudum inkâr eden gelsin beri
Kul küllün min indillâhi onsuz değilim vallahi
Ben Hak ile Hak olmuşum ağyar diyen gelsin beri
Levh-ü kalemde yazılan tevhid-i terkib okurum
İlm-i ledün seyr-i sülûk güftar eden gelsin beri
Bir Tanrının peygamberi biz ondan aldık haberi
Bir Tanrı peygamberine iman eden gelsin beri
Men arife dir nefsehu fekad arife Rabbehu
Bildim beni buldum onu inkâr eden gelsin beri
Münkir münafıklar beni öldüreler derler imiş
Beni yaradan öldürür yok var eden gelsin beri
Gelsin beri ol öldüren külümü göğe savuran
Ben küntü kenzen mahfiyim izhar eden gelsin beri
Gazî benim şehit benim ol öldürüp ölen benim
Erte gece ol dost ile bâzâr eden gelsin beri
Cümle cihan gufranıdır âlem kamu fermanıdır
Yunus onun hayranıdır tekrar eden gelsin beri

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» vezn-ledir.

LI

Ey benim ile yâr olan
Varlıkların elden koyup
Şeyhe giden gelsin beri
Talân eden gelsin beri

Terk edelim kıyl-ü kaali
Hem bulalım gevher kânın
İstiyelim doğru yolu
Cevher alan gelsin beri

Gevher canın maksududur
Maksud için Mansurlayın
Can maksudun Mansurudur
Berdar olan gelsin beri

Ermek dilersen maksuda
Sen senliğinden ayrıl da
Çok hizmet eyle mürşide
Didar yakın gelsin beri

Pinhan edenler kendüzün
Görmek dilersen bil sözün
Onlar görürler Hak yüzün
İkrar eden gelsin beri

Yunus gel anlat halini
Derde bırak gel halini
Bildir nedir ahvalini
Derman eden gelsin beri

LII

Her taraf rûy-i hakikattir gözün vâr ise gör
Can ilinde aklını nefsin nice kılmış esir
Sen şu kimsesin ki çıktın mezhebinden bî güman
Sen seni kıldın kilise benliği kıldın buhur
Bir şahın kim kendi hâzır hem atası nakd ola
Gafil olma münkirandan olma ey ehl-i gurur
Görmeden sen sana tapmak katı ayboldu sana
Ahsen-i suretsin amma sana sendendir kusur
Âşiyanından yanıldın süflîye meyleyledin
Ol hevesten kim seni cânından eyler devr dûr
Bağ-ı vahdet tavusısın süflîye aldanmagıl
Lâmekândansın neden bende eder mar ile mur
Ey hayıf kim sen seni hiç bilmedin kim sen nesin
Bir bahasız cevheri kıldın heva derdinde hor
Sen seni bilsen bileydin sendedir varlık tamam
Sende doğar sende dolunur kahır lûtf nar-ü nur

Senliğin mahvet Yunus anda dilersen ermeğe
K'iremez ol menzile bu kuvvet-i bazu-yi zur

LIII

Beklen öd-ü hayayı
Çalâp sever edebi
Var edeb öğren edeb
Var edeb öğren edeb

Edebdir erin işi
Seçmez yâd-ü bilişi
Oldur edebli kişi
Var edeb öğren edeb

Edeb ere hil'attır
Bir erilmez bünyattır
Hem ilâhî devlettir
Var edeb öğren edeb

Oku yedi mushafı
Dört kitabın ma'nisi
Olmak dilersen safî
Var edeb öğren edeb

Ömer-ü Osman Ali
Sever isen bunları
Peygamber yârenleri
Var edeb öğren edeb

Biçare Yunus ümmî
Nice ömrün oldukça
Kulluk etgil eresin
Var edeb öğren edeb

LIV

İçin dışın murdar iken
Gönlün gözün nefs-ü heva
Dost neylesin senin ile
Aşk neylesin senin ile

Zakir ile yoldaş olup
Olmaz yere verdin gönül
Sadıklara yâr olmadın
Dost neylesin senin ile

Dünya gözün ruşen edip
Zulmet dolıcak gönlüne
Gönül gözün kör eyledin
Nur neylesin senin ile

Gerçek bre derviş gerek
Duydun ise aslın işin
Doldu cihan dâva ile
Kal neylesin senin ile

Dervişliği sanma hemen
Dilde ise senin işin
Olur suret düzmek ile
Hal neylesin senin ile

Yunus Emre hoş derd ile
Hemrah isen dost yoluna
Merdane sür devranını
Ar neylesin senin ile

LV

Var dert ile yan yürü
Aşka var kul olagör
Dermana erişince
Sultana erişince

Eyyub'layın sabr eyle
Yusuf'leyin sen dahi
Yakub'layın çok ağla
Ken'an'a erişince

Şöyle hor-u hakır ol
Mecnun'leyin sen dahi
Bâşed Halil olasın
Leylâ'ya erişince

Bir yerde karar etme
Alçak yerlere ak kim
Revan oluban yürü
Ummana erişince

Görmek dilersen Yunus
Bir gönül ele getir
Ma'şukun didarını
Ol güne erişince

LVI

Cihanda kimi âbadan kılarsın
Dügelin âkıbet viran kılarsın
Sanâ arada bir zerre ziyan yok
Hezaran fitne-vü destan kılarsın
Birinin başına bir tac urursun
Birinin tenini uryan kılarsın
Eğer yerden kişi göğe ağarsa
Sonucu toprağa yeksan kılarsın
Od-u gök tütünü her geh belirmez
Nice gönülleri biryan kılarsın
Çün ağlıyanlara için köyünmez
Nicenin gözlerin giryan kılarsın
Birinin küfrünü küfr eyler isen
Birinin kısmetin iman kılarsın
Birine İsi-i Meyrem okursun
Birini Musi-i İmran kılarsın
Niçin İbrahim-i oda bıraktın
Meğer İsmail'i kurban kılarsın

Ne zehre kimsenin kim sana ere
Niçin bu halkı sergerdan kılarsın
Nice müşkilleri halletmedin sen
Nice müşkilleri asan kılarsın
Ne kim dâva edersin ona yüz bin
Delil-ü hüccet-ü burhan kılarsın
Hazan vaktinde ölmüş yerleri sen
Baharda bağ ile bustan kılarsın
Kamular zahmına merhem urursun
Kamular derdine derman kılarsın
Felek baş koya kademinde senin
Felek namı ile divan kılarsın
Eğer sen Yunus'a bir cevredersen
Sen ol bir cevre bir ihsan kılarsın

Aruzun «mefâilün mefâilün feûlün» vezniyledir.

LVII

Bu zarılıkları şol bülbül eyler
Anı ol eylemez illâ gül eyler
Bakar gülden görür dostun cemalin
Çağırır kim beni delû şol eyler
Ne gördü Leyli'nin yüzünde Mecnun
Akıdıp göz yaşın yüze sel eyler
Kimin kâfir edip kimin müselman
Anı kims'eylemez illâ ol eyler
Bey iken bir geda donuna girdi
Bay iken kendözini yoksul eyler
Kimine dünyada hiç gussa vermez
Kiminin derdini şöyle bol eyler
Kimini dünyada hayvan yaratır
Kimini kendüye muhlis kul eyler
Kimin elin alır arşa çıkarır
Kimin nâra yakar kara kül eyler

Kimine bir aba vermez giyesi
Kiminin kelbine atlas çul eyler
Ne göründü Şah İbrahim gözüne
Tacını tahtını tar-ü-mar eyler
Kiminin dünyada derdi onulmaz
Kiminin derdine derman ol eyler
Ne göründü şu Ferhad'ın gözüne
Kayalar kesüben dosta yol eyler
Ya Yusuf'ta ne gördü kim Züleyha
Can-ü gönlün bu aşka muhkem eyler
Nice bir ah ile bu aşk odu kim
Yakıp âşıkları dâim kül eyler
Biçare Yunus'un altın sözünü
Söyleme nâdana kızıl pul eyler

Aruzun «mefâilün mefâilün feûlün» vezniyledir.

LVIII

Yarattın ay-u günü
Gökte nişan eyledin
Emrini veribidin
Gövdede can eyledin

Yarattın bu kuşları
Birisi bulmaz diri
Birisi ete bakmaz
Adın doğan eyledin

Bir nice kullarına
Kemha donlar giyirdin
Birisi bulmaz gömlek
Ciğerin kan eyledin

Yazın akan suları
Buzlar ile bağladın
Kışın kara yerleri
Çayır çemen eyledin

Bu kamu feriştehler
Senin emrin içinde
Birisin veribidin
Cana kıyan eyledin

Düzettin bu yerleri
Âkıbet yıkısersin
Andın Kur'an içinde
Men aleyha fan ettin

Yunus senin derdini
Niçin gizliyemedin
Can diliyle söyleyip
Halka ıyan eyledin

LIX

Bir köprü yaratmışsın
Kamuya salâ ettin
Kıldan incedir dersin
Mahlûkat cümle geçsin

Geç dediğin kulların
İzzin hakkı geçmezem
Biri benim eksikli
Hazzı olanlar geçsin

Meğer inayet Haktan
Haktan yardım olursa
Yardım ola Allahtan
Kim gerek ise geçsin

Bir tahta yaratmışsın
Ne yazdınsa meçhuldür
Halim onda yazmışsın
Bir kul onu ne bilsin

Eğer avrat eğer er
Ol yazıda ağlıyan
Eğer hayır eğer şer
Ayrık ne yerde gülsün

Var yazından ağlama
Çünkü yazın yazıldı
Kendi canın dağlama
Dahi seven ne kılsın

Yedi tamu yarattın
İzzin hakkı girmezem
Âsilere arzettin
Eksiği olan girsin

Sekiz uçmak yarattın
Kâfirler ona girmez
Müminlere arzettin
Ben kuluna ne dersin

Benim onda derdim yok
Kulağıma yapışma
Girmekliğe fikrim yok
Ko onu onda kalsın

Yüzüm kara elim boş
İnayet eyle Allah
Bağrım başlı gözüm yaş
Yunus didarın görsün

LX

Sen sende iken menzil alınmaz
Bahr'olmayınca gevher bulunmaz
Er açtı yolu iyan eyledi
Doğdu cihana hergiz dolunmaz
Er ma'nisinden olmıyan cahil
Taştandır bağrı hergiz delinmez

Er urdu yâre zahmı yelirmez
Var bu yarama merhem bulunmaz
Mağrib maşrik er gözüne iyan
Erin gözüne perde olunmaz
Ko ikiliği gel birliğe yet
Bir olan canlar ayrı dolunmaz
Yunus sen cânın Hak yoluna ver
Can vermeyince cânân bulunmaz

LXI

Gitti bu kış zulmeti
Yeni nebatlar bitti
Geldi bahar yaz ile
Mevc urdu hep naz ile

Yine mergızar oldu
Her nağme düzer oldu
Uş yeni gülzar oldu
Musikide saz ile

Kim görmüştür baykuşun
Leylekler zikredermiş
Gülistana girdiğin
Bir lâtif âvaz ile

Ya nice saklar isen
Keklik keklikler ile
Dürdane gevher olmaz
Hemişe bâz bâz ile

El kuşu elden ele
Baykuş virane sever
Gül kuşu gülden güle
Şahinler pervaz ile

Kanda ki bir gövde var
Duduları kafeste
Kerkesler onda üşer
Beslerler sükker ile

Her şahsın kendi tuşın
Sadıklar ikrar ile
Kendiye tuş eyledi
Sofiler namaz ile

Cahil münafık münkir
Aşıklar didar sever
Cümle aklına şakir
Ârifler niyaz ile

Dervişlik dedikleri
Hak ile hak olana
Dilde haber değildir
Onda menzil düzüle

Ben dervişim diyenler
Yarın Hak didarını
Yalan dâva kılanlar
Görmeyiser göz ile

İlm-ü amel ne fayda
Arif gönül yaptığı
Bir gönül yıktın ise
Beraber Hicaz ile

Uğrular uğru ile
Yalan yalanı sever
Doğrular doğru ile
Gammazlar gammaz ile

Kimi dükkânda bakar
Kimi bir pula muhtaç
Kimisi hoşluk sever
Kimisi can baz ile

Ulu divan kurula
Bin tekebbür varmaya
Onda kulluk sorula
Bir garip nevaz ile

Kula nasip değicek
Zülkarneyni neyledi
Sultan elden alamaz
Ya Hızr-ü İlyas ile

Görmez misin Edhemi
Hak katında hâs oldu
Tac-ü tahtı terketti
Bir eski palas ile

Aşk yağmuru damlası
Sevgi yeli getirir
Gönül göğünden damar
Yağmuru ayaz ile

Yunus imdi gam yeme
Gelir kişi başına
Nidem ne kılam deme
Ezelden ne yazıla

LXII

Hâlet ile bana bir er göründü
Bir yeşil sancaklı sultan göründü
Gözümün gördüğün söylerim size
Bir yeşil sancaklı sultan göründü

Sancağın alıban öyle yürüdü
Görenin yüreği yağı eridi
Muhammed'in nuru arşı bürüdü
Bir yeşil sancaklı sultan göründü

Sancağı al idi döndü yeşile
Uyurdum ben beni döğdüm taş ile
İlâhî bir dahi göster düş ile
Bir yeşil sancaklı sultan göründü

Sancağın kaldırdı düzüldü yola
Sancağın altında ümmeti bile
Gel günahkâr kulun günahın dile
Bir yeşil sancaklı sultan göründü

Derviş Yunus sana sıdk ile tapar
Tapmıyanlar doğru yolundan sapar
Ey Allahım bizi onlarla kopar
Bir yeşil sancaklı sultan göründü

LXIII

On iki pîranı gördüm bir gece hâbda
Doksan bin nutuk verdiler bana hisapta
Her birinden başka başka aldım kabul eyledim
On iki kerre doksan bin oldu kitapta

Sultan babay-ı âlem Ebu Bekir pîr-i Huda
Gayet doğrudur Ömer hem vezir-i Huda
Nurdürür Osman iksir-i Huda
Şahtır Ali şah rehber intisapta

Giylânî güliyle Şah Muhammed Bahaeddin
Ahmed-ür-Rufaiyle hem dost Sadeddin
Ol can Bedevî Ömer Halvetin
Bir başları var yüz nikabda

Nur Mevlâna hem pîrim Hünkâr
Hele söz uzamasın beraber kırklar
Yüzünde nikabı bir başları var
Bilemedim kimdir ki kaldım azapta

Nikab altından hem buyurdu başları
Âşık ettim sana dünyadaki kardeşleri
Secde edip yüzüm sürdüm taşları
Meğer hâbda değilmişim kendim buldum hicabda

Çar vezir çar melek otuz altı sahabe
Kırklar bunlardır dördü melek karışmazlar hisaba
Yetişmiş olanın aklı erer bu cevaba
Yetişmiyen ne bilir ne söyler bu babda

Kime âşıksa kişi onunladır her işi
Cümle âşıkların başı döker çeşminden yaşı
Bu dolap su çeker savaşı savaşı
Yunus Muhammed ismini duydu dolapta

Emr-i mürşid ile oldum Şam'a revane
Ne mümkündür gide Şam'a böyle divane
Murad olan Anteb imiş çıktı beyane
Yunus bir nutuk söyledi Antepte

Bu şiiri düzeltmek mümkün olamadı. Pek bozuktur.

LXIV

Safa geldiniz yarenler
Dost cemalini görenler
Kerem kıldınız erenler
Allah sizden razı olsun

Safa kadem getirdiniz
Maksuduma ergördünüz
Bizi Hakka yetirdiniz
Allah sizden razı olsun

Doyamadım hulkınıza
Sizin gibi dostlar bize
Canım feda yolunuza
Gâh gâh gelsin mihman ol

Bizi sevenleri canım
Bizi sevmiyen kardeşler
Biz de severiz sultanım
Varsın Mısr'a sultan olsun

Âşık Yunus yan var yürü
Öp ellerin var ileri
Erenlere yalvar yürü
Dervişliğin tamam olsun

II

ÖLÜM ŞİİRLERİ

LXV

nar içim göner özüm — Ben ölümü anıcak
ülüm endişesi ne hoş — Öülülere danıcak

üsseriz belli beyan — Kişi geçmiş olur o an
neşir üstüne konan — Halk önünde yunıcağ

ç bilmem ben nice yidem — Hangi yana sefer idem
kasız don giyem gidem — Başsız ata binicek

ele bana kamu kardaş — Ola sinedeki yoltaş
ın olısar bana haltaş — Ben sinimde kalıcağ

lam ben amelim ile — Her niceyse halim ile
de kamu güle güle — Oddan yana dönicek

na ederim a paşa — Neler geliserdür başa
ın ıssıdan bağrı pişe — Kim şaraba kanıcağ

arın saylısar durula — Cümle halâyık dirile
ın emir sayevan birle — Kim ıssıdan yanıcağ

mel verir onda cevap — *Amelsize olur itab
l bizce ya olması azap — Bunda azad olıcağ

Yunus imdi kıl yarak — Utanmıyasın doğru bak
ümle halâyık dirile — Adl' adıyla sayılıcağ

* İlk Mutasavvıflar: S. 322 - 323

LXVI

lin bir nazar eylen — Noldu cihan içinde
celer toprak oldu — Bu az zaman içinde

taze güller soldu — Bülbüller ötmez oldu
u ana zâr.oldu — Kaldı zindan içinde

Canları oda yandı
Kuzuların kurt aldı
Ardınca baka kaldı
Zâr-ü figan içinde

Ey nice yârenleri
Hasret kaldı canları
Meğer ki buluşalar
Yârin cinan içinde

Ol harir don giyenler
Hiç toz kondurmıyanlar
Çürüyüp toprak olmuş
Tenler kefen içinde

Ol gözler-ü ol kaşlar
Ol inci gibi dişler
Ol tenler-ü ol saçlar
Yılan çıyan içinde

Kamu çürümüş eller
Ol dudağ-u ol diller
Ol sevgili oğullar
Kalmışlar hâk içinde

Bu dünyaya inanma
Vefasın bulam sanma
Ömrün vere ziyana
Çok peşiman içinde

Dünyayı bî feva bil
Aç gözünü yarak kıl
Sen dahi ölürsün bil
Kalma güman içinde

Yunus söyle sözünü
Yavı kıl kendözünü
Ağardı gör yüzünü
Koma firak içinde

LXVII

Eya dünya seven kişi
Gafil olma vardır ölüm
Yemek içmek olan işi
Gafil olma vardır ölüm

Ayrılısar senden canın
Sinde hayli yata tenin
Gündüz gibi eyle dünün
Gafil olma vardır ölüm

Gece gündüz kılgıl yarak
Kıl uçmağı câna durak
Kervan göçtü durmak gerek
Yatıp kalma vardır ölüm

Uş Azrail canın ala
Seni şöyle miskin kıla
Gele gir sen doğru yola
Usan olma vardır ölüm

Cümle işlerin sorula
Aybın yüzüne urula
Nâmen eline verile
Gafil olma vardır ölüm

Miskin Yunus anla halin
Gör ne ola ol ahvalin
Çeke gör dünyadan elin
Gafil olma vardır ölüm

LXVIII

Vaktinize hazır olun
Ecel varır gelir bir gün
Emanettir kuşca canın
İssı vardır alır bir gün

Nice bin kerre kaçarsın
Yedi deryalar geçersin
Pervaz uruban uçarsın
Ecel seni bulur bir gün

Bu meclise gelmiyen
Anıp nasihat almıyan
Eliften bayı bilmiyen
Okur kişi olur bir gün

Tutmaz olur tutan eller
Çürür şol söyliyen diller
Sevüp kazandığın mallar
Vârislere kalır bir gün

Yunus Emrem bunu söyler
Aşkın deryasını boylar
Şol yüce köşkler saraylar
Viran olur kalır bir gün

LXIX

Geldik idi dünyaya
Biz de zaman içinde
Ömrümüz geldi geçti
Güman yaman içinde

Ermedim usanmadım
Öleceğim sanmadım
Gözlerim gerek oldu
Kaldı duman içinde

Var ey ahı sinleri
Göre şol ölenleri
Ciğeri biryan olmuş
Yatar gör han içinde

Yunus'leyin kemter kul
Değmez Tanrıya bir pul
Onun değil bu usul
Üstad var can içinde

LXX

Bu dünyaya gelenlerin
Hiç birisi kalmaz imiş
Fena imiş dünya işi
Giden geri gelmez imiş

Ol bizden önden gelenler
Ol yer altına girenler
Halleri nedir onların
Bunda kalan bilmez imiş

Dura ben sinlere vardım
Cevap gelmez onu gördüm
Ben onlara haber sordum
Bu dil onda olmaz imiş

Kamusu uru durdular
Bize mümin ol dediler
Ellerini kuşattılar
Mümin olan ölmez imiş

Münkir münafık halini
Cehennemde yatar kalır
Vardım gördüm onda katı
Hiç uçmağa girmez imiş

Dilli dilince söyledi
Varın mümin olun dedi
Hallerini arzeyledin
Mümin olan ölmez imiş

Can sermaye elinizde
Şimdi bizim ilimizde
Kaim durun yolunuzda
Hergiz kazanç olmaz imiş

Ameldir seninle gelen
Bu dünyada gafil olan
Gayrisi yalandır yalan
Onda azad olmaz imiş

Yunus Emrem der bunlara
Okuduğun tutmayana
Okudukların tutsunlar
Hiç de rahmet olmaz imiş

LXXI

Bir gün senin defterini
Kamu aklını başına
Dürürler bir eyyam gelir
Dererler bir eyyam gelir

Azrail alır canını
Kara toprağa tenini
Unutturur her halini
Kararlar bir eyyam gelir

Tevhide uydur sözünü
Eğnine kefen bezini
Mevlâya döndüz yüzünü
Sararlar bir eyyam gelir

Tenha kabirde kalıcak
Mahşer yerinde yalıncak
Amellerin arz olıcak
Sürerler bir eyyam gelir

Derviş Yunus eyder baştan
Ne ettin kurudan yaştan
Ayırır seni kardaştan
Sorarlar bir eyyam gelir

LXXII

Bak gör şu dünyanın türlü haline
Kimseler çare bulamaz ölüme
Ne gelse Allahtan gelir kuluna
Sabır eyle gönül elden ne gelir

Bak İbrahim peygamberin suçu ne
Mancınık taktılar siyah saçına
Gül gülistan doldu nârın içine
Sabır eyle gönül elden ne gelir

Dertliyim derdime çare bulunmaz
Yüreğimde yaralarım onulmaz
Mevlâdan gelene çare bulunmaz
Sabır eyle gönül elden ne gelir

Benim işim bir Mevlâya kalmıştır
Ciğerim kara kan ile dolmuştur
Eyyub peygamberden miras kalmıştır
Sabır eyle gönül elden ne gelir

Evlât dedikleri ciğer paresi
Kardeş dedikleri yürek yarası
Mevlâ yalvarıp sabretmek çaresi
Sabır eyle gönül elden ne gelir

Derviş Yunus bunu böyle demiştir
Mevlâdan gelene razı olmuştur
Mevlâ bir ismim Saburdur demiştir
Sabır eyle gönül elden ne gelir

LXXIII

Ne gülersin şu dünyada
Şol uzanıp yattığımız
Ecel gelip ölmesi var
Bir gün viran olması var

Ecel gele bir gün bize
Şol gül gibi civan taze
Yaptığımız yine boza
Benizlerin solması var

Sular bizim nurlarımız
Bakaduran gözlerimiz
Hep tükenir sözlerimiz
Toprak ile dolması var

Bir el etek tuttun ise
Hayr-ü şer ne ettin ise
Rah-ı Hakka gittin ise
Varıp anda bulması var

Derviş Yunus budur sözüm
Şahinleyin ecel bizim
Haktan yana tutgıl yüzün
Kanadımız yolması var

LXXIV

Bu dünya kimseye kalmaz
Kimse kaçan gide gelmez
Anadur ölmeğin zinhar
Anadur ölmeğin zinhar

Gelen göçer konan göçer
Ecel ömre kefen biçer
Nasip oldukça yer içer
Anadur ölmeğin zinhar

Üstüne çün çöker dağlar
Kalır bu bahçeler bağlar
Ecel gelir dilin bağlar
Anadur ölmeğin zinhar

Kefen donun olur yatak
Dola gözlerine toprak
Biter üstünde hem yaprak
Anadur ölmeğin zinhar

Nite cem'ettin ise mal
Sinde sen çekersin vebal
Alır vârislerin filhâl
Anadur ölmeğin zinhar

Sen onu sanma malındır
Helâl ise sualindir
Haram ise vebalindir
Anadur ölmeğin zinhar

Kalır ayrıklara malın
Erişmez bir pula elin
Seninle gider a'mâlin
Anadur ölmeğin zinhar

Geri gelmez varan anda
Sevap istiyegör bunda
Kalır ol karanı sinde
Anadur ölmeğin zinhar

Günahkârsın günahın çok
Varacak gayri rahın yok
Günah için bir âhın yok
Anadur ölmeğin zinhar

Yunus tak boynuna bendi
Cihandan kes bu payvendi
Dahi halka de bu pendi
Anadur ölmeğin zinhar

LXXV

Yalancı dünyaya konup göçenelr
Ne söylerler ne bir haber verirler
Üzerinde türlü otlar bitenler
Ne söylerler ne bir haber verirler

Kiminin başında biter ağaçlar
Kiminin başında sararır otlar
Kimi masum kimi güzel yiğitler
Ne söylerler ne bir haber verirler

Toprağa garkolmuş nazik tenleri
Söylemeden kalmış tatlı dilleri
Gelin duadan unutman bunları
Ne söylerler ne bir haber verirler

Kimisi dördünde kimi beşinde
Kimisinin tacı yoktur başında
Kimi altı kimi yedi yaşında
Ne söylerler ne bir haber verirler

Kimisi bazirgân kimisi hoca
Ecel şerbetini içmek de güç e
Kimi ak sakallı kimi pir koca
Ne söylerler ne bir haber verirler

Yunus der ki gör takdirin işleri
Dökülmüştür kirpikleri kaşları
Başları ucunda hece taşları
Ne söylerler ne bir haber verirler

LXXVI

Ecel oku erdi cana
Gafil olan burda kalır
Kafle geçti dur diyeler
Tez yarağı gör diyeler

Anmaz idin o sultanı
Emanet verilen canı
Hizmete gönderdi seni
Gel aslına ver diyeler

Çün can bedenden çekile
Gözünden gevher döküle
Şol elif kamet büküle
Gel merteben bul diyeler

Şöyle yürürken naz ile
Kara yerde od düzüle
Adın defterin kazıla
Gel günahkâr gir diyeler

Kabrin sual eder sana
Armağansız gelen bunda
Kani armağanın bana
Yılan çıyan yer diyeler

Münafıkın aklı şaşa
Kabir dar ola kavuşa
Rabbim bilmem diye hâşâ
Hak buyurdu dar diyeler

Mümin olan gele dile
Cennetten huriler gele
Cevap vere güle güle
Kabrin dolu nur diyeler

Yunus sabret bu mihnete
Yine Hakkın lûtfu ile
Bir gün eresin rahata
Gel cennete gir diyeler

LXXVII

Eya gafil zinhar uyan
Kalmaz sana işbu cihan
Bir gün ölüm vardır ölüm
Bir gün ölüm vardır ölüm

Besledin ol nazik tenin
Öyledir hükmü Sübhanın
Kurt kuş yeyiserdir senin
Bir gün ölüm vardır ölüm

Aldanma dünya malına
Bir gün erer ahvaline
Nazar eyle son haline
Bir gün ölüm vardır ölüm

Sinine var nazar eyle
Sen seni gafletten uyar
Akl ile al ondan haber
Bir gün ölüm vardır ölüm

Ed-dünya sicn-ül mü'mindir
Zinhar unutma Sübhanı
Kurtarıgör gönül seni
Bir gün ölüm vardır ölüm

Kantaradır ölüm hali
Oldur âhiretin yolu
Ondan geçer nebi veli
Bir gün ölüm vardır ölüm

LXXVIII

Sen dünyaya benim derdin
Sen dünyayı dost sanırdın
Senden ol kalmış ola mı
Yüz sana vermiş ola mı

Derlerdi inanmaz idin
Ecel kürdu senin dahi
Hiç ölümün sanmaz idin
Boynunu burmuş ola mı

Yetmiş ömrün âhir olmuş
Gözlerin göğü sararmış
Nazik tenin leke (?) olmuş
Benzin de solmuş ola mı

Fânî dünyanın beyleri
Yatmışlar kara toprağa
Giyerler türlü donları
Gözleri dolmuş ola mı

Yunus Emrem şerh eylemiş
Gönül gözü yaraların
Vefasız dünya halinden
Evliya silmiş ola mı

LXXIX

Bir meyyit yunmağa hazır olunca
Yalvarır yuyana tenim zayıftır
Su koycu yanına yakın gelince
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

Selâm olsun yârânıma dostuma
Ecel geldi ömür yayın yastım a
Su koyucu kaynar döker üstüme
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

Biçtiler kefenim yatar boyumca
Yudunuz mu dostlar beni soyunca
Şu dünyayı gezemedim doyunca
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

Gezerdim dünyayı benim sanırdım
Ecel geldi şunda geçtim yürüdüm
Azrail elinden sızdım eridim
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

Hey yarenler benim yıldızım düştü
Yemişim bitmeden gazelim düştü
Azrail gelince aklım da şaştı
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

Çıktı cancağızım ardına baktı
Atamı anamı odlara yaktı
Tenim Azrailden şimdicek çıktı
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

Âşık Yunus eyder derde ne çare
Çıktı canım tenim kaldı âvare
Perde tutun yumayın âşikâre
Yalvarır yuyana tenim zayıftır

LXXX

Can suretin terk ediser
Kasdeder Azrail cana
Haktan buyruk geliceğiz
Göğsümüze çıkıcağız

Ol Azrail pençe ura
Beynimizde buyruk ola
Kimdir ona karşı dura
Cânımızı alıcağız

Can gide-vü suret kala
Dost ağlaya düşman güle
Hayran ola elden ele
İl derilip geliceğiz

Ilıdarlar suyumuzu
Çıkaralar donumuzu
Bekliyeler kuyumuzu
Teneşuya koyıcağız

Ol su ile çok yuyalar
Gelin salâdir diyeler
Yakasız don giyireler
Başsız ata biniceğiz

Tenimizi götüreler
Şehid-Allah okuyalar
Musallaya yetireler
Namazımı kılıcağız

Gözlerim görmez günahı
Bu sözleri söyliyemez
Görseydi tövbe okurdu
Miskin Yunus öliceğiz

LXXXI

Nicelere malın mülkün sattırır
Ölüm sana niçin derman bulunmaz
Atanın ananın belin büktürür
Ölüm sana niçin derman bulunmaz

Kimisi kardeş deyuben yulunur
Oğul diyenlerin bağrı delinir
Hep kamu dertlere derman bulunur
Ölüm sana niçin derman bulunmaz

Baykuşa vermişler şol viraneyi
Neyliyeyim ben asılsız haneyi
Oğula hasret eyliyen aneyi
Ölüm sana niçin derman bulunmaz

Miskin Yunus eyder hey yüce Gani
Âkıbet giydirir yakasız donu
Dermanı bu imiş ver kurtul canı
Ölüm sana niçin derman bulunmaz

LXXXII

Vardım gördüm ölenleri
Ölüm korkusu gönlümden
Başıma bir fena geldi
Gitmiş iken yine geldi

Uyman uyman sizler bize
Abes yerde geze geze
Biz neler demişiz size
Bu ömrüm bir güne geldi

Kurdular ecel fakını
Azrail urdu okunu
Aldayıp aldı hakını
Geçti tenden cana geldi

Şu miskin âdeme bak a
Can teslim eyledi Hakka
Yürürken tutulur faka
Azrail üstüne geldi

Uyman hey nefse uyanlar
Dünyaya benim diyenler
Hakkın buyruğun sıyanlar
Gördüm anda sine geldi

Yapış bir eteği berke
Hey miskin Yunus bu mülke
Sen seni katara terke
Kim konup kim göçe geldi

LXXXIII

Ancak korkar canım
Titrer sümük-ü tenim
Vay vay ölüm elinden
Vay vay ölüm elinden

Ev komadı girmedik
Yer komadı yarmadık
Bunculayın görmedik
Vay vay ölüm elinden

Ey atalar analar
Ağusuna kanalar
Oğul diye yanalar
Vay vay ölüm elinden

Anc'analar bozular
Göğüsleri sızılar
Gider körpe kuzular
Vay vay ölüm elinden

Gel Yunus'um gel imdi
Gözüm yaşın sil imdi
Benim bağrım del imdi
Vay vay ölüm elinden

LXXXIV

İbret almazsın ey gönül
Yatan bizim gibilerdir
Kara toprağa garkolmuş
Batan bizim gibilerdir

Çınarlar ağaçtan atlar
Biner gider koç yiğitler
Üstümüzde çemen otlar
Biten bizim gibilerdir

Nefse uyup hata kılup
Ettiği ameli bulup
Kabri dopdolu od olup
Tüten bizim gibilerdir

Yunus derviş nefse uyup
Nefis libasını soyup
Cümlesin mezada koyup
Satan bizim gibilerdir

LXXXV

Rıhlet kösü vuruldu
Senin haberin yok mu
Kârıban göçtü gider
Senin haberin yok mu

Sanma seni bu mülkte
Şöyle Koyalar bâki
Bir gün seni alırlar
Senin haberin yok mu

Nice nice sen seni
Geçirirsin gafletle
Ömrün tükendi gitti
Senin haberin yok mu

Gel yola gir şey'ullah
Tecelli-i zatullah
Vâde kılıptır Allah
Senin haberin yok mu

Miskin Yunus varını
Hak yoluna harac eyle
Varlık gider hak kalır
Senin haberin yok mu

LXXXVI

Vücudum hoş imarettir
Harab olmak ne müşkildir
Çürüyüp yerler altında
Türab olmak ne müşkildir

Üşüben yılanlar kurtlar
Cismimde etimi yerler
Sinekler kanım emerler
Şarap olmak ne müşkildir

Tutmaz oldu tutan eller
Söylemez şol bülbül diller
Ol yüce köşkler saraylar
Harab olmak ne müşkildir

Kurulur mizan terazi
Hak kendisi olur kazı
Mahşere sürerler bizi
Yalınayak ne müşkildir

Huriler cennet içinde
Misk anber kokar saçında
Mahşer halkının içinde
Rüsvay olmak ne müşkildir

Söylerim sözün hatasın
Tenim odlara yakasın
Kıyamete dek yatasın
Sin içinde ne müşkildir

Gel ey Yunus eyle zikir
Ne haldesin eyle fikir
Kabr içinde Münker Nekir
Sual sormak ne müşkildir

LXXXVII

Bir gün ola dünyadan
Gövdem günüle sine
Ata ana kardeşler
Ağlaşa bilesine

Kim gele donum soya
Kim su koya kim yuya
Kimi kefen getire
Yaraklayalar sine

Salacam getireler
Menzile yetireler
Çepçevre oturalar
Başlıyalar Yâsîn'e

Altın akçe at katır
Kul karavaş oğul kız
Birisi hocam deyip
Gelmiye bilesine

Çürüye kefen bezim
Soğula yüzüm gözüm
Görem yazılan yazım
Onda varıcak sine

Gövdem göverip şişe
Tenime kurtlar düşe
Yiye beni çekişe
İltip koyucak sine

Miskin Yunus bî vefa
Şükür olsun Allaha
Var haber eyle şaha
Cümlemiz varır sine

LXXXVIII

Hak emriyle gelen Arap
Nice evler ettin harap
Aceb neye geldin aceb
Canım teslim olsun sana

Dur Arap abdest alayım
Öğle namazın kılayım
Doğru camiye varayım
Canım teslim olsun sana

Sen hiç abdest almadın mı
Ölenleri görmedin mi
Hiç camiye varmadın mı
Canın teslim eyle bana

Dur Arap derde düşeyim
Varayım helâllaşayım
Karlı dağları aşayım
Canım teslim olsun sana

Yolcular yolundan kalmaz
Ölümden kimse kurtulmaz
Bülbül gülünden ayrılmaz
Canın teslim eyle bana

Arap eyder dünya doldu
Beni sana Mevlâm saldı
Ciğerciğim kebab oldu
Canın teslim eyle bana

Yunus ecel geldi ise
Seni Mevlâm saldı ise
Va'de tamam oldu ise
Canım teslim olsun sana

XXXIX

Gördüm bir âdem başı
Karınca yuva yapmış
Baktım ağzı burnuna
Gözlerinin yerine

Gitmiş ol beyni solmuş
Bir kuru kemik kalmış
Kafaya toprak dolmuş
Kimse ermez sırrına

Bu dünyanın sonucu
Ebleh imiş ol kişi
Böyle olduktan geri
Dünya için yerine

İyi amelli kişi
Yavuz amelli kişi
Hayrin eder varından
Hayrin verir şerrine

Derviş Yunus sen dahi
Kul kula ne ederse
Kalma dünya kahrına
Hak getirir yerine

XC

Yüzünde gevherler biter
Seninle örnek kim tutar
Kara yerler kara yerler
Kara yerler kara yerler

Senin ile sözüm vardır
Sende körpe kuzum vardır
Gizli yerde râzım vardır
Kara yerler kara yerler

Kör ettin gevher gözümü
Aldın körpece kuzumu
Soldurdun yiğit özümü
Kara yerler kara yerler

Sevdaya verdin başımı
Aldın sevdik kardaşımı
Akıttın kanlı yaşımı
Kara yerler kara yerler

Yunus Emremin destanı
Alıp toparlasan beni
Bozuldu bağ-ü bostanı
Kara yerler kara yerler

XCI

Hor bakma bu toprağa toprakta neler yatur
Kani bunca evliya yüz bin peygamber yatur
Cennette buğday yiyen gaflet gömleğin giyen
Dünyasını terkeden Âdem peygamber yatur
Arkasiyle kum çeken göz yaşıyla yoğuran
Kâbeye bina kuran Halil peygamber yatur
Kurban için emrolan emre itaat kılan
Halil peygamber oğlu İsmail kurban yatur
Kuyuda nihan olan kul deyüben satılan
Mısır'a sultan olan Yusuf peygamber yatur
Balık karnında yatan deryaları seyreden
Kabak kökün bekliyen Yunus peygamber yatur
Yusuf'un yavı kılan kurt ile da'vi kılan
Ağlamaktan kör olan Yakub peygamber yatur
Ol şahin gibi duran devlere hüküm kılan
Tahtını yel götüren Süleyman nebi yatur
Ol Tur dağına çıkan Mevlâ ile söyleşen
Binbir kelimat kılan Musa peygamber yatur

Âsâsın ejder kılan suya urup yol eden
Fir'avnı helâk eden Musa peygamber yatur
Buraka binip giden yeri göğü seyreden
Varuban didar gören Hazret Peygamber yatur
Gündüz taam yemeyen dün uykusun görmeyen
Ümmetini kayıran Muhammed nebi yatur
Dört kitabı okuyan sînesi dolu Kur'an
Okuyup ma'na veren Hazret-i Osman yatur
Hayber kal'asın yıkan küffarı oda yakan
Zülfikar'ını çalan Ali-i arslan yatur
İğnesin suya atan balıklara çıkartan
Tacın tahtın terkeden İbrahim Edhem yatur
Yetmiş gez hacca varan hacçını hiçe veren
On bin canı doyuran Bayezid Bistam yatur
Hakikat erenleri geçti dünyadan yürü
Konya'da ol Mevlânâ Hudavendigâr yatur
Gelin yarlar dünyada çalışalım tevhide
Eydeler bize dahi günahkâr âdem yatur
Çoktur hak hâs kulları fikreyle sen bunları
Zikretsem erenleri gör ne sultanlar yatur
Uyan hey dertli uyan günahına durma yan
Nefsin arzusun çeken nice suçlular yatur
Yunus sen de ölürsün kara yere girersin
*Mürşidlerin ulusu ol Emîr Sultan yatur**

* Yunus Emre'nin «yatur» redifli iki şiiri var (Divan, S. 304). Bu şiir, onlara nazîre dir.

III

ÂHIRET

XCII

Sual melekleri kabre gelicek
Namaz ile halin nedir diyeler
Hemen kurtuldum mu sandın ölicek
Senin için azap hazır diyeler

Soralar eydeler dinin ne dindir
Gezersin dünyada sen nice gündür
Cevap veremezsen halin müşkildir
Tanrın peygamberin kimdir diyeler

Gel imdi salma bu günü yarına
İletirler bizi mahşer yerine
Garkoldu kimisi tevhid nuruna
Kiminin seyranı hudur diyeler

Yunus sen her sözü söylemen aceb
Kim yanıp kim yanmıyacağı aceb
Allahın bir adı Settar-ül-uyub
Günah effetmeğe kaadir diyeler

XCIII

übhan bizi uyarıser — Bunca zaman yatmış iken
anlar tenin arzu eder — Terkeyleyip gitmiş iken

ünahından korkar isen — Zikrini sevgil Allahın
llah Halil'i sakladı — Nemrud oda atmış iken

ayetin kime ere — Ol kul iken sultan ola
lmez misin sen Yusuf'u — Bazirgâna satmış iken

ulak urgıl benden yana — Gel haber vereyim sana
a'net kıldı Azaziyle — Arşta mekân tutmuş iken

Eğer gerçek âşık isen
Kırk gün taatın komadı
Yunus'leyin gel gir yola
Balık onu yutmuş iken

Ne kadar çok ise malın
Ne assı eyledi Karun
Ecel sana sunar elin
Buncasın cem' etmiş iken

Ahdine eylegil vefa
Kani Muhammed Mustafa
Gönlünü eylegil safa
Arşta minber tutmuş iken

Anıcağız şol bir günü
İman yoldaş eyle Gani
Titrer kul Yunus'un cânı
Ömür başı yetmiş iken

XCIV

Şükür olsun ol Allaha
Şefaatçimiz Muhammed
Dinimiz islâm dininde
Yarın ol mahşer gününde

Güneş yönün beri döne
Âlemler od olup yana
Gök gelüben yere ine
Yarın ol mahşer gününde

Ana oğulu bilmeye
Çağrışalar Allah diye
Kardeş kardeşi görmeye
Yarın ol mahşer gününde

Et eriye söğük kıza
Gizli ayıp gele yüze
İçinde iliği sıza
Yarın ol mahşer gününde

Allah kendi kadı ola
Kim la'net ola sürüle
Hak ıssı hakkını bula
Yarın ol mahşer gününde

Yunus miskin senin nene
Azaplı azabın çeke
Taat eyle önden sona
Yarın ol mahşer gününde

XCV

Yarın ol mahşer yerine
Cem' eyleyip bir araya
Bu halkı cem' eyliyeler
Bir bir sual eyliyeler

Kimisi cevabın vere
Çağrışuban peygambere
Kimisi gark ola tere
Zâr-ü efgan eyliyeler

Kimisi Kevser'den kana
Kimisi hulleler giye
Kimisi ni'metten doya
Kimin üryan eyliyeler

Bunca ki beyler tahtında
Müminlere burak gele
Ne zerre etmiş emrola
Arşı seyran eyliyeler

Bunca peygamberler gele
Muhammed ümmeti gele
Ümmeti hep emin ola
Anlar bayram eyliyeler

Yunus zulmeyleme sakın
Issına vermezsen hakkın
Zulmedene olma yakın
Katı azap eyliyeler

XCVI

Çalap kendi bâki kalsa gerektir
Ne emretti ise olsa gerektir
Can emanettürür ins-ü melekte
Geri emanetin alsa gerektir
Terazi kurula sırat önüne
Çalap kendi kadı olsa gerektir
Hayır ile şerri tartalar anda
Kim ne etti ise bulsa gerektir
Kimini tutuban atarlar oda
Kimi rahmetine dalsa gerektir
Kimi huri ile cennet içinde
Kimi cehennemde yansa gerektir
[illegible] tohumu beş vakt namazdır
Müslümanım diyen kılsa gerektir
Bunda Yunus sözün dinlemeyenler
Ol sakalından asılsa gerektir

XCVII

Dostlar yedi yerde gayet korku var
Evvel birincisi ölür ikendir
İkinci karanlıkta hem cevap
Münker-ü Nekire verir ikendir

Yetmiş iki millet kala karışa
Cennet zeyn olup tamu tutuşa

Ah-ü zâr görenler gele yetişe
Üçüncü mahşere varır ikendir

Kabirlerden kalkıp duralar nice
Günahlarım çoktur halimiz nice
Kılıçtan keskindir hem kıldan ince
Dördüncü sıratı geçer ikendir

Göklere çıkıptır şol âhım benim
Yetiş ya Muhammed penahım benim
Kara dağlar gibi günahım benim
Beşinci mizana varır ikendir

Melekler tamuyu mahşere süre
Görenler korkudan yerlere gire
Cebrail suçuyla kanadın gere
Altıncı şefaat olur ikendir

Gelin zikredelim Allahı candan
Ayırmaya bizi dinden imandan
Yunus'un bir büyük korkusu bundan
Yedinci defteri verir ikendir

XCVIII

Cehennem ehlini sen bir sorarsan
Yanarlar yanarlar ağılaşırlar
Dinimiz ulusu Muhammed adı
Anarlar anarlar ağılaşırlar

Yana yana kara kömür olmuşlar
Cehennem dibinde karar kılmışlar
Nice bin yıl cehennemde kalmışlar
Yanarlar yanarlar ağılaşırlar

Yanmış kömür olmuş nazik tenleri
Söylemez olmuştur bülbül dilleri
Cehennemin çengelinde tenleri
Çekerler çekerler ağılaşırlar

Bî namazın ellerini kesmişler
Yüzüne de ıssı sular saçmışlar
Boynuna âteşten zincir asmışlar
Sürerler sürerler ağılaşırlar

Yunus eyder bize gülsün gülenler
Vara hak peygambere yalvarasın
Çokturur Subhanın rahmet deryasın
Umarlar umarlar ağılaşırlar

XCIX

Çığrışalar ol kıyamet gününde
Muhammed ümmeti gelsin diyeler
Eline vereler nurdan beraeti
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

Saadet tacını giysin başına
Huriler el kavşuralar karşına
Cennetin içine hem de taşına
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

Salıvereler ol cennet bağına
Salınalar sağına hem soluna
Allah nice rahmet eyler kuluna
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

Yedi tamuyu kuş gibi uçalar
Sekiz uçmak kapısını açalar
Bunca hulle donlarını biçeler
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

Bunca hulle donlarını giyeler
Canların rahmet suyuyla yuyalar
Getirip cennet hanların koyalar
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

Hakkın didarını anlar göreler
Ol maksada ol murada ereler

Eğerlenmiş buraklara bineler
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

Yunus sen şöyle ko bildiklerini
Neden gelip neye erdiklerini
Say Allah verdiği ni'metlerini
Muhammed ümmeti gelsin diyeler

C

Müştak oldum gani hoca
Anda da olur mu gece
Cennetten haber ver nice
Yoksa hemen gündüz müdür

Anda varanlar kalır mı
Anda da kar kış olur mu
Ya hasretini bulur mu
Yoksa misal-i yaz mıdır

Ol Muhammeddir başları
Var mı dağları taşları
Otuz üçerdir yaşları
Yoksa hemen düpdüz müdür

Biz Muhammede varavuz
Allah yüzünü görevüz
Yüz sürüben yalvaravuz
Uyur bu canımız mıdır

Muhammed der güller biter
Yemişi meyvesi biter
Dalında bülbüller öter
Baharı geçmiş güz müdür

Hesapsız cennete giren
Hakkın cemalini gören
Türlü ni'metleri bulan
Karası gitmiş yüz müdür

Derdine düş olur hasta
Âşık Yunus Haktan iste
Armağanın var mı dosta
Ya bu kolay bir söz müdür

CI

Seyrettim cennet evlerin
Âşık oldum baharına
Sekiz yerde kapısı var
Ne acayip yapısı var

Cennette dört ırmak akar
Değme sulara benzemez
Dördü de bir yerden çıkar
Ne acayip akışı var

Cennette Tûbâ ağacı
Öten bülbüller durağı
Kökü arşta dal aşağı
Ne acayip ötüşü var

Evvel bahardır evleri
Arşa dokunur yelleri
Hiç hazan olmaz gülleri
Ne acayip esişi var

Hep burçları altın gümüş
Hak didarın ayan görmüş
Görenler murada ermiş
Ne acayip sevgisi var

Anda olmaz gündüz gece
Müminlerin uçtan uca
Anda bilmez hiçbir hoca
Ne acayip kuşları var

Cennette huri kızları
Akıllar alır nazları
Şekerden tatlı sözleri
Ne acayip ziyneti var

Yunus bir sevdaya düşmüş
Sanırsın bahara ermiş
Aşkın şarabından içmiş
Ne acayip kokusu var

CII

Şol cennetin ırmakları
Çıkmış islâm bülbülleri
Akar Allah deyü deyü
Öter Allah deyü deyü

Salınır Tûbâ dalları
Cennet bağının gülleri
Kur'an okur hem dilleri
Kokar Allah deyü deyü

Kimi yeyip kimi içer
İdris nebi hulle biçer
Hep melekler rahmet saçar
Biçer Allah deyü deyü

Hep nurdandır direkleri
Uzandıkça budakları
Gümüştendir yaprakları
Biter Allah deyü deyü

Aydan arıdır yüzleri
Cennette huri kızları
Misk-ü anberdir sözleri
Gezer Allah deyü deyü

Hakka âşık olan kişi
Pür nur olur içi dışı
Akar gözlerinin yaşı
Söyler Allah deyü deyü

Ne dilersen Haktan dile
Bülbül âşık olmuş güle
Kılavuz ol doğru yola
Öter Allah deyü deyü

Açıldı gökler kapısı
Sekiz cennetin kapısı
Rahmetle doldu hepisi
Açar Allah deyü deyü

Rıdvandurur kapı açan
Kevser şarabını içen
Hulle donlarını biçen
Kanar Allah deyü deyü

Miskin Yunus var yârına
Yarın Hakkın didarına
Koma bu günü yarına
Varır Allah deyü deyü

CIII

Allaha kul olan gönülden ırmaz
Allah da ol kulu dergâhtan sürmez
Muhammed ümmeti tamuya girmez
Giren ol Allahı anmayanlardır

Allaha kul olan derviş olur mu
Derunî ah eden mahrum kalır mı
Muhammed ümmeti cahil olur mu
Cahil Hakkın emrin bilmeyenlerdir

Bir de bilsen kangı kuldur olmıyan
Ol kuldur kim bu dünyada gülmeyen
Mizan terazide hayrın bulmayan
Ezanı işitip gelmeyenlerdir

Kara toprağa yüzünü sürenler
Geçip anlardan Mevlâya erenler
Sırat köprüsünü bahçe görenler
Bunda ikrarından dönmiyenlerdir

Yunus eyder bize gülsün gülenler
Her gün arayandır Hakkı bulanlar
Bencileyin zayıf düşkün olanlar
Bunda bu ma'niden almayanlardır

CIV

Hakkın hilâfın diyene oddan çomak tutar bular
Urur vücudün mahveder hiçliğe atar ol kadar
Hak ma'nisin bildin ise bak ne derim derviş sana
Ver bir haber andan derim tâ ola ol gönle yarar

Tebdil olıcak işbu yer zâhir ola cümle künûz
Mizan kurulur tartmağa a'mali bil kalbin uyar
Mizan demekte sır nedir ver bir haber bildin ise
Hem tartmak a'mali nice artık olan hayrı ağar
Buldunsa sırr-ı hasenat keşfeyle kim anın ile
Tıfl-ı halâyık yuyunup gözlerin anınla açar
Geçtinse gördünse sırat derviş haber ver nicedir
Ölen görür elbet anı andan verir neler haber
Kıldan dakıyk seyften iti demekliğin sırrını sen
Kıl zâhir ey derviş sana doğduysa irfan-ı kamer
Altı cehennemdir anın etvar-ı seb'a üzre bil
Âsi vü facir ehl-i şirk içinde ânın hoş yanar
Etvar-ı seb'a sırrına mahvoldun ise ey fakıyr
Bildin gümanın kalmadı gördün nedir nar-ı sakar
Gündüz mü yahut gecedir alçak mı yahut yücedir
Mahvolmak anda nicedir mahvolmayandan kıl güzer
Cennet cehennem ortasın gördünse sen ey ehl-i dil
Bir hoş makamdır anda kim gören gönül ana akar
Sır bir değil bildin ise ey mazhar-ı nur-i İlâh
Ben ehl-i a'rafım dedi ol menba-ı şehd-ü şeker
Âb-ı hayat ol arada vardır ki girer ehl-i mahv
Sırrın bunun dahi deyin tâ bulalar andan hazer
Andan geçicek cennete vardır haber bilgil iyan
Cennet nedir huri nedir gılman nedir bunlar meğer
Rıdvan nedir Kevser nedir Tûbâ nedir dört ırmağın
Sırrın degil derviş bize kuşandın ise sen kemer
Cânım feda olsun sana ey katil-i nefs-i habis
Bu sözlerin ey yol eri erdinse sırrına eğer
Miskin Yunus etti sualâtı bana bir bir dedim
Bilgil değildir imtihan nef' oldu kasdi görme şer

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» vezniyledir.

IV

DÜNYA

CV

Yürü yürü yalan dünya — Yalan dünya değil misin
Yedi gez boşalıp yine — Dolan dünya değil misin

Bir od bıraktı özüme — Tütünü girdi gözüme
Bu gözle bugün yüzüme — Gülen dünya değil misin

Bir od bıraktın vay dile — Tutuştum yandım dert ile
Kıyamete bir kurt ile — Kalan dünya değil misin

Nide idim dağlar aşıp — Dağlar aşıp sular geçip
Havanın önüne düşüp — Yelen dünya değil misin

Yunus Emrem sür safayı — Sür safayı çek cefayı
Ol Muhammed Mustafa'yı — Alan dünya değil misin

CVI

Yürü yalan dünya yürü — Salâtinler gelmedi mi
Gelip karar edibeni — Yalancısın bilmedi mi

Dünya senin işin nâçar — Bu dünyaya gelen göçer
Gelen göçer konan göçer — Kara yere salmadı mı

Dünya için yeme gussä — Kani Davud kani Musa
Kani Meryem oğlu İsa — Ölü diri kılmadı mı

Bu dünyaya gelenlerin — Hiç firakı dinmez imiş
Ol Eyyub'un gövdesini — Kurtlar yeyip dökmedi mi

Ön son geçen erenlerin — Kangı birin söyliyeyin
Kani Tanr'aslanı Ali — Düldül ata binmedi mi

Gerçek Hakkı sever isen — Koma miskinliği elden
Görklü yüzlü Muhammed'e — Âyet gökten inmemeli mi

Hamza meydanı tutardı
Âkibet şunu aldayıp

Ben pehlivanım der idi
Kara yere salmadı mı

Yunus Emre dünü günü
Kani İbrahim peygamber

Salâvat ver Muhammed'e
Oğlun kurban kılmadı mı

CVII

Derdin anıp ah eyliyen
Kâbeyi bünyad eyliyen

Yunus'a kalmadı dünya
Halil'e kalmadı dünya

Derdin anıp ah eylerdi
Mevlâsını zikreylerdi

Her dertlere sabreylerdi
Eyyub'a kalmadı dünya

Şol Yusuf'u yavi kılan
Ağlamaktan gözsüz olan

Kurtlar ile da'vi kılan
Yakub'a kalmadı dünya

Evvel kuyuya atılan
Mısır'a sultan dikilen

Sonra kul deyi satılan
Yusuf'a kalmadı dünya

Kani ol Veys-el-karenî
İki cihanın sultanı

Kani peygamberler kani
Resule kalmadı dünya

'Asâsın eline alan
Günde binbir kelâm diyen

Tur dağına dâim varan
Musa'ya kalmadı dünya

Nedir şol ettiğin fikir
Ömer Osman Ebu Bekir

Dilinden gitmesin zikir
Anlara kalmadı dünya

Düldüle binip geldiği
Tanrı arslanım dediği

Küffara kılıç saldığı
Ali'ye kalmadı dünya

Kardeş bu dünyadan usan
Kayalara külünk asan

Ferhad gibi dağlar kesen
Ferhad'a kalmadı dünya

Usan bu dünyadan usan
Kani Hüseyn ile Hasan

Ne gezersin ya sağ esen
Şunlara kalmadı dünya

Mü'minler anası Fatma
Yunus gafilleyin yatma

Günah deryasına batma
Ana da kalmadı dünya

Meyil etme bu dünyaya
İbret değil mi bu bize

Âlimler erenler nuru
Âhir zaman peygamberi

Ebu Bekir Ömer yâri
Güvar olur anın nuru

Dinin çırağın yandırdı
Bunca hadisler gönderdi

Yunus eyder öğüt alan
Ol kabri nur ile dolan

CVIII

Hiç kimseye kılmaz vefa
Kani Muhammed Mustafa

Allah ana kılmış yâri
Kani Muhammed Mustafa

Ali Osman vefadarı
Kani Muhammed Mustafa

Küffarı dine döndürdü
Kani Muhammed Mustafa

Kim der bu sözlere yalan
Kani Muhammed Mustafa

İnanmanız dünyeye
Hoş görelim bu demi

Ne yoksul der esirger
Haktan ecel gelicek

Peygamberi komadı
Fani dünyadır adı

Bu dünyada dirliğin
Kaldı diri ol ayrık

Yunus dede sözünü
Cahillere deme sen

CIX

Kimesne kalmaz imiş
Gidenler gelmez imiş

Ne baya hürmet eder
Yalvarmak olmaz imiş

Aziz kişi demedi
Felekten yılmaz imiş

Hakka ulaştıranlar
Hem onlar ölmez imiş

Âriflere söylegil
Ma'niden almaz imiş

Ey biçare miskin âdem
Kani noldu anan atan

Çün evvel doğdun âneden
Hey aklı yok fena âdem

CX

Dünya senin mülkün müdür
Dünya senin mülkün müdür

Ölmezem dediğin neden
Dünya senin mülkün müdür

Çün evvel geldin dünyaya
Billâh yeter insaf eyle
Saldın başını gavgaya
Dünya senin mülkün müd

Uyan gafletten aç gözün
Kani noldu oğlun kızın
Hakka doğru eyle özün
Dünya senin mülkün müd

Bu dünya bir derya deniz
Aç gözün ey miskin Yunus
Geçer ömür sular geniz
Dünya senin mülkün müd

CXI

Yürü fani dünya sana
Bencileyin gözü yaşlı
Gelende gülmüş var mıdır
Ağlayı kalmış var mıdır

Söylerim bilmezem sözüm
Bir oldu gecem gündüzüm
Yürürüm görmezem özüm
Hiç böyle olmuş var mıdı

Benim taştan yüreğim taş
Bencileyin dökerken yaş
Göz yumuldu çekildi kaş
Cihana gülmüş var mıdır

Döğdüm başım taşlar ile
Yârenler kardeşler ile
Kan akıttım yaşlar ile
Candan ayrılmış var mıdı

Ahret hakkın helâllaşıp
Böyle hiçbir derde düşüp
Âhır dönüp erişilip
Odlara yanmış var mıdır

Kande yürürsem inlerim
Gelesin deyi gözlerim
Hiç sesin gelmez dinlerim
Gidende gelmiş var mıdır

Ben bu söylediğim sözü
Aceb bu benim sözümün
Dertliler için söyledim
Haberin almış var mıdır

Dostlar gel esneleşelim
Tâ ölünce ağlaşalım
Tuz ekmek helâllaşalım
Ağlayıp gülmüş var mıdır

Ağlayıp bulmadım çare
Yunus gibi yüzü kara
Çok yalvardım peygambe
Cihana gelmiş var mıdır

CXII

Can-ü gönülden seversen
Maksuda ermek dilersen
Yalvar kul Allaha yalvar
Yalvar kul Allaha yalvar

Yalvar a kardeş yalvar a
Ümmet isen peygambere
Varmayasın yüzü kara
Yalvar kul Allaha yalvar

Geceler uykudan uyan
Mahrum olmaz Allah diyen
Gizli sırlar olsun ıyan
Yalvar kul Allaha yalvar

Tanı kendözünü tanı
Göze getir ayıbını
Neden yarattı Hak seni
Yalvar kul Allaha yalvar

Yunus nûş eyle belâyı
İnileyi hem ağlayı
Yürü maksudun dileyi
Yalvar kul Allaha yalvar

CXIII

Nefsin atına binip yürürsün
Hey gafil olma bir gün ölürsün
Şol kara yere âhır girersin
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Nefsin murdara nice uyarsın
Ye mal-ü mülke kaçan doyarsın
Ecel ericek korsun gidersin
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Nefsin odunu cehd et söyündür
Nefsin zararı câna dikendir
Giyecek donun âhır kefenindir
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Durma sür burda nefsin merkeptir
Nefsine uyan Haktan ıraktır
Hak dergâhına varsan gerektir
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Şular kim bunda gönüller yapar
İtaat etmiş Allaha tapar
Cennete girip rahmete batar
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Şular kim bunda gönüller yıkar
Nefsine uymuş yolundan çıkar
Yere giricek yer onu sıkar
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Kabre giricek gelir melekler
Onu görücek oynar yürekler
Hey onda geçmez hergiz dilekler
Hey gafil olma bir gün ölürsün

Hey Yunus Emre naçarsın nâçar
Bunda gelenler hep gene göçer
Ecel şerbetin her kişi içer
Hey gafil olma bir gün ölürsün

CXIV

Gafil olma ömrün bir gün bitiser
Aldanma gel gönül fani dünyaya
Kime vefa kıldı kime kılısar
Aldanma gel gönül fani dünyaya

Nice yıl yaşadı hikmetle Lokman
Aradı bulmadı ecele derman
Kani kaftan kafa gezen Süleyman
Aldanma gel gönül fani dünyaya

Küllü men aleyha fânin dedi Hak
Âhır yine ölüm vardır muhakkak
Tut Yunus kulunun sözüne kulak
Aldanma gel gönül fani dünyaya

CXV

Nice bir uyursun uyanmaz mısın
Göçtü kervan kaldık dağlar başında
Çağrışır tellâllar inanmaz mısın
Göçtü kervan kaldık dağlar başında

Emîr Hac göçeli hayli zamandır
Muhammed cümleye dindir imandır
Delilsiz gidilmez yollar yamandır
Göçtü kervan kaldık dağlar başında

Bülbül olup dost bağında öte gör
İyi amellerle yükün tuta gör
Muhammed'in kervanına yete gör
Göçtü kervan kaldık dağlar başında

Dağılmadı şu dağların dumanı
Çıkar kalbindeki şekki gümanı
Cümlemize yoldaş eyle imanı
Göçtü kervan kaldık dağlar başında

Yunus sen bu dünyaya neye geldin
Gece gündüz Hakkı zikretsin dilin
Enbiyaya uğramaz ise yolun
Göçtü kervan kaldık dağlar başında

CXVI

Bir gün sana ecel erer
Geliceğiz vermez aman
Uyan hey gözlerim uyan
Uyan hey gözlerim uyan

Ecel geliceğiz gitmez
Kesilen kol yine bitmez
Gidüben seni terketmez
Uyan hey gözlerim uyan

Ecel gele boynun bura
Yakasız gömleğe sara
Benim dediklerin kala
Uyan hey gözlerim uyan

Elin ayağın kalmadan
Kara toprağa katmadan
Can gövdeni terketmeden
Uyan hey gözlerim uyan

Uyanır isen durasın
Yüzü aklardan olasın
Muhammed nurun göresin
Uyan hey gözlerim uyan

Uyanamazsan kalasın
Yüzü kara ağlayasın
Mahşerde zebun olasın
Uyan hey gözlerim uyan

Emrem Yunus der bu sözü
İman ile gönder bizi
Dergâhına tutar yüzü
Uyan hey gözlerim uyan

CXVII

Sen nicesi âşıksın
Denizden ne alırsın
Bu hallerden geçmezsin
Irmaktan ne içmezsin

Varlık ere ma'nidir
Ma'nî erin yoludur
Ma'nisiz kişi nedir
Sen andan da geçmezsin

Erin yoludur meşe
Hulkıyle safaların
Erler benzer güneşe
Ayıruban seçmezsin

Gönlün gayri pazarda
Hâtırcığın kalmasın
Endişen fesad yerde
O yurtdan da geçmezsin

Hırs ile tama' senin
Ten gözüyle bakarsın
Ne ârif olsun cânın
Can gözünü açmazsın

Ko bu hırs-ü tamaı
Kanatsız kuşsun dahi
Aşkın olsun ilâhî
Anın için uçmazsın

Yunus imdi ne dersin
Bu dünya bir tuzaktır
Dahi kande gidersin
Anlayuban geçmezsin

CXVIII

Haktan gayri sevgiler
Haktan özgesi fena
Cümle yalandır yalan
Baki değildir kalan

Hakkı seven kişinin
Dün uykusu uyumaz
Bunca nişanı vardır
Didara müştak olan

Gaflet ile yar olma
Yık nefsinin kal'asın
Hırsa aldanıp kalma
Sonu virandır viran

İşim gücüm var deyü
Yarın mizan kurulur
Bildiğini işleme
Ulu divandır divan

Ömrüne güvenmegil
Ömrün fenaya gitse
Malına dayanmagıl
Malın talandır talan

Yunus Emrem sözünü
Cahil âdem sohbeti
Gafile söylemegil
Akla ziyandır ziyan

CXIX

Ne aceb olur şu âdem oğlanı
Öleceğin hiç gönlüne gelmemi
Azrail bir pençe urup canına
Alacağın hiç gönlüne gelmemi

Azrail de alır cümle canları
Toprağa düşürür nazik tenleri
Getireler sana yensiz donları
Giyeceğin hiç gönlüne gelmemi

Gelir nöbetin dolunu dolunu
Ağlasan a sen bulanı bulanı
Halkın önünde beleni beleni
Yunacağın hiç gönlüne gelmemi

Gece gündüz zikreylesin dilimiz
Gizli değil iyan sana halimiz
Karanlık kabirde bir gün yalnız
Kalacağın hiç gönlüne gelmemi

Yunus Emrem eyder hele burada
Hemen ömrüm zayi' geçti arada
Yarın Hak yanında yüzü kara da
Olacağın hiç gönlüne gelmemi

CXX

Mevlâm senin cehennemin oduna
Birliğin birleyen kullar yanar mı
Fakire rahmeyle ihsan eyle gel
Hak yoluna giden mallar yanar mı

Söyündürmüş cehennemin odunu
Mevlâm tattırma içenin tadını
Aşk ile zikreden binbir adını
Hak seni zikreden diller yanar mı

Bir kişi vebalden kendin sakına
Sofrasında hayır dua okuna
Kanaat eyliye kendi hakkına
Harama sunmayan eller yanar mı

Hava vü hevesten kendin gideren
Sabreyleyip kendi nefsin öldüren
Allah korkusundan benzin solduran
Secdeye bükülen beller yanar mı

Derviş Yunus pervaneyim dönerim
Dönüp aşkın şarabından kanarım
Ben bu aşk oduna çoktan yanarım
Yanıp da söğünen küller yanar mı

CXXI

Bu dünyayı sevüp bir put edindin
Taparsın dünü gün ma'bud edindin
Bakarsın yoksula hor nazar ile
Özüne bir iki çaput edindin

Ömür sazı ne vaktin dinlemezsin
Düşüp şeşte kopuz berbut edindin
İki gün ömr için bunca zevade
Ne bu bir gün için bezit edindin

Skenderce dahi yaşamayasın
Karun malını sen kim tut edindin
Yunus Emre ahın göklere ağar
Meğer kim nefsini Harut edindin

Aruzun «Mefâilün mefâilün mefâilün feûlün» vezniyledir.

CXXII

Hey gafil bir gün sana
Soru hesap yerine
Öl derlerse ne dersin
Gel derlerse ne dersin

Hor bakma sen yerlere
Bir gün kara yerlere
Kavuşasın erlere
Gir derlerse ne dersin

Gel derlerse yoluna
Defterin al eline
Bak derlerse haline
Gör derlerse ne dersin

Yok ise a'malimiz
Kabirde sualimiz
Fayda vermez malımız
Ver derlerse ne dersin

Sana derim ey hoca
Kıllardan dahi ince
Sırat köprüsü nice
Geç derlerse ne dersin

Miskin Yunus sen seni
Halini miktarını
Bir adam mı sanırsın
Bil derlerse ne dersin

CXXIII

Ey dünyayı seven kişi
Senin dileğinle değil
Bir gün koyup gitmek gerek
Nâçar dürür netmek gerek

Gözün ile gördün ise
Akil isen an bunları
Şu hasretle ölenleri
Her kimesne anmak gerek

Şol kahırla kazandığın
Şol mal ki gürlüğe kalır
Bir gün kalısar gürlüğe
Şaylağa harcetmek gerek

Ne Hak buyruğun tutarsın
Hiç bilmezsin ma'nî nedir
Ne kul sözün işitirsin
Dilinde çağırmak gerek

Uydun bu nefsin sözüne
Çün getirdin can yüzüne
Battın günah denizine
Tevb'eteğin tutmak gerek

Yunus imdi sen dil ile
Ol padişah hazretine
Hakkı severim demegil
Görklü meta' etmek gerek

CXXIV

Unuttun Hak yolunu
Nefsin ile dost oldun
Kani müslümanlığın
Belirdi düşmanlığın

Çün nefsine kul oldun
Sen bir sekban kişisin
Kim ola sultan sana
Var eyle sekbanlığın

Sekban olan kişiye
Bir gün ol işlerine
Köşk-ü saray ne hacet
Olmadı pişmanlığın

Oğlan iken eyderdin
Unuttun o hayrını
Ul'olıcak hayredem
Çü geçti oğlanlığın

Yunus nefsine uydun
Yalan da'vî eyleme
Tuttun onun sözünü
Çünki yoktur anlığın

CXXV

Uçar kuşlar kanadını kırıyor
Aldanma şu dünya yalan dünyadır
Nicesinin defterini dürüyor
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

Ali Hamza ile gazaya gider
Kanberi önünce düldülün yeder
Atayı oğula hem hasret eder
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

Ecel şerbetinden içen kandırır
İçenlerin yüreciğin yandırır
Ulu beyleri tahtından indirir
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

Süleyman tahtını yeller götürür
Mührün alıp denizlerde yatırır
O gün tatlı suyu acı getirir
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

Azrailin yayı pektir çekilmez
Bu dünya kimseye hiç baki kalmaz
Hasan'a Hüseyn'e bir vefa kılmaz
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

Baykuşa vermişler bir ulu viran
Kani bu dünyaya bünyadlar uran
Yüz yiğirmi dört bin peygamber alan
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

İsa göğe ağdı hergiz inmedi
Hızır şerbet içti içti kanmadı
Yüzü görklü peygambere kalmadı
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

Yunus eyder sarhoşluğum ayılmaz
İllâ tatlıdürür câna kıyılmaz
Ömür gelir geçer asla doyulmaz
Aldanma şu dünya yalan dünyadır

CXXVI

...çgıl gözünü ey yâr
...u nicelerin ömrü
Dünya bî vefa geçti
Bunda telefe geçti

...laşma münafıka
...unlara ulaşgıl kim
Ömrün telef olmasın
Dünyada hafâ geçti

...bu Bekr Ömer Ali
...unların günahları
Peygamber yârenleri
Hazrete affa geçti

...ördüncü yâri Osman
...ünyaya geleliden
Cem' eyledi ol Kur'an
Sözü mushafa geçti

...ğlar işbu dünyada
...izmette bulunmadı
Miskin Yunus ağlasın
Ömrü telefe geçti

CXXVII

...y diriga mağrur olan
...eninle yârim der iken
Dünya seni aldar ahı
Bir gün olur ağyar ahı

Aldanmagıl dünyalığa
Bir gün düşersin eğliğe
İnanmagil hem beyliğe
Katı cefalar var ahı

Dünyalığa verme dinin
Gaflet ile geçti günün
Gider kibir ile kinin
Bir kendözün uyar ahı

Fani dedi buna Çalâp
Dünya fena ömür serap
Âhireti kılın taleb
İşit sözüm ey yâr ahı

Çü evliyalar kalmadı
Âdem yiyüben doymadı
Hiç enbiyalar durmadı
Bir gün beni yudar ahı

Geldi bize Âdem safa
Nicelerden yoktur vefa
Âhır Muhammed Mustafa
Dahi niceler var ahı

Ey biçare Yunus senin
Bir gün eriser ecelin
İlm ile yoktur amelin
Key sakın berk tutar ahı

CXXVIII

Sen bu ilden ol ile
Ey can kuşu kafesten
Göçersin yarağ eyle
Uçarsın yarağ eyle

Gider kibirle kini
Erdi ömrün ekini
Taat kıl dünü günü
Seçersin yarağ eyle

Koduğun dünya hali
Erkip yıktığın malı
Kani nittin ameli
Saçarsın yarağ eyle

Kuşangıl er himmetin
Bir gün ecel şerbetin
Ur sı şu nefsin putun
İçersin yarağ eyle

Ey Yunus bu ma'niden
İşbu fani dünyadan
Âkiller olur hayran
Göçersin yarağ eyle

CXXIX

Sen bu yalancı dünyada
Şöyle gafil gezmek ile
Şöyle kalam mı sanırsın
Hakkı bulam mı sanırsın

Bir obaya avan konar
Ölüm avanına karşı
Bir niceler siner kalır
Sinem kalam mı sanırsın

Bir kişi kul satın alır
Kulluk etsene hocana
Kulluk eder azad bulur
Mahrum kalam mı sanırsın

Bir kişi dertli olursa
Azrail gelicek derde
Yürür derde derman arar
Derman bulam mı sanırsın

Yunus miskin bu öğüdü
Şimdi zaman âdemisi
Sen sana versen yeg idi
Öğüt ala mı sanırsın

CXXX

Hey yarenler bu dünyanın
Buna mağrur olanların
Sonu viran olur bir gün
İşi pişman olur bir gün

Kani sevdik yarenlerin
Bu dünyayı görenlerin
Ölüp sine girenlerin
Gözü giryan olur bir gün

Ne acebdir nice kişi
Bunda fakir olan kişi
Çeker dünyada teşvişi
Onda sultan olur bir gün

Fena mülkünü berk eden
Bu dünyaya gönül tutan
Beka mülkünü terkeden
Koyup gitse gerek bir gün

Yüzüm kara günahımdan
Umarım padişahımdan
Âlemler dolu âhımdan
Derde derman kılar bir gün

Değme kişi âşık olmaz
Âşıklar va'deye göymez
Âşıklar halini bilmez
Varır kurban olur bir gün

Yunus sen kavline berk dur
Bu çarhın işleri çoktur
Dünyanın vefası yoktur
Döner hicran olur bir gün

CXXXI

Gafil olma aç gözünü
Kötülük etme dünyada
Haline bak olanı gör
Yazukların [dileni] gör

Niceler yatur düşüben
Gömüklere çöküşüben
Kim ılan çıyan üşüben
Çürüyüp ovulanı gör

Kim ah edip kılar zârı
Göçmüş yatır pîr-ü karı
Günahdür âlemde varı
Miskinleri güleni gör

Sorma halin kimsesine
Kim ısını gövdesine
Varır haniye sine
Olup giden yalanı gör

Hani Muhammed Mustafa
Dünya kime kıldı vefa
Hüküm etti kaftan kafa
Aldanıban kalanı gör

Aldanma mala davara
Sevin ile bile vara
Kulluk eyle Hakka yara
Baki yoldaş olanı gör

Yunus bu sözleri çatar
Kendisi nekadar tutar
Halka maarifler satar
Söylediği yalanı gör

Mülbahlı'nın bulduğu metin: İlk mutasavvıflar, S. 322. Dördüncü dörtlüğün ikinci mısraı bozuktur.

CXXXII

Ey dünya benimdir diyen
Benim deme oldun yalan
Dünya senin değildir hey
Dünya senin değildir hey

Doğdun ölürsün anadan
Aklı gitmiş hayvan âdem
Olmaz dediğin de neden
Dünya senin değildir hey

Sana olacağın dirin
Tut ki bugün tut ki yarın
Yedir içir elde varın
Dünya senin değildir hey

Kani şol ağ'lar sultanlar
Yüz bine gücü yetenler
Adımı âdeml'atanlar
Dünya senin değildir hey

Yüce saraylar düzeden
Haktan artığın gözeden
İçini ma'mûr bezeden
Dünya senin değildir hey

Yunum Emrem eyder sözü
Kördür münkirlerin gözü
Hâcâtına erdi özü
Dünya senin değildir hey

CXXXIII

rsin dünya fenadır
rail kasdi canadır
Aldanma gönül aldanma
Aldanma gönül aldanma

nyaya gelen gülmedi
hammed baki kalmadı
Hiç kimse murad almadı
Aldanma gönül aldanma

na dünyadan göçülür
lin noldu Cercisi
Ecel şerbeti içilir
Aldanma gönül aldanma

miskin halin nolısar
nkerle Nekir geliser
Can gövdeden ayrlısar
Aldanma gönül aldanma

nus bugün sana vara
rsün bir gün biçare
Var derdine derman ara
Aldanma gönül aldanma

CXXXIV

rçek âşık oldun ise
aynaya baktın ise
Cihan bahşı nendir senin
Suret nakşi nendir senin

raphaneyle puthane
r yolun varmaz ziyane
Mescid olmuş gerçek câna
Yalancılık nendir senin

rdük yolunda kavîsin
ıl bu dünya sevgisin
Terket bu dünya da'visin
Bu aşaklık nendir senin

edirgil yegil biçare
n vücudun sine gire
Eksilirse Allah vere
Geri kalan nendir senin

unus sen hoş esrimişsin
lhud iken erdin Hakka
Ol padişah bâdesinden
Ayık olmak nendir senin

CXXXV

gönül bir dem bir vakit
unca fasid işler ile
Dünyada uslanmaz mısın
Yüzünden utanmaz mısın

en seni hoş tutgıl arı
man belini bağlayıp
İstiqfar eylegil bari
Din donın donanmaz mısın

Ey metaın kalba satan   *Gevherine pullar katan*
Assıyı ziyana atan   *Assıya özenmez misin*

Gayret içinde müptelâ   *Günahlar içinde kavî*
Dîn yolunda gönül sayrı   *Cidd ile dayanmaz mısın*

Olmazsa vuslattan uçan   *Ma'siyet denizin geçen*
Meyhanelerden azmedip   *Mescidlere konmaz mısın*

Yeri göğü seyran kılan   *Arş-ü kürsî cevelân kılan*
Yunus katında ey gönül   *Sen bir dem eğlenmez misin*

CXXXVI

Ağlamaktır benim işim   *Ağla gözüm şimdengerü*
Irmak ola kanlı yaşım   *Çağla gözüm şimdengerü*

Hüda bizi attı oda   *Yanmak oldu bize gıda*
Ömrün oldukça dünyada   *Gülme gözüm şimdengerü*

Bilmem yârin nidiğini   *Ömür gülü solduğunu*
Gece gündüz olduğunu   *Bilme gözüm şimdengerü*

Aldanma dünya âlına   *Ağıdır sanma balına*
Düşüp dünya hayaline   *Dalma gözüm şimdengerü*

Yunus Emrem nedir halin   *Hem ne dersen Hakka ma'lûm*
Bu deryaya düştü yolum   *Dönme gözüm şimdengerü*

CXXXVII

Dünyaya mağrur kişi   *Tövbeye gel tövbeye*
Uçmadan ömür kuşu   *Tövbeye gel tövbeye*

Adın olmuştur ulu   *Olmuşsun nefsin kulu*
İşit ey iman hulu   *Tövbeye gel tövbeye*

Sakalına baka bak   *Kara iken oldu ak*
Dünya sana oldu fak   *Tövbeye gel tövbeye*

Kendi ilinde iken   *Kendi şehrinde iken*
Tevhid dilinde iken   *Tövbeye gel tövbeye*

Ola kıyamet kopa   *Düz ola dere tepe*
Niceler yoldan sapa   *Tövbeye gel tövbeye*

Çıkar gider can dahi   *Şöyle kalır ten dahi*
Yunus Emrem sen dahi   *Tövbeye gel tövbeye*

CXXXVIII

Gele gel hey âşık gele   *Gel Allaha gel Mevlâya*
Uyan gafletten aç gözün   *Gel Allaha gel Mevlâya*

Tut bir mürşidin elini   *Tövbeye öğret dilini*
Derviş yanılma yolunu   *Gel Allaha gel Mevlâya*

Beğim malla işin bitmez   *Kazandığın nene yetmez*
Kimi gördün koyup gitmez   *Gel Allaha gel Mevlâya*

Yanmaktan usanmaz mısın   *Gafletten uyanmaz mısın*
Allahtan utanmaz mısın   *Gel Allaha gel Mevlâya*

Yunus eksiklidir sözüm   *Dergâhına tuttum yüzüm*
Sana derim iki gözüm   *Gel Allaha gel Mevlâya*

CXXXIX

Okudu bize Kur'anı   *Hükmün tutsun deyü Huda*
Anın hükmün tutanlardır   *Ümmet olan Muhammed'e*

Her kim varır doğru yolu   *Ana ümmet Hakkın kulu*
Gözleri yaş yağdı dolu   *Ümmet olan Muhammed'e*

Her kim gönlün dosttan ırmaz   *Dost anı düşmana vermez*
Hergiz cehenneme girmez   *Ümmet olan Muhammed'e*

Ne mizan dibine varır   *Ne sırat köprüsün görür*
Cennette salınır durur   *Ümmet olan Muhammed'e*

Yunus Emrem sakın sakın   *Gafil olma ölüm yakın*
Bulur ol fazlını Hakkın   *Ümmet olan Muhammed'e*

CXL

Her sabahın dur yüzüne
Mü'min müslüman olasın
Abdest suyun vur yüzüne
İman ile nur yüzüne

Zinhar sabahın duragör
Şeytan seni uyur bulup
Şeytan boynunu uragör
Tükürmesin bir yüzüne

Soğuk suyun zemheride
Üç üç gezin her âzâna
Var günahını arıda
Üç gez dahi vur yüzüne

Dört rikiat tanla namaz
Dileğini Haktan dile
Kıl Çalâba eyle niyaz
Elin götür vur yüzüne

Kıl Allahın beş namazın
Beş vakti yoldaş edingil
Üşenmegil kış-u yazın
Getirmiye kir yüzüne

Günahların al var Hakka
Örte senin ayıbların
Yüz ur yere yalvar Hakka
Getirmiye bir yüzüne

Yunus senin işbu sözün
Veli sohbetinde meğer
Vallahi kadrince değil
Nazar etti er yüzüne

CXLI

Peygambere arzolundu
Üstümüze farzolundu
Gafil olma kıl namazı
Gafil olma kıl namazı

Namazı emreden Haktır
Hiç namaza özür yoktur
Kılana sevabı çoktur
Gafil olma kıl namazı

Namaz kılanlar şaz olur
Cehennemden âzad olur
Yunur günahı az olur
Gafil olma kıl namazı

Namaz dinin direğidir
Karanu sin çırağıdır
Hem ahretin yarağıdır
Gafil olma kıl namazı

Yunus Emrem eyder hemen
Cehennemliktir kılmayan
Kıl namazı Hakka dayan
Gafil olma kıl namazı

CXLII

Kabirde yatacak tene
Makamın bulmayan cana
Benim deyüben neylersin
Canım deyüben neylersin

Bülbül olup ötmeyene
Hakka niyaz etmeyene
Doğru yola gitmeyene
Dilim deyüben neylersin

Aşk kitabın açmayana
Şu işlerden kaçmayana
Müşkillerin seçmeyene
Âlim deyüben neylersin

Bir kişi beş vaktin kıla
Seninle gitmeyen mala
Anca kullar borçlu kala
Malım deyüben neylersin

Kul oldur kullukta ola
Hayırda olmayan ele
Hep günahı bunda kala
Elim deyüben neylersin

Yunus eyder bunu hemen
Yoldaş olmayınca iman
Âhır oldu devr-i zaman
Ölüm deyüben neylersin

CXLIII

Gerçek âşık bu dünyada
Gönülden düşenler bilin
Aşk sevgisin kıldı güzin
Verdi ziyana kendözün

Dilin senin arslandürür
Zinhar emaneti sakın
Bağlamış sabrın zinciri
Arslanı şeşme ansızın

Nefsin sana düşmandürür
Eyle müslüman nefsini
Dört yanından baş kaldırır
Çıkma dininden ansızın

Her kim uyarsa nefsine
Nefsine uyan kişiler
Kul olmaya Tanrısına
Bulmaya iman çeşnisin

Yunus sözün dinler isen
Uymagıl nefsin sözüne
Söz ma'nisin anlar isen
Kim bulasın ma'nî yüzün

CXLIV

Doğru yola gitmiş iken
Âşık isen uyar cânın
Eğri yola gitme sakın
Nefsin oda atma sakın

Benim nefsim kelbden beter
İletir şeytana katar
Elim alıp oda atar
Şeytana sen uyma sakın

Nefsin öldüren gazidir
Bu söz âşıklar sözüdür
Yüzüm ayağı tozudur
Değmelerin sanma sakın

Yeme haram içme sücü
Didar göresin sonucu
Getirgil kahrına gücü
Dervişlere gülme sakın

Yunus kendi ilmini ko
Zinhar tevbe eyle tevbe
Yarasın sana sonucu
Günahınla kalma sakın

CXLV

Sana derim sana ey mü'min kardaş
Senin Muhammed'e n'armağanın var
Niçin dökmezsin gözünden kanlı yaş
Senin Muhammed'e n'armağanın var

Neye geldin ne sorarsın burada
Din serveri karşı gelir orada
Uğradırlar bir gün seni sırata
Senin Muhammed'e n'armağanın var

Dinlemezsin okuyanı yazanı
Dünya benim deyi kurdun düzeni
Anmaz mısın sırat ile mizanı
Senin Muhammed'e n'armağanın var

Bunda tevhid eyle anda gerektir
Ol kabrin içinde nurdan çıraktır
Sual meleğin' armağan gerektir
Senin Muhammed'e n'armağanın var

Bunda yarak gerek anda geçmeğe
Ab-ı Kevser şarabından içmeğe
Kılavuzun gerek sırat geçmeğe
Senin Muhammed'e n'armağanın var

Yunus eyder derdimize çaredir
Allah bilir ol yüzümüz karadır
Dönüp varacağın sinin oradır
Senin Muhammed'e n'armağanın var

CXLVI

Gaflet ile Hakkı buldum diyenler
Er yarın Hak divanında bel'lolur
Âhiret yarağın gördüm diyenler
Er yarın Hak divanında bel'lolur

Kimi sofi kiminin adı derviş
Derviş isen kardeş takvaya yapış
Gizlice yollardan Mevlâya eriş
Er yarın Hak divanında bel'lolur

Devletliyim deyi fakire gülme
Gülüp gülüp ona geç -nazar kılma
Ölüm vardır kardeş gel gafil olma
Er yarın Hak divanında bel'lolur

Derviş Yunus söyler kalû belâdan
Mu'cizat Nebiden mürvet Ali'den
Bizde bunu böyle gördük uludan
Er yarın Hak divanında bel'lolur

CXLVII

Dur da derviş haber sorayım sana
Allaha kul olan kul böyle molur
Neyledin ne ettin haber ver bana
Allaha kul olan kul böyle molur

Niçin kılmazsın sen farz-ü sünneti
Değil misin Muhemmed'in ümmeti
Anmaz mısın cehennemi cenneti
Allaha kul olan kul böyle molur

Görmez misin nefse uyup gezeni
Dünya benim deyi kurmuş düzeni
Anmaz mısın sırat ile mizanı
Allaha kul olan kul böyle molur

Akıllar erişmez hesaplar senden
Ameller utarmaz kitaplar senden
Hak buyurmadığı fesadlar senden
Allaha kul olan kul böyle molur

Evvel başta böyle imiş bu yazı
Dünü gün ah edip eyle niyazı
Mürüvveti çoktur esirger bizi
Allaha kul olan kul böyle molur

Derviş Yunus doğru yoldan saparsın
Dünya yapıp âhiretin yıkarsın
Sen kendi kendini oda yakarsın
Allaha kul olan kul böyle molur

CXLVIII

Müslümanım diyenlere
Yarın kıyamet gününde
Beş vakt namaz gerek olur
Hulle vü tac burak olur

Issı soğuk demeyler
Beş vaktini komayalar
Bunda haram yemeyeler
Cehennemden ırak olur

Her kim arı abdest alır
Cennet yüzünü ol görür
Beş vaktini kaim kılur
Cennet ana yarak olur

Kıl üstüne köprü yapan
Bir amelsiz kullar koyan
Yedi cehennem yaratan
Anda rûşen yanar olur

Yunus günahım benim çok
Günahımı affedicek
Meğer ki bağışlaya Hak
Cennet bana durak olur

CXLIX

Dinle namaz kılmayanın
Çıksın yer ile göğümden
Hakkına Allah ne demiş
Gayri Tanrı bulsun demiş

Gönderdi Kur'anı Resul
Bir vaktine seksen bin yıl
Kılmadılar onu kabul
Cehennemde yansın demiş

Zakkum idem öğünlerin
Azrail onun canların
Katrandan idem donların
Mihnet ile alsın demiş

Mahşere gele hepisi
Solundan verin bitisi
Anda açıla kapusu
Ya beş vakti kılsın demiş

Yunus Emrem ile bile
Bi namaz ile dost olan
Ben'istiyen anda bula
Beni düşman bilsin demiş

CL

Ne bahtlıdır ol kişi kim
Çalap ona rahmet kılar
Okuduğu Kur'an ola
Gönlü dolu iman ola

Her kimse kim Kur'an bilir
Huri ona karşı gelir
Tanrı ona rahmet kılur
Koltuğunda ferman ola

Kur'an okuyan kişiye
Cennet verir baştan başa
Rahmet kılar ol padişah
Derviş iken sultan ola

Kur'an oku sen ey gafil
Haşir günü sen öyle bil
Tâ bulasın burhan delil
Sırat sana âsan ola

Kur'an okugıl ey hoca
Sarayların uçtan uca
Hoş olasın erte gece
Yakut ile mercan ola

Kur'an oku sen ey amu
Uryan ola mahlûk kamu
Haram ola sana tamu
Nurdan sana sayvan ola

Kur'an okur ulu kiçi
Cennet içinde tapucı
Nurdan dolar gönlü içi
Sana gılman vildan ola

Kur'an oku sen ey veli
Münker-ü Nekirin suali
Terkeyle gel mülk-ü malı
Sinde sana âsan ola

Kur'an okumayan kişi
Şöyle gider yaz-ü kışı
Müşkildürür onun işi
Hayran-ü sergerdan ola

Eğer yiğit eğer koca
Onun işi erte gece
Bilmeye hiç Kur'an hece
Ey diriga hayran ola

Her kim ki Kur'an bilmedi
Derdine derman bulmadı
Sanki cihana gelmedi
İşlerine pişman ola

Ey biçare Yunus Emrem
Günahların ansa âdem
Kur'an ile duruş müdam
Affeyliyen Rahman ola

V

DERVİŞLİK VE TEVHİD (ZİKİR)

CLI

Güvenmegil ey münkir — Sen bu ömrün varına
Niceler gece yatar — Eremezler yarına

Bir nicesin ferişte — Uçmağına iletir
Bir nicenin yanınca — Zebaniler sürüne

Bir nicenin eline — Vermişlerdir ak biti
Bir nice kara biti — Alır iltir yerine

Çün ol şehre varasın — Bu heybeti göresin
Lâ'l-ü mercan döşenmiş — Onda mermer yerine

Her kim Allah yoluna — Hayr-ü ihsan eyliye
Cennet-ü didar verir — Çalap anın yerine

Gusul vacip olmaya — Arısızlık gelmiye
Kudret-i Rabb-ı Celil — Dirilicek arına

Bir hatun namaz kılsa — Eri bî namaz olsa
Vaciptir ol eksikli — Kâfir derse erine

İkisi dahi bile — Bî namaz olur ise
Ur başına yuları — Bağla hayvan yerine

Din direğidir namaz — Mü'minler bunu komaz
Çalap şöyle buyurmuş — Getirirsen yerine

Bu dünye kime kaldı — Sana kala mı dersin
Kalırmışsa kalaydı — Süleyman'a Karun'a

Gel imdi miskin Yunus — Sevegör erenleri
Dileme altın gümüş — Şükür eyle varına

CLII

Uyan a gafil uyan hey gafil
Var bir mürşide sor neye geldin
Sen aklın başına deremezsin
Var bir mürşide sor neye geldin

Akşam olunca yatak gözetme
Sabah olunca otlak gözetme
Sen bu nefsine fırsat gözetme
Var bir mürşide sor neye geldin

Bu bir yaylaktır konanlar göçer
Ansızın ecel şerbetin içer
Koyup fenayı bekaya geçer
Var bir mürşide sor neye geldin

Hiç kılavuzsuz kuşlar mı uçar
Mürşid kişiye doğru yol açar
Mürşide uyan kalır mı nâçar
Var bir mürşide sor neye geldin

Ey Yunus Emrem sen bu öğüdü
Kendi nefsine versen iyiydi
Bilirim deyi satma zühüdü
Var bir mürşide sor neye geldin

CLIII

Baharın gülü açıldı Bülbül ötmeyince olmaz
Kâmil bir mürşid hakikat Telkin etmeyince olmaz

Ah ettim tuttu önümü Kebap etti derûnumu
Gören dağlar tütünümü Yanan tütmeyince olmaz

Uyan hey dervişim uyan Vakittir şeyhine dayan
Bu dünyaya benim diyen Koyup gitmeyince olmaz

Yazılanlar gelir başa İnanma yalancı düşe
Gökyüzünde uçan başa Ecel yetmeyince olmaz

ütüm aşkın denizine Yüzerek çıktım yüzüne
ahrılayın öğrenmeyen Dalıp batmayınca olmaz

ık mıdır ârı olan Gerçek âşık zârı kılan
unus'la pazarı olan Var yok etmeyince olmaz

CLIV

vliyaya inanmıyan Hergiz Hakkı bulmaz imiş
irlik remzin anlamayan İkiliği komaz imiş

er kim erin hükmin tutar Hiç gümansız Kakka yeter
önlünde ma'niler biter Söyliye tükenmez imiş

l gönül tutan kişi Ne hasıldır onun işi
ussa ile yaz-ü kışı Ömür geçer gülmez imiş

renler lûtfuna gelen Kahrın görüp geri dönen
ıdır âhır merdud olan Hergiz yola gelmez imiş

ekin Yunus bilgil halin Münkirlerden çekgil elin
ice erler rencin yedi Hiç hasıla gelmez imiş

CLV

Behey âşık Hakkı bulam mı dersin
Hakka lâyık amel işlemeyince
Tarikat sırrına erem mi dersin
Kâmil mürşid sana söylemeyince

Özenirsen kardeş tevhide özen
Tevhiddir nefsinin kal'asın bozan
Hiç kendi kendine kaynar mı kazan
Etrafını ateş eylemeyince

Kişi kendi kalbin evin düzemez
Hakkın takdirini kullar bozamaz
Tarikat ummandır dalıp yüzemez
Aşkın deryasını boylamayınca

Gönül kuşu uçar gider dolunmaz
Başlı suların ayağı bulunmaz
Elekten eleğe konup elenmez
Değirmene varıp un olmayınca

Aşkım galip geldi yüreğim harlar
Âşık olan ârı namusu neyler
Behey Yunus sana söyleme derler
Ya ben öleyim mi söylemeyince

CLVI

Gel ey kardeş Hakkı bulayım dersen
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz
Resulün cemalin göreyim dersen
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz

Niceler geldiler mürşid arayı
Arayanlar buldu derde devayı
Bin yıl okur isen aktan karayı
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz

Gel imdi kardeşler gidelim bile
Nice âşıkların bağrını dele
Cebrail delildir Muhammed bile
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz

Kadılar müftüler cümle geldiler
Kitapların bir araya koydular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz

Cümle kitapları yayayım dersen
Nice anda varıp kalayım dersen
Her bir harfine yüz bin ma'nî versen
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz

Yunus Emrem bunda ma'nî var dedi
Bir kâmil mürşide sen de var dedi

Hazreti Musa'ya Hızr'a var dedi
Bir kâmil mürşide varmayınc'olmaz

CLVII

...en bu cihan mülküne
...ut evliya eteğin
Geldim gelmedim deme
Zinhar elinden koma

...ll ki bu ömür geçti
...şktır kaynadı taştı
Bir nice yıllar aştı
Yenmezsin beğim deme

...şk bî karar denizdir
...enizde bahrı vardır
Canını aşkta yüzdür
Yüzem yüzmiyem deme

...ey derin denizdürür
...ir gün gemi gark olur
Bir zaman cevlân urur
Bildim bilmedim deme

...erdeki halâyıklar
...unus deniz mevcine
Gökteki melâikler
Daldım dalmadım deme

CLVIII

Ey bad-ı saba seyredüben şeyh iline var
Ahvalimi arzeyle benim şeyhime zinhar
Gördüm de hemen talibini valih-ü hayran
Divane gibi boynun eğer aşka giriftar
Şeyhim yüzünü görmeğe gayet hevesim var
Bülbül gibi gül hasretine dâim işi zâr
Firkatin ile içi yanıp bağrı göyenmiş
Sen eyle anın derdine şeyhim hele tımar
İzin tozuna yüzlerini şam-ü seher sür
Tapına senin bin can ile oldu hırıdar
Mecnun gibi hayrette kalıp Leylisin ister
Efgan edüben subha değin her gece bidar
Biçare Yunus âşık olup ma'şukun ister
Bu âşık olan kişilerin dahi nesi var

Aruzun «Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün» vezniyledir.

CLIX

Edelim cevelân kılalım seyran
Mestolup hayran şeyh eşiğinde

Bıraktım ârı istedim yâri
Kestim zünnarı şeyh eşiğinde

Aldım himmeti geçtim zulmeti
İçtim hayatı şeyh eşiğinde

Gözlüyüm gözlü hem şeker sözlü
Gizliyim gizli şeyh eşiğinde

Nice bir ülfet geçelim uzlet
Çekelim halvet şeyh eşiğinde

Âşıkım vallah olmuşum billâh
Müştakım Allah şeyh eşiğinde

Yunus'um elhak didara müştak
Âşıkım uşşak şeyh eşiğinde

CLX

Cezbe-i hak olmayınca neylesin şeyhim bana
Hak Taalâ vermeyince neylesin şeyhim ba
Cezbe-i hüsnün açılmış sen tecelli eyleyip
Hak tecelli kılmayınca neylesin şeyhim ban
Dünü günü inlerim cânım kımıldı eylemez
Bende âteş olmayınca neylesin şeyhim ban
Hak tecelli kılmağa dil hanesi ma'mûr gerek
Hane halvet olmayınca neylesin şeyhim ba
Tac-ı izzet dad-ı haktır başı devletli giyer
Başta devlet olmayınca neylesin şeyhim ba
Daima işim gücüm hırs-ü hevadır hep benim
Ben hevadan geçmeyince neylesin şeyhim b
Bu sözü Âşık Yunus sen kimden öğrendin aceb
Haktan elçi gelmeyince neylesin şeyhim ban

Aruzladır, «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» veznindedir.

CLXI

ıllerim sözüm tutmaz — *Gel gönül derviş olalım*
ır su gibi bulanma — *Gel gönül derviş olalım*

nül yüksekten uçarsın — *Derya denizler geçersin*
'de yeticek göçersin — *Gel gönül derviş olalım*

rviş olan miskin olur — *Hak yoluna teslim olur*
yen Allahı bulur — *Gel gönül derviş olalım*

benliği elden bırak — *Birdir sana yakın ırak*
da yatacak yer gerek — *Gel gönül derviş olalım*

nül yükseğe bakarsın — *Gördüğün yere akarsın*
ca hatırlar yıkarsın — *Gel gönül derviş olalım*

nus eyder dünya yalan — *Menzil almaz bunda kalan*
rvişlikte buldu bulan — *Gel gönül derviş olalım*

CLXII

lin gelin kardeşler — *Gelin bu dervişliğe*
hammed fahrim dedi — *Girdi bu dervişliğe*

hırkayı giydi — *Bu yola boyun eğdi*
boyun eğme misin — *Cânım bu dervişliğe*

rmemisin sen onu — *Şah İbrahim Ethem'i*
ltanlığın terkedip — *Girdi bu dervişliğe*

bir kuruca namdan — *Ar edersin geçmeğe*
san müslüman mıdır — *Dahleden dervişliğe*

un fahrettiğini — *Niçin fahr edinmezsin*
r ümmeti isen — *Gel gir bu dervişliğe*

nus sen derviş isen — *Çek elini dünyadan*
lokmayla bir hırka — *Yeter bu dervişliğe*

CLXIII

Derviş olan kişinin
Yol içinde hem onun
dirliği ârı gerek
dirliği ârı gerek

Geç benlik da'visinden
Ol Allah korkusundan
Söyle sözün hâsından
Benzi hem sarı gerek

Gitmeye bağrı başı
Herdem dervişin işi
Dinmeye gözü yaşı
Ah ile zârı gerek

Kimseye hor bakmagıl
Yetmiş iki milletler
Hergiz gönül yıkmagıl
Dervişin yari gerek

Korkmaya tamusundan
Dâim onun maksudu
Ummaya hurisinden
Hakkın didarı gerek

Toprak eyle yüzünü
Cümlesinden ziyade
Miskinlere ey Yunus
Erin ikrarı gerek

CLXIV

Dervişlik der ki bana
Gel ne diyeyim sana
Sen derviş olamazsın
Sen derviş olamazsın

Derviş bağrı baş gerek
Koyundan yavaş gerek
Gözü sulu yaş gerek
Sen derviş olamazsın

Doğruya varmayınca
Hak nasib etmeyince
Mürşide ermeyince
Sen derviş olamazsın

Döğene elsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Söğene dilsiz gerek
Sen derviş olamazsın

Dilin ile söğersin
Var yok yere kakırsın
Hem ma'niden okursun
Sen derviş olamazsın

Derviş Yunus gel imdi
Ummana dalmayınca
Ummanlara dal imdi
Sen derviş olamazsın

CLXV

Derviş olan kişilerin
Kamulardan alçak gerek
Hâşâ gönlü büyük ola
Ondan Hakka lâyık ola

Evvel tuta şeriatı
İde sabr-ü kanaatı
Gözede farz-ü sünneti
Mesaviden ırak ola

Ondan geçe tarikata
Lâyık ola ol hazrete
Bel bağlaya bu hizmete
Didara yüzü sağ ola

Ondan geçe hakikata
Karışa cümle millete
Dünyayı ardına ata
Her biriyle bal yağ ola

Yunus eydür ol er kanı
İşitenler gerek onu
Aklı ile gitti canı
Görmekliğe müştak ola

CLXVI

Dervişlik bu değil ki
Erenler takdirini
Bu benlik eyliyeler
Alçakta dinliyeler

Alçaktadır haberi
Alçakta duranları
Alçakta ko sen seni
Ser-güzin eyliyeler

Gezindirirken sizi
Alçakta yürür yüzü
Görmez misin denizi
İbretin anlıyalar

İbrettir er haberi
Soldurmaz kızıl gülü
Ya değmedendir bari
Sor kande yaylayalar

Çün girdin gülistana
Küstah olma bustana
Hoş yürü gül satana
Kim bilir söyliyeler

Yunus [illegible] de Hakkın
Bilir isen yol hakkın
Yükseklik etme sakın
İşlegil inanalar

CLXVII

Bu dervişlik dedikleri
Dokunduğunu tazeler
Taz'açılmış güle benzer
Seherd'esen yele benzer

Derviş gönlünü var tutmaz   Gönül aynası pas tutmaz
Deryalar aksa bulanmaz   Kaya yerli göle benzer

Kim ne der gelip geçmeğe   Kim söyler konup göçmeğe
İncinmez basıp geçmeğe   Kervan işler yola benzer

Yunus'un gönlü arzusu   Zeyn olmuştur içerisi
Ne ıraktır ne yakındır   Garip gelmiş dile benzer

CLXVIII

Dervişlik baştadır tacda değildir
Kızdırmak oddadır saçta değildir
Eğer bir mü'minin kalbin yıkarsan
Hakka eylediğin secde değildir
Hakkı arar isen kalbinde ara
Kudüs'de Mekke'de Hac'da değildir
Emr-i ilâhiye mutî ola gör
Hind-ü Yemen ile Beç'de değildir
Kabul et Yunus'un ergen sözünü
Tezcek gelir başa geç de değildir

CLXIX

Derviş olan kişiler   Deli olağan olur
Aşk nedir ki bilmeyen   Ona gülegen olur

Sakın gülme sen ona   İyi değildir sana
Âdem neye gülerse   Başa gelegen olur

Âşık lâmekân olur   Dünya terkini urur
Dünya terkin uranlar   Didar göregen olur

Ah bu aşkın eseri   Her kime uğrar ise
Derdine sabretmeyen   Yolda kalağan olur

Bir kişi âşık olsa   Aşk deryasına dalsa
Ol deryanın dibinde   Gevher bulağan olur

Bir kişi âşık olsa   Aşk bahçesine girse
Güllerin derer iken   Diken deregen olur

Derviş Yunus sen dahi   İncitme dervişleri
Dervişlerin duası   Makbul olagan olur

CLXX

Dervişliğe kadem basan ol makama sultan olur
Derviş nice miskin ise anın gönlü mekân olur
Derviş oldur bel bağlaya dolaplayın çok inleye
Her kande kim dolap ola anda bağ-ü bostan olur
Dünya seven derviş değil dervişliği kılmaz kabul
Her kim dünya sever ise şeyhi anın şeytan olur
Derviş oldur itten kaça it besleyen kanlar içe
Kogıl sen it bismilini it besleyen sekban olur
Yunus eğer derviş isen terkeylegil bu dünyayı
Dünya eğer uçmak ise dervişlere zindan olur

CLXXI

Dervişim diyen kişiler   İşbu yolda ar gerekmez
Derviş olan kişilerin   Gönlü gözü dar gerekmez

Derviş gönülsüz gerektir   Söğene dilsiz gerektir
Döğene elsiz gerektir   Halka beraber gerekmez

Halka benzetmegil işin   Gider gönülden teşvişin
Yüz bini birdir dervişin   Arada ağyar gerekmez

Derviş olan kişilerin   Miskinlikdir dâim işi
Miskinlikten özge bize   İl-ü mülk-ü şar gerekmez

Er elini aldın ise   Ere gönül verdin ise
İkrar edip durdun ise   Pes geri inkâr gerekmez

Yunus imdi gör bir eri   Hizmetine yüzün sürü
Odur budur deyübeni   Derviş tar-ü-mar gerekmez

CLXXII

Aceb haldir dervişlik
Âlimler da'vî kılar

Medres'ilmin okuyan
Âciz kaldı burada

Ona k'onlar ereler
Cânın terketmeyince

Bu çok zerrece tuyan
İbrahim Ethem gibi

Yunus canını terket
Fena olmıyan suret

Değme göz onu görmez
Da'vî ol işe ermez

Dört mezhep sözün duyan
Bu sırra aklı ermez

Aşk için can vereler
Kimse ma'şukun bulmaz

Hallâc-ı Mansur olur
Ol taca tahta kalmaz

Kendiliğin koyup git
Ma'şuka vâsıl olmaz

CLXXIII

Yazık benim bunca geçen ömrüme
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş
Hû dedikçe safa verir cânıma
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Ebu Bekir donın aba biçtiler
Aşk şarabın kana kana içtiler
Ömer Osman Ali böyle geçtiler
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Dervişlerin biri Bayezid Bistam
Dervişlikten buldu derdine derman
Terketti tahtını İbrahim Ethem
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Bakma mısın şu dünyanın âline
Padişahlar çare bulmaz ölüme
Var sen de ey derviş şükret haline
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Eğer dervişlerin kadrin bileydin
Arayuban dervişleri bulaydın
Gece gündüz dervişlerle olaydın
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Dervişlerin ayağında nalını
Giderler cennete salnı salını
Dervişlerin Allah bilir halini
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Dervişin abadan olur kuşağı
Hırkasıdır hem yorganı döşeği
Derşişlerdir Muhammed'in köçeği
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Ele ne sanırsan kendi özüne
İnanmazlar münafıklar sözüne
Düşüp gider Resulullah izine
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

Derviş Yunus sen de derviş olagör
Dervişlerin tarikıne giregör
Dervişlerin kadrin sen de bilegör
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş

CLXXIV

Irak yakın cümlesine
Himmetleri çeker ise

Derviş suretine girdim
Dilediyse dost canımı

Dervişlerin hali fakir
Çalap kudret eli ile

Varlık vücud dervişlerin
Dahi nesnem ola idi

Bizden selâm dervişlere
Ben de varam dervişlere

Erin kepeneğin giydim
Kurban kılam dervişlere

Marifet ilmini okur
Çaldı kalem dervişlere

Hiçbir nesnem yoktur benim
Vere idim dervişlere

Beğler gelir baş indirir
Cihan dolu mezid ni'met
Sultan pervane döndürür
Ben de kulum dervişlere

Bu zamane âlimleri
Tâ ezelden nasipdürür
Üstattan öğrendi ise
Kur'an kelâm dervişlere

Ölür isem derviş yusun
Mirasımı derviş yisin
Hem sinime derviş kosun
Vesyet idem dervişlere

Siz Yunus'u mahrum sanman
Boynu bağlı bir kul geldim
Erden Haktan ayrı sanman
Ben de kulum dervişlere

CLXXV

Erenler elif gibi
Hakikat ortasında,
Âyat-ı beyyinattır
Bil ma'nî marifettir

Kendi halini bilgil
Erler eteğin tutgıl
Erler yoluna gelgil
Dünyada selâmettir

Dünyayı benim diyen
On arşın bir bez almış
At binip atlas giyen
Kalanı melâmettir

Dünyaya benim demiş
Çavuşlar çağrışırlar
Adını bir bey komuş
Gör nice azamettir

Arı kovana girer
Kudretinden bal olur
Binbir salâvat verir
Ol fazl-ü inayettir

Eğer gerçek âşıksan
Yarın şefaat onda
Salâvat ver Ahmed'e
Edici Muhammed'dir

Bu kibri kini götür
Bir gönül ele almak
Gönüller ele getir
Bin Kâbe ziyarettir

Biçare miskin Yunus
Erenlerin himmeti
Yüz urgıl erenlere
Yerden göğe direktir

CLXXVI

Ey benden söz isteyen
Bu bir hulâsa sözdür
Söz ile işin bitmez
Değme kulak işitmez

…llirim sanırsın
Onun için bu ma'nî
İllâ işitemezsin
Kalbinde karar etmez

Ma'nayı söyler iken
Kalbi katıdır taştan
Lâzımdır idrâk etmek
Onun için kâr etmez

…nde ocağın mı yok
Nazar kıldım bacandan
Yoksa odunun mu yok
Hergiz duhan görünmez

Yağmur taşa kâr etmez
Cahil bağrı taştandır
Sağır kulak işitmez
Bu ma'nadan işitmez

Gönül gönüle yetmez
Emek yemen cahile
Gönülsüz nesne bitmez
Çürük tohumdur bitmez

Canım dellâl elinde
Sen dünyayı seversin
Dellâl ma'şuk elinde
Aşk erine can yetmez

Dahi diyeydim ey yâr
İç ma'nîye varınca
Bundan ayrıksı haber
Bu dil lâl olup gitmez

Pîrinin izin izle
Üstadın ma'nîsine
Üstadın yolun gözle
Şakird cehd edip yetmez

Yunus gönlün süt gerek
Gördüm südü soğuktur
Pişirmeğe od gerek
Çaldım damızlık tutmaz

CLXXVII

Ko ben şeyhim eşiğinde yanayım
Dönmezem şeyhimden ya ne döneyim
Kıyamet gününde mahrum kalmayım
Dönmezem şeyhimden ya ne döneyim

Münkirler ki yolumu da basarsa
İşte gerdan işte urgan ararsa
Eğerleyim başımı da keserse
Dönmezem şeyhimden ya ne döneyim

Benim şeyhim gayet ulu kişidir
Üçler kırklar yedilerin eşidir
On iki imamın sır yoldaşıdır
Dönmezem şeyhimden ya ne döneyim

Derviş Yunus bu cihana gelicek
Arayıp derdine derman bulıcak
Koyun şeyhe hizmet idem ölicek
Dönmezem şeyhimden ya ne döneyim

CLXXVIII

Ben bu aşka düşeli
Eli yeşil asâlı
Allahla bilişeli
Bize dervişler geldi

Dervişler sürer safa
Bile geldi Mustafa
Hükmeder kaftan kafa
Bize dervişler geldi

Yedilerle kırklarla
Yüzü balkır nurlarla
Ak sakallı pîrlerle
Bize dervişler geldi

Asâları elinde
Tesbihleri belinde
Hakkın zikri dilinde
Bize dervişler geldi

Bölük bölük dervişler
Yunus eyder kardeşler
Hakkın buyruğun işler
Bize dervişler geldi

CLXXIX

Yine seyreyledi gönlüm
Hicranına katlanamaz
Şeyhin cemalin arzular
Şeyhin cemalin arzular

Ol gönül kim eyder bana
Hocam bir aşk verdi bana
Atlar donlar gerek sana
Şeyhin cemalin arzular

Şeyhim beni veli kıldı
Şu gönlüm giriftar oldu
Aklımı bilimi aldı
Şeyhin cemalin arzular

Her kim ki düşer bu derde
Bir yıl acılığı serde
Bulur himmeti ol er de
Şeyhin cemalin arzular

Yunus'un gönlü erince
Ölüp sinleye girince
Arzular Hakka varınca
Şeyhin cemalin arzular

CLXXX

Ey bre deli gönül
Gel imdi dosttan yana
Nidelim senin ile
Gidelim senin ile

Gel imdi uy sen bana
Adımı dosttan yana
Kayırma önden sona
Atalım senin ile

Uyma münkir sözüne
Ol dosta can gözüyle
Gidelim bizim ile
Bakalım senin ile

Ecel ökçemiz basar
Gelin dost ile pazar
Ömür urganın keset
Edelim senin ile

Gör dervişin halini
Gel gönül dost gülünü
Kimse bilmez dilini
Kokalım senin ile

Söyle sözün a'lâsın
Bu kelb nefsin kal'asın
Çek bu yolun cefasın
Yıkalım senin ile

Gör zâhir-ü bâtını
Gel bu yolun kahrını
Anmaz mısın âhırı
Çekelim senin ile

Gel varalım yaylaya
Adımızı deliye
Bir mürşide uluya
Takalım senin ile

Yüksek yerden su çıkar
Irmaklayın alçağa
İner alçağa akar
Akalım senin ile

Gel varalım şeyhime
Biz dahi aşk oduna
Danışalım seninle
Yanalım senin ile

Gel gidelim cennete
Ol dostun didarını
Derelim güllerini
Görelim senin ile

Gör Yunus'un halini
Dost bahçesi gülünü
Kimse bilmez dilini
Derelim senin ile

CLXXXI

Bu yokluk yoluna bugün
İlimize günülelim
Bize yoldaş olan kimdir
Sorun kardeş olan kimdir

Ne kaldık işbu iklimde
Büyükleri bu barları
Ağır yüklerin altında
Döküp haldaş olan kimdir

Seni bunda getiriptir
Sen ev yaparsın ey hoca
Teferrüc eylegil dedi
Evi taraş olan kimdir

Bu ferşi gördük aldandık
Bu arşa ferşe ey hoca
Henüz arşa eremedik
Göre ferraş olan kimdir

Geliniz gidelim gelin
Ayaklara düşer Yunus
Ki Yunus göçtü günüldü
Bu yola baş olan kimdir

CLXXXII

Yalan söyler görmeyen
Gerçek erin halini
Haberi gören bilir*
Yolda can veren bilir

Tutma gönülde kini
Dünya ahret ekini
Tut gönülde meskeni
Ekip getiren bilir

Ademin toprağını
Suyunu neden kattı
Dört ferişteh getirdi
Yapıp yoğuran bilir

İsrafil-ü Azrail
Kıyamet ne gün kopar
Mikâil-ü Cebrail
Yarın sûr uran bilir

Dokuz yüz kırk yaşayan
Saati bir dem imiş
Eğlenmedi dünyada
Sohbeti süren bilir

Ölmez dirliği bulan
Yunus dahi bilmezse
Evliya sohbetidir
Okunan Kur'an bilir

CLXXXIII

Şeyhimin illeri
Açılmış gülleri
Uzaktır yolları
Dermeğe kim gelir

eyhimin özünü
übarek yüzünü
Severim sözünü
Görmeğe kim gelir

eyhimin ilini
l sebil elini
Sorarım evini
Öpmeğe kim gelir

eyhimin ilinde
uhammed dilinde
Asâsı elinde
Olmağa kim gelir

eyhimin ilinde
usamış âşıklar
Bir kadeh elinde
Kanmağa kim gelir

h şeyhim sen beni
u derdin dermanın
Yandırdın derd ile
Sormağa kim gelir

hd ile vefalar
u yolda cefalar
Zevk ile safalar
Çekmeğe kim gelir

eyhimin şem'ine
aladır âşıklar
Bu canım pervane
Kanmağa kim gelir

ehidin donunu
ost için canını
Yumazlar kanını
Vermeğe kim gelir

ak için malını
şk için kanını
Hep vere varını
Dökmeğe kim gelir

h ile göz yaşı
ehrle pişen aşı
Yunus'un haldaşı
Yemeğe kim gelir

CLXXXIV

Nem olısardır benim yarden diriğ
Derviş oldur tutmaya varın diriğ
Dirlik eri kandese birlik olur
Ben fakirin nesi var yarden diriğ
Sofi değil aslına ermez kişi
Key sakıngıl mûr ile mardan diriğ
Yunus eyder dün gelübem dünyeye
Bilmeyeydim ben beni erden diriğ

Aruzun «Fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

CLXXXV

Dilimiz söylerken işbu cihanda
Gele âşık gele Allah diyelim
Nice bir yürürsün şöyle yabanda
Gele âşık gele Allah diyelim

Allah kelâmını her kim ki duymaz
Kalur her işleri ıssıda yatmaz
Allah diyen kulu Hak mahrum etmez
Gele âşık gele Allah diyelim

Âşık olan akıtır gözünden yaş
Yeridir bağlasa bağrına da taş
Vücudum da toprak oldu hey kardaş
Gele âşık gele Allah diyelim

İnayet ederse Mevlâ kuluna
Getirir onun adını diline
Verelim varımız Mevlâ yoluna
Gele âşık gele Allah diyelim

Âşık Yunus sen bilmedin bu sözü
Hak sözü acı olur kişiye ahı
İman yoldaş eden son demde dahi
Gele âşık gele Allah diyelim

CLXXXVI

Allah sevdiği kuluna
Hem nazar eyle gülüne
Zikr-ullah verir diline
Edinceğiz Zikr-ullahı

Hem Zikr-ullahın nurunu
Arşa çıkar zikrin ünü
Hem melekler dinler on
Edinceğiz Zikr-ullahı

Zikreden diller açılır
Rahmet kapısı açılır
Üstüne nurlar saçılır
Edinceğiz Zikr-ullahı

Budur dinimize direk
Bulunur cennette burak
Hem ahrette olur yarak
Edinceğiz Zikr-ullahı

udur taatlerin başı
ür de bu kurtarır başı
Eğer erkek, eğer dişi
Edinceğiz Zikr-ullahı

unus Emrem eder sözü
em yarın ak olur yüzü
Mevlâya döndürdü yüzü
Edinceğiz Zikr-ullahı

CLXXXVII

ç gözünü gafil olma
evhid eyle yatakalma
Muhammed tevhide geldi
Muhammed tevhide geldi

ldur imanın bünyadı
şıkları hayran kıldı
Bu erkânı onlar kodu
Muhammed tevhide geldi

asrün min-Allah kaşında
urdan tacı var başında
Siyah kellesi eğninde
Muhammed tevhide geldi

unus eyder gördüm hele
ümle enbiyalar bile
Gözüm yaşı döndü sele
Muhammed tevhide geldi

CLXXXVIII

Hâlet ile bana bir aşk yöneldi
Allah derler bir meclise uğradım
Tutun kulak nakledeyim sizlere
Allah derler bir meclise uğradım

Münadiler çağrışıp zâra başlar
Hâl diliyle Hakkı zikreder kuşlar
Tevhid eder dağlar taşlar ağaçlar
Allah derler bir meclise uğradım

Münadi sözüne kulak tutarlar
O mecliste kabul olur dilekler
Arşın etrafında saf saf melekler
Allah derler bir meclise uğradım

Muhammed'in eshabı yârenleri
Anda hazır olmuş gördüm onları

Tura girmiş tabakat erenleri
Allah derler bir meclise uğradım

Âşık Yunus Hakka erdin çok şükür
Gördün Muhammed'in nurunu balkır
Ömer Osman Ali hem Ebu Bekir
Allah derler bir meclise uğradım

CLXXXIX

Taştı rahmet deryası
Dört kitabın ma'nası
Garkoldu cümle âsi
Lâ ilâhe İll-Allah

Kitaplarda yazlıdır
Söylenecek söz budur
Gönüllerde gizlidir
Lâ ilâhe İll-Allah

Cennetten çıktı Âdem
Bunu der idi müdam
Dünyaya bastı kadem
Lâ ilâhe İll-Allah

Erenlerin kılıcı
Her dertlerin ilâcı (*)
Arşa çıkar bir ucu
Lâ ilâhe İll-Allah

Budur esmanın hası
İsm-i âzam duası
Kalbinden siler pası
Lâ ilâhe İll-Allah

Gönüllere yol eder
Sultanları kul eder
Dağı taşı kül eder
Lâ ilâhe İll-Allah

Gönül burcundan doğar
Hakkın birliğin öğer
Âlme rahmet yağar
Lâ ilâhe İll-Allah

Yunus bunu der idi
Mevlânın güzel adı
Yanar dilde aşk odu
Lâ ilâhe İll-Allah

CXC

Behey âdem oğlu musun
Hiç aklın yok deli misin
Yaradanın kulu musun
Hemen soyun gir meydana

Meydana gelen soyunur
Mahşerde hulle bürünür
Cürm-ü isyandan arınır
Hemen soyun gir meydana

(*) Nüsha: Hey ne güzel keleci

…ı meydan erenlerindir
…ı meydan dönenlerindir
Soyunup girenlerindir
Hemen soyun gir meydana

Derviş Yunus giyer aba
Yalın ayak başı kaba
Ne atlas ister ne diba
Hemen soyun gir meydana

CXCI

Tevhid hoşça nesn'olur
Allah ile dost olur
Tevhid eden mestolur
Bile tevhid edelim

Tevhid eder melekler
Hem huri hem melekler
Döner çarh-ı felekler
Bile tevhid edelim

Tevhid etsin dilimiz
Dost Muhammed pîrimiz
Didar görsün gözümüz
Bile tevhid edelim

Tevhid ile varalım
Yunus yolda duralım
Hakka yüzler sürelim
Bile tevhid edelim

CXCII

Allah Allah diyelim
Bülbül gibi ötelim
Rahmetine banalım
Kerim Allah diyelim

Allah adı uludur
Mü'minlerin yoludur
Emrin tutan kuludur
Kerim Allah diyelim

Koca büyük göçmeden
Melil melil olmadan
Teneşire çıkmadan
Kerim Allah diyelim

Allah adı dillerde
Ol korkulu illerde
Sevgisi gönüllerde
Kerim Allah diyelim

Ölüp kabre varınca
Rabbin kimdir deyince
Melek sual sorunca
Kerim Allah diyelim

Yunus seğirdip gezer
Görmek istersen didar
Ölüm tedbirler bozar
Kerim Allah diyelim

CXCIII

Evvelini kimse bilmez
Hikmetine akıl ermez
Yaradan Hû var eden Hû
Yaradan Hû var eden Hû

Müzeyyen kıldı âlemi
Çün yoğiken bu cihanı
Hayrette koydu Âdemi
Yaradan Hû var eden Hû

Hazret-i Musa Turundan
Habibi kendi nurundan
Münacat etti Yezdandan
Yaradan Hû var eden Hû

Âdem topraktan çün durdu
Onlar da hep bunu dedi
Çıktı da cennete girdi
Yaradan Hû var eden Hû

Âşık Yunus hazretin Hak
Yedi tamu sekiz uçmak
Şerikin yok birsin mutlak
Yaradan Hû var eden Hû

CXCIV

Gelin imdi Allaha yalvaralım
Allah dostlarının halidir tevhid
Allah deyinceğiz bendi çözülür
Dilsiz olanların dilidir tevhid

Münkirler demezler Muhammed haktır
Mü'min olanların inkârı yoktur
Münafıklar bilmez bu bir çiçektir
Arı olanların balıdır tevhid

Çıkmaz mü'minlerin gönlü evinde
Geçirme devranı çağı elinde
Gül mü eksik olur dost bahçesinde
Bülbül olanların gülüdür tevhid

Âşık olan canlar buna doyar mı
Ya münafıklar Kur'ana uyar mı
Yahut dünya koyan pula sayar mı
Allah dostlarının malıdır tevhid

Sefere gidersen burak istemez
Savaşa girersen yarak istemez
Karanu gecede çırağ istemez
Gözsüz olanların gözüdür tevhid

Tevhid demişlerdir bunun adına
Canlar hayran kalır doymaz tadına
Tevhid eden yanmaz tamu adına
Cümle haberlerden uludur tevhid

Yunus Emrem nitti neyi neylesin
Tevhidin medhini dili söylesin
Ördek olsun girsin dalsın oynasın
Allah dostlarının gölüdür tevhid

CXCV

Bundan evvel bunda gelen veliler
Bu yolu böylece komuş ulular
Âb-ı Kevser ırmağından dolular
İçer can-ü dilden tevhid edenler

Hakkın nur-u şevk-ı gitmez gönülden
Silinir perdesi gider gözünden
Zâhir-ü bâtını anlar özünden
Seçer can-ü dilden Allah diyenler

Hakkı seven Hak yoluna çalışır
Varır anda Hak dostuna buluşur
Gök yüzünde meleklerle kavuşur
Uçar can-ü dilden tevhid edenler

Sür tevhidi gönlün gözün açıla
Hakkın dergâhına varma suç ile
Sırat köprüsünü âsan vech ile
Geçer can-ü dilden tevhid edenler

Huriler yapışıp anın eline
Alırlar giderler cennet yoluna
Varırlar inerler Kevser gölüne
İçer can-ü dilden tevhid edenler

Yunus Emrem eder gelin hey canlar
Sürelim tevhidi geçer bu demler
Sekiz cennet kapısını hem anlar
Açar can-ü dilden tevhid edenler

CXCVI

Gel gör zikir ne eyler
Yerden göğe yol eyler
Ağızları bal eyler
Hakkı zikreden diller

Zikir Mevlâ avıdır
İmanın hem gülüdür
Ağızların tadıdır
Hakkı zikreden diller

Zikredenler buldular
Onlar menzil aldılar
Etmiyenler kaldılar
Hakkı zikreden diller

Zikir Mevlâ nurudur
Ölse cennet yeridir
Günahları arıdır
Hakkı zikreden diller

Zikri böyle sürerler
Erenler cemal görür
Her murada ererler
Hakkı zikreden diller

Anı Habibi bilir
Sancag'altına alır
Aray'arayı bulur
Hakkı zikreden diller

Derviş Yunus velidir
Mevlânın has kuludur
Cevher ile doludur
Hakkı zikreden diller

CXCVII

Yüce sultanım
Bedende cânım
Derde dermanım
Hû demek ister

Âlimsin âlim
Ağzımda dilim
Doğrudur yolum
Hû demek ister

Gidersin bundan
Karanlık sinden
Gelmezsin andan
Hû demek ister

Murad'erince
Cemal görününce
Gülü derince
Hû demek ister

Ali sırrında
Mahşer yerinde
Tevhid nurunda
Hû demek ister

Su gibi aksam
Hazrete varsam
Her yana baksam
Hû demek ister

Bülbül çağında
Arşın sağında
Dostlar bağında
Hû demek ister

Dağ ile taşta
Müşkil bir işte
Kuruyla yaşta
Hû demek ister

Yunus postunda
Sırat üstünde
Gönül dostunda
Hû demek ister

CXCVIII

Mü'minin kalbini yuyup arıdan
Lâ ilâhe İll-Allahdır ya nedir
Mahvedip cehennem nârın eriden
Lâ ilâhe İll-Allahdır ya nedir

Sıdk ile okursa bunu bir zâkir
Yüz günahı olsa pâk olur şükür
Cennette bülbüller hep bunu okur
Lâ ilâhe İll-Allahdır ya nedir

Cennette seyrettim ben ol bülbülü
İhlâs ile bekler ol gonce gülü
Cehennemden azad eyler her kulu
Lâ ilâhe İll-Allahdır ya nedir

Eğer zâhirdedir eğer bâtında
Her kul makbul olur Hakkın katında

Erenler evliyalar sohbetinde
Lâ ilâhe İll-Allahdır ya nedir

Yunus eyder Allah cümleden ulu
Farz ile sünneti tutandır kulu
Cennetin üst eşiğinde yazılı
Lâ ilâhe İll-Allahdır ya nedir

CXCIX

Hakkın emri ile tevhidin nuru
Arşa direk direk olup dikilir
Sıdk ile girenler Hakkın yoluna
Varır anda hep cennete dökülür

Sıdk ile eyleyen binbir kelâmı
Allahın zatına verir selâmı
Adı güzel Muhammed'in alemi
Arş altında bir meydana dikilir

Mü'minler tevhid nurundan kanarlar
Hû Hû deyip arş altında dönerler
Hulle giyip buraklara binerler
Hazret' Allah dergâhına çekilir

Âşık Yunus dertler kattın derdime
Ben canımı Hakka kurban verdim-e
Cehennem dayanmaz tevhid darbına
Hû dedikçe bedenleri sökülür

CC

Zikr-ul-Allah eyleyip tevhid etmeğe
Geçer bu eyyamlar ellere girmez
Hakkın doğru yollarına gitmeğe
Geçer bu eyyamlar ellere girmez

Sen âsan et doğru yola gitmeğe
Varıp anda kara yerde yatmağa
Geceler şubhadek tevhid etmeğe
Geçer bu eyyamlar ellere girmez

Aldamasın seni dünya safası
Giyesin kefen koyasın libası
Vücudun şehrinde ruhun hüması
Geçer bu eyyamlar ellere girmez

Türlü donlar ile kendin bezersin
Kitaplar okuyup sözler yazarsın
Bildim dersin niçin gafil gezersin
Geçer bu eyyamlar ellere girmez

Yunus eyder gelin imdi kardaşlar
Dökelim gözümüzden kanlı yaşlar
Nasihatim budur size dervişler
Geçer bu eyyamlar ellere girmez

CCI

Meşgul olun Zikr-ul-Allaha
Bir gün vatan terk edevüz
Din yalvaralım Allaha
Bir gün vatan terk edevüz

Allah adı dilde iken
Bülbül öter gülde iken
Yalvar fırsat elde iken
Bir gün vatan terk edevüz

Azrail kasdi canadır
Şeytan kadsi imanadır
Allah adını ana dur
Bir gün vatan terk edevüz

Bir iştir geliser başa
Kimler yana kimler taşa
Dosttan bize sefer düşe
Bir gün vatan terk edevüz

Âşık Yunus sen özüne
Elin kaldır sür yüzüne
Didar görüne gözüne
Bir gün vatan terk edevüz

CCII

Bir kara alem gördüm
Kara gönüller açar
Kati karadır illâ
Âlemlere nur saçar

Anda birlik iletmez
İllâ fena kumaşı

Ne canlar varır anda
Ne mukarreb bir melek

Kapı kilitlenmiştir
İllâ bu tevhid dili

Zâhid onu göremez
Âşıklar ol illere

İkiliği nitsinler
Ol ilde katı geçer

Ne canlar erer ana
Ol ilden geldi göçer

Kimseler açmaz onu
Onun kilidin açar

Zühüd hicab olmuştur
Kanat yapuban uçar

Bu şiirin mahlası ihtiva eden dörtlüğü yoktur.

CCIII.

Hep baharlar açılır
Birbirinden seçilir
Tesbih okur çiçekler
Tesbih okur çiçekler

Zâkir başı lâleler
Hak cemalin göreler
Tarikince varalar
Tesbih okur çiçekler

Anber-buy dervişleri
Hû çeker yoldaşları
Akar gözü yaşları
Tesbih okur çiçekler

Zerrin çiçek zikreder
Cümle bağlar bahçeler
Mor menekşe şükreder
Tesbih okur çiçekler

Fesliğenin virdi var
Bu tariki kodular
Derununda derdi var
Tesbih okur çiçekler

Erguvanın aşkı var
Derununda meşki var
Sahralarda köşkü var
Tesbih okur çiçekler

Karanfiller ağlamış
Hep çiçekler böylemiş
Dillerince söylemiş
Tesbih okur çiçekler

Güller gelmiş devreder
Derunundan meyleder
Bu halveti seyreder
Tesbih okur çiçekler

Divan durmuş gül hatme
Ya Rabbena terketme
Gel duadan unutma
Tesbih okur çiçekler

Zanbak divanda bile
Vacib oldu her kula
Boynun eğer bu yola
Tesbih okur çiçekler

Yunus Emre yeridir
Kul Allaha a'lâdır
Duasına salâdır
Tesbih okur çiçekler

CCIV

Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır
Çiçek eyder ey derviş âhım dağlar eridir
Yine sordum çiçeğe sizde ölüm var mıdır
Çiçek eyder derviş ölümsüz yer var mıdır
Yine sordum çiçeğe kışın nerde olursuz
Çiçek eyder ey derviş kışın türab oluruz
Yine sordum çiçeğe tamuya girermisiz
Çiçek eyder ey derviş ol münkirler yeridir
Yine sordum çiçeğe uçmağa girermisiz
Çiçek eyder ey derviş uçmak âdem şehridir
Yine sordum çiçeğe gül sizin neniz olur
Çiçek eyder ey derviş gül Muhammed teridir
Yine sordum çiçeğe Âdemi bilirmisiz
Çiçek eyder ey derviş âdem binde biridir
Yine sordum çiçeğe kırkları bilirmisiz
Çiçek eyder ey derviş kırklar Allah yaridir
Yine sordum çiçeğe rengi kanden alırsız
Çiçek eyder ey derviş ay ile gün nurudur
Yine sordum çiçeğe boynun neden eğridir
Çiçek eyder ey derviş kalbim Hakka doğrudur
Yine sordum çiçeğe atan anan var mıdır
Çiçek eyder ey derviş bu ne aceb sorudur
Yine sordum çiçeğe sen Kâbeyi gördün mü
Çiçek eyder ey derviş Kâbe Allah evidir
Yine sordum çiçeğe bahçene girsem nola
Çiçek eyder ey derviş kokla beni geri dur
Yine sordum çiçeğe sen sıratı gördün mü
Çiçek eyder ey derviş cümlenin ol yoludur

Yine sordum çiçeğe gözün niçin yaşlıdır
Çiçek eyder ey derviş bağırcığım başlıdır
Yine sordum Çiçeğe Yunus'u bilirmisiz
Çiçek eyder ey derviş Yunus kırklar yarıdır

VI

MÜNACATLAR

CCV

Aceb bu benim cânım Azad olamı Ya Rab
Yoksa yedi tamuda Yana kalamı Ya Rab

Aceb bu benim halim Yer altında ahvalim
Varıp yatacak yerim Akrep dolamı Ya Rab

Can hulkuma geldikte Azraili gördükte
Ya canımı aldıkta Âsan olamı Ya Rab

Allah olıcak kazi Bizden olamı razı
Görüp Habibin bizi Şefi' ola mı Ya Rab

Yunus kabre vardıkta Münker Nekir geldikte
Bize sual ettikte Dilim dönemi Ya Rab

CCVI

Ey canıma cânânım Ey derdime dermanım
Âlemlere sultanım Meded Allahım meded

Yürürdüm ölmez gibi Azrail gelmez gibi
Sonunu bilmez gibi Meded Allahım meded

Dünyayı bâki sandım Gaflet içinde kaldım
Ölüm var imiş bildim Meded Allahım meded

Yine zarı kılayım Çalaba yalvarayım
Allaha sığınayım Meded Allahım meded

Âşık Yunus kıl zârı Yüzünü yusun Bari
Göresin Peygamberi Meded Allahım meded

CCVII

Azrail gelince cânım almağa
Ahsen-i sıfat ile gündür Ya Rabbi

Kelme-i tevhidi sen nasib eyle
Şaşırtma dilimi bildir Ya Rabbi

Ecel şerbetinden içûben kandım
Ayrılık oduna düşûben yandım
Dostlarım halimi getirdi bildim
Bizi iman ile gönder Ya Rabbi

Kabrime koyalar nazik tenimi
Sual melekleri sora halimi
Nur ile münevver eyle sinimi
Kudret şem'aların yandır Ya Rabbi

Destur ver sıratı âsan geçelim
Biz de cennet illerine göçelim
Anda şarab-ı tahûru içelim
Şarab-ı tahûra kandır Ya Rabbi

Yunus bunda bizler çekelim cefa
Cennet illerinde sürelim safa
Komşumuz ola Muhammed Mustafa
Bizi ol meclise erdir Ya Rabbi

CCVIII

Ya Rabbenâ Ya Rabbenâ — Yardım eyle kıyamette
Vağfir lenâ zünübenâ — Yardım eyle kıyamette

Şu dünyada yoktur vefa — Gelen çeker cevr-ü cefa
Ey Hak Habibi Mustafa — Yardım eyle kıyamette

Bahçede bülbüller şakır — Dâim dostun zikrin okur
Ey Hazret-i Ebu Bekir — Yardım eyle kıyamette

Yücede durur âsüman — Gerek olur din-ü iman
Ey iki nur ıssı Osman — Yardım eyle kıyamette

Şu dünyada çoktur veli — Kamusuna dedik belî
Ey Tanrı arslanı Ali — Yardım eyle kıyamette

aramaz huyum keseyim — Nefis şeytanın basayım
y cânım Hasan Hüseyin — Yardım eyle kıyamette

unus Emrem gafil yatma — Kıyamet günün unutma
ü'minler anası Fatıma — Yardım eyle kıyamette

CCIX

öyle gafil gezer iken — İşte yolum aldı ecel
akatim yok gitti mecal — Sen yetiş Subhanım Allah

aşım yastığa yatıştı — Yandı yüreğim tutuştu
önlüm gözüm bundan uçtu — Sen yetiş Subhanım Allah

en gözlerim göğe diktim — Ben bilirim neler çektim
zrail elinden çıktım — Sen yetiş Subhanım Allah

zrail alıcak canı — Teneşire iltip beni
ncidirler zayıf canı — Sen yetiş sultanım Allah

alacaya bindireler — Sin yoluna döndüreler
ltüp kabre indireler — Sen yetiş sultanım Allah

Kabrime koyup gideler — Bilmezem halim nideler
Melekler sual edeler — Sen yetiş sultanım Allah

Yunus olacağın söyle — Erdi geçti yolun böyle
İman Kur'an yoldaş eyle — Sen yetiş sultanım Allah

CCX

Meded kıl derdime dermanım Allah
Ki sensin cânıma cânânım Allah
Tımar eyle bana ben dertli oldum
Eriştir derdime dermanım Allah
Karanu geceler zârı kılıcak
İşiten zârımı efganım Allah
Bize Kur'an ile imanı gönder
Cihandan göçücek sultanım Allah

Yüzüm karasına bakma ilâhî
Bağışla suçumu gufranım Allah
Kamu mahlûk sana yalvarı geldi
Dilinde her biri Subhanım Allah
Biçare Yunus'un çoktur günahı
Rahimsin rahmet et Rahmanım Allah

Bu şiir, aruzun «Mefâîlün mefâîlün feûlün» vezniyledir.

CCXI

Allah binbir adın hakkı
Kereminden işbu halkı
Sensin ebed sensin bâki
Yandırmagıl cehenneme

Dilimizde zikr-i Kur'an
Maksudumuz oldur heman
Bize yoldaş eyle iman
Yandırmagıl cehenneme

Atamızı anamızı
Kavim kardeş cümlemizi
Ak eylegil yüzümüzü
Yandırmagıl cehenneme

Kudüs mi'raç Mekke hakkı
Günahlıdır kulun çoğu
Arafat-ü vakfe hakkı
Yandırmagıl cehenneme

Muhammed'in nuru için
Enbiyanın serveriyçin
Şol Musa'nın Turu için
Yandırmagıl cehenneme

İbrahim Halil milletin
Cümle Muhammed ümmetin
Tutarlar onun sünnetin
Yandırmagıl cehenneme

Uzak imiş bu yolumuz
Hakka lâyık amelimiz
Yoktur ona yarağımız
Yandırmagıl cehenneme

Gel gidelim dost arayı
Umar Yunus biçareyi
Terkedelim biz burayı
Yandırmagıl cehenneme

CCXII

Dilerim hocam ben senden
Ben bir sefer etsem gerek
Beni senden yana dönder
Mevlâ iman ile gönder

...n benim ile olsun
...ahlarım bunda kalsın
Kalbim senin ile dolsun
Mevlâ iman ile gönder

...ahını bilirse kul
...rahim-ü rahmeti bol
Efendisi eyler kabul
Mevlâ iman ile gönder

...ın Kerim sensin Gani
...r derler şu zamanı
Yoldaş eylegil imanı
Mevlâ iman ile gönder

...sin kerim sensin Huda
... salâvat Muhammed'e
Yakma bizi yarın oda
Mevlâ iman ile gönder

...dım ki doğdum ölmezem
...ık ben bunda gelmezem
Ömrüm geçti hiç bilmezem
Mevlâ iman ile gönder

...us gider oldu benden
...ennası budur senden
Ayırma imanı candan
Mevlâ iman ile gönder

CCXIII

...kum kıyamet gününden
... can kalkınca yerinden
Muhammed bizi unutma
Muhammed bizi unutma

...a gelir hulle bürak
...metine lûtfun gerek
Nurun olmuş arşa direk
Muhammed bizi unutma

...kar buraka binersin
...k katında bir tanesin
Arşın altında inersin
Muhammed bizi unutma

...lı bizi nefsin kahrı
...sin âlemlerin fahri
Yıkıldı gönlümün şehri
Muhammed bizi unutma

...viş Yunus kalmış nâçar
...ın sözün Hakka geçer
Yaş yerine kanlar saçar
Muhammed bizi unutma

CCXIV

...dık gaflet içinde
...r-i zulmet içinde
Allah bizi uyandır
Allah bizi uyandır

... tekellümden kala
...van olmadı yola
Bilmem başa ne gele
Allah bizi uyandır

Ebu Bekr Ömer Osman *Ali'dir şir-i Yezdan*
Ya Rahim-ü ya Rahman *Allah bizi uyandır*

Melek-ül-mevt gelmeden *Va'de tamam olmadan*
Azrail can almadan *Allah bizi uyandır*

Âşık Yunuş gel dile *İman ile hatm eyle*
Ümmet-i Muhammed'le *Allah bizi uyandır*

CCXV

Yüzüm kara günahım bî nihayet
İnayet senden Allahım inayet
Günah deryasına düştüm be-gayet
İnayet senden Allahım inayet

Bu yavuz nefsimin feryad elinden
Komaz beni çıkam isyan elinden
Ya Rab kurtar beni nefsim elinden
İnayet senden Allahım inayet

Bu yavuz nefsime verdim dilekler
Yalancı düynda çektim emekler
Günahım yazmağa âciz melekler
İnayet senden Allahım inayet

Yunus miskin katı uzatma sözü
Günahım çok deyi kesme ümidi
Gece gündüz Haka eyle niyazı
İnayet senden Allahım inayet

Aruzun «Mefâilün mefâilün feûlün» vezniyledir.

CCXVI

Yüzüm karasiyle kapına geldim
Kul hatasız olmaz tevbe Ya Rabbi
Yalancı dünyaya aldandım kaldım
Kul hatasız olmaz tevbe Ya Rabbi

Enbiya evliya geçer bu yoldan
Duygun yok mu senin miskin bu halden
Kalem böyle çalınmıştır ezelden
Kul hatasız olmaz tevbe Ya Rabbi

Yalandır şu dünya kimseye kalmaz
Âb-ı hayat içen sağ olur ölmez
Nefsini bilmeyen Rabbini bilmez
Kul hatasız olmaz tevbe Ya Rabbi

Âşık Yunus bunu böyle söyledi
İnip aşkın deryasını boyladı
İstiğfar eyleyip dâim ağladı
Kul hatasız olmaz tevbe Ya Rabbi

CCXVII

Lûtfun dileriz Mevlâ *Bizi mahrum eyleme*
Ey a'lâlardan a'lâ *Bizi mahrum eyleme*

Kutb-u evliya için *Sadr-ı asfiya için*
Fahr-i enbiya için *Bizi mahrum eyleme*

Yüzüm kara sakal ak *Rahmet nazariyle bak*
İzzin celâlinçün Hak *Bizi mahrum eyleme*

Ey bizim Allahımız *Dü cihanda şahımız*
Bağışla günahımız *Bizi mahrum eyleme*

Halâs eyle nârından *Ayırma civarından*
Cennette cemalinden *Bizi mahrum eyleme*

Yunus gibi düşküne *Aklı gitmiş şaşkına*
Dost Muhammed aşkına *Bizi mahrum eyleme*

CCXVIII

Ya Rab cennetin evine *Girenlerden eyle bizi*
Yarın onda cemalini *Görenlerden eyle bizi*

Mahşerde halk ola hayran
Arşın gölgesinde seyran
Çok ciğerler ola büryan
Edenlerden eyle bizi

Bu dünyanın bekası yok
Terazide sevabı çok
Ya aç olmuş ya ola tok
Gelenlerden eyle bizi

Bakma bu dünya malına
Beratını sağ eline
Sarfet varın Hak yoluna
Alanlardan eyle bizi

Ya Vahidü Ferd-üs-Samed
Cennet içinde tâ ebed
Âsilere eyle meded
Kalanlardan eyle bizi

Mü'minler düşe rahmete
Sıratı geçip cennete
Münafık düşe hayrete
Girenlerden eyle bizi

CCXIX

Dağlar ile taşlar ile
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni
Çağırayım Mevlâm seni

Sular dibinde mahîyle
Abdal olup ya hû ile
Seherlerde ah vahiyle
Çağırayım Mevlâm seni

Gökyüzünde İsa ile
Elindeki âsâ ile
Tur dağında Musa ile
Çağırayım Mevlâm seni

Derdi öküş Eyyub ile
Ol Muhammed mahbub ile
Gözü yaşlı Yakub ile
Çağırayım Mevlâm seni

Hamd-ü şükrü Allah ile
Baş açık ayak yalını
Vasf-ı kul hüv-Allah ile
Çağırayım Mevlâm seni

Yunus okur diller ile
Hakkı seven kullar ile
Ol kuri bülbüller ile
Çağırayım Mevlâm seni

CCXX

Ey âlemleri yaratan
Göster cemalin yaratan
Kaldır perdeyi aradan
Kaldır perdeyi aradan

Sensin evvel sensin âhır
Hun-i ciğer oldu tahir
Cümlemize oldun nâzır
Kaldır perdeyi aradan

k yücesin yüce Tanrı
llmez gibi sanma beni
Eskiden bilirim seni
Kaldır perdeyi aradan

unus'um korkmam ölümden
andım tatlı canımdan
İsmail gibi kanımadan
Kaldır perdeyi aradan

CCXXI

Benim derdime derman eyle ey dost
Yeter gözümü giryan eyle ey dost
Gider al benliğim hubbını benden
Cihanı bana zindan eyle ey dost
İçime dışıma dost seni doldur
Gönüle seni sultan eyle ey dost
Müşahede kılalım biz cemalin
Götür perdeyi ıyan eyle ey dost
Ne derdim var benim şol haramîden
Muhammed gibi serverim var ey dost
Yunus'un maksadı sensin cihanda
Âhir imanı yoldaş eyle ey dost

Aruzun «Mefâîlün mefâîlün feûlün» vezniyledir.

CCXXII

y dost senin yoluna
şkını komayayın
Canım vereyim Mevlâ
Oda gireyim Mevlâ

eni sana vereyin
en senin hazretine
Sensiz beni nideyin
Bensiz varayım Mevlâ

enden bana yakınsın
a ben seni isteyi
Canımdan sevgilisin
Kande varayım Mevlâ

ahdetin şarabından
nel Hak çağıruban
Bir cür'a nûş edeyin
Dara gideyim Mevlâ

eşayihe varayın
endi nefsim boynunu
Kılıncını alayın
Kendim urayım Mevlâ

Ger beni senin için
Yetmiz gez öldüreler
Bin gez dahi ölmeye
Razı olayım Mevlâ

Yunus eyder benliği
Aradan tarh edeyin
Senin ile bakayım
Seni göreyim Mevlâ

CCXXIII

Ayırma beni senden yaradan
Düşüp ölürüm ben bu yaradan
Unulduğıyçün ne gussa yerim
Alır canımı yine yaradan
Öldü diyeler kaydım yiyeler
Bir kuş oluban çıkam yuvadan
Yerler mi kodum göl eylemedik
Seller akıttım her bir dereden
Şol gözlerime ağlama derim
Kan yaş döküben ağ-ü karadan
Varam kul olam dost eşiğine
Aba dikinem yüz bin pareden
Miskin Nunus'un maksudu budur
Ere yârine çıka aradan

VII

MEDHİYELER

CCXXIV

Yerin göğün safası Mustafa'dır
Kamu ahdin vefası Mustafa'dır
Anın bedr-ü hilâldir alnı kaşı
Günün nur-u ziyası Mustafa'dır
Çalap arşı ayağında olur ferş
Cihanın müntehası Mustafa'dır
Yarın mahşer yerinde şefi' oldur
Sekiz uçmak sakası Mustafa'dır
Biçare kullara yarınki gün ol
Şefaat eyliyesi Mustafa'dır
Yarın peygamberler âciz olısar
Girü alan alası Mustafa'dır
Musa peygamber âciz olduğu dem
Mahlûkatın recası Mustafa'dır
Yunus yalvar Haka getir salâvat
Hakın mahbub-ı hâssı Mustafa'dır

Aruzun «Mefâîlün mefâîlün feûlün» vezniyledir.

CCXXV

Âlemler müştak sana — Şefi' ol ya Muhammed
Hükmün yürür her yana — Şefi' ol ya Muhammed

Hükmün Kaftan Kafadır — Kalbin nurdan safadır
Bir ismin Mustafa'dır — Şefi' ol ya Muhammed

Mustafa'dır bir adın — Canlarda durur tadın
Cebraildir üstadın — Şefi' ol ya Muhammed

Dine direk sen oldun — Beş vakti kaim kıldın
Hak Çalabı bir bildin — Şefi' ol ya Muhammed

Hak Çalabın dostusun
İki cihan fahrisin
Dostu hem Resulisin
Şefi' ol ya Muhammed

Yunus da seni sever
Hak rahmet ede meğer
Görmeğe canı iver
Şefi' ol ya Muhammed

CCXXVI

Aşkın ile âşıklar
İçip aşkın şarabın
Yansın ya Resul-Allah
Kansın ya Resul-Allah

Ol seni seven kişi
İki cihan güneşi
Verir yoluna başı
Sensin ya Resul-Allah

Ol seni sevenlere
Mü'min olan tenlere
Kıl şefaat anlara
Cansın ya Resul-Allah

Bülbül idim gülzara
Seni sevmiyen nâra
Âşık idim didara
Yansın ya Resul-Allah

Derviş Yunus'un canı
Âlemlerin sultanı
İlim şefaat kâni
Sensin ya Resul-Allah

CCXXVII

Nimet senindir
Bizim nemiz var
Elhamdü lillah
Elhamdü lillah

Nimetler kıldın
Umarız senden
İhsanlar verdin
Elhamdü lillâh

Muhammed virdi
Melekler sürdü
Arttırdı derdi
Elhamdü lillah

Muhammed geldi
Okunur virdi
Nur yere yağdı
Elhamdü lillah

Muhammed haktır
Şüphemiz yoktur
Sancağı aktır
Elhamdü lillah

Muhammed güldür
Cümlemiz kuldur
Eshab bülbüldür
Elhamdü lillah

Verdi Muhammed
Bir ismi Ahmed
Sevdiler ümmet
Elhamdü lillah

Cennetten çıkar
Günahlar döker
Su gibi akar
Elhamdü lillah

Göklerde kamer
Rahmetler yağar
Âleme doğar
Elhamdü lillah

Muhammed adı
Ümmetim dedi
Canımda tadı
Elhamdü lillah

Ey kalbi hasta
Armağan dosta
Gel derman iste
Elhamdü lillah

Gör Yunus nider
Virdimiz budur
Derd ile Hû der
Elhamdü lillah

CCXXVIII

Muhammed dura gelince yerinden
Döküle toprağı sağ-ü solundan
Bir bir yoklar ümmetinin halinden
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Kıyamet kopunca canlar uyanır
Kâmil derviş mürşidine dayanır
Yüzün yere sürüp Hakka yalvarır
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Ali sancağını alıp eline
Çekilüben gider mahşer yerine
Hasan'ı Hüseyn'i alıp dizine
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Yunus eyder gelin kadrin bilelim
Fırsat elde iken tevhid edelim
Ruhu için çok salâvat verelim
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

CCXXIX

Sûr urula dirile cümle canlar
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed
Mürid olan mürşidine dayanır
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Arasatın meydanında seğirdir
Ümmetlerim gelsin diye çağırdır
Niyaz eyler Hakka doğru eğildir
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Ümmetin sevdası düşmüş özüne
Çeşmi yaşı akar durmaz yüzüne
Parmağını koymuş mizan gözüne
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Alır ol livay-ı hamdi eline
Hakkın aşkı kuvvet verir diline
Bekçiler kor cehennemin yoluna
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Kande görse bir zayıfın halini
Elin alıp düzedir ol yolunu
Hakka karşı tutup iki elini
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

Yunus eyder biz de şunda duralım
Hak buyursa hizmetini görelim
Anıldıkça salâvatlar verelim
Ah ümmetim deyi ağlar Muhammed

CCXXX

Kıyamet gününde mahşer yerine
Yeşil sancağ ile gelir Muhammed
Mü'minler müjdeler biribirine
Yeşil sancağ ile gelir Muhammed

Gelin biz de gitmiyelim ırağa
Hazrete varmağa ak yüz kerek e
Medine'den kalkar biner bürağa
Yeşil sancağ ile gelir Muhammed

Bulun mürşidi de yapışın ele
Mürşidsiz varılmaz, ol doğru yola
Hasan Hüseyinle dört yârı bile
Yeşil sancağ ile gelir Muhammed

Ak sakallı pîrler olmuş yiğitler
Cennetin içinde var burak atlar
Huri ile gılman karşı gelirler
Yeşil sancağ ile gelir Muhammed

Bu ömrün güneşi doğa doluna
Bunda ettiklerin anda biline
Âşık Yunus Emre bile buluna
Yeşil sancağ ile gelir Muhammed

CCXXXI

Dinleyin sözümü gayıb erenler
Bizim şeyhimize Muhammed derler
Kara yüzlerini yere sürenler
Bizim şeyhimize Muhammed derler

Elinde yeşil alemin götürür
Terazinin sağ yanında oturur
İsmin işiten salâvat getirir
Bizim şeyhimize Muhammed derler

Salâvat getiren günahın ezer
Kiramen kâtibîn haberin yazar
Hasan Hüseyin ol iki kuzular
Bizim şeyhimize Muhammed derler

Medine'dedürür onun türbesi
Kudretten de nakış olmuş kubbesi

Hasan Hüseyin'in güzel dedesi
Bizim şeyhimize Muhammed derler

Deryalar gibi taşıp çağlarım
Kudretten aşk geldi bana söylerim
Yunus Emrem eder yanar ağlarım
Bizim şeyhimize Muhammed derler

CCXXXII

Derd içinde derdime Bir derman Muhammed'dir
Gökten inicek Kur'an Okuyan Muhammed'dir

Gökten Cebrail indi Kur'andan haber verdi
Cümle küffarı kırdı Hep kıran Muhammed'dir

Muhammed bir nur idi Hak katında dururdu
Mucizatı yürürdü Bil burhan Muhammed'dir

Pehlivan Hamza Ali Dostdürür cümle veli
Kim komuştur bu yolu Ol koyan Muhammed'dir

Yapar dinin yapısın Açar cennet kapısın
Ümmetinin hepisin Kurtaran Muhammed'dir

Yunus eyder ölicek A'lâsına gülicek
Ümmetini görücek Yürüyen Muhammed'dir

CCXXXIII

Şefaat et bize mahşer yerinde
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Sözü geçer Mevlâsının yanında
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Zatından yaratmış anı Hüdası
Dinlen imdi Habib-u-llah sadası
İmam Hasan Hüseyin'in dedesi
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Âşık oldum bir bahçede hurmaya
Hurma anda karar kılıp durmaya
Kangı ümmet ana cânın vermeye
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Uçmağın çevresi dopdolu mersin
Ay dostum Muhammed noldun melûlsün
Adın işitenler salâvat versin
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Ebu Bekir Ömer Osman Ali'dir
Anları sevenin kalbi arıdır
On sekiz bin âlemin serveridir
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Âşık Yunus eyder gelin duralım
Mertebeli mertebemiz bulalım
Cümlemiz yoluna kurban olalım
Adı güzel kendi güzel Muhammed

CCXXXIV

Canım kurban olsun senin yoluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Şefaat eylesin kemter kuluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Mü'min olanların çoktur cefası
Âhirette olur zevk-u safası
On sekiz bin âlemin Mustafa'sı
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yedi kat gökleri seyran eyliyen
Kürsünün üstünde cevelân eyliyen
Miracında ümmetini dileyen
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Dört çaryar anın gökçek yaridir
Anı seven günahlardan beridir
On sekiz bin âlemin sultanıdır
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Sen hak peygambersin şeksiz gümansız
Sana uymayanlar gider imansız
Âşık Yunus neyler dünyayı sensiz
Adı güzel kendi güzel Muhammed

CCXXXV

Bir gece yatarken ben gaflet ile
Uyuma der bana server Muhammed
Gaflet uykusundan uyar gözünü
Uyuma der bana server Muhammed

Cennet güzellerin göreyim dersen
Şunda muradına ereyim dersen
Hakkın cemalini göreyim dersen
Uyuma der bana server Muhammed

Ben o halden beri kılarım zârı
Gaflet ile geçti ömrümün varı
Yanınca biledir çihar-i yâri
Uyuma der bana server Muhammed

Fanidir şu dünya bunda kalınmaz
Âlimler cevherdir kadri bilinmez
Böyle yatmak ile menzil alınmaz
Uyuma der bana server Muhammed

Benim yüreğimde vardır bir yara
Var sen bu derdinin dermanın ara
Eğer âşık isen Yunus biçare
Uyuma derbana server Muhammed

CCXXXVI

Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasib eylese görsem yüzünü
Ya Muhammed canım arzular seni

Bir mübarek sefer olsa da gitsem
Kâbe yollarında kumlara batsam
Hub cemalin bir gez düşte seyretsem
Ya Muhammed canım arzular seni

Zerrece kalmadı gönlümde hîle
Sıdk ile girmişim ben bu Hak yola
Ebu Bekir Ömer Osman da bile
Ya Muhammed canım arzular seni

Ali ile Hasan Hüseyin onda
Sevgisi gönülde muhabbet canda
Yarın mahşer günü olur divanda
Ya Muhammed canım arzular seni

Arafat dağıdır bizim dağımız
Onda kabul olur bizim duamız
Medine'de yatar peygamberimiz
Ya Muhammed canım arzular seni

Yunus metheyledi seni dillerde
Dillerde dillerde hem gönüllerde
Ağlayı ağlayı gurbet illerde
Ya Muhammed canım arzular seni

CCXXXVII

Âşık olup ister isen Allahı
Medine'de Muhammed'e var imdi
Varanları mahrum etmez vallahi
Medine'de Muhammed'e var imdi

Görmeğe inerler gökten melekler
Ayağına yüzün sürer melekler
Onda kabul olur cümle dilekler
Medine'de Muhammed'e var imdi

Ağaçlara nazar etse bağ olur
Hasta halin sora gelse sağ olur
Ona varan kara yüzler ağ olur
Medine'de Muhammed'e var imdi

Yunus Emrem bir acaib kişidir
Allahı zikretmek onun işidir
Muhammed Mustafa kervan başıdır
Medine'de Muhammed'e var imdi

CCXXXVIII

Hak müseyyer etse varsam
Bakuban hayranın olsam
Güzel Kâbetullah sana
Güzel Kâbetullah sana

Kara donına bürünür
Sana varmayan yerinir
Arşa beraber görünür
Güzel Kâbetullah sana

Kara donun heybet oldu
Gönlümün hasreti geldi
Yüreğime korku doldu
Güzel Kâbetullah sana

Gümüşten kapı açmışlar
Altın kuşak kuşatmışlar
Mermerlerin döşetmişler
Güzel Kâbetullah sana

Sağ yanında altın oluk
Ben ölürsem Hak uyanık
Mevlâm salsa olsam konu
Güzel Kâbetullah sana

Nurdandürür başta tacı
Oldu yüreğime acı
Yetmiş bindir varan hacı
Güzel Kâbetullah sana

Kâbenin çevresi dağlar
Âşık Yunus durmaz ağlar
Didar görmüş sular çağl
Güzel Kâbetullah sana

CXXXIX

Gani Mevlâm nasib etse
Medine'de Muhammed'i
Varsam ağlayı ağlayı
Görsem ağlayı ağlayı

Sana altın oluk sana
Kara donlu Kâbe sana
Varan canlar kalır tana
Varsam ağlayı ağlayı

Delil yapışa elime
İhram bezini belime
Lebbeyk öğretse dilime
Sarsam ağlayı ağlayı

Çevre yanı kesme kaya
Arafattaki vakfeye
El kaldırıp âmin diye
Dursam ağlayı ağlayı

Akıtırlar hayvan kanı
Şol meydanda koç kurbanı
Esirgemez kimse canı
Kessem ağlayı ağlayı

Hüccac döner yana yana
Şol zemzemden kana kana
Ciğerim döndü büryana
İçsem ağlayı ağlayı

Derviş Yunus der can ile
Dilim zikr-ü Kur'an ile
Kul olmuşum iman ile
Varsam ağlayı ağlayı

CCXL

Urumdan çıktım yürüdüm
Şükür Hakka yüzler sürdüm
Mum oldum sızdım eridim
Gariptir Kâbe yolları

Ay doğarken çıktım yola
Günahımı aldım ele
Salâvatlar gelir dile
Gariptir Kâbe yolları

Minada kurulur pazar
Melekler sevabın yazar
Hacılar armağan düzer
Gariptir Kâbe yolları

Deveci deve katarlar
Şeytanı taşa tutarlar
Hacılar kuma batarlar
Gariptir Kâbe yolları

Dağa yakındır evleri
Ölenin yoktur ağları
Uzaktır onun yolları
Gariptir Kâbe yolları

Ali kuyusuna vardım
Hacıları üryan gördüm
Abdest alıp ihram giydim
Gariptir Kâbe yolları

Kâbenin etrafı dağlar
Derviş Yunus anar ağlar
Didar görmüş sular çağlar
Gariptir Kâbe yolları

CCXLI

İlham ile dün gece
Âyine-i kalbimde
Seyrettim Muhammed'i
Seyrettim Muhammed'i

Amamesi başında
Dört yariyle yanında
Yeşil hulle eğininde
Seyrettim Muhammed'i

Melekler sâf oldular
Ya Muhammed dediler
Yeşil hulle kodular
Seyrettim Muhammed'i

Cür'a sundu Muhammed
Haktan oldu inayet
Mestetti beni gayet
Seyrettim Muhammed'i

Katreyim umman oldum
Dün gece kadre erdim
Derdime derman buldum
Seyrettim Muhammed'i

Pervaneyim şem'ine
Cümle âşıklar ile
Şeyhim azizim bile
Seyrettim Muhammed'i

Yunus murada erdi
Âşık ma'şukın buldu
Zevk ile safa sürdü
Seyrettim Muhammed'i

CCXLII

Kıyamet gününde mahşer yerine
Yeşil berat ile gelir Fatıma
Sağında Hatice solunda Havva
Yeşil berat ile gelir Fatıma

Nurdan beratını almış eline
Seğirdüben gelir mahşer yerine
Mü'minler müjdeler biribirine
Yeşil berat ile gelir Fatıma

Mahşer yerlerinde feryad ediyor
Ümmetlerim deyip niyaz ediyor

Alıp cehennemden azad ediyor
Yeşil berat ile gelir Fatıma

Yedikleri arpa darı tanesi
Habibullah imiş onun babası
Oldur Hasan Hüseyin'in anası
Yeşil berat ile gelir Fatıma

Yedi kat göklerden iner melekler
Arş altında kabul olur dilekler
Huriler gılmanlar yolunu bekler
Yeşil berat ile gelir Fatıma

Derviş Yunus tâ kıyamet olıcak
Kişi ettiğini onda bulıcak
Zayıf ümmetine şefi' olıcak
Yeşil berat ile gelir Fatıma

CCXLIII

Şehitler ser-çeşmesi
Enbiyanın bağrı başı
Evliyanın gözü yaşı
Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbelânın tâ içinde
Yatarlar nurlar içinde
Nur balkır gökçek saçında
Hasan ile Hüseyin'dir

Hazret Ali babaları
Arşın iki küpeleri
Muhammed'dir dedeleri
Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbelânın yazıları
Fatma ana kuzuları
Şehid olmuş gazileri
Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbelâda eli bağlı
Fatma ana ciğer dağlı
Âşıkların kalbi dağlı
Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbelânın yer gök taşı
Ashab ile duran karşı
Fatma ana döktü yaşı
Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbelânın delik taşı
Şehitlerin baştan başı
Kur'an okur kesik başı
Hasan ile Hüseyin'dir

Yaralanıp attan düştü
Kâfirler hep kanın içti
Zalimler boynunu biçti
Hasan ile Hüseyin'dir

Dedesile bile varan
Susuz ümmete su veren
Kevser ırmağında duran
Hasan ile Hüseyin'dir

Hüseyin girdi meydana
Fatma ana yana yana
Boyadılar kızıl kana
Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbelâyı aşırdılar
Elceğizin düşürdüler
Akılcığın şaşırdılar
Hasan ile Hüseyin'dir

Âyet içinde okunan
Cennet içinde salınan
Şehitlere serdar olan
Hasan ile Hüseyin'dir

Derviş Yunus dünya fani
Sekiz uçmağın sultanı
Senden evvel gelen kani
Hasan ile Hüseyin'dir

CCXLIV

Âyetler ile bilinen
Cennet içinde salınan
Her yerde hazır bulunan
Hasan ile Hüseyin'dir

Bbu Bekir Ömer Osman
Hiç sapmayan doğru yoldan
Her biri bir ulu arslan
Hasan ile Hüseyin'dir

Bunda aşure eyliyen
Anda şefaat eyliyen
Hem ruhunu şad eyliyen
Hasan ile Hüseyin'dir

Muhammed'dürür dedesi
Evliyalar ser çeşmesi
Gayet oldu ol gün ıssı
Hasan ile Hüseyin'dir

Kanlı gömleğini alan
Yezide kılıçlar salan
Düşmanına karşı duran
Hasan ile Hüseyin'dir

Yunus eyder anda kalan
Kerbelâda şehid olan
Bu dünyanın sonu viran
Hasan ile Hüseyin'dir

CCXLV

Muhammed'e bir gece Çalaptan geldi burak
Cebrail der ey hoca seni da'vet eder Hak

Uyuma oyar canın cennette didar senin
Seni okur Subhanın ya Muhammed kıl yarak
Geldi Cibril hazreti getirdi burak atı
Nurdan idi hil'ati gözü gevher yüzü ak
Kalktı mi'raç kasdine yöneldi abdestine
Secde kıldı dostuna demedi yakın ırak
Kadem bir taşa bastı taş koptu bile vardı
Dur ya mübarek dedi şöyle kaldı muallâk
Taş eder gelir misin ya kadem basar mısın
Enbiya der gelirim destur verir ise Hak
Göklere haber oldu yer-ü gök şadlık kıldı
Dediler Ahmed geldi arzoldu sekiz uçmak
Üveys yerinde durdu arşta nalın döndürdü
Enbiya elin gördü dedi olsun yüzü ak
Hep melekler geldiler buraktan indirdiler
Nalını döndürdüler ol dem yürüdü yayak
Çün geçti felekleri ün geldi kim gel beri
Kaldırdım perdeleri hemen cemalime bak
Cemalim sana ıyan gösterem belli beyan
İn buraktan ol yayan arşıma bas bir ayak
Çün dost dosta kavuştu yüz bin kelâm danıştı
Ümmetyçin çalıştı oldur resul-i mutlak
Mi'raçtan dönüş oldu yatağın ıssı buldu
Düşen ibrik devrilmez behey kudret ıssı hak
Nice bin yıllık yola bir anda vara gele
Yunus eyder kim ola ol Muhammed'dir mutlak

CCXLVI

Hakkın habibinin sevgili dostu
Yemen illerinde Veys-el-Karenî
Söylemez yalanı yemez haramı
Yemen illerinde Veys-el-Karenî

Seherden kalkuban yola giderdi
Hakkın binbir ismin zikir ederdi

Allah Allah deyi deve güderdi
Yemen illerinde Veys-el-Karenî

Elinde asâsı hurma dalından
Eğninde hırkası deve yününden
Asla hata gelmez onun dilinden
Yemen illerinde Veys-el-Karenî

Anasından destur aldı durmadı
Kâbe yollarından gözün ırmadı
Eve geldi Muhammed'i bulmadı
Yemen illerinde Veys-el-Karenî

Âşık Yunus eyder ben de varaydım
Ol mübarek hub cemalin göreydim
Ayağın tozuna yüzler süreydim
Yemen illerinde Veys-el-Karenî

CCXLVII

Seyyah olup şu âlemi ararsan
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz
Ceddi Muhammed'dir eğer sorarsan
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Çevre gelip dervişleri derilir
Erkân ile usulleri sürülür
Kudretinden nasipleri verilir
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Mevlâm yüce devlet vermiş başına
Meşgul olmuş yaradanın işine
Mevlâsının resulüne âşina
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Giderler gazaya çalarlar satır
Daima yaparlar hoş gönül hatır
Bağdadda türbesi nur olmuş yatır
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Cümle evlâdına yeşil yaraşır
Aşkı gelir bu canıma dolaşır
Ona muhib olan Hakka ulaşır
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Kadir Mevlâm yeri göğü düzeli
Hoş nazar eylemiş ona ezelî
Evliyalar ser çeşmesi güzeli
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Hayalidir karşımızda salınan
Ne mürvettir katarında bulunan
Gam yemesin ondan kisve urunan
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Âşıkın yüreği yanar tutuşur
Çiğlerin var ise var anda pişir
Her kande çağırsan anda yetişir
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Âşık Yunus kime çeke gayreti
Üstümüzde hazır ola himmeti
Oğlum demiş ona Resul hazreti
Abdülkadir gibi bir er bulunmaz

Abdülkadir hakkındaki öbür medhiyeler, Eşrefoğlu Abdullah Rumî şiirleri arasında bulunduğuna göre bu şiirin de Eşrefoğlu'ya aidiyeti düşünülebilir

CCXLVIII

Aşkın fırtınası aştı başımdan
Yeşil donlu Emîr sultan merhaba
Gündüz hayalimde gece seyrimde
Yeşil donlu Emîr sultan merhaba

Buhara'dan Medine'ye gelmiştir
Fahr-i âlem selâmını almıştır

İrşad için Rum iline salmıştır
Yeşil donlu Emîr sultan merhaba

Ol dost bahçesinin taze gülüdür
Medhin okur âşıklar bülbülüdür
*Ceddi Muhammed'dir aslı uludur**
Yeşil donlu Emîr sultan merhaba

Yunus sana candan tutmuştur özü
Hem mübarek ravzana geh sürer yüzü
Efendim ceddine ulaştır bizi
Yeşil donlu Emîr sultan merhaba

---

* Ali'dir: Nüsha.

CCXLIX

Âlemler nura gark oldu — Muhammed doğduğu gece
Münkir münafık fark oldu — Muhammed doğduğu gece

Muhammed aneden düştü — Kâfirlerin aklı şaştı
Kiliseler yere geçti — Muhammed doğduğu gece

Gökten yere nur atıldı — Yediler kırka katıldı
Keşişler dili tutuldu — Muhammed doğduğu gece

Gökten yere nurlar indi — Suyun rengi nura döndü
Hep susuzlar suya kandı — Muhammed doğduğu gece

Huri kızları geldiler — Kundağın bile sardılar
Muhammed'e yüz sürdüler — Muhammed doğduğu gece

Ağlayan oğlan avundu — Doğuran ana sevindi
Nice küffar dine geldi — Muhammed doğduğu gece

Yunus eyder hey kardaşlar — Akıt gözden kanlı yaşlar
Secde kıldı dağlar taşlar — Muhammed doğduğu gece

CCL

Çağırırlar ol kıyamet gününde
Mevlûd okuyanlar gelsin diyeler
Ellerine nurdan berat vereler
Mevlûd okuyanlar gelsin diyeler

Salıverin gitsin cennet bağına
Salınsın ol hem sağına soluna
Hakkı gör ne ihsan eder kuluna
Mevlûd okuyanlar gelsin diyeler

Yedi tamu üstlerinden uçarlar
Sekiz cennet kapıların açarlar
Eğnine hulle donların biçerler
Mevlûd okuyanlar gelsin diyeler

İletüp cennet odına varalar
Hulle donların boyunca giyeler
Canların rahmet suyuyla yuyalar
Mevlûd okuyanlar gelsin diyeler

Ey Yunus ne 'aceb bir divan imiş
Hep âşıklar gelmiş ol eve girmiş
Cümlenin maksudu bir didar imiş
Mevlûd okuyanlar gelsin diyeler

CCLI

... şehr-i nüzul-i sûre — Bâis oldun çok sürura
...rk eyledin bizi nura — Mah-ı mübarek merhaba

... bir aylık yoldan gelir — Bir ay bize mihman olur
...rın bize şefi' olur — Mah-ı mübarek merhaba

...'minlerin bayramıdır — Dertlilerin dermanıdır
...kkın bize ihsanıdır — Mah-ı mübarek merhaba

...miş Yunus söyler özden — Kan yaş döker iki gözden
...mud olsun cümlemizden — Mah-ı mübarek merhaba

CCLII

Haktan salını geldi kime geldi konucak
Konucağı hoş tutun salınıban gelicek
Taşı toprağı derdi Kâbeye bünyad urdu
Yaptı tamam eyledi Hak Çalab buyurıcak
Halil Kâbeyi yaptı teferrüç edip baktı
Konuk haberi çıktı hakikate bakıcak
Görün Halil'i nider Allah ile ahdeder
Kırk gün yemek yemedi tâ konucak gelicek
Kırk birinci bir gece girip geldi bir koca
Aşa bile sunmadı cuhud sandı göricek
Halil namaza durdu konuk yoluna girdi
Allahtan nida geldi sabah tamam olıcak
Halil'im kani konuk sen ahdettin ben tanık
Ayrık konuk vermezem tâ acından ölicek
Gör ki Halil'i nider konuk isteyi gider
Üç gün oldu seğirdir dördüncü gün bulucak
Konuk eyder ey kişi sen sana ettin işi
Noksan nolaydı aşa konuk bile sunucak
Halil eyder yüzleme eksikliğim gözleme
Yavlak utandım ahı didarını görücek
Ben onda varmazam hem yayan yürümezem
Meğer kim şöyl 'olasın sen beni götüricek
Halil eğiliverdi konuk boynuna bindi
Üç gün oldu getirip kaçar sanır koyucak
Konuk sadıra geçti Halil kıyama durdu
Şöyle durdu kıyamda burnundan kan gelicek
Konuk çok baktı güldü Halil gönlü şad oldu
Hak onda rahmet etti Halil suçun bilicek
Yermen konuğu yermen kandasın deyi sorma
Gerek kâfir müslüman salınuban gelicek
Yunus miskin bu sözü konuk üzre söyledi
Konucağı hoş tutun doğruluban gelicek

CCLIII

Cebrailim selâm eyle dostuma
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im
Söylen gelsin çıksın arşım üstüne
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

Onculayın hiç bir kul yaratmadım
Onun bir sözünü iki etmedim
Ümmetini cehenneme atmadım
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

Arşımı donattım gelsin göreyim
Kulların halinden haber sorayım
O gelsin ben ona cevap vereyim
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

O benimdir ben onunum Cebrail
Aramızda nesne yoktur şöyle bil
Onun hürmetine durur cümle kul
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

Ahmed'imdir enbiyaların başı
Gönüller nurudur arşım nakkaşı
Yerde gökte iki cihan güneşi
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

Kendi nurumdan yarattım ben onu
Âşık oldum yine hem dünü günü
Neylerim ben onsuz iki cihanı
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

Derviş Yunus Severiz Muhammed'i
Her andıkça verelim salâvatı
Kerim Allah sana mahbubum dedi
Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im

CCLIV

Hak gönderdi Cebraili — Gelsin Muhammed'im dem
Al burakı çek önüne — Binsin Muhammed'im dem

Cebrail burakı yeder — Uçan kuştan katı gider
Bu yalan dünyayı nider — Gelsin Muhammed'im dem

Medine şehrine geçsin — Önünce melekler uçsun
Cennetin kapısın açsın — Girsin Muhammed'im dem

Gelsin Muhammed'im gelsin — Arşımı seyredip görsün
Cennetin güllerin dersin — Koksun Muhammed'im de

Yakın edem ırakları — Kabul edem dilekleri
Yeşil donlu melekleri — Görsün Muhammed'im de

Yaratmayaydım ben anı — Yaratmaz idim Âdemi
Arşın üstüne kademi — Bassın Muhammed'im dem

Yedi kat gökleri görsün — Hem arşımı seyran kılsın
Uçmak hullelerin giysin — Gelsin Muhammed'im dem

Rıdvan cennetleri açsın — Ayağına gevher saçsın
Şaraben tahurdan içsin — Kansın Muhammed'im de

Gökyüzündeki yıldızlar — Hep melekler onu gözler
Hep Subhan-ellezi sözler — Bilsin Muhammed'im dem

Yunus Emrem kemter kişi — Durmaz akar gözü yaşı
Cümle peygamberler başı — Olsun Muhammed'im dem

VIII

A Ş K

CCLV

Aşk ünün işiten kulağ olursa
Müdam ma'şuk diyen gönlü sağ olur
Âşık olan aşka canın verirse
Yaklukta var olur yüzü ağ olur

Hoşdürür dost için çakılır ise
Sureti kül olup yakılır ise
Çaplab urganına takılır ise
Dilden gelen cevap Ene-l Hak olur

Makamı Mi'raçtır durağıdır Tur
Halka kavga olur asılır Mansur
Âşık tutasıdır ma'şuk buyurur
Şikâyet ederse aşktan ak olur

Halka kavgadürür aşk beşareti
Melâmet meydanı âşık halveti
Bilelik âlemi gönül hasreti
Dosta kavuşmağa ol bir ağ olur

Aşk münezzehdürür iki cihandan
Feragattır kamu gussa vü gamdan
Ne nişan soralım ol bî nişandan
Nişansız varanlar daim pâk olur

Gerçek âşıklardır lâle vü çiçek
Damar lisan olur dostu göricek
Kahır lûtfa döner gönül vericek
Zehr-i katil ona hem tiryak olur

Aşka ayak basar kavga sınası
Dost yüzün görüben kim usanası
Visalin babında suret kal'ası
Suretten çıkacak şâfi pâk olur

Âşıkın milleti ayrı bir dindir
Yetmiş iki milletten ol güzindir

Amel kaçan olur bu aşk yakındır
Canla âşık olan kendi yoğ olur

Aşka geçmeyiser gönül diriliği
Münezzeh sevgidir âşık sevmeği
Marifet sözüdür Yunus demeği
Âriflere sorun ne demek olur

CCLVI

Bu yokluktur bu yokluktur   Aşk içinde olsa gerek
Geçüben assi ziyandan   Aşka esir olsa gerek

Aşk sayrusu olan kişi   Unudur cümle teşvişi
Âkıbet ol hüma kuşu   Pervaz urup uçsa gerek

Arafat dağında bir koç   Kurban oldu İsmail'e
Âşık ma'şukun yolunda   Şöyle kurban olsa gerek

Budur âşıkların işi   Durmaz akar gözü yaşı
Ona çare yoktur kişi   Yine ma'şuk silse gerek

Ey biçare miskin Yunus   Yanılıp âşıkım deme
Âşık kendi riyasını   Edip halin bilse gerek

CCLVII

Yanmadın bu can-ü gönül   Dost ele girmez nideyim
Göyemedi ömrüm fena   Göymedi göymez nideyim

Niceye bir ah-ü firak   Oldu bana yakın ırak
Nice doysun bu hasrete   Bu bir taş kaya nideyim

Canımı yaktı firakın   Yağmaladı aşkın beni
Yanayım ben yakılayım   Dost ele girmez nideyim

Masivayı sever idim   Ayni değil gayri imiş
Veremezem cümlesini   Ma'şukuma ben nideyim

Yunus eyder bu canımı   Dost yoluna kurban kıl
Dost kabul eylemez ise   Ben bu kurbanı nideyim

CCLVIII

Ağla gözüm ağla gülmezem ayrık
Gönül dosta gider gelmezem ayrık
Ne gam bana bunda bin gez ölürsem
Onda ölüm olmaz ölmezem ayrık
Yansın canım yansın aşkın odına
Aksın kanlı yaşım silmezem ayrık
Yanayım aşkına tâ kül olunca
Boyandım rengine solmazam ayrık
Beni irşad eden mürşid-i kâmil
Yapıştım eline dönmezem ayrık
Mahabbet baharının gavvası oldum
Niderim gevheri dalmazam ayrık
Varlığım yokluğa değişmişem ben
Bugün cana başa kalmazam ayrık
Dilerim fazlından ayırmayasın
Hocam senden özge sevmezem ayrık
Fenadan bekaya göç eder olduk
Yönüldüm şol yola dönmezem ayrık
Söyler âşık dilinden bunu Yunus
Kaçan âşık oldum ölmezem ayrık

CCLIX

Yüz bin cefa kılsan bana   Senden yüzüm döndürmezem
Canım dahi alır isen   Senden yüzüm döndürmezem

Severim seni can ile   Kul olmuşum ferman ile
And içerim Kur'an ile   Senden yüzüm döndürmezem

Kenisaya dersen girem   Nakaus dahi dersen çalam
Âşıklara yoktur kalem   Senden yüzüm döndürmezem

İsa mısın Musa mısın   Peygamber-i Ken'an mısın
Şol canlara cânân mısın   Senden yüzüm döndürmezem

İsa'nın Musa'nın hakkı
Muhammed Mustafa hakkı
Hem Yusuf-ı Ken'an hakkı
Senden yüzüm döndürmez

Aşkın ile öldür beni
Çok ağlattın güldür beni
Ya elim al kaldır beni
Senden yüzüm döndürmez

Yunus gerçek âşık isen
Hizmetine lâyık isen
Dost yolunda sâdık isen
Senden yüzüm döndürmez

CCLX

Sultanım senin yolunda
İlm-i tevhid olan yerde
Yana yana kül olayım
Sohbetinde bil'olayım

Sohbetinde olsam günde
Nesi var şu halkın bunda
Hakkın muhabbeti canda
Usl'olayım del'olayım

Gönlümü pek bağlayayım
Bulanayım çağlayayım
Her nefeste ağlayayım
Taşkın akar sel olayım

Kon beni yanıp tüteyim
Dost bahçesinde biteyim
Bülbül oluban öteyim
Açılayım solmayayım

Kon Âşık Yunus'u tütsün
Şeyhim bana himmet etsin
Türlü cefaların yutsun
Can içinde can olayım

CCLXI

Ya Rab dilerim ben
Fazlından umarım
Aşkın ver şevkın ver
Aşkın ver şevkın ver

Mest eyle sen beni
Tâ bula can seni
Bilmeyim ben benı
Aşkın ver şevkın ver

Yolunda âşıklar
Canlardan geçtiler
Derdinle yanıklar
Aşkın ver şevkın ver

Kalbimi pâk eyle
Hubbun atâ eyle
Masiva hubbun sil
Aşkın ver şevkın ver

Bu Yunus kuluna
Ergör sen vaslına
Nazar et haline
Aşkın ver şevkın ver

CCLXII

Sana derm bad-ı saba
Olmasın emeğim heba
Bana Mevlâdan haber ver
Bana Mevlâdan haber ver

Uzak mıdır yollarınız
Efganda mı bülbülleriniz
Bahar mı der illeriniz
Bana Mevlâdan haber ver

Seher vaktinde esersin
Dergâha kadem basarsın
Âşıkın bağrın ezersin
Bana Mevlâdan haber ver

Bir dahi bunda gelirsin
Cana cefalar verirsin
Beni toprakta bulursun
Bana Mevlâdan haber ver

Her ne dilersen edeyim
Ben ölmeden iş edeyim
Dilersen bile gideyim
Bana Mevlâdan haber ver

Yunus Emrem eder âhı
Seversen güzel Allahı
Gözyaşı yur her günahı
Bana Mevlâdan haber ver

CCLXIII

Ey benim sevgili Mevlâm senin aşkın kimde var
Kimse bilmez sen bilirsin senin aşkın bende var
Boğazımda halka zincir ellerimde künte var
Eğer Hakkı isterisen güntelerin kır da var
Seyrimde bir ırmak gördüm türlü rahmet onda var
Hakka varmak isterisen ol ırmakta yun da var
Seheri dosta giderken yolum uğrar dikene
Dosta varmak isterisen dikenleri kır da var
Seyrimde bir bahçe gördüm türlü çiçek onda var
Eğer Hakka gider isen ol çiçeği der de var
Biçaredir Âşık Yunus Hakka armağan gerek
Hakka armağan tevhiddir tevhidini sür de var

CCLXIV

Her kaçın anarsam seni
Senden gayri gözüm yaşın
Kararım kalmaz Allahım
Kimseler silmez Allahım

Sensin ismi bâki olan
Senin aşkına dokunan

Sen yarattın cism-ü canı
Mülk senindir kerem-kâni

Okunur dilde destanın
Sen baktığın gülistanın

Aşkın bahrına dalmayan
Senin cemalin görmeyen

Âşık Yunus seni ister
Cemalin gören âşıklar

Sensin dillerde okunan
Kendini bilmez Allahım

Sensin düzen bu cihanı
Kimsenin olmaz Alllahım

Açılır bağ-u bustanın
Gülleri solmaz Allahım

Canını feda kılmıyan
Meydana gelmez Allahım

Lûtf eyle cemalin göster
Ebedî ölmez Allahım

CCLXV

Bilmem nideyim
Kanda gideyim

Meskenim dağlar
Durmaz kan ağlar

Kaddim yay oldu
İşim vay oldu

Dinle zârımı
Verdim serimi

Varım vereyim
Uryan olayım

Yunus'un sözü
Kan ağlar gözü

Aşkın elinden
Aşkın elinden

Gözyaşım çağlar
Aşkın elinden

Bağrım nay oldu
Aşkın elinden

Kodum ârımı
Aşkın elinden

Kadre ereyim
Aşkın elinden

Doğrudur özü
Aşkın elinden

CCLXVI

Ne düşvar oldu halim aşk elinden
Zayıfım yok mecalim aşk elinden
Garib-ü âşık-u biçare miskin
Ki hiç gitmez mecalim aşk elinden

Akar yaşı gözümün gece gündüz
Aceb nola zevalim aşk elinden
Nidem ben yarımın vaslından ayrık
Büküldü kadd-i balâm aşk elinden

Başında tac iken bu kamu halkın
Ayaklarda gubarım aşk elinden
Sabır kıl ey Yunus eyle tahammül
Deme kim ne kılam bu aşk elinden

Aruzun «Mefâîlün mefâîlün feûlün» vezniyledir.

CCLXVII

Dosttan haber kim getire
Vay bu ayrılık firakı

Vay bu ayrılık firakı
Ol padişah olmuş sâkî

Ol kadehin içi dolu
Ol hocamın talipleri

Hocamın talibi çoktur
Şeyhimin matlubu Haktır

Nefsine muhalif kişi
Bunda nefse uyan kişi

Kevser havzuna dalanlar
Nefsini düşman bilenler

Şeyhimin kamu teşvişi
Bunda nefsin kıran kişi

Tûbâ dalından uçanlar
Şaraben Tahur içenler

Kumrular kanat kakıcak
Bahçede bülbül öticek

Sorun seher yellerine
Yetmesin hiç kullarına

Dünya kime kaldı baki
Kadeh sunar kullarına

İçen ondan olur deli
Bel bağlamış yollarına

Hiç birinden kemter yoktur
Uymaz nefis ellerine

Durmaz akar gözü yaşı
Dalmaz Kevser göllerine

Ölmezden öndin ölenler
Konar Tûbâ dallarına

Dosttan ayrı değil işi
Konar Tûbâ dallarına

Cennet kapısın açanlar
Banmaz dünya ballarına

Duduya şeker dökücek
İltir haber ellerine

Biçare Yunus neylesin
Bir dem teferrüc eylesin
Derdini kime söylesin
Bu dünyanın hallerine

CCLXVIII

Bana bu ten gerekmez can gerektir
Ebedî dünyada iman gerektir
Eğer Muhammed'e ümmet olursan
Dilinde zikr ile Kur'an gerektir
Zehi mürşid bizi Hakka iletir
Âşık canı ana kurban gerektir
Namaz kılmağa zikretmeğe daim
İnayet kuluna Haktan gerektir
Bular hod geçti uçmak arzusundan
Didar göstermeğe sultan gerektir
Niderim uçmağı yahut huriyi
Bana senden özge seyran gerektir
Hakikat şarabın içen âşıklar
Başı açık teni üryan gerektir
Âşık Yunus bu sırrı anlayanın
Ciğer biryan gözü giryan gerektir

Bir iki mısrada vezin düşüklüğü olmakla beraber aru
«mefâilün mefâilün feûlün» vezniyledir.

CCLXIX

Ben bu canı cânâna
Dost aşkını sineme
Kurban etsem gerektir
Mihman etsem gerektir

Mest eyleye aşk beni
Geçip kevn-ü mekânı
Bırakam aklı canı
Seyran etsem gerektir

Yürüyem andan yana
Yâni cânândan yana
Zerreyim kândan yana
Cevelân etsem gerektir

Zerre ulaşa kâna
Can Yusuf'un Ken'an'a
Katre gire ummana
Sultan etsem gerektir

Bulıcak ol cânânı
Aşk darında ben beni
Niderim ad-u sanı
Berdar etsem gerektir

Derviş Yunus'un canı
Bilip sırr-ı pinhanı
Olsun dostun kurbanı
Iyan etsem gerektir

CCLXX

Bir acayip hal geldi
Gönlümü taht edindi
Bendeki hal üstüne
Oturdu can üstüne

Sen sultansın ben kulum
Hükmün âleme yeter
Sen gülşen ben bülbülüm
Ne kim var kul üstüne

Evvel bahar olıcak
Ne kim vardır arıyçin
Ağaçlar don giyicek
Kudretten bal üstüne

Görmez misin âşıklar
Kişi var görmez gözü
Gezer halk arasında
Oturmuş yol üstüne

Sözler eyittim deyi
Dahi yiğrek eydür var
Yunus nükte satmagıl
El vardır el üstüne

CCLXXI

Nişanı var benzi sarı
Aşk odına yanar canı
Gözleri yaştır âşıkın
Ciğeri baştır âşıkın

Dün gün hayran olur yürür
Döşeği toprak-ı kabir
Aşk odına yanar erir
Yastığı taştır âşıkın

Kimse bilmez âşık halin
Süpürmeğe dostun yolun
Gönlünde nedir ahvalin
Yüzü ferraştır âşıkın

Miskin olur âşık kişi
Mal-ü mülkü can-ü başı
Durmaz akar gözü yaşı
Aşka tıraştır âşıkın

Âşık kılar dün gün âhı
Her dem gönül seyrangâhı
Varır Hakka doğru rahi
Gönlünde aşktır âşıkın

Her bir kişi bir iş tutar
İşi gücü nefsi ile
Ol dosta yakın olmağa
Her dem savaştır âşıkın

Yunus imdi ol melâmet Şeyhliğin âşıklığa sat
Âşıkta n'ister iyi ad Bednamı hoştur âşıkın

CCLXXII

Aşkın od urdu canıma Beni yakıp yandırmağa
Yedi denizler suları Yetmez âşık kandırmağa

Deniz suyu nidivirsin Susamış âşık canına
Bana şeyhim gerek şeyhim Bu yola baş indirmeğe

Şeyhim görem baş indirem El kavşurup karşı duram
Kendimi derem devşirem Dost iline göndermeğe

İksirdir erin nefesi Geliceğiz Tanrı hâsı
Siler gönüllerden pası Elim alıp kaldırmağa

Hem elim alır kaldırır Beni şad edip güldürür
Gönle marifet doldurur Ere Hakkı bildirmeğe

Yunus koyalım da'vîyi Gel erteye ko sevgiyi
Temiz et gönlün evini Dost gelicek kondurmağa

CCLXXIII

Yanmayınca aşk odına kimse cânân mı bulur
Varlığından geçmeyince kenz-i pinhan mı bulur
Gece gündüz gözyaşıyla zâr-ü giryan olmıyan
Bahr-i aşka dalmayınca dürr-ü mercan mı bulur
Len tenâlül birre hatta tünfiku dedi Huda
Sevdiğinden geçmeyince kimse cânân mı bulur
Kal-ü kıylden geçmeyince kimse hale ermedi
Yırtmadan benlik hicabın kimse irfan mı bulur
Bu tarikat potasında sızuban kal olmıyan
Tab-ı zulmette kalanlar nur-u Yezdan mı bulur

Muhlâs beyti olmıyan ve müahhar Yunus divanlarında bulunan bu şiir, aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

CCLXXIV

Hakkı seven kişinin Haktan gönlü ayrılmaz
Avrat âşıkı gibi Sevip yine ayrılmaz

Bâkidir sevgileri Vuslat bulur canları
Hakkı sevelden beri Akılları derilmez

Hakkı sevmektir pîşe Gitti sayış endişe
Şu can kim aşka düşe Mecnun olur ayılmaz

Aşk gelicek yar olur İşi ah-ü zâr olur
Irak yakın bir olur Bunda gelen yorulmaz

Aşka yanar yakılır Adı deli takılır
Aşk elifi çekilir Ayrık yine yuyulmaz

Gönlümüz aldı hoca Gitti âhır mi'raca
Eğlenmez erte gece Bunda ay gün bulunmaz

Yunus aşktan âvare Yüreği dolu yara
Âşık oldur can vere Aşkta soru sorulmaz

CCLXXV

Aşkınla yoldaş olmayan Hocam Rabbini bilemez
Yolunda baş can vermeyen Senin vaslına eremez

Gerek sana harc ola can Yolunda küllî hanüman
Bellidir dünyasın seven Senin aşkını bulamaz

Can ile cihandan geçen Odur Haktan yana uçan
Aşkın şarabından içen Ömrü geçer ayılamaz

Âşık mı oldum sanırsın Gelip bunda öğünürsün
Bu âşıklık ma'nasına Can veren sanki alamaz

Yunus eyder dosta benim Feda olsun can-ü tenim
Aşkın elinden sultanım Şu gönlüm karar kılamaz

CCLXXVI

Evvel bahar olmayınca
Kızıl gül açılmaz imiş
Kızıl gül açılmayınca
Bülbül zârı kılmaz imiş

Bülbül hevestir ötmeğe
Güle sarmaşıp yatmağa
Bağban kasdeyler satmağa
Gül kadrini bilmez imiş

Bre bağban satma gülü
Haramdır akçesi pulu
İnletme âşık bülbülü
Gözü yaşı dinmez imiş

Yılda bir gez hayvanlara
Aşk yeli eser bunlara
Kimi âdem hayvan olur
Hayvan âşık olmaz imiş

Âşık olmıyan âdemî
Benzerimiş bir ağaca
Ağaç yemiş vermeyince
Budağı eğilmez imiş

Yunus Emrem hey biçare
Yarden ayrıldın âvare
Yarden ayrılmayınca dost
Yar kadrini bilmez imiş

CCLXXVII

İsm-i Subhan virdin mi var
Bahçelerde yurdun mu va
Bencileyin derdin mi var
Garip garip ötme bülbül

Bilirim âşıksın güle
Gülün halinden kim bile
Bahçedeki gonce güle
Dolaşıp söz atma bülbül

Bilirim âşıksın verde
Cünûnun var gayet serde
Bu sînemde olan derde
Sen de bir dert katma bül

Pervaz urup uçar mısın
Deniz derya geçer misin
Bencileyin nâçar mısın
Sen de halin söyle bülbül

A bülbülüm uslu musun
Kafeslerde besli misin
Bencileyin yaslı mısın
Garip garip ötme bülbül

Yunus vücudun pâk derken
Cihanda mislin yok derk
Seher vakti Hak Hak derken
Bizi de unutma bülbül

CCLXXVIII

Bülbül niçin böyle feryat edersin
Ötme bülbül ötme bağrım delindi
Varıp yad illerde mekân tutarsın
Ötme bülbül ötme bağrım delindi

Öte öte üstümüzden geçersin
Eski yeni yaralarım açarsın
Kanadın vardürür senin uçarsın
Ötme bülbül ötme bağrım delindi

A bülbül âvazın tâ arşa çıktı
Yine yanmışların bağrını yaktı
Senin de yavrunu şakin mi kaptı
Ötme bülbül ötme bağrım delindi

Derviş Yunus bugün sen de mi uçtun
Acı deryaları öte mi geçtin
Ayrılık şerbetin sen de mi içtin
Ötme bülbül ötme bağrım delindi

CCLXXIX

Sen bunda garip mi geldin
Niçin ağlarsın bülbül hay
Yorulup iz mi yanıldın
Niçin ağlarsın bülbül hay

Karlı dağları mı aştın
Derin ırmaklar mı geçtin
Yârından ayrı mı düştün
Niçin ağlarsın bülbül hay

Hey ne yavuz inilersin
Benim derdim yenilersin
Dostu görmek mi dilersin
Niçin ağlarsın bülbül hay

Kal'alı şehrin mi yıkıldı
Ya nam-u ârın mı kaldı
Gurbette yârin mi kaldı
Niçin ağlarsın bülbül hay

Gülistanlarda yaylarsın
Taze gülleri yıylarsın
Yavlak zarılık eylersin
Niçin ağlarsın bülbül hay

Uykudan gözün uyandı
Uyandı kana boyandı
Yandı şol yüreğim yandı
Niçin ağlarsın bülbül hay

Noldu şu Yunus'a noldu
Yine baharistan oldu
Aşkın deryasına daldı
Niçin ağlarsın bülbül hay

CCLXXX

Dolap niçin inilersin
Ben Mevlâya âşık oldum
Derdim vardır inilerim
Onun için inilerim

Benim adım dertli dolap
Böyle emreylemiş Çalap
Suyum akar yalap yalap
Onun için inilerim

Beni bir dağda buldular
Dolaba lâyık gördüler (**)
Kolum kanadım kırdılar (*)
Onun için inilerim

Dülügerler beni yondu
Bu iniltim Haktan geldi
Her âzam yerine kondu
Onun için inilerim

Suyum alçaktan çekerim
Görün şu ben ne çekerim
Dönüp yüksekten dökerim
Onun için inilerim

Ben bir dağın ağacıyım
Ben Mevlâya duacıyım
Ne tatlıyım ne acıyım
Onun için inilerim

Derviş Yunus eyder âhı
Hakka âşıkım vallahi
Gözyaşı döker günahı
Onun için inilerim

(*) Köküme balta urdular. Nüsha.
(**) Her âzam yere kodular. Nüsha.

CCLXXXI

Çevrilirsin dolanırsın
Çizginirim dolanırım
Dolap niçin inilersin
Derdim vardır inilerim

Benim adım dertli dolap
Böyle emreylemiş Çalap
Suyum çıkar yalap yalap
Derdim vardır inilerim

Suyu alçaktan ölçerim
Kaygulu gönül açarım
Yaş yerine kan saçarım
Derdim vardır inilerim

Dağdan kestiler heyzenim
Ben bir usanmaz ozanım
Bozuldu türlü düzenim
Derdim vardır inilerim

Dağdan indirdiler beni
İnilerim dünü günü
Yaprağım budağım kanı
Derdim vardır inilerim

Kurdular beni taşkına
Yaradan Mevlâm aşkına
Dün gün dönerim aşkına
Derdim vardır inilerim

Yunus Emrem sen delisin
Sen de Allahın kulusun
Hem delisin hem dolusun
Derdim vardır inilerim

Bu şiirin ikinci dörtlüğü, ayni mealde olan evvelki şiirde de aynidir.

CCLXXXII

Mecnuna sordular Leylî nicoldu
Leylâ gitti adı dillerde kaldı
Benim gönlüm şimdi bir Leylâ buldu
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Şu ben yalvarırken sen naz ederdin
Semayı gözetip pervaz ederdin
Cefayı çok vefayı az ederdin
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Bugün Mevlâ gören Leylâ'ya bakmaz
Ulu a'lâ gören ednaya bakmaz
Aya nazar eden yıldıza bakmaz
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Mecnun arzulayıp Kâbeye vardı
Halkaya yapışıp zârılık kıldı
Mecnun Leylâ derken Mevlâyı buldu
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Mecnunu beslerdi kullar dayalar
Mecnunun başında kuşlar yuvalar

Mekânımız oldu dağlar ovalar
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Mecnun oldum dağ başında gezerim
Mevlâ ile oldu benim pazarım
Var Leylâ ki bu sevdadan bezerim
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Ulu kuşlar yuva yaptı başımda
Ben Mevlâyı görür oldum düşümde
Var git Leylâ durma benim karşımda
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

Gel ey Yunus bu sırlardan açılma
Hakkın lûtfun görüp gayre saçılma
İnayet Hak olan yerden kaçınma
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

CCLXXXIII

Divaneler divaneler
Aşk esiri mestaneler
Durun durun aşka salâ
Durun durun aşka salâ

Mest-i elestler kandasız
Sâkî tutupdur muntazır
Mestane mestler kanadsız
Durun durun aşka salâ

Merdaneler merdaneler
Baş verüben can terkini
Erlik demi bu gündürür
Urun urun aşka salâ

Ey nice hamle edelim
Binin binin şevk atına
İşbu fenadan gidelim
Sürün sürün aşka salâ

Rah-ı muhabbete girip
Ta'n eylemez âşıklara
Da'vî-i aşk eden kişi
Görün görün aşka salâ

Âkil ne bilir aşkı kim
Aşkı bugün bu Yunus'a
Mağrur olupdur gaflete
Sorun sorun aşka salâ

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilüm» vezni ledir.

CCLXXXIV

Serbaz girer bu meydana
Her perdeden uryan geçer
Divan-ı aşk derler buna
Merdan-ı aşk derler buna

Ol can içinde can olan
Canda girip pinhan olan
Dertlilere derman olan
Mihman-ı aşk derler buna

Ol ölümsüz dirlik bulan
Ol lâmekân Hakka varan
Arş üzere seyran kılan
Sultan-ı aşk derler buna

Kudret dilinden söyliyen
Şol masiva terkeyleyen
Hikmetleri şerh eyleyen
Hayran-ı aşk derler buna

Gel gel işit büthaneyi
Seyreyle vahdethaneyi
Var şem'a yak pervaneyi
Külhan-ı aşk derler buna

Ol ma'şuka naz eyleyen
Ol yolda pervaz eyleyen
Ol dilde hemraz eyleyen
Şehbaz-ı aşk derler buna

Ol benliği benden alan
Âlem bütün nurdan dolan
Bende hemen kendi kalan
Sultan-ı aşk derler buna

Âşık Yunus merdane ol
Şem'a yanan pervane ol
Var danelere dane ol
Mestan-ı aşk derler buna

Bazı mısralar müstesna, «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» veznine uyuyor.

CCLXXXV

İnilerim dünü günü dertli olan iniler
Yanmışım aşk odına oda yananlar iniler
Bu iniltim yaresi dostum elindendir bana
Gözlerim her neye baksa dost görüben iniler
Görme misin suyu kim dost yüzünü görmek için
Durmaz akar dünü gün çağlar-u akar iniler
Gösterir kendözini pinhana vermiş yüzünü
Gören onun yüzünü gözleri ağlar iniler

Gösterir kendözini perdeden ol sahip cemal
Kaynatır âşıkların bağrını doğrar iniler
Yaremiz dosttan olup biz yürürüz mestan olup
Şehrin içi destan olup her sokaklar iniler
Bülbülüm gül hasretinden zârı kıldığım için
İşiten efganımı bahçe vü bağlar iniler
Ağla hey gözlerim ağla aklı olan gülmedi
Bu fena dünya elinden nice merdan iniler
Biçare miskin Yunus Allah bilir kim dertlidir
Her sabah yaresini şeyhine söyler iniler

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

CCLXXXVI

***Aşkın** odu ciğerimi*
***Garip** başım bu sevdayı*
Yaka geldi yaka gider
Çeke geldi çeke gider

***Kâr** etti firak canıma*
***Aşk** zincirin dost boynuma*
Âşık oldum cânânıma
Taka geldi taka gider

***Sadıklar** durur sözüne*
***Bu** gözlerim dost yüzüne*
Gayri görünmez gözüne
Baka geldi baka gider

***Bülbül** eder ah-ü figan*
***Benim** gönülcüğüm ey can*
Hasret ile yandı bu can
Hakka geldi Hakka gider

***Arada** olmasın nâşi*
***Gözlerimin** kanlı yaşı*
Unulmaz bağrımın başı
Aka geldi aka gider

***Âşık** Yunus'un sözleri*
***Dost** bahçesinde gülleri*
Efgan eder bülbülleri
Koka geldi koka gider

CCLXXXVII

***Firakın** bağrımı dağlar*
***Seni** görmiyeli dostum*
Ne bilsin kadrini sağlar
Gözlerim kan-u yaş ağlar

***Akar** yaşım sele benzer*
***Güler** yüzün güle benzer*
Ömür geçer yele benzer
Yana bilsin onu dağlar

***Gülün** bülbül olur yari*
***Gülistandır** onun yeri*
Anınçün kılmada zârı
Makam olmaz ona bağlar

***Balı** yağı nider bülbül*
***Âşık** yükünü şöyle bil*
Den ona karşı gülsün gül
Çekemedi yüce dağlar

***Âşık** aşk yükünü çeker*
***Görür** dost yüzüne bakar*
Yücelerden yüce çıkar
Gönül ma'şukuna bağlar

***Derviş** Yunus cûşa geldi*
***Gönülde** sevdiğin buldu*
Ma'şuka teveccüh kıldı
Onun ile gönül eğler

CCLXXXVIII

Âşık oldum bugün meydan içinde
Benim key pehlivan merdan içinde
Bu dem aşkın suyuyla gayri yudum
Aceb ârif benim irfan içinde
Bugün aşk bahrının gavvası oldum
Güherler bulmuşum umman içinde
Benim bugün harabat-ü melâmet
Benim ol yürüyen seyran içinde
Eğerçi küfr donın giydi suret
Gönül canı görür iman içinde
Eğer ârif isen bilgil ki bînâ
Geri kendisidir dükkân içinde
Onu isteyici çoktur ve lîkin
Benim mahrem hemen mihman içinde
Yunus aşk ile kaimdir bu âlem
Anınçün devreder devran içinde

Aruzun «mefailün mefailün faûlün» vezniyledir.

CCLXXXIX

Âkile aşk ger nihan görünür
Âşıka gün gibi iyan görünür

Key yakın bak ki göresin sen anı
Dûrbin olma ki güman görünür
Âkile geh gelir vefa vü cefa
Âşıka küfr ise iman görünür
Çünki gönlün evini dost aldı
Neye baksan heman heman görünür
Ne desem vasfını dile sığmaz
Ola kim dost nâgehan görünür
Harc-ı can eylese canâna Yunus
Ana assı sana ziyan görünür
Nesi var ki bu yola darc edesi
Var ise suçu dermiyan görünür

CCXC

Bu aşk benim başıma
Aşkınla canım benim
Yine geliser yine
Kurban olusar yine

Aşkın gitmez başımdan
Akan kanlı yaşımdan
Âvareyim işimden
Âlem doluşar yine

Âlemlerin sultanı
Evvel âhır bu canı
Halk eyledin ihsanı
Yine alısar yine

Sensin sultanı halkın
Bu hüsn ile bu hulkun
Âlemler senin mülkün
Gönlüm alısar yine

Bu Yunus'u ağlatma
Bu aşk senin derdine
Ciğerini dağlatma
Derman oluşar yine

CCXCI

Aşkın gönlüm yağmaladı
Bir od bıraktın canıma
Nolsam gerek şimdengeri
Yansam gerek şimdengeri

Evvel oda düşüp yanar
Gün geçtikçe benzim solar
Ömür geçer devran döner
Solsam gerek şimdengeri

e acayip sergüzeştler
urmaz akar kanlı yaşlar
Bağrım dolu serzenişler
Aksam gerek şimdengeri

u ne acayip sergüzeşt
özlerimden kan ile yaş
Eyledi bu bağrımı baş
Aksa gerek şimdengeri

aim riyazet çekenler
ost yoluna can verenler
Halvetlerde diz çökenler
Verse gerek şimdengeri

en padişah ben bir kulum
eni sevdiğimi âlem
Ebedî kulluğa geldim
Bilse gerek şimdengeri

edem Yunus deli olmuş
l denizde gevher bulmuş
Marifet bahrına dalmış
Alsam gerek şimdengeri

CCXCII

en bunda durur değilim
ussadan gönlüm açılmaz
Dost katına varmayınca
Dostun yüzün görmeyince

are ben Eyyub değilim
ol denlü dert ile yanam
Bunca derde sabredeyin
Tâ derman ele girince

are ben Yakub değilim
ğlamak bana yaraşır
Ağlamaktan kör olası
Tâ Yusuf'umu bulunca

are ben Yusuf değilim
ol denlü kulluk eyleyim
Ki bazirgâna kul olam
Tâ Mısr'a sultan olunca

bdürrezzak'ı gör nitti
inin imanın terketti
Palas giydi hınzır güttü
Tâ ma'şuk ele girince

y bana ta'ne uranlar
k ile fâsık olmak yeğ
Bu aşka haram diyenler
Aşksız müslüman olunca

Mahlâs beyti olmıyan bu şiir, Yahya Efendi nüshasile müahhar vanlarda Yunus şiirleri arasındadır.

CCXCIII

Aşkın beni neyledi
Can bülbülü söyledi
Taştı yürek kaynadı
Aşka yoldaş olalı

Can aşkına kondun mu
Yenemezem kendimi
İçtin aşkın kandini
Aşka yoldaş olalı

Can aşkına pervane
Derler bize mestane
Er gör canım bir tane
Aşka yoldaş olalı

Destan oldu sözlerim
Dost cemalin özlerim
Görmek ister gözlerim
Aşka yoldaş olalı

Derd-i aşkım söylerim
Dertli oldum inlerim
Halimi arzeylerim
Aşka yoldaş olalı

Gördü dostun derdini
Oda attı kendini
Gör bülbülün virdini
Aşka yoldaş olalı

Esirge Yunus kulu
Katı mükedder hali
Zira medheder dili
Aşka yoldaş olalı

CCXCIV

Tecelli zatın yeline doymaz vücudum dağları
Cismim gemisinin zira muhkem değildir bağları
Dildar için dil şehrini pâk eyleyigör gayriden
Zira ki sultan yurdudur onda komazlar zağları
Akl eli ermez ol ile erse dahi gelmez dile
Dertli halin dertli bile sabrı ne bilsin sağları
Âşıklığın hil'atini onlar giyerler şekszin
Gelmez gözüne zerrece Firdevs-i A'lâ bağları
Katrede deryalar düzer yavuz denizlerde yüzer
Can kuşu payvandın üzer gel sürelim bu çağları
Düştükç'öne hubb-ı vatan zerrece gelmez ma vü me
Gözden sızıp olur semen aşın yoralım bağları

Yunus hayalin şevkine bir turfa âyin eyledi
Edin salâ âşıklara dağ üstüne kor dağları

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» vezniyledir.

CCXCV

Âlem düşman olur ise
İlk önce ururum onu
Karşıma yaturamaya
Bir hamleye yaramaya

Aşk oku canına bata
Ol bî din ol dertten gide
Kim içinde ol renc bite
Değme kilim saramaya

Âşıklar Hakkın didarın
Çalap iyan gelir ise
Bir kıl üzerinde göre
Cahil iyan göremeye

Ârif kişi bir tavada
Getire cahil önüne
Yetmiş türlü aş pişire
Yemeği kotaramaya

Yunus'un gönlü bağından
Berk yapışa eteğine
Nola bir gün eve gele
Ayrık yere eremeye

CCXCVI

Dilber cemalin göreli
Uşandı sabrım şişesi
Dilde kararım kalmadı
Namus-ü ârım kalmadı

Benden benim benliğimi
Gözüm nazar kılmaklığa
Yağmaladı hüsnün gülü
Özge nigârım kalmadı

Kurudu gözümde yaşım
Yokluğa yüz tuttu işim
Eridi bağrımda başım
Ah ile zârım kalmadı

Şeyhim senin mürşitliğin
Ölmezden öndin ölmeğe
Kıldı fena ender fena
Dahi kararım kalmadı

Çünkim günüldüm hazrete
Döndür beni bu aradan
Her bir sıfatım bozula
Bir doğru yarım kalmadı

Yunus miskin yüzü kara
Meğer senden ola çare
Hazretine nice vara
Ayrık tımarım kalmadı

CCXCVII

Düşelden sen nigârın aşkı cana
Düşüptür dideme hem yaş-u hem kan
Kılarım nale vü feryad-ü efgan
Ciğer yan hey ciğer yan hey ciğer yan

Cüda düştüm nigârın hizmetinden
Dil-ü can yarelidir hasretinden
Nidelim ah o yarın firkatinden
Ciğer yan hey ciğer yan hey ciğer yan

Yarinden düşicek âşık çu ırak
Yakar bağrını onun nar-ı firak
Eğer oldun ise dert ile müştak
Ciğer yan hey ciğer yan hey ciğer yan

Gönül bulmaz ise dosttan tecelli
Hayalile kaçan bulur teselli
Bu dert ile ölürsem ah veylî
Ciğer yan hey ciğer yan hey ciğer yan

Yunus şimdi katı bed hal olupdur
Cefadan yüreğine kan dolupdur
Yine yanmaklığın vakti gelüpdür
Ciğer yan hey ciğer yan hey ciğer yan

Aruzun «Mefâîlün mefâîlün feûlün» vezniyledir.

CCXCVIII

Aşk-ı esriği oldum bugün
Doldur bana sun kadehi
Sâkî getir peymaneyi
Açgıl kapanı ya Refi'

Bugün ki sermest olmuşum
Eğer kapın açmaz isen
Geh uğrarım meyhaneye
Girip temaşa kılmağa

Geh tutarım Kâbe yolun
Çün her yerde hazır imiş
Aşkın deryasında gezer
Âşık nider efsaneyi

Geh varırım büthaneye
Bağlar çevre yollarımı
Uşadırım meyhaneyi
Baştan bulam cânâneyi

Yunus bahri olup yüzer
Gavvas olup gevher sezer
Dolanırım meyhaneyi
Çıkarır ol dürdaneyi

CCXCXC

Sûride vü şeyda kılan aşkın cemalidir beni
Âlemlere rüsva kılan Hakkın cemalidir beni

Aklımı başımdan alan sevdalara beni salan
Bir mürşide bende kılan Hakkın cemalidir beni

Gözlerimi giryan eden ciğerimi biryan eden
Hayran-ü sergerdan eden Hakkın cemalidir beni

Kaddim büküp yay eyleyen bağrım delip nay eyleyen
İşim gücüm vay eyleyen Hakkın cemalidir beni

Aklımı bîhuş eyleyen her bağrımı baş eyleyen
Âlemde sarhoş eyleyen Hakkın cemalidir beni

Dil mülkünü âbad eden miskin gönülü şad eden
Gayri hevesle yadeden Hakkın cemalidir beni

Gönlümü gayriden kesen kendisine mahsus kılan
Aşka giriftar eyleyen Hakkın cemalidir beni

Varlığımı elden alan yokluk makamına salan
Aşk denizine daldıran Hakkın cemalidir beni

Daim beni mahzun eden dağa salıp mecnun eden
Hem aşka müstağrak eden Hakkın cemalidir beni

Gözlerimi giryan eden hem ciğerim biryan eden
Yunus'u sergerdan eden Hakkın cemalidir beni

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» vezniyledir.

CCC

Aşk cür'asın sundu bana
Gözüm açtım baktım gördüm
İçtim oldum mestanesi
Arştan yüce meyhanesi

Arayıp ben buldum Hakkı
Hızır nebi olmuş sâkî
Odur Ahad Samed Bâkî
Aşktır onun sermayesi

Bu aşk bilinmez kal ile
Mürşid aldanmaz mal ile
Yâni anlanmaz al ile
Candır onun sermayesi

Pîrim yolu doğru yoldur
Âşık Yunus kemter kuldur
Bu söylenen gayri dildir
Ol sultanın divanesi

CCCI

Allahı zikredenlerin
Bir denize dalıpdürür
Kendide akl-ü canı yok
Hergiz onun payanı yok

Bir eşiğe nazar kılar
Bir yüce köşkü gözetir
Kim ki görür mahiv olur
Çıkmağa merdiveni yok

Ol saraya girenlerin
Ol san'ati görenlerin
Ol dileğe erenlerin
Nesneye nilgeranı yok

Her ki bu düzeni düzer
Bir denize girip yüzer
Dünyeden arzusun üzer
Hergiz onun geranı yok

Gerçi ki dil haber verir
Bir nice hüsün gözetir
Kimse vasfını eydemez
Kim sıfat-u nişanı yok

Gönül onun hayalinin
Akıl onun sıfatını
Vasfını tefsir eylemez
Söylemeye lisanı yok

Hüsnü iyan içindedir
Zatı beyan içindedir
Vasfı nihan içindedir
Şekli vü hem payanı yok

Genc-i nihanı ol bilir
Cümle lisanı ol bilir
Gizli iyanı ol bilir
Kimseye tercemanı yok

Dini içinde mü'minin
Küfür içinde kâfirin
Ona değildir assısı
Hergiz ona ziyanı yok

Yunus bu söz sualini
Bilmek için cevabını
Aklına geri arzeder
Kimseye imtihanı yok

CCCII

Âşıklar dostu koyup kanda vara
Zindandır âşıklara dostsuz serâ
Dost yüzünden gözün ayırmaz âşık
Anınçün canı dünü gün âvare
Ma'şuka yüz bin türlü yol gösterir
Pes âşık nice dura bir karara
Ma'şukanın haddi payanı yoktur
Anınçün sığmaz aşk akl ile bir yere
Zehi devlet zi saadet zehi aşk
Kim bunda ol dost ile iş başara
Kim buluşmadıysa bunda dost ile
Hamddürür dirliği kaldı biçare
Dost eteğin tutagör bunda Yunus
Yarına korsan işin hayfa vara

CCCIII

Başımı top eyledim ben zülfünün çevgânına
Girmişim Mecnun'layın ol Leylî'nin meydanına
Sînemi döndürmezem tir-i cefasından onun
Ola kim bir katre kanım bulaşa peygânına
Yokdürür bu ben gedanın dosta lâyık nesnesi
Ger kabul ederse kodum başımı kurbanına
Nola geh Mansur-veş zikr-i Ene-l Hak söyliyem
Zira aşkı galip oldu şehrimin ahkâmına
Yunus'un gönlü evine dost tecelli edicek
Canını kıldı feda ol gönlünün sultanına

Aruzun «Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

CCCIV

Ey kendözini bilmeyen
Cümle ilmi okur isen
Aslı nedendir ne imiş
Çün bilmedik sevda imiş

Terkeyle bu sevdaların
Aşk eteğin elden koma
Tâ kim hâs ola mazharın
Çün maksudun ondayımış

Çekgil bu aşkın kahrını
Aşka yanan âşıkların
Tâ kim göresin lûtfunu
Daim işi ziyan imiş

Gör ırmaklar nice akar
Yol zahmetin çekmek gerek
Başın taştan taşa kakar
Çün arzusu derya imiş

Çünkim dilersen görmeği
Pes taatin yok epsem ol
Kıy bu canını vermeği
Dilinde bir güftar imiş

Ey âşıkı ayıplayan
Segit-ü hâk et nefsini
Savm ile salât arzeden
Savm-ü salât anda imiş

Tâ zühdünü taatını
Tâ merciin ol Hak ise
Terkeyle küllî varını
Hak cümleye merca imiş

İşbu gönül dosta gider
Biçare Yunus neylesin
Pes ar-ü namusu nider
Çün maksudu didar imiş

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» nine uyar.

CCCV

Biz kamumuz aşk kuluyuz
Ger aşk ile ölürsevüz
Aşktır bizim sultanımız
Aşka helâldir kanımız

Aşk beni benden alalı
Bu aşk yoluna geleli
Dost aşkı cana dolalı
Dost olmuştur imanımız

Aşk ile başım hoşdürür
On iki ay sarhoşdürür
Her kandese yoldaşdürür
Aşktan esridi canımız

Ne kaşadır ne gözedir
Her dem hiç solmaz tazedir
Ne meylimiz ak yüzedir
Bu bizim gülistanımız

Akar yaşım Ceyhun gibi
Hem Leylî-i vü Mecnun gibi
Çıkar ahım tütün gibi
Uş söylenir dükkânımız

Olmadı derman ecele
Biz de varırız ol ile
Geri varır her kim gele
Ondadurur kervanımız

Yunus eyder nice nice
Seni dahi ilediser
İşbu cihan geldi hiçe
Bu yalancı devranımız

CCCVI

Canımda buldum çün seni
Vasl ile toyladı beni
Candan beri geldim bugün
Ondan beri geldim bugün

Elset lâfzından ileri
Girdim insan kalıbına
Dost hoca idi ben kuldum
Ondan beri geldim bugün

Âşıklara aşk olmuşum
Hem âşıkım hem ma'şukum
Ma'şuka âşık olmuşum
Aşktan beri geldim bugün

Aşktan Hakka kıldım selâm
Arada ben idim kelâm
Hak selâmım aldı tamam
Ondan beri geldim bugün

Ey biçare Yunus seni
Kodum Haktan gayrisini
Hak aşk ile kıldı gani
Ondan beri geldim bugün

CCCVII

Âşık canında aşk koyan ol bir yüce Subhan imiş
Canım içinde bulmuşum canlarda dahi can imiş
Sevdik yârıdır Mustafa andan ola meyl-ü vefa
Sıdkı bütün gönlü safa hem bize ol iman imiş
Halk içredir bu dil sözü gönüldedir dostun razi
Dosta gönül söylediği ne der ise Kur'an imiş
Bir kez o gönle akmışım gizli varaka bakmışım
Sırrımı halka çakmışım payanı yok umman imiş
Ummana gelin dalalım bir gizli gevher bulalım
Satıp da sarraf olalım zira tükenmez kân imiş
Bizden eğer almazsanız siz satınız biz alalım
Zira bizim bu gönlümüz sermayeli dükkân imiş

Boynunu kibrin urmuşuz hırs evini biz bozmuşuz
Araste dükkân düzmüşüz alsın alan maden imiş
Yunus dahi uyanmadın henüz ölümün sanmadın
Bu doğru yola dönmedin henüz işin güman imiş

Aruzun «müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün» niyledir.

CCCVIII

Bu aşkı ben bilmez idim bu bir aceb sevdayımış
Bir zerresi ay-u güneş bir katresi deryayımış
Bu aşk imiş varlık kamu iyi yavuz uçmak tamu
Geri kalanı ey amu bir kuruca da'vayımış
Bir günü doğmuş âleme subh-ı ezelden tâ ebed
Bir gecesinin her demi bin Leylet-ül-esra'yimiş
Aşk odının bir zerresi âlemleri yaktı oda
Bir sağerinin cür'ası âlemlere sevdayımış
Hem işitenmiş hem diyen hem gösterenmiş hem gören
Hem çarh urarmuş hem dönen hem nay-ü hem neyzen
Bahşinde kemter bahşişi bu akl-ü fehm-ü can-ü ten
Himmette edna himmeti ol çarh-ı heftüm tayımış
Bu aşk dersin etmemiş ol Bu-Hanife Şafiî
Hikmetleri şakirdi hem ol Bu Ali Sînayimiş
Âşık Yunus hüdhüd'leyin diler isen aşk bilesin
Kim lâmekân kafında ol bir bî nişan ankayimiş

Aruzun «Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün vezni

CCCIX

Âşık-u mest-ü harap etti bizi cânânemiz
Âlem içinde bugün hod bilinir efganemiz
Tâ ebed rûz-i elestü şehrimiz kalu belâ
Mest olup ma'şuk île arştadır meyhanemiz
Gâh olur Erinî derim ol Len terânî der bana
Gâh tecelli eyleyip ma'mûr eder viranemiz

Aklım aldı fikrim aldı canı sarhoş eyledi
Ol hümardan işidin çün doludur peymanemiz
Ey Yunus bir bahre dal kim bulasın dürdaneyi
Yanasın şol şem'a gibi yandırır pervanemiz

Aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» vezniyledir.

CCCX

en dost ile dost olmuşum
ünkirler bakup gülüşür
Kimseler dost olmaz bana
Selâm dahi vermez bana

en dost ile dost olayım
lmezden evvel öleyim
Canımı feda kılayım
Dünya bâki kalmaz bana

rkeyledim cümle işi
ost yüzünü göreliden
Hak yoluna kodum başı
Sabr-ü karar olmaz bana

en âşık-ı biçareyim
en bir deli divaneyim
Baştan ayağa yareyim
Akıl da yar olmaz bana

k odu yaktı canımı
çemem soldan sağımı
Kimseler bilmez halimi
Gayret-ü âr olmaz bana

nmanız beni deliyim
olânın kemter kuluyum
Dost bahçesi bülbülüyüm
Kimse baha vermez bana

biçare âşık kimden
rktuğun da dost olıcak
Korkar senin canın aceb
Havf ile kâr olmaz bana

lbül oluban öterin
hi kime yalvarayım
Daim oturup ağlarım
Hemen derman sensin bana

lbül oluban öterin
l alırın gül satarın
Dost bahçesinde biterin
Bağ bağıvan olmaz bana

rviş Yunus nice diyem
na yana Hakka gidem
Fanî cihanı terkedem
Perde hicab olmaz bana

(İkinci Cildin sonu)

AÇILAMA

Büyük şair YUNUS EMRE'nin divanında anlatılması icap eden beyitleri açıklıyan bu yazımız bizce, eskilerin tâbiriyle söyliyelim, denizden katredir, güneşten zerre. Onun her beyti, psikolojik tahlile ve tarihî tenkide tâbi tutulacak, her şiiri, islâmlaşmış, islâmî unsurlarla yoğrulmuş Hind - İran, Yunan - Bizans kültüriyle aydınlanacak bir değerdedir. Fakat yarın için şüphe yok ki ondan kalacak şiirler, derin bilgisini gösterenleri, hattâ mistik felsefesini izah edenleri değil, lirik, beşerî ve devrini, kendi ruhî hâletlerini ve insanî düşüncesini gösteren şiirlerdir. Hattâ bu, bugünden tahakkuk etmiş bir keyfiyettir. Ve YUNUS, asıl bu şiirleriyle ölmez bir şairdir. YUNUS'un dili, bizim dilimizdir. Mistik kanaatleriyle tarihe mal olduğu halde insanî görüşü, beşerî duyuşu ve ruhî tahlilleriyle o, bizimdir, bütün bir insandır.

Bu bakımdan açılamamızı, boyuna uzatmadık. Uzatsaydık birkaç cilde çıkardı ve şüphe yok ki fayda yerine zarar verirdi, çünkü okuyan bezer ve bıkardı. Risâlet al-nushiyye, insandaki iyi ve kötü huyları teşhis yolıyla ve sembolik bir tarzda anlatan bir mesnevî olduğu cihetle açılamamızda bu risaleye müracaat etmedik. Zaten YUNUS, divaniyle YUNUS'tur. Divanda anlatılması mutlaka gereken beyitleri anlattık ve ihtisara da riayet ettik. İzahların başındaki S harfleri sahifeye, b harfleri, beyte işarettir. İleride YUNUS'tan ve bugünkü dille bir antoloji yaptığımız zaman, artık bu çeşit işlere lüzum kalmıyacaktır ve YUNUS, asıl o vakit belirecektir.

Âdem - İblis (S: 45 - b: 7).

Tevrat'a göre, Âdem, yeryüzünde ilk yaratılan insandır. Allah, kâinatı ve kâinattaki canlıları altı günde yaratmış,

altıncı günü olan cuma günü Âdem'i de kendi sûreti üze
yaratmıştır. Yedinci gün olan cumartesi günü, Musa din
göre Tanrının iştirahat günüdür (Tekvin, bab I, 26 - 31). B
altı günde yaratılışı Kur'anda zikreder. (Sûre 7 «A'râf» ây
54, 10 «Yunus» 3, 11 «Hûd» 7, 25 «Furkan» 59, 32 «Secde
3, 50 «Kaf» 38, 57 «Hadîd» 4). Âdem'in adı ve hikâyesi, Kur'
nın birçok sûrelerinde geçer. Tanrı, meleklere «Ben yery
zünde kendime bir halife yaratacağım demiş, melekler, ye
yüzünde fesat çıkaracak, kan dökecek birisini mi yarat
caksın? Biz, seni takdis eder, sana hamdederiz demişler, Ta
rı da benim bildiğimi siz bilmezsiniz demiş ve Âdem'i yar
tıp meleklere, ona secde etmelerini buyurmuş, hepsi sec
etmişler, yalnız İblis secde etmemiştir. Âdem'le ondan yar
tılan eşi Havva'ya, cennette oturun, dilediğiniz ağaçtan y
yin, yalnız şu ağaçtan yemeyin demiş. Fakat Şeytan, sec
etmediğinden dolayı cennetten sürülmüşken bir kolayını b
lup ve rivayete göre cennetin kapıcısı olan Tavus'u kandır
yılanın ağzında cennete girmiş, önce Havva'yı, sonra Hav
vasıtasiyle Âdem'i kandırarak o ağacın meyvasından yed
miş, Tanrı da Âdem'le Havva'yı ve yine rivayete göre o
larla beraber Tavus'u ve yılanı cennetten sürmüştür (Kur'a
sûre 2 «Bakara», âyet 30 - 36). Cennet, Tevrat'a göre Ade
de bir bahçedir ve bu hikâye aşağı yukarı ayni tarzda geç
(Tekvin, bab III), Âdem, rivayete göre Serendib'e, Hav
Mekke'ye sürülmüş, üç yüz yıl ayrı yaşamışlar, nihayet Tan
Âdem'e bazı sözler telkin etmiş, Âdem, bunları okuyun
tövbesi kabul olmuş ve Arafat dağında ve yine rivaye
göre arefe günü, yani Arap yılının son ayı olan zilhiccen
dokuzuncu günü, kurban bayramından bir gün önce bul
muşlar, soyları çoğalmıştır (ayni sûre, 37). Âdem'e telkin ed
len kelimelerin bir dua olduğu rivayet edilir. Meyvasını y
dikleri ağaç, Tevrat'a göre hayat ve hayır ve şerri bilme
ağacıdır (Tekvin, bab II, 9). Kur'an'da da «Ebedîlik, ebe
hayat ağacı» diye geçer (Sûre 20 «Tâhâ» 120). Rivayetler
buğday, üzüm, ünnab vesaire vardır. Meşhuru buğdaydır.

Âdem, topraktan yaratılmıştır. Bu toprağın balçık halinde ve pis kokulu olduğu kaydedilir (Sûre 15 «Hıcr», 26, 28). Rivayette meleklerin ve bir hadise göre bizzat Tanrının bu toprağı kırk gün yoğurduğu, kırk yıl yahut seksen yıl öylece kaldığı vardır. Sonunda Tanrı, bu toprağa, ruhundan ruh üfürmüş ve Âdem canlanmıştır (ayni sûre, 29).

Rivayete göre İblis'in asıl adı «Hâris» dir. Tanrı, rahmetinden tamamile meyus olduğu ve lânete uğradığı için «İblis» adını almıştır. Kur'an'da birçok yerlerde Şeytan diye de geçer. Tevrat'ta Şeytan, doğrudan doğruya yılandır (Tekvin, b: III, 1 - 15). Kur'an'da meleklerle beraber anılan Şeytan'ın, bir yerde cin taifesinden olduğu açıklanır (S: 18 «Kehf», 50). Cin taifesi, dumansız ateşten yaratılmıştır (S: 15, 27). Bunlar, melekler gibi şehvetsiz değildirler. Şeytan, lânete uğradıktan sonra «Beni kıyamete kadar yaşat, ihlâs sahibi kullarından başka bütün kullarını azdırayım» demiş, Tanrı da Sûr üfürülünceyedek ona hayat vermiştir (ayni sûre, 36 - 43).

Bâtınîler, Âdem'i Tanrıdan, yani yaratıcı kudretten doğan ve zatının iktizası olan aktif kuvvet, yani «Akl-ı küll», Havva'yı da bu aktif kuvvetin, nefsinde vücude getirdiği pasif kabiliyet, yani «Nefs-i küll» olarak kabul etmişler ve Akl-ı küll'e «Âdem-i ma'nî», Nefs-i küll'e «Havvay-i ma'nâ» demişlerdir (meselâ bakınız, Nâsır-ı Husrev: Ruşenaî-name, S: 519). Tevili kabul edenlerce yememeleri emredilen ağaç, şehvet ve buluşmadır. Nehiy edilmekten murat da teşviktir. Şeytan, şehevî kuvvettir. Melekler, insandaki ruhanî kuvvetlerdir. Sofiler içinde Şeytan'ı, Tanrının en yakini bilenler ve kulları imtihan ettiğine inanıp onu takdis edenler bile vardır (meselâ bakınız, L. Massignon: Le Dîvvân d'Al-Hallâj, S: 64 - 65, Kitâb-al Tawâsîn, S: 41 - 46). Yezidîlerse, Şeytan'ı takdis hususunda büsbütün ileri gitmişlerdir (Târîh al - Yezîdiyye: Abbas al - Azzavî).

Hâss al-hâss. (S: 46, b: 14).

Vahdet-i vücuda inanan, yani Tanrıyı mutlak varlık olarak kabul edip bütün var olanları, denizin dalgaları gibi onun zuhuru bilen Sofilerce insanlar, üç kısma ayrılırlar:

Avam, Havâss, Ahass al-havâss. Avam, tehvidden, yani yukarıda söylediğimiz inanıştan haberi olmıyanlardır. Bunlar, şeriatin zâhirini, dış yüzünü bilirler ve hakikate erişmemişlerdir. Havâss, hakikat yolcuları, Ahass al-havâss da hakikate erenlerdir. Bu tasnife, Hicrî beşinci yüzyılın ilk senelerinde ölen (412/1021) Tabakat sahibi Ebu-Abdurrahman-ı Süllemî'den itibaren rastlıyoruz. Ebu-Abdurrahman «Risalet al-Melâmetiyye» sinde hal ve makam sahiplerini Zühhad, Sofiyye ve Şuttâr diye üçe ayırmaktadır ki bundan sonra Necmüddin Kübrada (1221) «Usul-i aşare» sinde aynı tasnifi kabul eder. Mevleviler, kendilerinden olmıyan sofilerle tarikatlerine «Sofu dervişleri, Sofu tarikatleri» derler ve tarikate girmemiş olanlara da «Avam» adını takarlar. Bektaşilerde Avam yerine «Zâhir» sözü kullanılır. Alevî - Kızılbaşlarsa kendilerinden olmıyanlara Zahid ve Yezid deyip geçivermişlerdir.

Münafık. (S: 46, b: 15).

Dine ve şeriat hükümlerine inanmadığı halde kendisini inanmış gösteren kişiye «Münafık» derler. Münafık, şeriatte kâfirden beterbir.

Dört kitap. (S: 46, b: 21).

Şeriat sahibi peygamberlerin hepsine kitap inmiştir. Fakat bir kısmına küçük kitaplar veya sahifeler gönderilmiştir. Dört tanesine, yani Musa, Davud, İsa ve Muhammed peygamberlere dört büyük kitap inmiştir ki bu kitapların adları sırasiyle şunlardır: Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an. Hıristiyanlar Tevrat'la Zebur'a «Ahd-i Atik», İncil'e «Ahd-i Cedid» derler.

Işk (aşk). (S. 46, b: 20).

Sofiler, Tanrıyı mutlak varlık bilirler. Mutlak varlığın zatî iktizası, zuhura olan meylidir ki buna İlim ve Aşk da denir. Sofilerce «Hakikat-i Muhammediyye» de Tanrının bu ilk tenezzülüdür. Bütün var olan şeyler, bu âlemde bilgi suretleri şeklinde sabit olmuştur. Bu sübut da kâinatı meydana getirmiştir. Şu halde kâinatın zuhuruna sebep olan şey hubb-i zatî de denen aşktır. Aşk, zatî iktiza olduğundan insanı doğrudan doğruya zata ulaştırır.

Sofilerce aşk, iki kısma ayrılır: Aşk-ı Mecazî, Aşk-ı Hakikî. Aşk-ı Mecazî, yani geçici aşk, varlık suretlerinden herhangi bir surete bağlanıştır. Sofiler, Mecaz, hakikatin köprüsüdür diyerek bu aşkı da hoş görürler. Âşık, ne derece aşka dalarsa o derece başka şeylerden kesilir ve bu suretle bütün mevhum varlıklardan soyunur. Nihayet sevdiği şeyden de vazgeçince hakikî aşka ulaşır. Şuttar denen yani fazla ibadetten, mesleklerini gösteren hususî elbise ve külâhtan çekinen, hattâ tekkeleri bile olmıyan ve kendilerini tarikat ehli saymayıp hakikat ehli sayanlar, sülûklerinde, yani hakikat yolculuklarında zikir ve ibadet gibi şeylere ehemmiyet vermezler, doğrudan doğruya aşkı ve cezbeyi esas olarak kabul ederler. Bu suretle bütün varlıklar, aşkla erir, yok olur, suretlerden geçilince mâna, yani mutlak varlık tahakkuk eder. Mevleviler ve Babaîler, bu Şuttar kısmındandır. (Hâss al-haâss maddesine de bakınız: S: 46, b: 14).

Erenler. (S: 46, b: 21).

Tanrı dostları, evliya yerine kullanılan türkçe bir terimdir. Hakikate ulaşanlar mânasına gelir. Bektaşilerde «Gerçek erenler» sözü de vardır.

Nahnu akrab. (S: 27, b: 25).

«Biz, ona şahdamarından daha yakınız» (Sûre 50 «Kaaf» âyet 16). Bu âyetten iktibas yapmıştır.

Zevk. (S: 47, b: 29).

Tatmak mânasına gelen bu söz, Sofilerce hakikate erişenlerin neş'esi makamında kullanılır. «Tatmıyan bilmez» sözü ve bu sözün arapçası da sofilerce kullanılan ataların sözüdür.

Er. (S: 47, b: 33).

Sofiler, varlığından geçene, hakikate ulaşana Er derler. Onlarca hakikate ulaşmıyanlar kadın sayılır. Herhangi bir kadının hakikate ulaştığını anlatmak için «Rical haddinde, ricalden» derler.

Yol eri. (S: 47, b: 35).

Salik. Hakikat yoluna giren, bir mürşide intisap edip sülûke girmiş bulunan kişi.

Yedi iklim. (S: 47, b: 30).

Eski «Memalik ve mesalik» yani coğrafya bilginleri «Rub'-ı meskûn», yani oturulan dörtte bir kısım dedikleri dünyanın insanlarla meskûn kısmını yedi iklime ayırmışlardır. Bu dörtte bir kısma dört bucak, dört köşe. Yedi iklime de arapça veya farsça «Ekaalîm-i seb'a, Heft iklim» denir. Halk edebiyatında ikisi birden «Yedi iklim, Dört köşe» diye geçer. Yedi iklim şudur:

1) 13,5 derece enliliğindedir. En uzun günü aşağı yukarı 12,5 sattir. Batı illerinden, berberiye'den, Habeş ülkesinden, Yemen'in cenubundan Hindistan'a ve Çin'e uzanıp Doğu Okyanusunun bazı adalarına kadar varır. Bu iklim halkı siyah renklidir. Bu iklimde yirmi yüce dağ, otuz büyük nehir vardır.

2) Batı ülkesile Sudan'ın ve Arap yarımadasının şimalinden, Mekke, Medine ve Taif'ten Hürmüz denizine, yani Basra körfezine varır. Hind ve Çin ülkelerinin ortalarından geçip Doğu Okyanusundaki adaların ortasına ulaşır. Bu iklim halkının rengi siyaha bakar esmerdir. Bu iklimde yirmi yedi yüce dağ, yirmi yedi büyük nehir vardır.

3) Batı illerinin şimalinden ve Mısır'dan geçip Kudüs, Şam, Kûfe, Bağdat, Basra, Şiraz, Isfahan ve Fars memleketlerile Hindistan ve Çin ülkelerinin şimalinden geçer, yine Doğu Okyanusundaki adalara ulaşır. Halkı buğday benizli ve esmerdir. Bu iklimde otuz üç dağ, yirmi nehir vardır.

4) Akdeniz'le Septe boğazının, Endelüs, Frengistan ve Rumeli'nin cenup cihetlerinden, Anadolu'nun yarı cenubundan geçip Trablus, Antakya, İskenderun, Halep, Erzincan, Diyarbakır, Musul, Tebriz, Erdebil, Kazvin, Tus, Lahur, Keşmir ve Horasan'dan, Hıta ve Huten'in cenubile Hind ve Çin'in şimalinden geçer, Doğu Okyanusundaki adalara varır. Halkının rengi, beyaza yakın esmerdir. Bu iklimde yirmi beş dağ, yirmi iki nehir vardır.

5) İspanya şimalinden ve Avrupanın ortalarından geçip Anadolu şehirlerinin çoğuna, Sivas, Erzurum, Şirvan, Hazer denizinin cenubunda Giylân ve Cam gibi memleketlere uğrar, Harzem, Semerkand, Buhara, Bedahşan, Türkistan ve Deşt-i Kıpçak'tan ve Çin seddinin şimalinden, Hıta ve Huten ülkelerinin ortalarından yine Doğu Okyanusuna varır. Halkının rengi beyazdır. Bu iklimde otuz üç dağ, on beş nehir vardır.

6) Avrupanın şimalinden Venedik ve Rumeli'den, Azak'tan geçip Gürcistan, Tiflis, Genç'e, Revan şehirlerine varır, Gökçedenizden Şirvan'ın şimaline ve Derbend kalesinden Dağıstan ve Ejderhan'a ulaşır. Hazer'in şimal tarafından geçerek Karakalpak, Özbek, Çağatay, Kâşgar, Türkistan, Tataristan, Deşt-i Kıpçak, Huten ve Hıta'ın şimalinden Doğu Okyanusundaki adalara varır. Halkının rengi sarıdır. On bir dağ, kırk nehir vardır.

7) Garp Okyanusundan başlar, portakal ülkesile (Portekiz) İngiliz diyarından geçip şimal ülkelerinden, Kıpçak, Bulgar ve Rus diyarından ve Hazer'in şimalinden, eski Tataristan'dan ve İskender seddinden Doğu Okyanusundaki adalara varır. Halkının rengi kızıldır. On bir dağ, kırk nehir vardır.

Bu yedi iklime giren ülkeler, görüldüğü gibi o zamanın bilinen ülkeleridir. (Fazla malûmat için eski Memalik ve Mesalik kitaplarına, kısaca ve biraz daha etraflı malûmat için «Marifetname» ye bakınız).

Şeddâd. (S: 47, b: 30).

Kur'an'ın 89 uncu sûresinin (Fecr) 6 -8 inci âyetlerinde «Rabbin Âd'a, Âd evlâdına ne yaptı, görmedin mi? Onlar, direkleri bulunan İrem'de otururlardı. Orası öyle bir yerdi ki şehirlerde misli yaratılmamıştı» denmededir. Âd, rivayete göre Nuh peygamber torunlarındandır. Oğullarına ve kabilesine de Âdoğulları denmiştir. İrem de kabile adı, yahut bu boyun atalarının, yahut da şehirlerinin adıdır. Şeddâd ve Şedid, yine rivayete göre bu kavmin hükümdarı olan iki kardeştir. Şedid ölünce hüküm, tamamile Şeddâd'a geçmiş ve tanrılık dâvasına kalkışan Şeddâd, bir cennet yaptırmış, İrem ve Bâğ-ı İrem denen misli görülmemiş bahçe ve bina, buymuş. Şeddâd, bunu yalnız karşıdan görebilmiş, bir yanda kendisi, kavmile, öbür yanda da İrem, Tanrı gazebiyle yeregeçmiş. Kur'an'da Şeddâd'ın adı geçmez.

Dervîş. (S: 47, b: 37).

Kapı eşiği mânasına gelen bu kelime, sofilerce hakikat yolcusuna, varlığından geçen, kendisini yok eden kişiye verilen bir lâkaptır. Mevlevî ve Bektaşiler, tarikate girene «Muhib - sevici», dervişliğe ikrar verip muayyen çileyi çıkarmak, hizmeti görmek suretiyle tarikate tamamile bağlananlara «Dervîş» derler.

Vahdet. (S: 50, b: 70).

Birlik. Vahded-i vücut - varlık birliği inanışı. (Aşk ve Hâss al hâss maddelerine bakınız: S: 46, b: 20, S: 46, b: 14 ün izahları).

Hicap. (S: 50, b: 70).

Örtü, perde. Muhammed, miraçta yetmiş bin cismanî, yetmiş bin ruhanî hicaptan geçmişti. Tanrıda yalnız azamet ve kibriya hicapları kalmıştı. Sofilerce cismanî hicaplar, dünyaya ait kayıtlar, ruhanî hicaplar da âhirete ait kayıtlardır. Bütün bunlar, mutlak varlığa izafe edilmiş şeyler olduğundan hakikate ulaşan, bu izafî kayıtlardan kurtulur ve bu suretle hicaplardan geçer. Onlarca meselâ paraya düşkünlük nasıl bir hicapsa namaza düşkünlük de böyle bir hicaptır. Hakikî sofi, bütün bunları geçer. Hattâ onun ibadeti bile «Edeb-i Muhammedî» ye riayet içindir. O da dünyaya ve âhirete ait işlerde bulunur ama bunların geçici ve izafî olduğunu bilir. Hasılı onda görüş ve duyuş değişmiştir. XIX uncu yüzyılın meşhur sofisi Kuşadalı İbrahim, bu hali «El işte, gönül oynaşta» sözüyle anlatmıştır.

Etek tutmak. (S: 50, b: 72).

Bir şeyhe derviş olmak. Bektaşiler, nasip alırlarken şeyhin önüne giden muhibbin sağ elini, şeyh, sağ eliyle tutar, muhip de sol eliyle şeyhin eteğine sarılır, telkin bu suretle verilir. Bundan dolayı «El, etek tutmak», tarikate girmek mânasına kullanılır ve tarikate girmiş olana «El, etek tutmuş» derler.

Kör. (S: 50, b: 73).

«Burada kör olan âhirette de kördür, yolunu sapıtmıştır.» (Sûre 17, «İsrâ», âyet 72) A, şiir XI, S: 50, beyit 3 te bu âyetten manevî iktibas vardır. Buradaki körlük, can gözünün körlüğüdür.

Kuş dili. (S: 50, b: 76).

Sofiler, vahdet-i vücuda ait sözlere, bu işle ilgisi olmıyanlar anlamadıkları cihetle kuş dili derler. Kur'an'ın 27 nci sûresinde (Neml) Süleyman peygamberin kuş dili bildiği hikâye edilmektedir (âyet 16). XII nci yüzyılın meşhur Sofî şairi Feridüddin Attar'ın da «Mantık al-Tayr - Kuş dili» adlı bir kitabı vardır. Vahdete dair sözlere kuş dili denmesinde «kelile ve Dimne» den beri hayvanları konuşturan şark hikâyelerile Kur'an'ın ve bu kitabın büyük bir tesiri olmuştur.

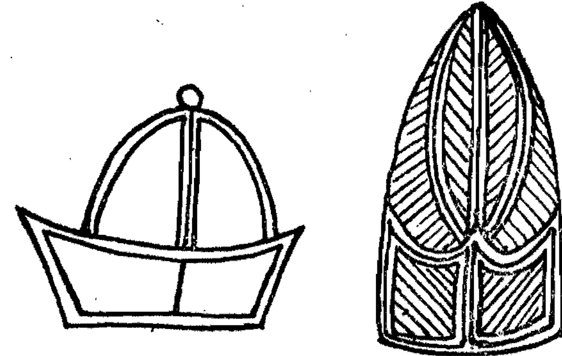
Gönül. (S: 50, b: 77).

İnsanın maneviyeti, dünyaya ve kötülüğe meylederse nefis, Hakka ve iyiliğe meylederse ruh ve gönül diye anılır. Gönül kırmak, sofilerce en büyük suçtur. Onlarca Kâbe, insan yapısıdır, gönülse Tanrı yapısıdır ve Kâbe'den üstündür. Fakat Kâbe'de putlar varken nasıl orası kıble değilse insanın gönlünde de dünyaya, hattâ âhirete ait kayıtlar bulunursa gönül kâbesi, puthane sayılır ve bu çeşit adama teveccüh edilemez. Hakikî arş ve Tanrı evi, gönüldür. Bu hususta birçok hadisler rivayet edildiği gibi bir de «Yerim, göğüm beni kaplıyamadı, alamadı da mümin kulumun gönlüne sığdım» mealinde bir de Hadis-i Kudsî rivayet edilmiştir. A harfinin XII nci şiirinde (beyit I) bu hadisten manevî iktibas yapılmıştır.

«Hadis-i Kudsî, Cebrail denen vahiy meleği tarafından peygambere getirilmiyen ve Kur'an'a girmiyen, fakat peygambere ilhamla bildirilen ve peygamber tarafından Allah dedi ki diye rivayet edilen sözlere denir.»

Taç. (S: 51, b: 86).

Sofilerin başlarına giydikleri türlü şekillerdeki keçeden veya kalın kumaşlardan yapılan külâhlara Taç denir. YUNUS'un şeyhi Taptık Baba'nın şeyhi Barak Baba'nın boynuzlu taç giydiğini biliyoruz. İlk Bektaşilerde lengeri, yani başa geçen yeri dört terkli, yani dört parçalı, kubbesi yine dört parçalı, kubbesinin dört parçasının her biri üstüne ucu sivri birer parça dikilmiş ve bu suretle on iki parçadan meydana gelmiş kubbesi sivri bir taç vardır ki buna Horasanî Elifi Taç denir. İstanbul'da iki mezarda bu tacı görüyoruz. İhtimal bu, Babaîlerden kalmadır ve uçları sivri parçalara boynuz denmiştir. Bunun biraz değişiğini ve öndeki parçanın, lüzumunda bir güneşlik teşkil edenini de bir mezar taşında ve bir minyatürde bulduk. Tarikatlerde dört, yedi, sekiz, on iki, on üç terkli, yani parçalı, yahut iki parçadan meydana gelen sivri elifî taçlar olduğu gibi Mevlevîlerde olduğu gibi bî terk, yani parçasız sivri külâhlar da vardır. Her tarikat, tacının şekli ve rengiyle öbürlerinden ayrılır. Sofiler ve bilhassa Bektaşiler, tacın Âdem, Nuh, İbrahim ve Muhammed peygamberlere gökten geldiğine inanırlar. Bu inanışı bildiren ve taç şekillerini tarif eden kitaplara «Taçname» denir.

Önden Diğer taç: Yandan

Mekân. (S: 51, b: 86).

Sofilerce mutlak varlığın zuhuru olan «Kevin», yani v
olan şey, mekânı meydana getirmiştir. Var olan bir ş
bulunmaz, yani varlıktan zuhur etmezse onun mekânı
yoktur. Şu halde mekân, kevne tâbi mücerret ve zihnî b
mefhumdur. Bu bakımdan da hakikî değildir. «Rabbinin y
nında ne sabah vardır, ne akşam» diye bir hadis rivay
edilmiştir ki bu da mekânın hakikî olmadığını bildirir. So
filerce bu anlayışın sonucu olarak mekân âlemi, mekânsı
lık âleminin zuhurudur ve hakikî âlem «lâmekân - mekân
sızlık» âlemidir.

Hulle. (S: 51, b: 86).

Cennet elbiseleri. Sofilerce sülûk esnasında halden ha
giriş ve herhalde bürünülen manevî libas.

Burak. (S: 51, b: 86).

Cennet atları. İnsanın ruhaniyeti. Minyatürlerde insa
yüzlü bir at olarak tasvir edilmiştir. Arapça Bark, yani yı
dırım kelimesinden gelmedir. Kur'an'da Burak adı geçme
Tefsirciler, Miraçta, Cebrail'in Muhammed'e bir burak geti
diğini söylemişlerdir.

Felek-i atlas. (S: 51, b: 89).

Eskilerce felekler, yani gökler yedidir. Batlamyos me
leğince dünya, âlemin merkezidir ve yedi gök, birbirini kap
lamak şartiyle dünyanın etrafını kaplamıştır. Birinci ka
gökte Ay, ikincide Utarid, üçüncüde Zühre, dördüncüde Gü
neş, beşincide Mirrih, altıncıda Müşteri, yedincide Zühal
vardır. Sekizinci gök, sabiteler göğüdür. Bu göğe sabiteler
yahut burçlar göğü denir. Bu göğü kaplıyan gökteyse hiç
bir şey yoktur. Arapçada atlas, boz renkli, boz renk, eski el
bise ve bir sahifedeki silinmiş yazı mânalarına gelir. Bu
gökte de hiçbir şey olmadığından «Atlas» denmiştir. Ay, dün

yanın etrafında bir ayda, güneş bir yılda, atlas göğiyse yüz yılda döner. Yine eskilere göre her yıldızın biner senelik bir devri vardır. Bazılarıyse her yıldızın devr-i tammı yedi bin yıldadır ve kâinatın ömrü kırk dokuz bin yıldır demişlerdir. Te'vili kabul edenler, sekizinci kat gök kürsüdür, dokuzuncu kat gök de arştır derler.

Eyyub. (S: 51, b: 90).

İsrailoğulları peygamberlerindendir. Tanrıdan gelen dertlere pek sabırlı olduğundan melekler, sınanmasını istemişler, Tanrı, evlâtlarını öldürmüş, sürülerini sel almış, malı mülkü kalmamış, nihayet vücudu da yara bere içinde kalmış, hattâ bir rivayete göre vücudundaki yaralara kurt düşmüş, kurtlar, kalbiyle dilini yiyecekleri vakit «Aman Ya Rabbi, kalbimle seni düşünürüm, dilimle de adını anarım, sen merhametlilerin en merhametlisisin, sen acı bana» diye yalvarmış, bunun üzerine iyileşmiş, yeni baştan mal, mülk ve evlât sahibi olmuştur. Tevrat'ta on sekizinci fasıl Eyyub'a ayrılmıştır ve 42 babdır ve Kur'an'da muhtasar olarak geçer (Sûre 38 «Sâd», âyet 41 - 44).

Circis. (S: 51, b: 90).

Rivayete göre İsa'dan sonra gelen peygamberlerdendir. Kavmi, bu peygamberi yetmiş kere öldürmüş, o da yetmiş kere dirilmiş. Kur'an'da yoktur.

Mansûr. (S: 51, b: 91).

Abu-al Mugıys Huseyn ibn-al-Mansûr al-Hallâc-al-Bayzâvî. IX - X uncu yüzyılda yetişen Sofilerdendir. Tarikatına «Hallâciyye» ve «Mansûriyye» denirdi. Vahdet-i vücudda pek ileriye giden, Şeytanı takdis eden ve kendisini Tanrı sayan bu cezbeli Sofînin hayatı hakkında L. Massignon birçok tetkikler yapmış ve divaniyle «Kitab al Tawâsîn» ini basmış, ayrıca Hallâc hakkında yazılmış olan «Al-ahbâr al-Hallâc» ı da yayınlamıştır. Hıristiyanlıktan müteessir olan

ve Şiî - Bâtınî akidelerle vahdet-i vücudda ileri giden b
Sofi, 922 de (Hicrî 309 sonları) Bağdad'da asılarak öldürül
müştür. Vahdet-i vücudu kabul edenlere göre Mansûr, yük
sek bir mertebededir, biraz ihtiyatlı olan sofilerse Man
sûr'u hatalı bulurlar. Aleyhinde bulunanlar da vardır. Halk
bu sofîye Hallâc-ı Mansûr da der.

Hamza. (S: 52, b: 98).

Muhammed peygamberin amcası ve süt kardeşi. Uhud
savaşında şehid oldu. Çok yiğit olduğu için hakkında birçok
efsaneler meydana gelmiştir. Kafdağına gitmiş, periler ta
rafından kaçırılmış, devlerle savaşmış, hepsine üstün gelmiş
Bütün bu efsaneler «Hamzaname» adlı bir halk kitabında
toplanmıştır.

Cebbar. (S: 52, b: 98).

Cebr arapçada kırık kemiği bitiştirip kaynatmak, sarı
düzeltmek, yoksula ihsanda bulunmak, kahırla bir şeyi ısla
etmek mânalarına gelir. Cebbar, Tanrı adlarındandır. Yüce
lik, kahır ve ululuk sahibi, kahırla kırıkları bütünleyen mâ
nalarına gelir.

Semender. (S: 52, b: 98).

Gûya ateş içinde yaşıyan ve ateşten çıkarılınca ölen bi
hayvan.

Ferhad. (S: 52, b: 99).

Şirin adlı kızın âşıkı. Yerine evlât bırakmadan ölen bi
hükümdarın yerine Mihin Banû adlı bir kız geçer. Bu kızı
kız kardeşinin adı Şirin'dir. Banû, Şirin'e bir köşk yaptırı
Köşkü Bihzad adlı bir ressam, güzel nakış ve resimlerle be
zer. Bihzad'ın Ferhad adlı bir oğlu vardır. Babasile berabe
çalışırken Banû, Ferhad'a, Ferhad da Şirin'e âşık olur. Ba
nû da Şirin'in köşküne karşı kendisine bir köşk yaptırı
Şirin, bir gün şehrin dışındaki suyun köşke getirilmesini is

ter. Fakat ortada bir dağ olduğundan buna imkân bulunamaz. Ferhad, köşk bekçiliğine tâyin edilmek şartiyle bu işi başaracağını söyler ve büyük bir gayretle işe girişir. Banû, Ferhad'la Şirin'in seviştiğini duyunca Ferhad'ı hapseder. Bir müddet sonra da gördüğü bir rüya üzerine hapisten çıkartır. Ferhad, dağda kendisine bir mağara yapar, oraya girer. Bu sırada Hürmüz adlı bir padişah, Şirin'i Ferhad'a almak için Banû ile savaşır, ordusunu alteder. Fakat bu sefer de Hürmüz'ün oğlu Husrev, Şirin'e âşık olur. Nihayet Ferhad'a yine bir dağ delmesini teklif ederler. Tam deleceği sırada Husrev'in dadısı gelip «Şirin öldü» der. Ferhad, elindeki koca külüngü beynine vurarak kendisini öldürür. Şirin duyunca gelip Ferhad'ın üstüne kapanır, ağlar ve hançerini kalbine saplayıp o da intihar eder. Bu sırada yine oraya dadı gelir. Dağdan çıkan bir aslan, dadıya saldırıp o haini parçalar.

Ferhad'la Şirin, bir halk hikâyesidir. Sonradan araya Husrev de karıştırılmış ve klâsik bir mahiyet almıştır. XII nci yüzyılın meşhur hikâye şairi Genceli Nizamî'nin beş hikâyesinden biri de «Husrev-ü Şirin» dir. Sonradan Husrev-i Dehlevî, Vahşî, Asaf Han, Hâtifî gibi İran şairleriyle XIV üncü yüzyıl Türk şairlerinden Şeyhî, XVI ncı yüzyıl şairlerinden Âhî, Celilî ve daha birçok şairler, bu hikâyeyi nazmen yazmışlardır. Ferhad'la Şirin, halk hikâyesi olarak meddahlar tarafından söylenmiş, karagöz ve orta oyunu oyunları arasına da girmiştir.

Âb-ı hayat. (S: 52, b: 99).

Türkçede «Bengisu» denen içenin ölmiyeceği su. Âb-ı hayvan ve Âb-ı zindegânî de derler ve ayni mânaya gelir. İskender, bir memlekete varınca oralılar, ileride bir deniz olduğunu, deniz geçilince karanlıklar ülkesine varılacağını, o ülkede böyle bir suyun bulunduğunu haber vermişler. Hızır peygamberle İlyas da İskender'le berabermiş. Hep bera-

ber karanlıklar ülkesine gelmişler, İskneder, yanında bu nan ve karanlıkları aydınlatan iki mücevherden birini H zır'a vermiş, ayrı yollara gitmelerini, bu suya kim rastla öbürlerine haber vermesini kararlaştırmışlar. İskender, o lardan ayrılmış, Hızır'la İlyas beraber yola düşmüşler. K rınları acıkmış, yanlarındaki pişmiş balığı yemek için ot muşlar. Hızır, o civarda bulunan bir kaynakta ellerini yık mış, ellerinden bir damla su, balığın üstüne damlayınca b lık canlanıp sıçramış, kaynağa atlamış. Âb-ı hayatın bu olduğunu anlamışlar, İlyas'la Hızır, kana kana içmiş, fak ikisine de İskender'e haber vermemeleri emredilmiş. Bir vayete göre de İskender, korkup karanlıklar ülkesine gi memiş. İlyas denizde, Hızır da karada âciz ve düşkünle yardım ederler ve yılda bir kere Hıdırellez (Hızır-İlyas) cesi, bir gül fidanı dibinde buluşup konuşurlarmış. Kur'an 18 inci sûresinde (Kehf) Musa peygamberin Yûşa'la bera Hızır'ı aramak için iki denizin kavuştuğu bir yere vard ve orada Yûşa'ın bir sudan aptes aldığı, elinden bir ka suyun pişmiş balığa damladığı, balığın denize atlayıp gitt nihayet Hızır'la buluştukları anlatılmaktadır (âyet 60-8

Yusuf. (S: 51, b: 91).

Yakup peygamberin on iki oğlundan biri. Rüyada on yıldızla güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüş, basının tenbihine rağmen rüyasını kardeşlerine söyleyi kardeşleri, kıskanıp gezmek üzere babalarından izin ala Yusuf'u kırda bir kuyuya atmışlar, gömleğini kana bula kurt yedi diye babalarına götürmüşlerdi. Bir kervan, t düfen Yusuf'u çıkarmış, bunu duyan kardeşleri, kölemiz ye Yusuf'u satmışlar, esirci de Mısır'a götürmüş, Mısır pa şahı, Yusuf'u satın almıştı. Çok güzel olduğu için azi (vezirin) karısı Züleyha Yusuf'u sevmiş, dedikodunun lenmesi için Yusuf zindana atılmıştı. Zindanda iki arka şının rüyasını yormuş, birisinin asılacağını, öbürünün y eski hizmeti olan hükümdarın şerbetçiliği hizmetine al

cağını söyleyip suçsuz yattığını hükümdara söylemesini rica etmiş, fakat kurtulan adam, söylemeyi unutmuş. Yusuf, zindanda tam yedi yıl kalmıştı. Bu sırada hükümdar bir rüya görmüş, düş yorucular, rüyayı yoramamışlar, şerbetçi Yusuf'u hatırlamış, hükümdara söylemiş, hükümdar da onu zindandan çıkartıp maliye işlerine memur etmişti. Yedi yıl sonra hükümdarın rüyası çıkmış, müthiş bir kıtlık olmuş, bu sırada Yusuf'un kardeşleri de yardım istemek için Mısır'a gidip Yusuf'a başvurmuşlardı. Yusuf, bunlara kendisini tanıtıp Mısır'a gelmelerini söylemiş, anası, babası ve kardeşleri gelip kendisine secde etmişler, rüyası çıkmış ve İsrail oğulları bu suretle Mısır'a yerleşmişlerdi. Azizin ölümünden sonra Yusuf, Mısır ülkesine aziz, yani başvezir olmuş, Züleyha'yı da almıştır. Tevrat'ta, kısaca anlattığımız hikâye, uzun uzun anlatıldığı gibi Kur'an'da da Yusuf hakkında ayrı bir sûre vardır (Tevrat, Tekvin, bab: 37 - 50, Kur'an, sûre: 21).

Veyl. (S: 52, b: 101).

Arapça şerrin gelişi anlamınadır. Bir musibet zamanında vah, yazık gibi söylenen bir kelime, aynı zamanda helâk olmak mânasına gelir. Cehennemde bir dere, yahut kuyu, yahut cehennem kapılarından bir kapının adı olduğu da rivayet edilmiştir. Kur'an'da vay, yazık mânalarına kullanılmıştır (Sûre 77, «Al-Murselât», âyet: 15, 19, 24, 28, 34, 37, 40, 45, 47, 49, sûre 83, «Al-Mutaffifîn», âyet: 1, sûre: 104, «Al-Humeze», âyet: 1). Tamu maddesine de bakınız: S: 52, beyit: 105 in izahı.

Sekiz uçmak. (S: 52, b: 101).

Uçmak, cennet anlamına gelen ve ilk şairlerle halk şairleri tarafından kullanılan türkçe bir kelimedir. Cennet, sık dallarla gölgeli, yeri görünmiyen, yahut güneş görmiyen bahçe anlamına Arapça bir sözdür. Müslümanlıkta iman sahiplerinin âhirette girecekleri zevk ve nimet yurdudur. Kur'-

an'ın birçok âyetlerinde «cennetler» diye geçer. Bazı ây lerde de «esenlik yurdu» (sûre 10, «Yunus», âyet 25), «B bahçe - Firdevs» (sûre 18, «Kehf», âyet 107), «Ebedî otu lacak yurt - Adn» sûre 20, «Tâhâ», âyet 76), «Ebedî yu ebedîlik yeri - Huld» (sûre 25, «Furkaan», âyet 15, «Sığı lacak yurt - Me'vâ» (sûre 32, «Secde», âyet 19), «Hayat, y sayış bahçesi - Hayavan» (sûre 39, «Ankebût», âyet 64, «O rulacak yurt - Dar-al Mukaame» (sûre 35, «Fâtır», âyet 35 «Nimetler yurdu - Naîm» (sûre 56, «Vâkıa», âyet 12) gibi v sıflarile anılır. Bu vasıflar, cennetin sekiz tane olduğu ha kında rivayetler çıkmasına sebep olmuştur. Hadisler de ce netin sekiz tane olduğunu bildirir. Rivayette bu bahçel birbirini kuşatmıştır ve her biri, ötekine nisbetle daha y cedir. En sonuncusu en yükseğidir. Cennette ırmaklar, k naklar, havuzlar vardır. İçenler bir daha susamaz. Sık ağ ları her yanını gölgelendirir. Kapakları miskle kapalı su hilerden tatlı şaraplar sunulur. Bitmez tükenmez nime vardır. Şeffaf köşklerde iman sahipleri, birbirlerine ka sedirlerde otururlar, huri kızlar ve genç çocuklar var Cennet ehli ihtiyarlamaz. Erkeklerin sakal ve bıyıkları y tur.

Tamu. (S: 52, b: 105).

Cehennem anlamına gelen türkçe bir kelimedir. Ceh nem sözünün ibrancadan geldiği, yahut Kudüs yanında loch adına kesilen kurbanların yakıldığı kuyunun adın bozma olduğu söylenmiştir. Akkat ve Sümerlerde, M Hind, Asûr ve Yunan dinlerile Brahma ve Zerdüşt dininde vardır. Cehennemde azap, bilhassa ateşle olacaktır. Bu kımdan çok defa Kur'an'da «ateş» kelimesi cehennem yer kullanılmış, bazan da «Cahîm - alevi şiddetli» sûre 2, « kara», âyet 119), «Saîr - yanan » (67, «Mülk», âyet 5), «La halis alev» (70, «Maâric», 15), «Sakar - kızarmış, yalınl mış (74, «Müddessir», 26 - 27), «Hâviye - Gayya kuyu (101, «Kaarıa», 9 - 11), Hutama - kalbleri saran kaygı» (1

«Humeze», 6 - 8) gibi ateşe ait vasıflarla anılmış ve bu yüzden en üstte cehennem, en altta haviye olmak üzere yedi tane olduğu kabul edilmiştir. 15 inci sûrenin, Hıcr, 44 üncü âyetinde cehennemin yedi kapısı olduğu ve her birinden bir çeşit suçluların gireceği kayıtlıdır. Cehennemdekilerin derileri yanıp eridikçe yerine yenisi bitecek, acı zakkum yiyecekler, kaynamış su içecekler, Zebanî denen azap melekleri tarafından azaplar göreceklerdir. Cehennemin ebedî olduğu, fakat cehennemde azabın ebedî olmadığı hakkında bazı âyet ve hadisler vardır ki bunlara dayanarak bu tezi benimseyenler çıkmıştır. Bunların başında meşhur sofî Muhyiddin ibn-i Arabî (1239 - 1240) vardır. (Fütûhât-ı Mekkiyye, b: 62, cehennem ehlinin mertebeleri, S: 301 - 304, Fusûs-ül-hikem, YUNUS fassı, Bosnalı Abdullah şerhi, C. 2, S. 212). Cehennemin üstünde kıldan ince, kılıçtan keskin Sırat köprüsü vardır. Suçlular, buradan geçerken cehenneme düşeceklerdir. Bu köprü, aynen Zerdüşt dininde de vardır.

İsrafil. (S: 52, b: 106).

Dört ulu meleğin biri. Kıyamet kopacağı vakit sûru üfliyecek, herkes ölecektir. Azrail, onun ve iki arkadaşının, sonra da kendisinin canını alacak, sonra İsrafil diriltilecek, yine sûru üfürecek, sûrun içindeki canlar, çıkıp cesetlere girecek ve herkes mahşer meydanına gidecektir. Sûre 23, «Mü'minûn», âyet 101).

Zebanî. (S: 52, b: 108).

Azap melekleri. Tamu maddesine bakınız (S: 52, b: 105 in izahı).

Malik. (S: 53, b: 109).

Cehennem kapıcısı olan melek, Zebanilerin en büyüğü.

Mizan. (S: 53, b: 112).

Terazi anlamına Arapça bir kelimedir. Mahşer meydanına kurulacak, herkesin iyiliklerile kötülükleri tartılacak,

iyiliği ağır gelenler, Sırat köprüsünden geçip cennete ulaş caklar, kötülüğü ağır gelenler, köprüden cehenneme düş cekler. Kur'an'da birkaç yerde geçer (meselâ, sûre 23, «Mü minûn», âyet 102 - 103). Aynen Zerdüşt dininden geçme

Azrail. (S: 53, b: 121).

Azrail, yahut İzrâîl, dört büyük meleğin biridir. Öbü leri Cebrail, İsrafil ve Mîkâil'dir. Azrail, ölüm meleğid Tanrı, Âdem peygamberi yaratacağı vakit öbür melekle yerden toprak almalarını buyurmuş, fakat yer yalvarınca ac yıp alamamışlar, Azrail, aldırış etmeyip almış, Tanrı da o can alıcılık vazifesine tâyin etmiştir· 79 uncu sûrenin (N ziât) ilk âyetinde can alıcıların çokluğu göze çarpar. 32 n sûrenin (Secde) 11 inci âyetindeyse tek olarak anılır.

Ağaç at. (S: 54, b: 124).

Tabut.

Üç gün. (S: 54, b: 125).

Ölümden sonra üç gün yas tutma âdetinin bulundu anlaşılıyor. Herhalde bugünlerde Kur'an okunmada, hay lar yapılmadadır.

Din bünyadı. (S: 54, b: 128).

Din direği, din temeli. «Namaz dinin direğidir, onu d ken dinini diker, yıkan dinini yıkar» diye bir hadis, ya peygamber buyruğu vardır.

Tesbih. (S: 54, b: 129).

Tanrıyı kötü ve noksan sıfatlardan tenzih mânasına g lir. «Yedi kat gökle yeryüzü ve onlarda bulunanlar, hep o tesbih ederler. Hiçbir şey yoktur ki ona hamdederek tesb etmesin, fakat siz onların tesbihlerini anlıyamazsınız. Şüph yok ki O, hilim sahibidir, suçları iyice örter.» Sûre 17, «İsrâ âyet 44 den manevî iktibas ve bu âyeti tazmin.

Kafdağı. (S: 54, b: 135).

Eskilere göre dünyayı çepçevre kuşatmış çok yüksek bir dağ. Cinler, şeytanlar, bunun ardındaymış. Ejderha olan yılanlar da melekler tarafından buraya kaldırılırmış.

Ezel. (S: 54, b: 136).

Arapçadır ve önsüzlük mânasına gelir, ebed, yani sonsuzluk karşılığıdır. Yunan felsefesinin islâmî şekli olan Hukema felsefesile sofilere göre zaman, vehmin icad ettiği bir şeydir. Hâdiselerin nisbetinden doğar. Zaten mazi, yani geçmiş zaman, ancak zihinde vardır, gelecek zaman, hiçbir vakit tahakkuk etmez ve hal de durmadığı için zamanın hakikati «an - zamanın bölünemiyecek cüz'ü» dür. Bu bakımdan eskiler, zamanı, kuyruğunu ağzına almış bir yılan, yahut bir daireyle temsil ederlerdi. Dairenin her yeri, başlangıç ve başlangıç kabul edilen her yer, sondur. Zaman da aynen böyledir ve ezel, ebedin aynidir.

Arş. (S. 55, b: 138).

Taht, sedir mânalarına gelir. Kur'an'ın 9 uncu sûresinin (Tevbe), 129 uncu, 17 nci sûresinin (İsrâ), 42 nci, 23 üncü sûresinin (Mü'minûn), 86 ncı ve 117 nci, 27 nci sûresinin (Neml), 26 ncı, 85 inci sûresinin (Burûc), 15 inci âyetlerinde Tanrı, «Yüce ve ulu arş sahibi» diye anılmakta, 21 inci sûrenin (Enbiya), 22 nci, 40 ıncı sûrenin (Mü'min), 15 inci, 43 üncü sûrenin (Zuhruf), 82 nci âyetlerinde «Arş sahibi» diye vasıflandırılmadadır. 7 inci sûrenin (A'râf), 54 üncü, 10 uncu sûrenin (Yunus), 3 üncü 32 nci sûrenin (Secde), 3 üncü, 57 nci sûrenin (Hadîd), 4 üncü âyetlerinde göklerle yeri ve arasında bulunanlarla bunlardaki mevcudatı altı günde yarattıktan sonra Tanrının arş üstünde karar kıldığı bildirilir. 13 üncü sûrenin (Ra'd) 2 nci âyetinde Tanrının gökleri direksiz, dayaksız yarattıktan sonra arş üstünde karar kıldığı, 20 nci sûrenin (Tâhâ) 5 inci âyetinde de bağışlı-

yan merhametli Tanrının arş üstünde karar kılmış old
bildirilmektedir. 39 uncu sûrenin (Zümer) 75 inci âyet
meleklerin, arşın etrafını çevirdikleri, 81 inci sûrenin (T
vîr) 19 - 20 nci âyetlerinde kuvvet sahibi büyük elçinin (C
rail) Arş Sahibi yanında mevki sahibi olduğu, 40 ıncı sûre
(Mü'min) 7 nci âyetinde meleklerin, arşı başları üstünde
şıdıkları ve nihayet 69 uncu sûrenin (Hâkka) 17 nci âye
de kıyamet günü, arşı sekiz meleğin taşıyacağı haber v
mededir. Arş hakkında daha birçok âyetler vardır ve 12
sûrede (Yusuf) arş, taht mânasına olarak kullanılmakt
(âyet 100). Arşın, mahsus olduğunu ve Tanrının onun
tünde oturmakta bulunduğunu söyliyenler vardır ki bun
bu oturmanın ve arşın keyfiyetini bilemeyiz, fakat arşın
cudu ve Tanrının arş üstünde oluşu sabittir derler. Bu
nış, Tanrıyı cisim sahibi kabul edenlerin ve Hanbelî'le
inanışıdır. Tanrının cisim olmadığını kabul enenlerse b
yetleri te'vil ederler. Hukema mesleğini kabul edenler, a
Felek-i Atlas olduğunu söylerler. Hadislerde arşın, Tanrı
ruyla parlıyan kızıl yakuttan olduğu da rivayet edilmi
Sofilerde arş, mezahir, yani Tanrının ilminde sabit olan
retlerin zuhur ettikleri zaman büründükleri «kevin - o
mazharlarıdır. Bu bakımdan her şey, Tanrı arşıdır. Bir
naya göre de arş, gönüldür. Arşı, Tanrı bilgisi olarak k
edenler de vardır.

Süleyman. (S: 55, b: 140).

Tevrat'a göre Davud'dan sonra onun yerine geçe
Davud'un Kudüs'te başlattığı büyük mabedi tamamlatan
dişahtır. Davud'un oğlu olan Süleyman, Tevrat'a göre
gamber değildir. Kur'an'daysa peygamberdir, kuşların
ni bilir. Tevrat'a göre yedi yüz karısı, üç yüz de odalığı
Süleyman, puta tapanların mabutlarına tapmış ve mab
yaptırmıştır (Mülûk-i sâlis, bab: 11, 1 - 8). Kur'an'daysa
bir zaman kâfir olmadığı söylenir (sûre 2, «Bakara»,
101). Kur'an'a göre yel, onun emrindeydi. (Sûre 21, «Enbi

âyet, 78 - 82, sûre 34, «Sebe'», âyet 12). Kuş dilini bilir (sûre 2, «Bakara», âyet 101, sûre 27, «Neml», âyet 16). Sebe' padişahı olan Belkîs adlı kıza Hüdhüdle mektup göndermiş, veziri, bir bakışta Belkîs'in tahtını Kudüs'e getirtmiştir. İnsanlarla cinler, ona tâbidir (sûre 27, «Neml», âyet 20 - 44). Bir gün karıncalar ovasından geçerken bir karıncanın sözlerini de duymuştur (ayni sûre, 17 - 19). Tevrat'ta 11 bab, Süleyman'a ait olduğu gibi (Mülûk-i sâlis) ayrıca 31 babtan ibaret «Emsâl-i Süleyman» ve 8 babtan ibaret «Agniyet-ül aganî» adı verilen ve şiiriyet bakımından çok üstün bulunan kitap da Tevrat'a dahildir. Ululuk da mesel haline gelmiş olup kudret ve aciz karşılığı olarak karınca ile anılır. Halk, Sultan Süleyman diye anar.

Şeriat. (S. 55, b: 140).

Su içecek maşraba ve doğru ve anacadde anlamlarına gelir. Din ıstılahında Tanrının inanış ve yapışa ait hükümlerinin hepsine birden Şeriat adı verilir. Sofilere göre bunun bir de içyüzü vardır ki «hakikat» tir. Şeriatten hakikate giden yola Tarikat» adı verilir. Hakikate erişenlerin sırlarını gizleyip şeriate uymaları da «marifet» tir. Bu dörtlü taksim, Ahmed'i Yesevî'de de var. Mevlâna'da «marifet» diye bir şey göremiyoruz. Mesnevinin beşinci cildinin önsözünde şeriat, tarikat ve hakikatten bahsedilir.

Hârût, Mârût, Zühre. (S: 55, b: 145).

Hârût'la Mârût, iki melekmiş. İnsanoğullarının kötülüklerini görüp Tanrıya şikâyet etmişler. Tanrı, onlardaki şehvet, sizde olsaydı daha beterini yapardınız demiş. Yapmayız demişler. Bunun üzerine Tanrı, bunlara şehvet verip Babil'e indirmiş. Babil'de hâkimlik ederlerken kendilerine baş vuran pek güzel bir kadına tutulmuşlar. Kadın, ya kocasını öldürmelerini, ya puta tapmalarını, yahut da şarap içmelerini, aksi takdirde onlara teslim olmıyacağını söylemiş. Şarap içmeyi ehven bulmuşlar. Fakat sarhoş olunca kadın, her-

gece Tanrının ulu adını anıp göğe çıkıyorsunuz, bana da adı öğretin demiş. Öğretmişler. Kadın, bu adı anıp göğe çıkarken Tanrı tarafından çarpılmış. İşte Zühre yıldızı, bu kadınmış. Meleklere de dünya azabiyle âhiret azabından hangisini kabul edeceklerini sormuş. Dünya azabını kabul etmişler. Şimdi, o vakittenberi bu iki melek, Babil kuyusunda başaşağı asılmışlar, susuz bir haldelermiş. Kuyunun başına gidenlere de büyü yapmayı öğretirlermiş. Kur'an'da 2 nci sûrenin (Bakara) 12 nci âyetinde bu iki meleğin Babil'e indikleri, halka, «Biz Tanrı tarafından sizi sınmak üzere geldik, büyü öğrenip kâfir olmayın» dedikten sonra küfrü kabul edenlere büyü öğrettikleri anlatılmakta, başka bir şey söylenmemektedir. Hârût'la Mârût, asıl bakımından Ermenilerin iki mabududur.

Ârif. (S: 56, b: 153).

Sofilerce irfan, duyuş ve oluştur. Bilgi ise, bilişten ileriye geçmez. Ayni zamanda bilgi, adamın varlığını arttırır, bu bakımdan perdedir. İrfan sahibi olmak içinse bilgiye hacet yoktur. Hattâ bilgi sahibinin, ârif olabilmesi için bilgiden geçmesi gerektir. Zaten bilgi, irfana erişmek, hakikate ulaşmak için bir vasıtadır, hiçbir vakit gaye değildir. Ârif, ayni zamanda suya benzer, bütün mezheplerin, dinlerin üstüne çıkmıştır. Fakat iktiza edince su gibi bulunduğu kabın şeklini ve rengini alır. Ayni beyitte arapça bir atalar sözünden de iktibas vardır: Ârife bir işaret yeter.

Miskin. (S: 56, b: 156).

Hiçbir geçimi olmıyan yoksul. Fakirle miskinin hangisinin daha yoksul olduğu hakkında fakıyhler, yani islâm hukukçuları arasında aykırılık vardır. Miskin, fakirden daha yoksuldur diyenler olduğu gibi fakirin miskinden daha yoksul olduğunu söyliyenler de vardır. Fakir ve miskin, zekât alabilir.

Asılzade. (S: 56, b: 159).

Soyu sopu belli kişi. Fakat burada kemal sahibi, irfan sahibi kişiler kastedilmektedir. «Akıl yaşta değil, başta» atalar sözünü de hatırlatıyor.

Mal. (S: 57, b: 166).

«Kazanılan malın helâli için hesap vardır, haramı için azap» mealinde bir hadis rivayet edilmiştir.

Zahid. (S: 56, b: 171).

Zühd, ibadet etmek ve dünyadan yüz çevirmek mânasına gelir. Şeriat hükümlerinin icrasında iki yol vardır: Ruhsat, azimet. Ruhsat yolu, eşyada aslî sıfatın mübah oluş ve temizlik bulunduğuna göre hiçbir şeyden şüphe etmemektir. Azimet yolunda olansa meselâ malının nasıl ve nereden kazandığını bilmiyen adamın evinde kahve bile içmez. Azimet yolunu tutan ve farz ibadetlerden başka nafile ibadetlerde bulunan, dünyadan vazgeçen kişilere Zahid denir. Zahidlik, riyaya çok müsait olduğu için sofiler, bu sözü riyakâr, kaba sofu, irfansız mânalarına kullanagelmişlerdir. Zahidin zıddı rinttir.

Huri. (S: 57, b: 175).

Cennetteki ihtiyarlamaz, güzel ve mü'minler dokunduğu halde daima kızoğlan kız kalan kızlardır. Sekiz uçmak maddesine de bakınız: S: 52, b: 101 in izahı.

Zühre. (S: 57, b: 178).

Eskilerce üçüncü kat gökteki parlak yıldız. Eski Yunanlılar tarafından Afrodit, Romalılar tarafından Venüs adıyla anılan bu kadın Tanrı, gündüzle göğün kızıdır. Bir rivayete göre «Jüpiter - Müşteri» nin, yani büyük Tanrı Zevs'in kızıdır. Bir rivayete göre Zuhal, babasını öldürdüğü zaman birkaç damla kan, denizin köpüğüne damlamış, Afrodit bu kan-

la köpükten meydana gelmiştir. Bir başka rivayete göre d
denize gökten bir alev inmiş, Afrodit, bu alevle deniz köp
ğünden doğmuştur. Aşk ve şehvet, zevk ve safa, ferah ve
ret, bilhassa müzik Tanrısıdır. Ressamlar, Zühre'nin arab
sını bir çift güvercine, yahut kuğuya çektirirler. Kutlu b
yıldız olan Zühre, bazan hayırsız ve şer de olabilir. Edeb
yatta daima müzik, güzellik ve aşkla beraber anılır.

Sorucular. (S: 58, b: 190).

Müslümanlığa göre ölüp gömülen kişiye Münker ve Ne
kir adlı iki melek gelip Rabbini, dinini, kitabını, kıblesini so
racaklar, iman sahipleri cevap verecek, kötüler ve dinsizle
le kâfirler, cevap veremiyeceklerdir.

Mikâil. (S: 59, b: 194).

Kur'an'da adı «Mikâl» diye geçer (sûre 2, «Bakara»
âyet 98). Mikâil rahmet ve yağmur meleğidir. Ayni zamand
rızıkları dağıtanın da Mikâil olduğu rivayet edilmiştir.

Şefaat. (S: 59, b: 198).

İkinci sûrenin (Bakara) 255 inci âyetinde «Âyet-ül-Kür
sî» «Kimdir Tanrı yanında şefaat edecek? Meğer ki Tanr
izin vere: «Men zellezî yaşfa'u illâ bi iznihî» denmededir. Şe
faat, Tanrıya yalvarıp suçluların suçlarını bağışlatma mâ
nasına gelir.

Musa - Tûr. (S: 59, b: 200).

Tanrı Musa'ya Tûr dağında tecelli etmiş, dağ param
parça olmuştur. Yedinci sûrenin (A'râf) 142 - 143 üncü âye
lerinde "Musa'ya otuz geceyi vâde verdik ve onu on geceyle
de tamamladık, Rabbinin vâdesi bu suretle tam kırk gece
oldu. Musa, kardeşi Hârun'a, kavmimin arasında benim ye
rime geç, onları düzene koy, bozguncuların yoluna uyma
dedi. Vâde verdiğimiz yere gelince Rabbi, onunla konuştu
Musa, Rabbim dedi, bana görün de sana bakayım. Tanrı

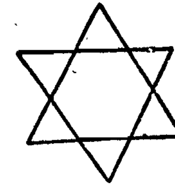
«Len teranî», beni sen hiç göremezsin: Yalnız dağa bak, yerinde durabilirse görebilirsin beni dedi. Rabbi dağa tecelli edince dağ, paramparça oldu, tuz gibi dağıldı, Musa da aklı başından gidip bayıldı. Kendisine gelince tesbih ederim seni Tanrım, tevbe ettim ve ben sana inananların ilkiyim dedi„ denmektedir. Sofiler, Tûr dağını, Musa'nın vücudü, mevhum varlığı diye te'vil edip insanın varlığı dururken Tanrının tecellisine mahzar olamıyacağını söylerler.

Hakikat. (S: 74, b: 221).

S: 55, b: 140 ın izahına bakınız.

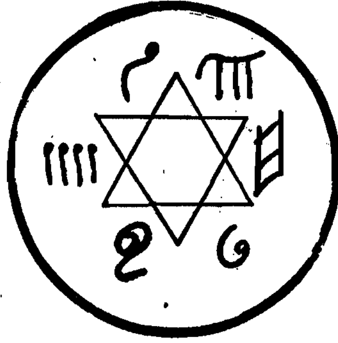
Mühr-i Süleyman. (S: 74, b: 223).

Süleyman peygamberin parmağında mühürlü bir yüzük varmış ki bütün mahlûklara onun tesirile hükmedermiş. Hattâ bir aralık yıkanırken bu yüzüğü bir şeytan çalmış da bir zaman, Süleymanlık etmiş. Mühr-i Süleyman, birbirinin ayni ve birbiri üstüne ters konmuş iki müsellestir ve şekli şudur:

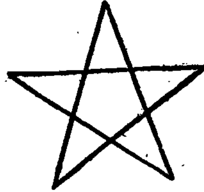

Yahudilerce altı zaviyesi olan bu şeklin zaviyeleri şu peygamberlere işarettir: İbrahim, İshak, Yakub, Musa, Hârun ve Davud. Kabbal felsefesinde vahdet-i vücut esasına göre ilk ve zirvesi yukarıda olan müselles mutlak varlık, ikinci ve onun aksi olan müselles de gölgesi olan âlemdir. Tarikatlere mensup bazı mezar taşlarında bu şekle tesadüf edilir. Şüphesiz Yahudilik tesirile remil, vefk, ha-

vâss gibi aslı olmıyan şeylerle uğraşanlar da bu şekle ehemmiyet verirler. Muskacılar, muskanın üstüne Mü Süleyman yaparlar ve zaviyelerine «İsm-i âzam vefki» ni şekilde yazarlar:

Mühr-i Süleyman'ın bir de muskalarda ve havâss taplarında şu şekli vardır:

Emîr-i hâcc. (S: 74, b: 225).

Hacılar emîri. Hacılar kafilesinin başı. Padişah tar dan haccetmek üzere hediyelerle gönderilen adam.

Nûh. (S: 75, b: 229).

İlk yaratılan insan ve peygamber olan Âdem'in toru rındandır. Nûh peygamberin zamanına kadar yeryüzü insanlar çoğalmış, putlara tapmaya, kötülükler yapm

başlamışlar, nihayet Tanrı, Nûh'un da bedduasile gökten kırk gün, kırk gece sular yağdırmış, yerden sular fışkırmış, tufan olmuştu. Nûh, Tanrı buyruğiyle yaptığı gemiye kendisine inananlarla üç oğlunu ve her cins hayvandan birer çift almış, bu suretle kurtulmuştu. Yalnız dördüncü oğlu, kendisini dinlemeyip gemiye girmemiş, o da inanmıyanlarla beraber boğulmuştu. Tevrat'ta «Tekvin» faslında Nûh'tan bahsedildiği gibi (bab 6 - 10) Kur'an'ın da 24 sûresinde adı ve hikâyesi geçer. Bilhassa 11 inci sûrede (Hûd) pek güzel anlatılır (âyet 25 - 49). 17 nci sûrede (İsrâ) beş büyük peygamberden biri olduğu kaydedilir. Öbürleri, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed'dir (âyet 7). 71 inci sûrenin adı da «Nûh sûresi» dir.

Zekeriyya. (S: 75, b: 230).

İsrailoğulları peygamberlerindendir. Tevrat'ta sondan bir evvelki on dört bablık fasıl, bu peygamberindir. Kur'an'da 19 uncu (Meryem) sûresinde adı geçer ve ihtiyar olduğu halde Tanrının kendisine Yahya adlı bir çocuk verdiği anlatılır (âyet 1 - 15). 3 üncü sûrede de (Âl-i İmrân) Meryem'i, kız olduğu halde ona kefil olup mabede aldığı zikredilir (âyet 35 - 37). Rivayete göre Zekeriyya, kavminden kaçıp bir kavak ağacının kovuğuna gizlenmiş ve ağaç, o gidince bitişmiş, fakat cübbesinin eteği dışarıda kalmış, şeytan, kavmine bunu göstermiş, onlar da yine şeytanın delâletiyle testere yapıp ağaçla birlikte Zekeriyya'yı ikiye biçmişlerdir.

İsmail. (S: 75, b: 231).

İbrahim peygamberin oğludur. İbrahim gördüğü bir rüya üzerine onu kurban etmeye kalkmış, fakat Tanrı cennetten bir koç göndermiş, rüyasının yerine geldiğini söylemiş, o da bu koçu kesmiştir. Kurban edilen Tevrat'a göre İshak'tır (Tekvin, bab: 22). Kur'an'da açıkça anlatılmıyor (sûre 37, «Sâffât», âyet 103). Yalnız müslümanların çoğu, İsmail olarak kabul etmişlerdir.

Mûsâ. (S: 75, b: 232).

Mûsâ, önce bir adam öldürüp Mısır'dan kaçınca Med-yen'e gitmiş, Şuayb peygambere on yıl çobanlık etmiş, sürü-den kendisine ayrılanla Şuayb'ın kızı olan karısını alıp gi-derken Tûr dağında Tanrı tecellisine mazhar olup peygam-ber olmuştur.

Mirac. (S: 75, b: 233).

Çıkılacak şey, merdiven mânalarına gelir. Peygamberin göklere çıkışına denir. Muhammed peygamber, bir gece Ceb-rail'in kılavuzlığıyle Mekke'den Kudüs'e gitmiş, oradan da göklere çıkmış, «Sidret-ül müntehâ - Sınır ağacı» denen yer-de Cebrail kalmış, oradan ileriye Refref denen bir yaygı üs-tüde gitmiş, daha ileride Refref de geri kalmış, Rabbinden vasıtasız vahiy gelmiş, sonra geri dönmüş ve gelince yata-ğını henüz sıcak bulmuş. Mekke'den Kudüs'e kadar gidişi on yedinci sûrenin (İsrâ) ilk âyetinde, göklere gidişi, Tan-rının yüce delillerini görüşü, Cebrail'i, tekrar dönüşünde sı-nır ağacının yanında görmesi, Cebrail'e iki ok mesafesi ka-dar, hattâ daha da yakın bulunuşu 53 üncü sûrede (Necm) anlatılmaktadır (âyet 80 - 81). Miraçtan önce Cebrail'in, Mu-hammed'in göğsünü yarıp kalbini yıkamasına, her gökte bir peygamberle görüşmesine ait hadisler vardır (Zebîdî: Al-tecrîd al-sarîh, CII, S. 63 - 65). Muhammed, miracı habe-verince inananlar bile tereddüde düşmüşlerdi. 17 inci sûrede bunun bir rüya olduğu ve Peygambere, inananları sınamak için gösterildiği de anlatılır (âyet: 60). Müslümanlar, mira-cın ruhla veya bedenle olduğu hakkında birçok fikirler yü-rütmüşler, münakaşalarda bulunmuşlardır. Kudüs'e kadar bedeniyle, ondan sonra ruhiyle miraç ettiğini, bütün miracın bedeniyle olduğunu, miraç keyfiyetinin ruhiyle vuku buldu-ğunu söyliyenler vardır. Sofiler, miracın ruhanî olduğunu kabul eder ve te'vil yoluna gidenler, Cebrail'in, Muhammed'in aklı, Refref'in aşkı, Burak'ın da ruhaniyeti olduğunu söyle-

yip Muhammed, aklıyle varılacak yere kadar vardı, oradan ileriye aşkıyla gitti, nihayet aşktan da geçti, bütün ruhî mer-haleleri aştı, kulluğundan Tanrılığına ulaştı, Tanrıya yakın-lığı okun iki kavsi kadardı, yani halkın Tanrı zuhuru oldu-ğunu, Tanrının da halk suretinde zâhir olan vücud-i mutlak olduğunu bilgisiyle, görüşiyle ve buluşıyla buldu, o haki-katle tahakkuk etti, hattâ daha da ileri vardı da Hakla hal-kın ayni olduğunu anladı, miraç budur derler. Sofilerce her kâmil, derecesince miraç eder. Miraçta Muhammed'in Tan-rıyı kalb gözüyle gördüğü de rivayet edilmiştir. Hattâ bu hu-susta «Musa konuştu, Muhammed gördü. İşitmek, görmeğe benzer mi hiç?» mealinde farsça bir beyit de vardır.

Kâ'be. (S: 76, b: 238).

Mekke'de bulunan ve taştan yapılmış olan dört köşe mabet. Arapların müslümanlıktan önceki mukaddes ve u-mumî mabetleri. Bu mabette bütün kabilelerin putları, hattâ Hıristiyanlara ait put ve resimler vardı. Mekke'nin ekonomik durumunu kabilelerin Kâ'beyi ziyareti, bilhassa yılda bir ke-re yapılan hac töreni, düzene sokardı. Bu bakımdan bütün Araplar, Kâ'beye çok bağlıdırlar. Muhammed, bir müddet namazda Kudüs'e dönmüş, bu suretle Yahudilerle hıristiyan-ların gönüllerini hoş etmiye savaşmış, fakat sonradan yine Kâ'beyi kıble ittihaz etmişti. Kâ'benin etrafında sınırı mu-ayyen yerde yedi kere dönmek, Merve ile Safa denen iki tepe arasında yedi kere koşmak, Kâ'benin çevresini dolaşır-ken her defasında «Hacer-i esved - Kara taş» denen ve cen-netten çıktığına inanılan taşa dokunmak ve selâm vermek, kurban kesmek suretiyle hac töreni yerine getirilir. Hac, A-rap aylarının sonuncusu olan zilhiccenin dokuzuncu ve o-nuncu günü yapılır. Muhammed, puta tapma devrinden ka-lan bu âdeti aynen kabul etmiş, sonradan bu törenin İbra-him peygamberden, hattâ Âdem'den kaldığına dair riva-yetler çıkmıştır. Yine rivayete göre Kâbe'yi yapan İbra-him'dir. Bazı rivayetler de ilk olarak Kâ'beyi Âdem pey-

gamber, sonra Nûh, sonra da İbrahim kurmuştur.

Sofilerce Kâ'be bir semboldür. Her taraftan ona döne namaz kılanlar, Kâ'be ortadan kalkarsa namazın kime kı dığını anlarlar. Hakikî Kâ'be gönüldür ve kâmil insandı

Sûret. (Sa: 76, b: 247).

Her şeyin görünen şekli ve vasıfları sûrettir. Sûret ş linde tecelli eden, mânadır. Sûret «araz» dır, yani kendi k dine ve başlı başına duramıyan, olamıyan bir şeydir. M ise «cevher» dir, yani başlı başına ve esasen vardır, sûr ve sûret şeklinde tezahür eder. Vahdet-i vücutçularca m na, Tanrıdır, sûret, bütün kâinattır. Sûretlerde sayı var sûret düzülür, bozulur. Fakat mâna, daimîdir ve bütün b lar, onun zuhuru olmakla beraber o, hepsinden de mün zehtir.

Elest, Ahd-i sâbık. (S: 76, b: 249).

Elestu, Arapçada «değil miyim?» demektir. Ahd-i sâ da geçmiş, eski ahd mânasına gelir. Tanrı, bedenlerden ön ruhları yaratmış, onlara «Ben, sizin Rabbiniz değil miyim demiş, ruhlar da evet diye bunu kabul etmişler.

Yedinci sûrenin (A'râf) 172-173 üncü âyetlerinde «A günü ki, Rabbin, âdem oğullarının sırtlarından zürriyetle çıkardı da onları birbirlerine şahit etti; sizin Tanrınız ğil miyim? dedi. Onlar da evet, şehadet ettik dediler. Bu kıyamet günü bizim bundan haberimiz yok, ancak atal mız, daha önce şirk koştular, biz onlardan sonra geldik, ların soylarıyız. Bizi aslı olmıyan şeyleri yapanlar yüzün helâk mi edeceksin? dememeleri içindi» denmededir. S lere nazaran Tanrı, Rablerin Rabbi, âlemlerin Rabbi, y her şeyi yavaş yavaş kemale götürendir. Fakat bundan baş her şeyin bir «rabb-ı hassı - hususî rabbi» vardır ki bu şeyin, Tanrı bilgisinde sabit hakikati, yani istidadıdır. Â herkese ve her şeye, istidadı, her ân «ben Rabbin değil

yim?» demede, o da işiyle, hareketiyle, hâliyle «evet» diye cevap vermededir. Çünkü zaman yoktur ve zamanın hakikati «ân-ı daim - daima oluş halinde olan ân» dır.

Halîl-ullâh. (S: 77, b: 255).

Tanrı dostu. İbrahim Peygambere denir. Dördüncü sûrenin (Nisâ) 125 inci âyetinde «Tanrı İbrahimi kendisine dost edindi» denmededir.

Hacc. (S: 77, b: 256).

S: 76, b: 238 in izahına bakınız.

Nefis. (S: 77, b: 263).

«Düşmanın, bedenindeki nefsindir» meâlinde bir hadis rivayet edilmiştir. Nefis, insanın mâneviyetidir ve ruhun aynidir. Ancak bu mâneviyet, dünyaya ve kötülüğe yönelirse nefs diye anılır, hakikat âlemine ve iyiliğe yönelirse ruh diye anılır. Sofiler ve bilhassa Esmâ ile, yani Tanrı adlarını anarak sülûk edenler, yani hakikate ulaşanlar, nefsi yediye ayırmışlardır: Emmâre - kötülüğü buyuran nefis, Levvâme - kötülük yapınca kendisini kınayan, Mülhime - Tanrı tarafından iyilikler ilham edilen, Mutmainne - imanda dönmiyecek, sürçmiyecek bir dereceye gelen, Râzıyye - Tanrıdan razı olan, Marziyye - Tanrı rızasını kazanan, Zekiyye yahut Sâfiyye - tertemiz, arınmış olan. 12 nci sûrenin (Yûsuf) 53 üncü âyetinde Yusuf'un, Züleyha yüzünden çıkan dedikodu dolayısiyle «nefsim temizdir, böyle bir şey yapmasına imkân yok diyemem. Çünkü nefis, şüphe yok ki kötülüğü buyurur, kötülüğe meyyâldir, ancak Rabbim kime acırsa o, korunabilir» demiştir. «Emmâre» bu âyetten alınmadır. 75 inci sûrede (Kıyâme) «İnsan, ölümden sonra onun kemiklerini bir araya getiremiyeceğimizi mi sanmada? And olsun kıyamet gününe, and olsun kötülük yapınca kendisini kınayan nefse, onun parmak uçlarını bile düzüp koşmaya, eski haline getirmeye kadiriz» denmededir (Âyet 1-5). «Lev-

vame» bu âyetten alınmadır. 91 inci sûrenin (Şems) 7-9 un âyetlerinde «And olsun nefse ve onu düzelten, doğrulta ona kötülüğü ve kötülükten çekilmeyi ilham eden Tanrıy onu arıtan kurtuldu» deniyor. «Zekiyye» ve «Mülhime» b âyetlerden alınmadır. 89 uncu sûrenin (Fecr) son âyetlerin de (27-30) «Ey imanından dönmiyecek kadar huzura ere sürçmiyecek hale gelen nefis! Tanrıdan razı olduğun v Tanrı rızasını kazandığın halde Rabbine dön, kullarımı arasına katıl da cennetime gir» denmededir. «Marziyye» v «Râziyye, Mutmainne» de bu âyetlerden alınmadır. Fak âyetlerdeki sözler, nefsin vasıfları olduğundan bu tasnifi uydurma olduğunu söylemeye bile lüzum yoktur.

Şahne. (S: 78, b: 270).

Vali, zabıta reisi.

Yâsîn. (S: 78, b: 274).

Adam ölürken baş ucunda Kur'anın 36 ncı sûresi ola «Yâsîn» sûresi okunur. Can vermesi uzarsa «Kaf» sûresini okunması âdettir. S: 283, b: 2254 ün izahına da bakınız.

Marifet. (S: 78, b: 279).

S: 55, b: 140 ın izahına bakınız.

Levh, Kalem. (S: 79, b: 286).

Levh, yazı yazılacak şey, yazı tahtası demektir. Tanrı nın önce bir levh ve kalem yarattığı, bu levha, bütün olaca şeyleri yazdığı, hadislerde vardır. Levhin, Tanrı ilmi o duğu, Hukema felsefesini benimsiyenlerce, Tanrının ak kabiliyeti bulunduğu, bir bakıma göre maddenin her sûre alma kabiliyeti olan «Heyulâ» nın levh olduğu sofilerce k bul edilmiştir. Kalem de Tanrı bilgisi ve Akl-ı küll'dür. K lem, Tanrının zatını bilişi, levh, bu bilgide eşyanın hakika lerinin sübûtudur. Kalem, mücmel bilgi mertebesidir, lev mufassal bilgi mertebesidir. Kur'anın 68 inci sûresi «Nûn

(Levh'a), kaleme, yazılanlara and olsun» diye başlar ve «Kalem sûresi» adını taşır. Kalemi, erkeğin erkeklik âleti, nunu kadın rahmi, yazılanları da meydana gelen çocuk diye tevil edenler bile vardır. (Seyyid Şerif: Tarifat, S: 75, Kalem maddesi).

Naz, niyaz. (S: 79, b: 292).

Sofilere göre naz, Tanrı sevgilisi olanların vasfıdır. Niyazsa Tanrı âşıklarına ait bir vasıftır. Erenlerden naz ehli olanlar, Tanrıya karşı olmıyacak hareketlerde bulunabilir, söylenmiyecek sözleri söyliyebilir. Niyaz ehli, her şeyinden vazgeçer, bilgisini bırakır. Naz ehliyse ibadet külfetine bile düşmez. Onun her naz ve istiğnası, niyaz ehlinin ibadetinden yücedir.

Fakîr. (S: 79, b: 295).

Yoksul demektir. Fakat Tasavvuftaki Fakr, yani yoksulluk, mevhum varlıktan geçmektir. İşlerini Tanrı işinde, sıfatlarını Tanrı sıfatlarında, nihayet zatını Tanrı zatında yok eden kişi, Tanrı zatiyle varlığa erer, sıfatları ve işleri, Tanrı sıfatları ve işleri olur. Valıdet-i vücutcular arasında «Yokluk tamamlanınca Tanrı kalır» meâlinde bir söz de söylenegelmiştir. Bu makama erişen, ibadet ederse bu ibadet, münafıklık, yahut suçtur. İbadette buulnan bile, ancak «Edeb-i Muhammedî» yi korumak ve şeriatin zahirini bozmamak için ibadet eder.

Ayn el-yakîn. (S: 79, b: 297).

Sofilerce yakîn, yani iyice anlamak, üç dereceye ayrılır: İlm el-yakîn - bilgide yakîn sahibi olmak, vahdet-i vücudu bilgi ile bilmek. Ayn el-yakîn - bilgisini görüş haline getirmek. Hakk al-yakîn - görüş halinden oluş haline geçmek. Yiğitliği duyup bilmek ve inanmak, ilk derecedir. Bir yiğitin yiğitliğini görmek, ikinci derecedir. Günün birinde yiğitliğin kendisinden zuhuru, üçüncü derecedir. Hacı

Bayram-ı Velî (1429-30), bir şiirinde bu dereceleri «Bayr
özünü bildi; Bileni onda buldu; Bulan ol kendi ol
Sen seni bil, sen seni» diye «bilmek, bulmak, olmak» tarz
da ve Türkçe ifade etmiştir.

Menzil. (S: 79, b: 799).

Konak, konulup inilecek, oturulup dinlenilecek yer. Ş
riatten hakikate ulaşmak için sülûk eden, yani manevî y
culuğa çıkan sâlik, bir çok konaklara erişir. Herhangi
konaktan zevk alır, aldanıp orada kalırsa hakikate ula
maz. Fakat Hak'dan başka bir şeyi olmadığı için her k
naktaki, her mertebedeki bilgi, söz ve her şey, yine Hakk
dır.

Len terânî. (S: 80, b: 301).

Beni hiç bir suretle ve hiç bir zaman göremezsin. S
59, b: 200 ün izahına bakınız.

Sidret-ül münteha. (S: 80, b: 303).

Son sınır ağacı. S: 75, b: 233 ün izahına bakınız.

Doksan bin kelime. (S: 80, b: 304).

Rivayete göre Mi'raçta Tanrı, Muhammed'e doksan b
söz söylemiş. Muhammed, bunların otuz binini alelâde h
ka, otuz binini anlayışta ileri gidenlere söylemiş. Otuz b
nini de gizlemiş.

Âmm, Hass (S: 80, b: 304).

S: 46, b: 14 ün izahına bakınız.

Gönül, nefis. (S: 80, b: 309).

S: 77, b: 263 ün izahına bakınız.

Sıfât. (S: 80, b: 314).

Sıfatlar. Zatın zuhuru. Zat birdir, sıfatın sonu yoktu

Sünni'lere göre Tanrının zatına ait altı sıfatiyle (varlık, önü olmamak, sonu olmamak, birlik, hâdiselere mahal olmamak, zatiyle var oluş) Tanrıda sabit olan sekiz sıfat (dirillik, duyuş, görüş, gücü yetiş, dileyiş, biliş, söyleyiş, yaratış). Tanrı zatiyle kaim, fakat zatın ne ayni, ne de gayridir. Şiî'lere göre sıfat, zatın aynidir ve Tanrı bilgisi, duyulan ve görülenlere şamil olduğundan duyar ve görür. Dirilği ezelî ve ebedîdir. Kudreti dolayısiyle irade sahibidir, kelâm sahibidir ve kelâmında «sadık - doğrucu» dur, dilediğini yaratır. Mu'tezile'ye göreyse sıfat, mahlûkata göredir. Fakat tevhidin hakikati, Tanrı sıfatlarını, zatından nefyetmek, yani Tanrıda sıfat kabul etmemektir. Sofiler, bütün sıfatları, zatın zuhuru ve ayni olarak kabul ederler. İşler, sıfatların zuhuru, sıfatlar da Tanrı zatının zuhurudur.

Ledün. (S: 81, b: 332).

İnd, zât mânalarına gelir. 18 inci sûrede (Kehf) Musa ile Yûşa'ın, kendisine Tanrı'dan bilgi verilmiş birisiyle, Hızır Peygamberle buluştukları, Musâ'nın bu bilgiyi öğrenmek istediği, Hızır'ın sabredemezsin dediği, nihayet itiraz etmemek şartiyle Musâ'yı kendisine yoldaş ettiği, yolda kendilerini parasız gemiye bindiren birisinin gemisini deldiği, karaya çıkınca bir küçük oğlanı öldürdüğü, kendilerine yemek vermiyen bir köyde yıkılmak üzere olan bir duvarı sağızlayıp düzelttiği hikâye edilir. Musâ her defasında itiraz etmiş, nihayet Hızır, «Artık ayrılmamız gerek. Yalnız sabredemediğin şeyleri sana anlatayım. İleride bir padişah vardı, kusursuz gemileri zaptediyor. Zaptedilmesin diye deldim. Çocuk, kötü olacaktı. Öldürdüm, hem o günahsız gitti, hem Tanrı, anasına, babasına hayırlı bir evlâd verecek. Duvarın altında bir define vardı. Yer de yetimlerindi. Yıkılmasın da ileride yetimlerin eline geçsin diye duvarı düzelttim» demiştir (âyet: 65-82). Sofiler, Musâ gibi büyük bir peygamberin bile Hızır'ı aramasını ve bilmediği şeylerin bulunmasını delil getirerek mürşidin lüzumunda israr ederler. Le-

dün bilgisi, onlarca Tanrı tarafından ilham edilen ve m
şidin feyziyle bilinen hakikat bilgisidir.

Hal. (S: 82, b: 336).

Kaal, yani söz karşılığı kullanılır. Sülûkte manevî y
cunun eriştiği zevk ve neşe, kendisine mal olmaz, geçici
lunursa buna «hal» denir. Bu zevk ve neşe, kendisine m
olursa «makam» adını alır. Hal ehli çoktur, makam ehli
dır.

Kirâmen kâtibîn. (S: 82, b: 346).

82 nci sûrenin (İnfitâr) 11 inci âyetidir. Bu sûr
«Şüphe yok ki sizi koruyan Melekler vardır, Kirâmen k
bîn - Tanrı yanında uludur onlar. Amel defterlerini ya
lar. Yaptıklarınızı bilirler» denmededir (âyet 10-12). B
lar, rivayete göre iki Melektir. Biri, insanın sağ omuzun
dır, hayır işleri yazar. Öbürü sol omuzdadır, kötülükleri
zar.

İkilik. (S: 83, b: 355).

Birlik karşılığı. Tanrıyı ve âlemi ayrı bilmek ve bö
kabul etmek.

Millet. (S: 83, b: 358).

Şeriat ve din mânasındadır. Sofilere göre bütün ina
lar, biliş ve duyuştan doğar. Bilen ve bilinen, duyan ve
yulan, inanan ve inanılan, seven ve sevilen, tapan ve ta
lan, hep Tanrı'dır. Ondan başka var, yoktur. Küfür, lûg
örtmek demektir. Kâfir, yalnız bir şeye inanır, inanışı
rudur, taptığı odur. Fakat ondan başka her şeyi inkâr e
için Tanrı'nın mutlak oluşunu örter, onun için kâfirdir.
kikî küfürse her şeyin o olduğunu bilip ehil olmıyandan
lemektir. Hakikî kâfir, Âriftir. Her inanışı, hattâ inanma
kabul eder, çünkü bilgi mertebelerinden biri de inanm
ve inkâr ediştir. Ârif, her şeyi kabul eder, her dini, her m

leti, her mezhebi, her inanışı, mertebesine göre doğru ve yerinde görür, fakat hiç biriyle mukayyed olmaz. Peygamber'in «Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, içlerinden yalnız biri kurtulmuş olan fırkadır, öbürleri cehennemliktir» dediğini rivayet etmişlerdir. Yunus, kendisini yetmiş üçüncü ve kurtulmuş fırkadan saymada, fakat sevgilinin öbür yetmiş iki fırkayla da beraber olduğunu ve bu bakımdan onların da hoş görülmesini söylemededir. Zaten cehennem, Tanrı'nın adl yurdudur, nitekim cennet, ihsan yurdudur. Balık suda yaşar, insan boğulur. Cehenneme gidenler, oranın istidadına sahip olanlardır. Bu yüzden onlar, cennete gitselerdi elem duymazlardı. Azap, tatlılık mânasına da gelir. Hasılı her şey odur ve her mertebe de bilgi, Tanrı'nındır. Kimseyi hor görmeye imkân yoktur. Şunu da kaydedelim ki Tasavvuftaki bu insanî görüş ve hudutsuz müsamaha, bazı sofilerde miskinlik haline de gelmiştir.

Hass-ül havass. (S: 85, b: 380).

S: 46, b: 14 ün izahına bakınız.

Sübhan. (S: 85, b: 382).

Tesbih, Tanrıyı noksan ve âdi sıfatlardan mukaddes ve münezzeh bilmek ve onu anmaktır. Sübhan da masdar yerine geçen bir addır. Tanrının adlarındandır. Mukaddes ve münezzeh demektir.

Bilgi. (S: 85, b: 389).

«Her bilgi sahibinin üstünde bir bilgi sahibi var» Sûre: 12 (Yusuf), âyet: 76 nın sonu. Türkçe «El el üstünde el var» diye bir atalar sözü vardır.

Müşrik. (S: 85, b: 393).

Şirk, Arapçada ortaklık, karışmak mânalarına gelir. Müslümanlıkta müşrik, Tanrıya ortak kabul eden, Tanrıyı birden fazla bilen, yahut işinde, kudretinde, hareketinde o-

na bir kulu ortak tanıyan kişidir. Vahdet-i vücutçulara gö
Tanrıdan başka bir var ve varlık tanıyan, Tanrıya şirk k
muş olur. Müslümanlıkta yarlığanmasına imkân olmıy
suç, ancak şirktir. Sûre 4 (Nisâ), âyet: 48, 116, sûre. 5 (M
ide), âyet: 72).

Halkla geçim. (S: 88, b: 435).

İmdi adamların size her ne muamele etmelerini ister
niz siz dahi onlara öyle ediniz. Zira şeriat ve peygamberl
bundan ibarettir.» (Matta İncil'i, yedinci bab, 12).

Kuyu kazmak. (S: 89, b: 445).

«Kim, kardeşi için kuyu kazarsa o kuyuya kendisi d
şer.» Hadis olarak söylenir. Bizde de «Kazma kuyuyu el iç
derin kaz kendin için» diye bir atalar sözü vardır.

Sofi. (S: 89, b: 455).

Tasavvuf ehli. Bu kelimelerin kökü, bazılarına gö
«Sof» tan gelir. Yün hırka giydikleri için kendilerine so
yollarına tasavvuf denmiştir. Bazıları, peygamberin mesc
dindeki sofada yatıp kalkan ve «sofa ehli» mânasına gel
«Ashâb-ı Suffe» diye anılan sahabe gibi yoksulluğu ihtiya
ettiklerinden bu adı almışlardır derler. Derece bakımınd
ilk safta olduklarından, kalbleri arı duru bulunduğund
bu adı aldılar diyenler ve daha bazı sözler söyliyenler va
da doğrusu, bu kelime Yunanca hikmet mânasına gelen «S
fos» kelimesinden gelmiştir. İlk olarak bu adı alan 767-8 d
(Hicrî 150) Şamda ölen ve adına ilk tekke kurulan Eb
Hâşim-i Kûfî'dir. Yunus, kendisini sofi saymıyor, «Şuttâ
dan olduğunu açıkça anlatıyor. S: 46, b: 14 ün izahına d
bakınız.

Baba. (S: 98, b: 471).

Tarikat ehli, mürşidlerine Arapça büyük, ihtiyar ve u
mânalarına gelen «Şeyh» derler. Tarikate girenler, mane

kardeş olduklarından Yesevîler, şeyhlerine «Ata» adını vermişler, 1107 de ölen Tâc-ül ârifîn Şey Ebu-l-Vefâ'dan itibaren «Vefâiyye» tarikati mensupları, şeyhlerine ne derlerdi, bilmiyorsak da bu tarikatin ulusu sayılan ve halifesi Baba İshak'ın isyânı üzerine 1240-41 de Amasya'da asılan Baba İlyas'ın ve ona uyanların, umumiyetle şeyhlerine baba ve kendilerine «Babalılar - Bâbâîler» dediklerine bakılırsa «Vefâiyye» tarikatinde şeyhe «Baba» dendiğine hükmedebiliriz. Sonradan «Bektaşilik» adı altında yürüyen Bâbâîlik, bu «Baba» adını aynen Bektaşilere devretmiştir.

Rum. (S: 98, b: 472).

Eskiden Anadoluya «Rum ülkesi» denirdi.

Nümrûd - İbrahim. (S: 99, b: 481).

Nümrûd, İbrahim peygamber zamanında Keldanistan hükümdarı imiş. İbrahim, putlara tapmadığı, hattâ onları kırdığı için büyük bir ateş yaktırıp mancılıkla İbrahim'i attırmış. Fakat ateş, İbrahim'i yakmamış, güllük, gülistanlık olmuş (Sûre: 21, Enbiyâ, âyet: 57-70, sûre: 37, Sâffât, âyet: 91-98). İbrahim'in baba ve amcasının adının ateş mânasına gelen Âzer oluşu, ateşe atılma motifi vesaire bakımından İbrahim'i Zertüşt olarak kabul edenler de vardır.

Yaratış. (S: 99, b: 482).

«Sen olmasaydın, sen olmasaydın gökleri yaratmazdım» ve «Her şeyi senin için, seni de kendim için yarattım» meâlinde iki hadîs-i kudsî, yani Kur'anda olmıyan ve Meleksiz gelmiyen, peygamberin kalbine doğan Tanrı sözü olduğu meşhurdur.

Hadîs. (S: 100, b: 491).

Sonradan meydana gelen şey, haber ve söz mânasına gelir. Müslümanlıkta Peygamber buyruğu demektir. Peygamberin sözlerine «Hadîs-i kavlî - sözle bildirilen peygam-

ber buyruğu», yaptlğı hareketlere «Hadîs-i fi'lî» - işle bil
rilen peygamber buyruğu» denir. Birisini, bir iş yapar ve
bir söz söylerken görüp duydu da menetmediyse o işin
sözün yerinde ve doğru olduğu anlaşılır ki buna da «H
dîs-i takrîrî» - anlatışla bildirilen peygamber buyruğu» d
nir. Hadîslerin, rivayet edenlerin hallerine, sayılarına gö
kısımları vardır. Yalan hadîslere «uydurulma, konma» m
nasına «Mevzu'» derler.

Tevbe. (S: 100, b: 492).

Türkçede «tövbe» diye söylenen «tevbe», Arapça bir ke
limedir. Günahtan vazgeçmek, pişman olmak anlamına ge
lir. Nasûh, öğüt verici ve doğru, doğrucu mânalarına gel
Arapça bir kelimedir. Kur'anda 66 ncı sûrenin (Tahrîm)
inci âyetinde «Ey iman edenler, Tanrıya özden ve doğru bi
surette tevbe edin» denmektedir. Bu âyetteki «Nasûh» ke
mesi dolayısiyle bir hikâye uydurulmuştur: Nasûh, kadın
lara çok düşkün bir adammış. Biraz da köse olduğund
tellâk olarak kadınlar hamamına girmiş. Fakat günün bi
rinde padişahın kızı ve karısı, cariyeleriyle beraber ham
ma yıkanmaya gelmişler. Kızın bir yüzüğü kaybolmuş. M
murlar, hamam kapısını tutmuşlar, herkesi aramaya başl
mışlar. Nasûh, sırrının meydana çıkacağını anlayınca ca
dan, gönülden tevbe etmiş, Yârabbi demiş, beni bu rezilli
ten kurtar, bir daha bu işi yapmam. Derken ona sıra ge
meden yüzük bulunmuş ve Nasûh, tellâklığı bırakmış v
bir daha da bu işte bulunmamış. Mevlâna, «Mesnevî» de b
hikâyeyi anlatır (C: V, S: 185-194, Mesnevî tercümesi).

Derd. (S: 100, b: 495).

Sofiler, hakikate erişme kaygısına ve bu aşka «Derd
derler. Onlarca derman, derde tâbidir. Derd olmadıkça de
man olamaz. Dermanın husulü, derdin olmasına bağlıdı
Şu halde derd. yani hakikate erişme aşkı ve kaygısı, Ta
rının bir lûtfudur, çünkü mutlaka bu derdin dermanı, lû

fedilecektir. Hattâ bu yüzden Mevlevîlerde aşkını bildiren, gösteren, halinden belli olan sâlike eski dedeler, «Allah derdini arttırsın» diye dua ederlerdi.

Çevgân - top. (S: 100, b: 498).

Şimdiki hokey oyununa benzer. Ucu eğri ve çevgân denen bir sopa ile topu çelerler ve bu suretle oynanır.

Dîvân (S: 100, b: 500).

Devlet işlerinin görüldüğü yere, maliye işlerinin idaresine dîvân dendiği gibi bir şairin şiirlerini topladığı kitaba da dîvân denir. Dîvân-ı gazeliyyat, Dîvân-ı rubaiyyat. diye gazellerin, rübailerin toplandığı kitaba dîvân dendiği gibi Feridettin Attar, «Mantık-ut-tayr» adlı mesnevîsine de «dîvân» diyor. Bundan anlaşılıyor ki zannedildiği gibi yalnız kaside, gazel, kıta, rübai ve beyitlerin toplanmasından meydana gelen kitaba değil, mesnevîlere de «dîvân» denmededir. Yunus Emre'nin şiirleri, kendi zamanında ve kendisi tarafından bir dîvân haline getirilmiştir. Bu beyitten bunu da anlamaktayız.

Fısk. (S: 101, b: 504).

Fısk, Tanrı itaatinden çıkmak mânasına gelir. Fâsık, suçlu, günahkâr, günah etmeyi âdet edinmiş adam demektir. Eski dilimizde «Fâsık-ı mahrûm» tâbiri vardır ki herhangi bir mâni yüzünden kötülükte bulunmadığı halde günahların lâfiyle geçinen adama denir.

Küfür - İmân. (S: 101, b: 510).

Küfürün imân oluşu: S: 83, b: 358 in izahına bakınız.

Işık-ı İlâhî. (S: 102, b: 516).

S: 46, b: 20 nin izahına bakınız.

Mecnun - Leylâ. (S: 102, b: 516).

Bir Arap halk hikâyesidir. Âmiroğulları kabilesinden Kays adlı birisinin Leylâ adlı bir kızı sevmesi ve sevdiğini vermedikleri için delirip Mecnun adını alması ve nihayet Leylâ'nın ölümü üzerine onun da ölüp gitmesi, bu hikâyenin ana mevzuudur. XII nci yüzyıl İran şairlerinden meşhur Genceli Nizamî, bu hikâyeyi çok güzel bir surette yazmış, sonradan bir çok İran ve Türk şairleri de ayni yoldan yürüyüp «Leylâ - Mecnun» hikâyesi yazmışlardır. Bizde bu hikâyeyle XVI ncı yüzyıl Azerî Türk şairi Fuzulî, şöhret kazanmıştır. «Leylâ - Mecnun» hikâyesi, halka da mal olmuş, halk şairleri, daima bundan bahsetmişler, meddahlar, bu hikâyeyi anlatmışlar, hattâ orta oyunu ve karagöz oyunları arasına da girmiştir.

Dünya. (S: 102, b: 524).

«Dünya bir leştir, onu dileyenlerse köpekler» meâlinde bir Peygamber buyruğu rivayet edilmiştir.

On sekiz bin âlem. (S: 103, b: 532).

Hukema felsefesine göre yaratıcı kudretin zâtî iktizası, aktif oluşudur ki buna Akl-ı küll derler. Bu aktiflik, nefsinde bir pasiflik meydana getirmiştir. Buna da Nefs-i küll denir. Akl-ı külle Nefs-i kül, dokuz göğü ve bu göklerdeki yıldızları da meydana getirmiştir. Dokuz kat gök ve bu göklerdeki yıldızlar, yukarıdan aşağıya şunlardır:

1. Atlas	göğü:	Hiç bir şey yok, bütün âlemi kaplamıştır. Arş bu göktür.
2. Burçlar	» :	Sabit yıldızlar, burçlar vardır. Bu gök âdeta atlas göğünün iç tarafı gibidir. Kürsi bu göktür.
3 Zühal	» :	Zühal yıldızı vardır. Zühale Keyvan da derler.
4 Müşteri	» :	Müşteri yıldızı vardır. Kâtip ve Kadı diye de anılır.
5. Mirrîh	» :	Mirrih yıldızı vardır. Bu yıldıza Behram da derler.
6. Güneş	» :	Güneş vardır. Güneş, Yuh diye de anılır.
7. Zühre	» :	Zühre vardır. Nahid de denir.
8. Utarid	» :	Utarid vardır. Utaride Tîr de derler.
9. Ay	» :	Ay vardır.

Birbirini kaplamış olan bu gökler «hareket-i şevkiye» leriyle, yani kendiliklerinden dönerler. Âlemin merkezinde de Arz, yani yeryüzü vardır. Bu dokuz göğün dönüşünden dört unsur meydana gelmiştir: Hava, ateş, su, toprak.

Bu dokuz felekle dört unsurun birleşmesinden üç çocuk vücut bulur: Maden, nebat, hayvan. Hayvan cinsinin en mütekâmili ve yaratılışın neticesi ise insandır. İnsan, bu surete, şu insanlık âlemine gelmeden önce maddesi bakımından bütün kâinata yayılmıştı, neşir âlemindeydi. Hayvan, nebatat ve maden âleminde dağınıktı. Ana ve baba, çocuğun aslı olan meniyi, yeyip içerek bu âlemlerden topladılar. Çocuk, önce ata ve ana belinde haşre uğradı, yani toplandı. İkinci defa olarak hakikî mahşer, yani toplanma yeri olan ana rahminde terkip edildi ve dünyaya geldi. Nebat, maden ve hayvan âlemlerinden önce unsurlar halindeydi. Unsurlardan önce dokuz gökteydi. Göklerden önce de yaratıcı kudretin pasif ve aktif (fa'âl ve münafil) kabiliyetindeydi. Şu halde insan, bu sureti buluncaya kadar 1) Akl-ı küll, 2) Nefs- i küll, 3) Dokuz gök, 4) Dört unsur, 5) Üç mevlûd: Maden, nebat, hayvan âlemlerinden geçer ki bu âlemlerin tutarı 18 olur. Araplarda sayının sonu 1000 dir. Bu âlemlerin her biri, nice bin cüzüleri, âlemleri muhtevidir. Bu bakımdan tafsil için biri bin sayılır ve âlemler bu suretle 18.000 olur. İnsan öldükten sonra maddesi, yine anasır âlemine gider. Bu suretle her ân âlem, âdem olmada, âdem de âlem olmadadır. Bu devir, daimîdir ve yaratılış, her ân bir oluştan ibarettir.

Haşr. (S: 103, b: 540).

«İnsan sevdiğiyle haşredilir» meâlinde bir hadîs rivayet edilmiştir.

Sohbet. (S: 104, b: 544).

Konuşmak demektir. Sofiler, bilhassa Şuttar yolunda olanlar, yani Tanrı adlarını (Esmâ'yı) anarak sülûkü kabul etmiyenler, esmâ yerine aşk ve cezbeyi kabul edenler, aşkın meydana gelmesi ve cezbenin zuhuru için vahdete ait sohbeti şart koşarlar. Sohbet için de üç şart vardır: Zaman, mekân, ihvan. Zaman müsait olacak, kendilerinden olmıyanların giremiyecekleri bir yer bulunacak, sohbet edilecek ihvan olacak. Bektaşiler, sazlı ve içkili sohbete «muhabbet» derler.

Rahman. (S: 104, b: 547).

Tanrı adıdır. Aslının Süryanca olduğunu söyliyenler de vardır. Merhamet ve ihsanı umumî ve her şeye şamil mânasına gelir.

Hızır - İlyas (S: 105, b: 566).

S: 52, b: 99 un izahına bakınız.

Enel-Hak (S: 106, b: 576).

Ben Tanrıyım. Mansûr'un sözü veya sözlerinin hülâsası. S: 51, b: 91 in izahına bakınız.

Dünya - Öküz, Balık. (S: 106, b: 580-581).

Dünyanın, bir öküzün boynuzu üstünde durduğu, öküzün bir taş, taşın da bir balık üstünde olduğu, balığın denizde olup denizin hava üstünde bulunduğu, havanın da Tanrı kudretine dayandığı söylenegelmiş, bu hususta hadîsler bile uydurulmuştur. Bu efsanenin öküz ve balık adlı burçlardan doğduğu, «dünya, yahut güneş Öküz burcunda, balık burcunda» gibi kozmoğrafyaya ait sözlerden meydana

geldiği düşünülebilir. Hayyam'ın «Gökte bir öküz var, adı Pervin. Yerin altında da gizli bir öküz var. Yakîn ehli gibi can gözünü aç da iki öküzün arasında tepişen bir avuç eşeği seyret» meâlindeki rübaisi, bu inanışla pek güzel eğlenir. (Rıza Tevfik: Ömer Hayyam ve Rübaileri, S: 165, Rübaî: 20).

İsâ. (S: 106, b: 585).

Hıristiyanlara göre çarmıha gerilmiş, ölmüş, gömülmüş, ölümünün üçüncü günü olan bir pazar günü tekrar dirilip göğe çıkmıştır. Müslümanlara göre onun yerine, onu ele veren çarmıha gerilmiş, o, diri diri göğe ağmıştır. Göğe çıkarken dördüncü katta, Tanrı, üstünü arayın, dünya malından bir şey var mı? demiş, Melekler, kaftanının yakasında bir iğne bulmuşlar, bu yüzden daha yukarıya çıkamamış, dördüncü kat gökte kalmış.

Süleyman. (S: 107, b: 589-590).

O kadar zengin bir padişah ve peygamber olduğu halde zembil örer, onu satıp elinin emeği olan para ile geçinirmiş.

Kendini bilen Rabbini bilir. (S: 108, b: 604).

Ali, «Kendisini bilen Rabbini bilir» demiştir. Bu söz, hadîs olarak da rivayet edilir.

Karûn. (S: 108, b: 610).

Musa peygamber zamanında yaşıyan bir zenginmiş. Musa'nın akrabasından olduğu da rivayet edilmiştir. O kadar zenginmiş ki hazinelerinin anahtarlarını güçlü, kuvvetli tam kırk kişi taşırmış. Bu kadar zegin olduğu halde zekât vermemiş. Musa, Tanrı buyruğiyle yere, «yut Karûn'u» demiş. Yer, Karûn'u dizine kadar yutmuş. Zekât vermeye razı olduğu için yine bırakmış. Fakat bir türlü malına kıyamamış, bu sefer yer, beline kadar yutmuş, yine zekât vermeye razı olunca Musa'nın duasiyle bırakmış, fakat yine zekât ver-

meyince tamamiyle yere batmış. O, yere batarken gözü
önünde hazineleri, malı, evi de yere batmış (Sûre: 28,
sas, âyet: 76-82). Karûn, 29 uncu sûrede (Ankebût) Fir
ve Hâman'la beraber anılır ve yere battığı söylenir (
38-39). 40 ıncı sûrede de (Mü'min) yine Firavun ve Hâm
la beraber anılır ve Musa'nın, bunlara mucizesiyle gö
rildiği, fakat ona büyücü ve yalancı dedikleri anlatılır
yet: 23-24).

Edhem oğlu İbrahim. (S: 108, b: 612).

İlk sofilerdendir. Belh'li ve Belh padişahı iken sal
tını terkedip derviş olduğu söylenir. Hicrî 161 (777-8), y
162 (778-9), yahut da 166 da (782-3) Şam'da ölmüştür.

Kefen soyan? (S: 108, b: 613).

187 Hicrîde ölen (802-3) meşhur sofi Iyaz oğlu F
derviş olmadan önce haramiler, hırsızlar başıdır. (A
Tezkiret-ül-evliyâ, S: 74-85). İhtimal bu zatın kefen
culuğu hakkında da bir rivayet vardır. Bir de halk ara
Uğru Abbas diye meşhur bir adam ve bunun okuduğu
dua vardır. Kim olduğu bilinmiyen bu adam da önce h
mış. Bizce Fuzayl olması daha kuvvetli bir ihtimal.

Hayy al-Kayyûm. (S: 109, b: 618).

Tanrı adlarındandır. Önü olmıyan ve daima yarat
yarattıklarının işlerini tedbirden kalmıyan diri Tanrı
mektir. 2 nci sûrenin (Bakara) 255 inci âyeti (Âeyt al-k
«Tanrı, bir Tanrıdır ki ondan başka tapacak yok; di
ezelî ve daima yaratıcıdır, yarattıklarının işlerini tedb
geri kalmaz. Ne uyuklar, ne uykuya dalar» diye başla

Sünnî. (S: 110, b: 633).

Sünnete tâbi demektir. Sünniler Kur'an ve hadîs'i
tutarlar. Bir kısmı sahabenin, yani Muhammed zama
Müslüman olan veya Müslüman ana ve babadan vücu

lenlerin bir şeyde ittifakiyle bu üç şeyde olmıyan bir şeyi, benzeriyle mukayese etmeyi de mezheplerine esas olarak kabul eder. Sünnîler, bütün sahabeyi âdil bilirler. Aralarında geçen vakaları içtihat ayrılığı sayarlar. Bir kısmı da âyetlerle hadîslerdeki mecazları bile kabul etmezler.

Sünni'lerde dört mezhep kalmıştır: Hanefî, Şafiî, Malikî, Hanbeli. Sofiler, ibadette Sünnî, yahut Şiî olabilirler. daha doğrusu bu mezheplerden birine tâbi görünürler. Fakat vahdet-i vücuda inanalar, küfür ve imanı kendilerine bir kayıt bilirler.

Nûşîrevan. (S: 110, b: 635).

İranda 226 da saltanat kuran Ardşîr-i Bâbekân'ın soyundan ve Sasaniler'dendir. Adaleti yüzünden «Âdil ve Dâd-ger» diye anılır. Muhammed peygamber, 48 yıl hüküm süren bu padişahın son zamanlarında doğmuştu. Hattâ bu yüzden «Ben, âdil bir padişahın zamanında doğdum» dediği de rivayet edilmiştir.

Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali (S: 110, b: 638-639).

«Çâr yâr-ı güzin - Dört seçilmiş dost» diye anılırlar, Muhammed peygamberden sonra sırasiyle Halife olmuşlardır. Düldül, Alinin katırının, Zülfekar da rivayete göre aşağı tarafı ikiye yarık olan kılıcının adıdır. İkisini de kendisine Muhammed vermişti.

Cüneyd. (S: 111, b: 641).

Hicrî 297 de (909-10) Bağdatta ölen Nihavendli bir sofidir. «Seyyid al-taife - Sofilerin ulusu» diye anılır. İlk Melâmetîlerdendir. Ebû-Bekr-i Şiblî, Mısırlı yahut Horasanlı olup Bağdada gelmiş, 334 Hicrîde (945-46) ölmüştür. Ma'rûf-i Kerhî, on iki imamın sekizincisi Alî al-Rıza tarafından Müslüman edilmişti. Evvelce Hıristiyan olup İmam Rızanın hizmetini ihtiyar etmişti. 200 Hicrîde Bağdad'da öldü (815-816).

Erkân. (S: 111, b: 641).

Rükünler, direkler demektir. Tarikat edebleri, tari-kat âdetleri yerine kullanılır.

Ebû-Yezid-i Bıstâmî. (S: 111, b: 642).

Adı Tayfur'dur. Atası Zertüşt dinindeyken Müslüman olmuştu. Bâyezid diye anılır. İlk Melâmetî'lerdendir. 261 Hicrîde (874-5) ölmüştür.

Ebû Müslim. (S: 111, b: 634).

Emevî devleti aleyhine meşhur isyânı tertip eden ve Abbasoğulları İmparatorluğunu kuran Harasanlı kuman-dan. Alevî'ler Ebû Müslim'i pek üstün tutarlar. Bektaşi ve Alevîlerin Teber hakkında şu gelenekleri vardır: «Asl kudrettir. Elifî teber Ebû-ül Müslim çekti. Ağzında «Lâ fet illâ Alî lâ seyfe illâ Zülfekar», Teberin başında mesturdur Elem a'hed ileyküm yâ benî Ademe en lâ ta' büdüşşeytan innehu leyküm aduvvun mübîn ve eni'büdûnî hâzâ sıratu müstakim.... Sual: Elifî tebrî kim çekti? Elcevap: Ebû-ü Müslim çekti.... (Şeyh Safî Menakıbı «Küçük Buyruk»)·

Fakîh Ahmed. (S: 111, b: 645).

Mevlevî an'anesine göre Mevlânâ'nın babası Sultan-ü ulema Muhammed Bahâeddin Veled'in dervişlerindendi Mevlânâ gelirken «Yol açın, dünya padişahı, âlimler sultan geliyor» diye bağırırdı. Mevlâna'nın babası 628 (1231) de ö müştür. Konya'da ancak iki yıl yaşadığı muhakkak oldu ğuna göre Fakîh Ahmedin 626 ile (1228-9) 628 (1231) ara sında öldüğü meydandadır. Mezar taşında «Altı yüz» ve «S kiz» kelimeleri okunuyorsa da arasındaki kelime okunam yor, fakat bir kısmı kırılmamış olan bu kelime «Işrîn - yi mi» ye benziyor. Her halde o da Sultan-ül Ulemâ'nın ölüm yılında, fakat ondan önce ölmüştür. Bu zatın adının «Ku beddin Ahmed» olduğunu bu şiirden açıkça anlıyoruz. Çü

kü ayni beyitte Kutubluğu Mevlâna'ya verdiğine göre ilk mısradaki «Kutbeddin» kelimesi, ancak ad olabilir.

Seyyid Ahmed Kebîr. (S: 111, b: 646).

Rüfaî tarikatinin piri olan ve Basra'nın Ümm-i Ubeyde kasabasından yetişip 578 Hicrîde (1182) ölen Seyyid Ah-med Rufâî'dir. Tarikati, XIII üncü asırda Anadoluya yayıl-mıştı. Dervişlerine «Ahmedî» derlerdi. Aslana bindiği hak-kında bir inanış vardır. Dervişleri ateşle, yılanlarla oynar-lar, kendilerine şiş saplarlar, türlü oyunlar yaparlardı.

Necmeddin Kübrâ. (S: 111, b: 646).

Melâmetîlikten ayrılan ve sonra Mevlevîliği meydana getiren Kübreviyye tarikatinin kurucusudur. 618 de (1221) Moğol akınında şehit oldu.

Abd-ür Razzak, (S: 112, b: 670).

Meşhur Şeyh-i San'an'dır. Bu şeyh, bir gece rüyasında puta taptığını görüyor. Bunun ne demek olduğunu, neye de-lâlet ettiğini anlamak için dört yüz dervişle yola çıkıyor. Rum ülkesine gelince bir Hıristiyan kızı görüp âşık oluyor.. Kızı istiyor. Kız, şeyhe puta tapmasını, zünnar kuşanmasını söylüyor. Şeyh, kızın teklifini kabul edip Hıristiyan oluyor. Dervişleri, kendisini bırakıp Hacca gidiyorlar. Mekke'de ö-bür dervişlerle beraber olmıyan bir derviş, bu hali duyuyor. Dervişlere darılıyor, neden şeyhinizi bıraktınız? diyor. Hep birden Tanrıya yalvarıyorlar. Bu sırada şeyh de kızı elde etmek için domuz gütmeye başlmaıştı. Derviş, bir gece rü-yada Muhammed peygamberi görüyor, şeyhin tekrar imana geldiğini görüyor. Hep beraber Rum ülkesine gidiyorlar. Şeyhin tevbe ettiğini görüp onu alarak yola düşüyorlar. Bu sefer, kız bir rüya görüp ardlarına düşüyor, yetişip Müslü-man oluyor ve ölüyor. Bu meşhur hikâyeyi Ferideddin Attar, «Mantık-ut tayr» da pek güzel bir surette anlatır (Dördüncü makale). Bu şeyhin Yemen'li olduğu da rivayet edilmiştir.

Er. (S: 113, b: 669).

Sofiler, hakikate ermiş, varlığını bırakmış kişiye «E derler. «Rical mertebesi» ne varan kadınlar olduğu gibi h kikatte er olmıyan erkekler de vardır. Kur'an'da «Erkekl kadınlardan üstündür» âyeti (Sûre: 4, Nisâ, âyet: 34), larca bu erlere aittir. Taklit ile değil, hakikatte bu maka erişenlere «gerçek er, gerçek erenler, gerçekler» denir. Al ve Bektaşilerde «Gülbank» denen mürettep dualar, umu yetle «Gerçeğe Hû, gerçekler demine Hû, gerçek erenler d mine Hû» diye biter.

Mûsa. (S: 114, b: 689).

Mûsevîlik dinini kuran peygamberdir. İsâ peygamber adına Hıristiyanlık dini kurulan zattır.

Men reânî - Beni gören. (S: 115, b: 709).

Muhammed peygamber «Beni rüyasında gören, hakik te de beni görmüştür. Çünkü şeytan, benim şeklime gireme demiştir. Sofiler, bu hadîsi «Beni gören Hakk'ı, yani Tanr gördü» tarzında ve kendi anlayışlarına uygun olarak telâk ederler. Ayni zamanda «Rabbimi gördüm» sözü de yine h dîs olarak İbn-i Abbas'dan rivayet edilmiştir.

Kasemnâ. (S: 115, b: 710).

«Nahnu Kasemnâ», biz taksim ettik demektir. Kur'an 43 üncü sûresinin (Zuhruf) 32 nci âyetinde «Rabbinin rahm tini onlar mı taksim ederler? Onların dünya yaşayışında çimlerini biz taksim ettik...» denmektedir.

Nefes. (S: 115, b: 711).

Sofilerin zahidce yürüyenleri Zühüd esasına dayan ve mukabelelerde, yani zikir meclislerinde besteleriyle sö lenen tasavufî şiirlere «İlâhî» derler. Kızılbaş - Bektaşilen ise muhabbet meclislerinde (S: 104, b: 544 ün izahına bakı

sazla söylenen ve kendi inanışlarını bildiren şiirlere «Nefes» derler. Bu beyitten anlaşılıyor ki nefes sözü, XIII üncü yüzyılda da varmış.

Ahı. (S: 117, b: 732).

Ve diğer bir okunuşa göre Akı, eli açık, yiğit mânalarına gelen Türkçe bir kelimedir. Bunu Arapça kardeşim mânasına glen «Ahî» sananlar da vardır. Ahılık, bütün esnaf teşkilâtını içine alan iktisadî bir teşekküldü. Her esnaf zümresinin ulusuna şeyh denir ve bir şehirdeki esnaf şeyhlerinin en büyüğüne, yani o şehirde ahılık mümessiline «Ahı Baba» ve Anadoluda «Ahı Türk» adı verilirdi. Esnaflığa giren, bir müddet çıraklıkta bulunduktan sonra o san'atın, yahut esnaflığın ustalığına yükselir, bunun için de helva yapılır, muayyen ve dinî törenle ustalığı tasdik edilirdi. Yollarına ve şiarlarına «Fütüvvet - Erlik, yiğitlik» derlerdi. Kazançlarını birleştirirler, ihtiyaca göre yoksullara yardımda bulunurlar, yolcuları konuklarlardı. Abbasoğulları bile son zamanlarında bu kuvvetli teşkilâta dayanmak ihtiyacını duymuşlardı. Halife Al-Nâsır li-dîn-Allah (1180-1225), zamanında Ahıların ulusu sayılmış, hattâ Anadolu Selçuklularının hükümdarlarına Fütüvvet icazatnamesi göndermişti. Elimizde bulunan XIV üncü yüzyıla kadar çıkan ve yollarını, erkânlarını gösterdiği için «Fütüvvetnâme» denen kitaplardan açıkça anlaşılıyor ki Ahıların erkânları tercüman dedikleri ekseri manzum duaları ve gülbank denen mürettep duaları, Bektaşiler tarafından, olduğu gibi kabul edilmiştir. Bektaşilik ve Mevlevilik, daha ilk zamanlardan itibaren ahılığı temsile başlamıştı. Sonradan bunların ekonomik teşkilâtını, bilhassa XVI ncı yüzyılın sonlariyle XVII nci yüzyılda Bayramî Melâmileri (Hamzavîler), hemen aynen yürütmüşler ve bu teşkilât 1908 inkılâbına kadar sürüklenmişti.

Kevn-mekân. (S: 117, b: 740).

S: 51, b: 86 nın izahına bakınız.

Bu beyte bakılırsa (S: 117, b: 743).

Yunus'ü, zamanında öldürmek isteyenler de olmuştur.

Çenk ve Rübab. (S: 118, b: 751).

Eski Şark musikisine ait iki çalgı. Son zamanlarda çenk hiç yoktu. Rübab da pek azalmıştı. Rübab, çanağına deri gerilmiş bir âlettir, yayla çalınır. Yunus, buna «Kopuz» da diyor. S: 82, XI.

Fıkıh. (S: 118, b: 754).

İslâmî hukuk, Fakîh de hukuk bilgini mânalarınadır.

Hicap. (S: 119, b: 764).

Perde demektir. Nûr perdeleri, ibadet, zikir ve saire ile mukayyed olmaktır. Karanlık perdeler de şehevî kayıtlardır. S: 50, b: 70 in izahına da bakınız.

Ayna çoğalırsa görünen de çoğalır. (S: 119, b: 768).

Arapça ve sofiler arasında söylenegelen bir sözün Türkçesidir.

Ümmet. (S: 120, b: 779).

Topluluk mânasına gelen Arapça bir kelimedir. Bir peygambere uyanlara denir. Muhammed peygamber, bütün insanlara gönderildiğinden Müslümanlarca onun dinine uyanlar, icabet eden ümmeti, uymayanlar da davet ettiği ümmettir.

Ya'kub. (S: 120, b: 783).

Bir peygamberdir. S: 51, b: 91 in izahına bakınız.

Gülbang. (S: 120, b: 787).

Farsçadır, bülbül sesi ve usulsüz ses ve bağırış demektir. Dervişlerde mürettep dualara denir. Kızılbaşlarla Bek-

taşilerde dede ve baba, gülbank çeker, yani mürettep duayı hızlı sesle okurken dervişler, ayaktaysalar ellerini göğüslerine koyup eğilerek, oturuyorlarsa sağ ellerini sol ellerinin üstüne koyup başlarını secde eder gibi ellerinin üstüne koyarak yüksek sesle «Allah Allah» diye bağırırlar ki bu, âmin yerine geçer. Gülbangın sonunda dede, yahut baba (Hû) deyince hep birden Hû deyip kalkar, yahut doğrulurlar. Sofra başındalarsa ellerini sofranın yanına mühürleyip yani yine sağ ellerini sol ellerinin üstüne koyup eğilirler ve bu vaziyette «Allah Allah» derler. Örnek olarak bir gülbang yazıyoruz: «Allah Allah oturan duran nur ola, zümre-i müraî ve Mervâniyan ve münkiran kör ola. Cümlemizin isteğini veren Şah-ı Merdan ola. Bilemizce olup yardımcımız, yaverimiz ola. Hünkâr Hacı Bektaş-i Velî Efendimiz dest-gîrimiz ola. Seyyid Ali Sultan devranı yürüye. Gerçekler demine Hû».

Palhenk. (S: 121, b: 791).

Farsçadır ve dizgin, suçluyu bağlıyan ip ve kemend, tazının boynuna geçirilen halka ve dervişlerce kalbin Tanrıya bağlanmasına sebep olan şey mânalarına gelir. Bektaşilerde kemer üstüne takılan ve ekseriyetle Balımtaşı denen ve Kırşehirde çıkan balgamî taştan yapılan 12 köşeli bir taştır. El büyüklüğünde, yahut daha da büyük olur. Arka tarafından gümüş, yahut nikelden bir mahfaza içine alınmıştır. Arkasındaki halkasına örme bir kuşak takılıdır. Bununla kemer üstüne bağlanır ve sol tarafa gelir. Palhenk hakkındaki an'aneyi aynen yazıyoruz: «Bab-ı palhenk: Palheng'in aslı nedir? Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin nurundandır ve palhengi kuşanmadan murad nedir? Eline ve beline ve eteğine pâk olmaktır. Palhengin pâki nedir? Hünkâr Hacı Bektaş Veli mücerred-i pâk olup çektiğinden çeken kardeşler eline ve beline ve eteğine pâk olanlar çeksünler deyü emr etmiştir. Palheng küfürü nedir? Belinde olan noktayı (nutfeyi) rızasız yere dökmiye ve müteehhil olmak dilersen fariğ ol. Ve imanı nedir? Erenlerin her nutkuna ve âyin ve

erkânına ikrar ve iman eylemektir. Palhengi kuşand mahalde ne okursun? Lâ havle velâ kuvvete illâ bill aliyyil azîm. Ve iki uçların düğdükte ne okursun? sabûr okurum. Çözükte ne okursun? Yâ Settar oku Palhenk belinde iken haram lokmayı yersen ne olurs Mücerred-i pâk olmazsın? Ne olursun? Erenler dergâ dan merdud olursun, mücerred-i pâklikten çıkarsın. P hengin âyinesi nedir? Âşıkın cemalidir. Ve üstünde ne ya dır? Kul hüvallahü ehad Allah-ül samed. Ve altında ne zılıdır? Ya Hayyü yâ Kayyum yâ Zül celâl-i vel ikram. deliğinde ne yazılıdır? Lem yelid ve lem yuled ve lem kün lehu küfüven ehad. Ve burçlarında ne yazılıdır? S haneke inni küntü min ez zalimîn. Palheng ne demekt Dâl demektir. Dâl ne mânadır? Mücerredi pâk olduğu dan dâl oldum demektir.» (Bizde yazma bir tarikatna den. Ayni risalede palhenk tekbirine ait üç tane de ter man, yani kısa dua vardır. «Mir'at ül-makaasıd fî de mefâsid» e bakınız, S: 288).

Düşman. (S: 122, b: 815).

«En büyük düşmanın, bedenindeki nefsindir» meâl de bir hadîs rivayet edilmiştir.

Hırka. (S: 123, b: 817).

Dervişlikte şeyhin, dervişe hırka giydirmesi, kendi h lini giydirmesi, kemalini bağışlaması deketir. Zikir hakk da olduğu gibi hırka hakkında da bazı hadîsler uydurulm tur. Bunlara nazaran gûya Muhammed, Ali'ye ve sahabed diğerlerine hırka giydirmiştir. Peygamberin Ali, Fatıma, H san ve Hüseyin'i abası altına alıp «Allahım, bunlar ben Ehl-i beyt'imdir, sen onlardan pisliği, kötülüğü gider, onl arıt, tertemiz et» diye dua ettiği muhakkak olduğuna gö bunu hırka giydirme sayanlar ve sonradan Ali'nin sahab den bazılarına hırka giydirdiğini söyliyenler, hattâ Pe gambere tac gibi hırkanın da gökten indiğini bile rivayet

denler vardır. Hasılı hırka an'anesi de uydurmadır, fakat sofiler, buna büyük bir ehemmiyet verirler. «İcazetname» lerde, yani şeyhlik diplomalarında şeyhten şeyhe «filân filâna, o da filâna telkin etti» diye Muhammed Peygambere kadar bu silsileyi yazdıkları gibi bazan bu «telkin etti» yerine «hırka giydirdi» kelimesini kullanırlar. Bektaşi ve Mevlevîlerde tarikate intisap edene «Muhip» denir. Muhip, dervişliğe ikrar verince tekkeye girer, muayyen hizmetleri, tennure denen yakasız, kolsuz ve etekleri çok geniş bir gömlekle görür. Mevlevîlerde binbir gün hizmet, Bektaşilerde ehliyete bağlı gayri muayyen müddet bitince yine Mevlevîlerde «Matbah canı», Bektaşilerde «Kalender» denen derviş namzedine merasimle hırka giydirilir ve derviş yapılır. Mevlevîlerin Sofu tarikatleri dedikleri diğer tarikatlerde de intisap eden bir müddet sonra «Biat merasimi» nde hırka giyer. Bunu, sülûkün sonu sayarlar. Derviş hırkaları, yakasız ve kollu, önü açık, uzun bir elbisedir. Mevlevî hırkalarının kolları gayet geniş ve eteklere kadar uzun olur.

Hümâ kuşu. (S: 124, b: 835).

Çin civarında bulunurmuş. Hafız divanını şerheden Sûdî, Şam'da bir İranlıda gördüğünü söyler. Serçeden büyük, boz saksağana benzer bir kuşmuş. Evvelce bir meydanda bu kuşu uçurdukları, kimin başına konarsa onu padişah yaptıkları rivayet edilmiştir. Bu rivayet, masallarımıza kadar girmiştir. Türkçede «Devlet kuşu» tâbiri, bu rivayetten doğmadır. Bunu Arapların Anka dedikleri, İranlıların Sîmurg'ıyle de karıştırmışlardır. Bizde Sî-murg zümrüd haline girip anka ile beraber «Zümrüd-ü Anka» tarzında kullanılır. Anka, Arapçada boynu uzun demektir. Yüzü insana benzer, boynu pek uzun, gayet yüksek uçar ve görünür bir yere konmaz bir kuşmuş. Otuz rengi, yahut otuz kuşun alâmeti kendisinde bulunduğundan bu kuşa Farsçada Sî-renk ve Sî-murg denmiş. Meşhur İran kahramanı Rüstem'in da-

-dısıdır. Sonraları hayvanları alıp götürdüğü, hattâ çocukları bile kaldırıp kaçırdığı için bir peygamberin duasiyle yıldırım düşüp bu kuşun soyu mahvedilmiş. Bu «ismi var, cismi yok» kuş, Kafdağında otururmuş. Maddenin her sureti alma (Heyûlâ, Hebâ) kabiliyetine, bu kabiliyet, olduğu halde suretsiz görünmediğinden «Anka» dendiği gibi sofiler, kâmil insana, yani Kutba da bu adı vermişlerdir.

Fetvâ. (S: 124, b: 836).

Soran adamın müşkülüne verilen cevap mânasına gelen bu Arapça kelime, ıstılahta bilhassa yazılı şekline ad olmuştur. Yazılışlarında bir usul vardır. Soran adamın adı yazılmaz, erkekse Zeyd, kadınsa Hind adları kullanılır. Amr adı da Zeyd gibi Arap gramerinde ve fetvalarda örnek olarak ve erkek için kullanılan adlardandır. Önce bu adla, istenen mesele, soru tarzında yazılır, sonra altına «El-cevap» denip cevabı yazılarak sonuna da Arapça «Tanrı daha iyi bilir» sözü eklenerek imza atılır. «Işık» maddesine de bakınız: S: 131, b: 938 in izahı.

Hastaya varmak. (S: 124, b: 843).

«Hastalandım da ne diye benim hatırımı sormadın? Susamıştım, niçin bana su vermedin? Açtım, niye beni doyurmadın?» meâlinde bir hadîs-i kudsî vardır. Tanrı, kıyamette kula böyle diyecek, kul da aman Yarabbi, nasıl olur bu, hiç sen hastalanır mısın, susar mısın, acıkır mısın? Diye şaşırıp sorunca Tanrı, evet diyecekmiş, filân kulum hastalanmıştı, filân kulum susamıştı, filân kulumun karnı açtı. Onların halini, hatırını sorup susuzluklarını, açlıklarını giderseydin benim halimi, hatırımı sormuş, beni doyurmuş olurdun.

İlm-i bâtın - Bâtın bilgisi. (S: 125, b: 853).

«Kur'an'ın bir dış yüzü, bir de iç yüzü vardır. Hattâ yediye, yetmişe dek iç yüzünün iç yüzü var» meâlinde hadîsler

rivayet edilmiştir. Müslümanlığın ilk devreleri geçer geçmez, bilhassa İsmaililerin tesiriyle Kur'an'ın âyetleri ve Peygamber buyrukları tevil edilmeye başlanmıştır. İsmaililer, Hukema felsefesini basitleştirip halka yaymışlar, ilk Melâmetîler ve Melâmetîlikten doğan Câmilik, Kalenderîlik, Haydarîlik, Bâbâîlik, Edhemîlik, Şemsilik gibi Şiî - Batınî tarikatler de bu inanışın büsbütün yayılmasını temin etmiştir. Bu suretle Batınîlik, yalnız İsmailîlere münhasır kalmamış, onlardan müteessir olan İsnâ-aşerî - İmâmîlere hattâ Şiîliğe mütemayil olan, fakat Şii denemiyecek Sünnî tarikatlere de geçmiştir. Bu suretle «Vahdet-i vücud» u bir neşe ve vecid olarak kabul edenler de, onun ilmini yapanlarda da tabiatiyle vahdet-i vücudu Hukema meslekile birleştiren, yahut Hukema felsefesini olduğu gibi kabul ettikleri halde sofi görünenlerde de bir «Zâhir, Bâtin, Zâhir ehli, Bâtın ehli» sözleri meydana çıkmıştır. Halbuki evvelce «kelâm» ı, yani din felsefesini ve âyetlerin tevilini kabul etmiyen «Selefiyye» ye «Zâhirî» denirdi. Bâtınîler, Kur'anın batınına, hakikatine erişenin, zahirî hükümlere uymasına lüzum yoktur kanaatindedirler. Vahdet-i vücutta ileri gitmiş bütün sofilerde bu kanaat açıkça görülür. Şeriat hükümlerine uymak, bu mertebeye geldikten sonra münafıklıktır. Fakat «Edeb-i Muhammedî» yi korumak ve bu hakikate erişmiyenleri azdırmamak için bu makama varan da hükümlere uyabilir, daha doğrusu uymuş görünür. (S: 79, b: 292 nin izahına da bakınız). Biz, yalnız Yunus'u değil, Mevlânay'ı da bu inanışta görmedeyiz. Meselâ Mesnevî'nin III üncü cildinde «İnsanın sarhoş olunca mazur olacağı, böyle adamın hürriyete erişeceği, hakikat şarabını içenlerin teklifeten kurtulacakları» bilhassa kaydediliyor (Millî Eğitim Vekâleti Yayınları, Beyit 671-677). Sultan Veled, Mevlâna'nın Şems'le buluştuktan sonra her şeyden geçtiğini, halkın ona kâfir dediğini, fakat bu hakikatin küfürden de, imandan da yüce olduğunu uzun uzun ve açıkça anlatır (Veledname, S: 53, 55 ve bilhassa 56-57).

Seydi Balum. (S: 125, b: 856).

Bâbâîliği kuran meşhur Horasan'lı Baba İlyas'ın ha-felerinden ve Geyikli Baba'nın dostlarından (Bakınız, Ab-dülbâki Gölpınarlı: Yunus Emre - Hayatı, S: 60-61).

Dört âlet. (S: 125, b: 860).

Dört unsurdur. S: 103, b: 532 nin izahına bakınız.

Yüz yirmi dört bin. (S: 126, b: 863).

Peygamberlerin bu kadar olduğuna dair bir hadîs var-dır.

Yi, nun, sin. (S: 126, b: 868).

Arap alfabesinin üç harfidir. «Nun» kelimesind «U» da buulnmakla «Yunus» kelimesi çıkar. Adını «Hu rûf-ı mukattaa - bitişmemiş harfler» le söylüyor. N harfi deki şiirlerinden birinde de (S: 239) ayni tarzda adını an dadır. Bu, Mevlâna'da da vardır. Şems'in adını böyle biti memiş harflerle söyler. Hurûfilik tesiri, açıkça göze çar madadır. Fakat buradaki hurûfilik sözünden maksadım Esterâbad'lı Fazlullah-i Hurûfi'nin sistemleştirdiği mezh değildir. Fazlullah'ın mezhebinden çok önce de sofile «Hurûfilik» vardı ve «Hurûf bilgisi», garip bilgilerden b riydi Harflere birer hassa izafesi ve bunlara adedî b değer vermek, bu değerle sözler bulmak, bu sözleri yine r kamlarla ifade etmek, çok eski kanaatlerdir ve «Remil, h vass, cefr, vefk» gibi geleceği anlamak ve dileği elde etm için icad edilen birbirine benzer acayip bilgiler, daha d rusu usuller, hep bu inanıştan meydana gelmiştir. Kur'an 29 sûrenin ilk âyeti, böyle bitişmemiş harflerle (fakat ya da bunları bitiştirirler) başlar ve ilk zamanlardan itibar bunlara, sûrelerin adları diyenler olduğu gibi dinleyenle ilgisini çekmek için bu çeşit başladığını söyliyenler olm fakat ayni zamanda bunların Tanrı adlarından birer a

işaret olunduğunu, gelecek zamanlardaki olacakları bildirdiğini anlatanlar da çıkmış, hattâ bunlarda tekrarlanmıyan 14 harfi terkip ederek bir cümle yapanlar bile olmuştur. Müslümanlıkta, Hıristiyanlıkta ve Musevilikte üç, beş, yedi, on gibi rakamlara verilen değer, 40 sayısının umumî ehemmiyeti, İbn-i Arabî'nin «Fütûhât-ı Mekkiyye» de (Bab: 2), Abdülkerim Ceylî (811/1417-8) «Al - İnsân al-kâmil fî ma'rifet al-evâhıri ve-l-evâil» adlı kitabında (mukaddime, bab: 2, 3, 26, 33) harflere ait verilen izahat, hasılı bütün bunlar, Fisagor'a kadar ircâ edilebilir. Fisagor'un Mısır'da okuduğu, Mısırlıların Hind'den geldikleri düşünülürse bu hurûf inanışının kaynağı Hind'e kadar gider. Sonradan Fazlullah-i Hurûfî, bütün bu inanışları sistemleştirmiş, tasavvuf esası üzerine Hurûfîlik mezhebini kurmuştur. Yunus'un XIII üncü yüzyılda yaşadığı, Fazlullah'ın 796 Hicrîde (1393-1394) öldürüldüğü düşünülürse Yunus'un, Hurûfî olmasına ihtimal bulunmadığı, fakat bu çeşit beyitlerine bakılırsa onun da Fazlullah'dan evvelki sofiler gibi hurûfa ehemmiyet verdiği apaçık anlaşılır. Hurûfîlerde de tarihleri harflerle ve adları ya bitişmemiş harflerle, yahut adetlerle ifade âdet olmuştur. Ayni zamanda Yunus, bu beyitte «Terkibe düşmemiştik, kelâm olmamıştık, harf halindeydik. Müfredat âlemindeydik, kâinatta "neşir - dağılma„ halinde bulunuyorduk. Daha önce de ezel âleminde mutlak varlıktaydık. Sonradan terkip edildik, insan olduk» diyor.

Dergâh. (S: 127, b: 875).

Huzur, tapı mânalarına gelir. Muhiplerin kulübü mahiyetinde olan toplu zikir yeri ve dervişlerle şeyhin oturduğu yere dayanak mânasına tekye dendiği gibi dergâh da denir. Pîr makamına Mevlevîler «Huzur», Bektaşiler «Hazret» ve «Pir evi» derler. Tarikat büyüklerinin adına kurulan büyük tekkelere âstâne, yolcu dervişleri konuklamaya mahsus olan küçüklerine «zaviye» denir.

Gevher. (S: 128, b: 893).

Tanrının her şeyden önce bir inci yarattığı, bu inciye bakınca incinin terleyip eridiği, dumanından gökleri, terinden denizi, köpüğünden de yerleri yarattığı hakkında bir rivayet vardır. Sofilere göre mutlak varlık olan Tanrının zatî iktizası, zuhura olan meylidir. Bütün kâinatı, bu bilgi izhar ettiğinden kalem, bütün eşyanın hakikatleri o âlemde sabit olduğundan Levh, her şeyi o âlem kapladığından Arş ve Kürsi, her şey oradan aydınlanıp zuhur ettiğinden Nûr, her şeyin hayatı o âlemden olduğu cihetle Ruh adlariyle ve daha bir çok adlarla anılır. Ceberût adiyle de anılan bu âlem, zatî iktiza olması bakımından Hakk'a râcidir ve Ahadiyyet adını alır, bu iktiza, kâinatı izhar ettiğinden halka râcidir ve Vâhidiyet adiyle anılır. Bu âlemin hakikati, mutlak varlığın zuhura olan meylidir. Bu bakımdan «Hubb-ı zâtî - zatın sevgisi» ve «Aşk» adiyle de adlanmıştır. Hakikat-ı Muhammediyye» adiyle de anılan bu âleme her zaman dünyada bir tek kişi sahiptir ki buna kutup derler, kendisinden yardım istendiği zaman «Gavs - meded ve yardım yardım eden» adını alır. Muhammed'den önce bu makama sahip olanlar bulunduğu gibi ondan sonra da her ân, bu makamın bir sahibi vardır. Hakikatte adı ne olursa olsun Muhammedin hakikatine sahip olan, odur. Daha doğrusu o hakkın tam ve kâmil zuhurudur. Kâinatın ruhudur. Bütün âlem bir cesede, insan ruha benzediği gibi o da bütün insanlara ruh mesabesindedir ve ona nazaran bütün insanlar ceseddir. Bütün kâinat ona tâbidir, o, varidatına, yani için[illegible]den gelenlere tâbidir. «Gevher - İnci» den maksad da yi[illegible] bu makamdır, yani Muhammed'in hakikatidir.

Çöksü - Büyük mıh, (kazık). (S: 128, b: 896).

78 inci sûrenin «Nebe'» 6-7 nci âyetlerinde «Yeryüzünü döşek olarak yapmadık mı, dağları ona kakılan çiviler haline getirmedik mi?» denmededir.

Kalb - Arş. (S: 128, b: 905).

«İnananın kalbi Tanrı Arşıdır», «İnananın kalbi Tanrı Evidir» meâlinde birer hadîs rivayet edildiği gibi bir de «Ben, yerlerime, göklerime sığmadım da inanan kulumun gönlü, beni aldı, oraya sığdım» meâlinde bir hadîs-i kudsî rivayet edilmiştir.

Fatiha - açış, başlangıç sûresi. (S: 129, b: 912).

İlk sûredir. Namazlarda okunur.

Zikir. (S: 129, b: 915).

Anmak dekemtir. Sofilerin Tanrı adlarını muayyen, yahut gayri muayyen miktarda anmalarıdır. Esmâyı, yani Tanrı adlarını anarak sülûk eden, yani hakikat yolculuğuna esmâ ile giden sofiler, eskiden «Lâ ilâhe illâllah, Allah, Hû» adlarını anarlarmış. Halvetiler, XIII üncü yüzyıldan itibaren yedi ad kabul etmişlerdir ki bu adlar sırasiyle şunlardır: «Lâ ilâhe illâllah, Allah, Hû, Hak, Hayy, Kayyum, Kahhar.» Sofiler, bu yedi adın her biriyle ve sırasiyle yedi nefsi geçtiklerini sanırlar (S: 77, b: 263 ün izahına bakınız». Sofiler, Muhammed Peygamberin Ali'ye açık ve sesli, Ebû Bekir'e gizli ve kalbî zikri telkin ettiğini söylerler ve bu hususta iki de hadîs rivayet ederlerse de ikisi de uydurmadır. Melâmetîlerle onlardan çıkan tarikatler, yani Şuttar (S: 46, b: 14 ün izahına bakınız) tayfası, zikir ve esmâ yerine aşk ve cezbeyi, aşk ve cezbe için de sohbet ve semâı esas tutarlar. Mevlevîlerde yalnız «Allah» adını zikir vardır.

Fakı. (S: 130, b: 922).

Fakîh kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir (S: 118, b: 755 in izahına bakınız).

Müftü. (S: 130, b: 924).

Fetva veren ve kendisine bu salâhiyet verilmiş olan adamdır. Müderris de izacetname, yani diploma almış olan

ve bir medresede ders okutma vazifesiyle vazifelendirilmi
bulunan hocaya derler.

Fereci. (S: 130, b: 920).

Göğsü açık, uzun kollu cübbedir. Mesnevî'de hikâye
dildiğine göre sofilerden biri, bir iç sıkıntısına uğrayıp elb
sesinin önünü tamamiyle yırtmış, o vakitten itibaren dervi
lerin bu çeşit cübbe giymeleri âdet olmuş. Ferec, sıkıntıda
kurtulmak mânasına gelen Arapça bir sözdür. Melâmetile
le onların yolunu tutmuş olanlar ve Bayramî Melâmiler
hırka, tac gibi mesleklerini gösterecek ve kendilerini, ba
kalarından ayırt edecek şeyleri giymezler. Herkesi oldu
gibi kabul ederler. Yunus'ün bu beyti de onların meşrebl
rini okşamada.

Yedi mushaf. (S: 130, b: 926).

Kur'anın bazı kelimeleri, mâna değişmemek üzere ç
şitli okunur. Meselâ (Sırât) kelimesini, Sirât ve Zirât ta
zında da okumuşlardır. Kur'anın çeşitli okunuş tarzları
gösteren ve bildiren bilgiye «Kıraat», okunuştaki farkla
«Vücûh» denir. Kur'anın yedi türlü kıraati vardır. On tür
diyenler de buulnmuştur. Yedi tarzdan başka türlü okuyu
«Kıraât-ı şâzze - kaideye uymıyan okuyuş» adı verilir. Bu
radaki «Yedi mushaf» dan maksat budur.

Komşu. (S: 130, b: 929).

«Râbbim, komşu hakkında bana o kadar mübalâğay
emirler verdi ki onlar da mirasa girecekler sandım» me
linde bir hadîs rivayet edilmiştir.

«Min-el-kalbi». (S: 131, b: 939).

Kalbden demektir. Arapça bu sözle başlıyan ve «Kalb
den kalbe yol var» mânasına gelen bir söz vardır.

Işık: (S: 130, b: 943).

Türkçe bir kelimedir. Hazine-i Evrakta Seydi Gazi ve Eskişehirdeki Bektaşileri «Işık» diye anan bir ferman olduğu gibi (Ahmet Refik: On altıncı asırda Rafızîlik ve Bektaşilik, (S: 13) yine Sarı Saltuk tekkesindeki Bektaşilerle Denizlide Sarı Baba zaviyesindeki Bektaşileri de «Işık» diye anan üç ferman var (S: 16-17, 17-18, 22). Bu fermanlar arasında Işık taifesinin bayramlarda davul çalmalarını men eden bir ferman da dikkate değer (S: 15). Varnada Akyazılı tekkesindeki Bektaşiler de bir fermanda Işık diye anılmada (19). Fermanlarda Hurûfiler de Işık adiyle zikrediliyor (31-32, 36). Ebüssuûd'un Işıklar hakkında bir çok fetvası vardır ki bir tanesini aynen kaydediyoruz: «Ekvali ve ef'âli şer'i şerife muhalif olan Işık taifesine zaviye vakfeylemek caiz olur mu? Elcevap: Olmaz, batıldır. Ebüssuûdül-hakîr Zeyd, taife-i mezbûreyi hak üzerine sanıp zaviye vakfedip vakfiyesinde Hacı Bekdaş mücerredleri bîberat tasarruf etsünler deyü şart eylemiş iken bir âlim, berât-ı padişahî ile geldikte zaviyei mezbûre tekye - neşini olan amr, meşrutumdur deyu vermemeğe kadir olur mu? Elcevap: Olmaz. Ketebehu Ebüssûd ül-hakîr.

Hacı Bektaş ışıklarına vakıf olan vakfın vakfiyeti sahih ve lâzım olur mu? Elcevap: İbaret heman bu ise olmaz. Ebüssuûd ül-hakîr» (Üniversite kütüphanesi, Halis Efendi kitapları. No. 2138).

Görülüyor ki Işık, hasseten Bektaşilere söylenmekte, fakat Hurûfilere de ayni ad verilmekte olduğuna göre bazan tamim de edilmektedir. Nitekim Peçevî de tarihinde «Ehl-i İslâmda Işık taifesi, mezmum taife olduğu gibi» diyerek tamim yollu zikretmektedir (C: I, S: 107). 1065 Hicrîde ölen (1655) İstanbul, Aksaraylı oğlanlar şeyhi İbrahim'in de «Ve lahi Işık tâbirinin evvel Hacı Bektaş-i Veli vaz'eylemiş; hakikatten haberdar olmıyanlar zulmette ve özlerinden agâh

olanlar nur-ı Hakla aydınlıkta ve ışıklıkta olmak mün
tiyle» dediğini halifesi Sun'ullah Gaybî, «Sohbetname»
kaydediyor (bizdeki yazma). Bu son kayda tamamiy
mat edemezsek de Bektaşilere Işık dendiği muhak
Yunus'un, Babaîlerden olup Baba Saltık halifesi Bara
banın kolundan ve Barakîlerden bulunduğu ve Bara
ba halifesi Baba Taptık halifesi olduğu ve nihayet o
Bektaşiliğin, tamamiyle teşekkül etmediği düşünülü
nus'ün devrinde Babaîlere ve Babaîlerin zümrele
Saltuklulara, Barakîlere «Işık» dendiği, bu beyitten
ça anlaşılmaktadır. Şu halde bu «Işık» sözü de Bekt
Babaîlerden miras kalmıştır. Bursada «Işıklar» me
oradaki Bektaşi tekkesi münasebetiyle bu adı aldığ
kaydedelim. Yunus, aşk anlamına gelen ışk kelime
bazan ışık şeklinde söylüyor (S: 33, b: 47). Işık keli
ışk kelimesinin de her halde bir münasebeti olsa ge

Ayni beyitteki «Danışman» sözü, bilgin, müde
nasına gelen Farsça Dânişmend sözünden bozmadır.

Bu beyitten bir evvelki beyitte «İman» ın, cahil
da malûm, meçhul olduğunu söylemektedir. İman
inanmak, şeriatte, bazılarına göre Tanrı birliğini, p
berleri ve peygamberliği ve peygamberlerin sonu ve
reflisi olan Muhammed'i, Melekleri, peygamberle
kitapları ve âhireti kalb ile tasdik, dil ile de ikrar
zılarına göre amel, yani ibadet etmek ve kötülükle
kinmek de imandan cüzü'dür. Bazılarıysa amel ve
imandan cüzü saymazlar, onlarca iman, yalnız kal
dik etmekten ibarettir. Nitekim küfür de kalben te
mek, inanılacak şeylere inanmamaktır. Sofiler,
«İman-ı gaybî - gayba, görülmiyen şeylere inanmak
şühudî - görerek inanmak, İman-ı huzurî - olarak,
inanmak» diye üçe ayırırlar. Gaybe iman, görülm
linmiyen şeye inanmaktır ki bu, cahillerin vasfıdı
kat ehli, her şeyi Hak görür, Şühudî imana erer, sonr

nan ve inanılan, gören ve görünen birleşir, bu hakikatle tahakkuk eden kâmillerde Huzurî imana erişmiş olurlar. Yalnız şunu da söyliyelim ki Kur'anda iman, gaybe aittir (Sûre: 2, Bakara, âyet: 3).

Işık ve danışman kelimelerinin geçtiği beyitte ışıklarla danışmanın her zaman savaştığını, fakat danışmanın, sözünü daima şeriate uygun olarak söylediğini, bu yüzden sözlerinin malûl - sebebe bağlı ve illetli olduğunu, hakikatten haberi olmadığını bildiriyor.

Şathiye. (S: 131, b: 945 den itibaren başlıyan şiir).

Bu şiir bir «Şathiye» dir. Şath, benlik, varlık ve dâva kokusunu taşıyan söze derler ki bu çeşit söz de hakikate ulaşanlar için suçtur. (Seyyid Şerif: Tarifat, S: 51). Asıl Şathiye, şeriate aykırı ve vahdet-i vücutta ileri görüşü bildirir sözlerdir. Eski sofilerden Bayezid Bistamî'den «Hırkamın içinde Tanrıdan başka varlık yok, kendimi tesbih eder, noksan sıfatlardan tenzih eylerim, zuhurum ne de yücedir. Ben padişahlar padişahıyım» gibi bir çok sözler rivayet edilmiştir. Huseyn İbn-i Mansur'un bir çok sözleri de böyledir. Bu çeşit şathiyelerden başka bir de şeriate uygun olmamakla beraber aralarında bir bağ bulunmıyan, hattâ bazan mânasız sözlerden meydana gelen lâflar da vardır ki bunlara da «Şathiye» denmiştir. Ruhî bir buhran esnasında söylenen ve tasavvufî hezeyana birer örnek olan bu çeşit şathiyelerin en orijinali Hacı Bektaşa nisbet edilen bir kaç sahifelik bir risaleyle Barak Baba risalesidir (Bakınız Abdülbaki Gölpınarlı: Yunus Emre - hayatı, S: 202-207, şerh: 208-282). Bu iki çeşitten başka bir çeşit şathiye daha vardır ki bu, tasavvufî inanışları, en acayip, fakat hakikate de en uygun tarzda ifade etmekten ibarettir. XVII nci yüzyılın ilk yarısında İstanbulda ölen meşhur Hamzavî mümessili İdris Muhtefî'nin şathiyesi bu üçüncü kısımdandır. Meselâ iki yüzlü bir çocuğu on dadıdan emzirdiğini, anasını

dört olduğunu, babasının dokuz ayaklı bulunduğunu söy ki bunlar sırasiyle insanın hak ve halk âlemine hâkim lunduğunu, beş zahirî, beş de batınî duygulariyle yetiş ni, dokuz gökten geçip dört unsura geldiğini ifadedir. çeşit şathiyeler, ikinci şekle özenişten meydana gelmiş Fakat ikinci çeşitteki şathiyeleri şerhe kalkışanlar vardır bu, ancak imanın verdiği saffete bir delil olabilir. Bu hiye, üçüncü kısımdandır. Fakat eski nüshaların hiç bi de olmadığı gibi Yunus edasını da taşımadığından çok ş heildir ve bizce sonraki Yunus'lardan birine aittir.

Kolsuz gömlek. (S: 133, b: 980).

Kefendir. Yensiz yakasız gömlek de derler.

(S: 134-135, b: 991-1004).

Bu şiir, Hacı Bektaş'ın «Makulât» ını, hiç bir hus yetini ve inceliğini bozmadan hulâsa etmektedir.

Kadir gecesi. (S: 135, b: 1001).

Kur'anın indiği gece. Kur'an, bu gece dünya göğüne miş, sonra yirmi üç yıl içinde yavaş yavaş Peygambere v edilmiştir. Kur'anın Kadir gecesinde indiği 97 nci sûr bildirilmekte (âyet: 1) ve yine Kur'anın Ramazan ayında dirildiği 2 nci sûrenin (Bakara) 185 inci âyetinde söylenm tedir. Buna nazaran Kadir gecesi Ramazandadır. Hadis de on beşinci geceden sonraki tek gecelerden birinin, h hassa 17, 19, 21, 23, 25, 27 ve 29 uncu gecelerden birinin dir gecesi olduğu bildirilir. Kadir gecesinde bir yıllık iş takdir edilir, meleklerle Ruh denilen büyük melek, ya Cebrail yeryüzüne iner, o gecenin ibadeti bin yıllık ibad ten üstündür. Sofilere göre salikin, Rabbine nisbetle ka ve derecesini bildiği ve marifet derecesine ilk eriştiği va Kadir'dir (Tarifat, S: 84).

Muhib. (S: 135, b: 1006).

Sevici mânasına gelir. Bektaşi ve Mevlevî'lerde tarikate intisab edene muhib derler. Mürid, dervişliğe ikrar edip Mevlevîlerde sikke ve tennûre, Bektaşilerde tac giyerek tekkede hizmete giren drviştir. (S: 47, b: 37 nin izahına da bakınız.

Cezbe. (S: 136, b: 1015).

Tanrının, kulu kendisine çekişidir. Melâmet ehline gö re aşk ve cezbe olmadıkça hakikat yolcusu yol alamaz. İba det, ruhanî bir zevk verir ve yolcu, bu zevke ve kerametlere dalıp yolundan kalır. Fakat kâmil insanın bakışı, hakikat yolcusuna aşk ve cezbe verir. Cezbe, onun varlığını tama miyle yok eder, Hak varlığını meydana çıkarır. Sofilere gö re cezbeye nail olan meczup kişiler üç kısma ayrılır:

Sâlik-i meczûb - önce kâmil insana ulaşan, hakikat yo luna giren, sonra onun bakışı ve feyziyle cezbeye ulaşan ki şi.

Meczûb-ı sâlik - Önce cezbeye ulaşan, sonra bir kâmile intisab ederek sülûk gören kişi.

Meczûb-ı gayr-ı sâlik - Cezbeye kendiliğinden nail olan, kat kâmil bir insana ulaşamayıp cezbe halinde kalan.

Bunlardan başka bir de Sâlik-i gayr-ı meczûb vardır ki, akikat yoluna sülûk etmiş, yani kâmil insana ulaşmış, ha kat yoluna girmiş, fakat cezbeye nail olamamış kişidir. u adam, ne bir feyiz görür, ne de başkasına feyiz rebilir. Hakikat yoluna girmiyen meczûb da irşad ede ez, fakat kendisi hakikate ulaşmıştır. İrşad, ancak ilk iki smından olanların hakkıdır. Fakat bu iki kısımdan birin i, yani önce sülûk edip sonra cezbeye ulaşanın yolu uzar. una karşı önce cezbeye ulaşan, Hak varlığiyle tahakkuk miş olur da sonra bir kâmile intisab ederek tahakkuk et i hakikatin makam ve hallerini görür. Bu yüzden bu kıs-

ma dahil olan erler, hakikat erlerinin en üstünleridir.

Keramet. (S: 136, b: 1025).

Yücelik, büyüklük mânasına gelen bu kelime, yakınlarının yaptığı olağanüstü şeylerdir. Uzak bir yo ânda aşmak, havada uçmak, denizde yürümek gibi. So keramet iki kısma ayrılır: Kerâmet-i kevniyye, yani ğini verdiğimiz gibi olan, varlık âleminde vücut bu rametler, Kerâmet-i ilmiyye, yani bilgiyle, fakat zahi giyle değil, Tanrı bilgisiyle, ledün ilmiyle (S: 81, b: 33 izahına bakınız) yapılan kerametler. Bu ikinci kısı ramet, Hakk'a ulaşmaya istidadı olmıyana istidat ve istidadı olanı bir bakışta Hakk'a ulaştırmak, varlıkta çirmek gibi manevî ve gönül tasarruflarıdır. Sofiler, kısım keramete ehemmiyet vermezler, hattâ buna «Ha cal - erlerin hayiz görmesi» derler. Fakat yine de sof kabeleri bu çeşit kerametlerle doludur. Keramete e ehemmiyet vermiyenler ve hattâ onu, bir noksan de rak kabul edenler, Şuttar taifesidir. Yunus da bu t olduğu için kerameti bir riyâ vasıtası saymadadır. P ber, «Herkesin bir şeytanı vardır. Kimse bunun elind tulamaz» demiş,« Sen de mi?» diye soranlara «Hayır, şeytanım, benim elimde imana geldi, Müslüman old cevap vermiştir. Beyitte bu hadîse de telmih vardır.

Hubb-ul-vatan - Vatan sevgisi. (S: 137, b: 1029).

«Vatan sevgisi imandandır» diye bir hadîs rivay miştir. Sofilere göre vatan, birlik yurdudur. Bu dün yurda erişenler, ölünce de varlıkla var olurlar.

Ağaç at (S: 137, b: 1030).

(S: 54, b: 124 e bakınız).

Vetteku (S: 159, b: 1051).

Çekinin, sakının mânasına gelen Arapça bir ke

Kur'anın bir çok yerlerinde geçer. Meselâ 2 nci sûrede (Bakara) «Sakının o günden ki, o gün Tanrıya dönersiniz, sonra da herkes ne kazandıysa bulur, onu elde eder, onlar zulüm görmezler» denmektedir. Tezraû, ekiniz mânasına gelir, bu çeşit, yahut bu kelimenin geçtiği bir âyet yoktur. Yalnız «Dünya, âhiretin tarlasıdır» meâlinde bir sözün hadîs olduğunu söyliyenler vardır.

Mürebbi. (S: 159, b: 1054).

Arapça bir kelimedir. Terbiye eden, yavaş yavaş kemale getiren demektir. Mürşid, rehber, tarikatte ilerlemiş kişiler, hep mürebbi sayılabilir. Ayrıca «Alevî - Kızılbaş» larda bir de mürebbi vardır. Alevîlerde köyler dedeler arasında bölünmüştür. Dedeler, Seyyid, yani Peygamber soyundan geldiklerini iddia ederler ve Sarı Saltık, Pir Sultan, Şeyh Çoban gibi birisinin soyundan oldukları kabul edilir. Dede mürşiddir. Fakat mürşid olan dede de bu ocaklardan birinin talibi, yani mürididir. Meselâ Dede Kargın ocağının, yani bu soydan gelen dedelerin mürşidleri, Ağu içen diye tanınan Kolu Açık Hacım Sultan ocağıdır, yani o soydan gelen dedelerdir. Her Alevî, dedesini mürşid, dedesinin mürşidini pir tanır. Ayn-ı cemlerde rehberlik hizmetini gören ihtiyar ve ileri bir Alevî de rehberdir. Buyruklardan, yani Alevî erkânını gösteren ve Şah Tahmasp (1576) ve Şah Süleyman (1667) zamanlarında yazılmış bulunan en eski kaynaklardan anlaşıldığına göre Alevîler Safevîleri kutup, hattâ imam tanımışlardır. İran'dan gelen dedeler «halife» dir. Dedeler, taliplerin arasına kışın, yani çiftçinin işsiz olduğu zamanlarda gelirler. Nevrûzda memleketlerine giderler. Diğer vakitlerde Alevîlerin müşküllerini halletmek, aralarındaki düzensizlikleri düzene sokmak, hasılı mezhebî işlerini idare etmek için dede, eski Alevîlerden birini seçer ve taliplere bildirir. Buna da «Mürebbi» denir. Bektaşiler, tekke olmıyan yerlerde kurulan zaviyelere baba yerine bir derviş gönderirler ki o da «Mü-

rebbi» nin hizmetlerini görür. Adına «Dikme» denir. Be teki «Mürebbi» nin bu son mânada olduğunu ve Babaîle de bu usulün bulunduğunu, daha doğrusu Alevî ve Bekta lere Babaîlikten geçtiğini sanıyoruz.

Riyazet. (S: 159, b: 1056).

Dervişlerde nefsi alçaltıp gönül arılığını temin et için az yemek, az içmek, az uyumak, nefsin isteğini ve memek usulü vardır ki buna tek sözle «Riyazet» derler. R yazette helâl yemek için eliyle arpa ekmek, taşla arpayı zip yarı yarıya bu una kül katmak gibi şeyler de riva edilmiştir. Riyazetin muayyen bir usul ile yapılanına k günlük riyazet mânasına «Erbaîn», yahut Farsça «Çi derler. Halvetîlerle diğer sofiler de erbaîn, küçük bir oda çıkarılır. Derviş, tahammül edebilirse ilk günü kırk, iki günü otuz dokuz ve nihayet kırkıncı günü bir zeytin y iktiza etmedikçe dışarı çıkmaz. Çilebağı denen iki ta birbirine eklenmiş bir kayışı boynuna ve dizlerinin alt geçirip dertop olur, uyuklar, uzanıp yatmaz. Yahut da ü ay gibi, ucu sivri «Mütteka - dayanacak şey» yahut «Mu yardımcı» denen âleti yere saplar, diz çöküp alnını üstü deki yere dayar, bu suretle uyur. Bektaşilerde ve Mevle lerde riyazet, hizmetledir. Bektaşilerde hizmetin muayy müddeti yoktur, Mevlevîlerde çile, yani derviş - dede mak için tekkede hizmet, binbir gündür.

Üç günde bir iftar. (S: 159, b: 1057).

Üç günde bir iftar ederek oruç tutmaya «Savm-ı visâl bir günün orucunu öbür güne ulama» derler. Muhamm Peygamberin böyle oruç tuttuğunu görenler, onu takli kalkmışlar, o da böyle yapanları men etmişti.

Arap dili. (S: 161, b: 1087).

Öldükten sonra soru sual Arapça olacak, cennette A rapça konuşulacakmış. Bu hususta hadîsler rivayet e miştir.

Evliya. (S: 164, b: 1135).

Dostlar, Tanrı dostları. S: 46, b: 21 in izahına bakınız.

Yedi gök, yedi yer. (S: 166, b: 1162).

Kur'anın bir çok sûrelerinde göklerin yedi tane olduğu bildirildiği halde yeryüzü, müfred olarak kullanılmıştır. Göklerin cemi sıgasiyle anıldığı âyetlerde yine yeryüzü müfreddir. Fakat 65 inci sûrenin (Talak) 12 nci âyetinde göklerin yedi tane olup yerin de ona örnek bulunduğu, yani yedi tane olduğu söylenir. Yedi kat gök, çok eskidenberi biliniyordu. Bu inanış, yedi büyük yıldızdan, yani Ay, Utarid, Zühre, Güneş, Mirrih, Müşteri ve Zühal'den gelmedir. Batlamyos mesleğine göre yer yüzü, âlemin merkezidir ve bu yedi yıldızın bulunduğu yedi gök, yeryüzünün çevresinde dönmedir.

Beyt-ül-ma'mûr. (S: 166, b: 1164).

Kâ'benin tam hizasında ve yedinci kat gökte bulunan ve meleklerin kıblesi olan mâbedmiş.

Furkan. (S: 166, b: 1165).

Hak, yani doğru ile batıl arasını ayırd ettiği için Kur'an'a «Furkan» da derler. Kur'anın 25 inci sûresinin adı «Furkan» dır ve bu ad, bu sûrede geçer (âyet: 1).

«Alâ külli hâl» (S: 173, b: 1171).

Ne halde olursa, ne hal üzere bulunursa bulunsun mânalarına gelen Arapça bir sözdür. «Ne halde olursak olalım hamd Tanrya» diye bir söz vardır.

«Celle celâluhu» (S: 173, b: 1178).

Yüceliği, ululuğu, pek büyüktür meâlinde Arapça bir cümledir ve Allah sözünden sonra söylenir.

Sırat-ı müstakîm. (S: 174, b: 1189).

Doğru yol, sapmaz ana cadde demektir. Müslümanl ve sofilere göre hakikat yoludur. İlk sûrenin (Fâtiha) inci âyetinde «bizi ana yola hidayet et ve o yoldan ayırm denmede, 6 ve 7 nci âyetlerde de bu yolun, gazaba uğr mışlarla sapıkların yolları olmadığı bildirilmededir.

Haşir, neşir. (S: 174, b: 1189).

Haşir toplanmak, neşir dağılmak mânalarına gel İnsanın öldükten sonra bütün bedeni dağılacak, kıyamet bu dağılan cüzü'ler, bir araya gelip haşir olacak ve ins tekrar dirilecektir. Sofilerce insan, bu surete gelmede neşir âlemindedi, her cüz'ü, kâinatın bir yanında, mad nebat, hayvan âlemlerinde, ondan önce de unsurlarda Baba ve ana bu cüzü'leri toplar. Bütün cüz'üler, ana ra minde haşir olur. Asıl mahşer, orasıdır. Mahşerde cüz'üle toplanıp terkip edilen çocuk dünyaya gelir, terkip âlem doğar. Bu bakımdan dünya, Arasat meydanıdır. Cennete cehenneme girenler, burada girerler. Sırat, bu yaşayış Hattâ sıratı, erkeklik âleti olarak tevil edenler bile var (S: 79, b: 286 ve S: 103, b: 532 nin izahlarına da bakını

Hakk-al yakîn. (S: 174, b: 1189).

(S: 79, b: 297 nin izahına bakınız.)

«Şey'ullah». (S: 174, b: 1193).

Bu sözün aslı «Şey'en lillâh» dır, vezin dolayıs le kısaltılmıştır. Halk şiirlerinde «şeydullah» diye geçer. Şey'en lillâh «Tanrı için olsun, bir şey» demek Dervişler, nefislerini alçaltmak için ellerine iki ucuna zincir geçirilmiş ve içi oyulmuş Hindistan cevizinden pılma «keşkül» denen şeyi alırlar, ilâhi ve nefes okuya dolaşırlar, bu sözü söyleyip keşküllerini uzatırlar, keşk lerine konan şeyleri tekkeye getirip teslim ederlerdi. Sü künü tamamlamak için yahut bir kabahati yüzünden ce

olarak da dervişlere seyahat verilir, derviş atebat-ı âliyât - «yüce tapılar» denen Necef, Kerbelâ, Samra ve Horasan'ı dolaşır, imamları ziyaret eder, nihayet Sinop'ta Seyyid Bilâl'i ziyaret edince seyahati tamamlanırdı. Seyahati esnasında her gittiği yerde tekke ve zaviyelere konuk olur, topladığını tekkeye, zaviyeye getirip teslim ederdi. Dede ve babadan dua isteneceği vakit ve bir hizmetten sonra da sağ el, sol el üstüne gelmek üzere ve parmaklar açık olarak eller, çaprazvarî omuz hizalarına kadar gitmek şartiyle göğse konur, sağ ayağın baş parmağı, sol ayağın baş parmağı üstüne konup baş, öne doğru eğilir ve bu suretle niyaz edilerek «Hizmetinin haklı hayırlısını şey'en lillâh dilerim Allah eyvallah» denir, baba da «haklı hayırlı» denen bir gülbank çeker. Örnek olarak şu gülbangı yazıyoruz: «Allah Allah, hizmetin kabul ola, yüzün ak ola, binan kaim ola, Hızır yoldaşın, İmam Hüseyin gözcün, bekçin ola, Mehmed Ali yardımcın, gerçek erenler yaverin ola, her geldikçe haklı hayırlısı gele, gerçeğe Hû». Bu dilenme âdeti, Mevlevîlerde yoktur.

Beş parmağın birisi. (S: 175, b: 1196).

Bu tâbirden maksat «Humüs - beşte bir» dir. Humüs, Sünnîlerde ganimet malından ve savaşsız zaptedilen yerin hasılatından verilir. Şiîlerde humüs yalnız bu mala ait değildir. Ticaret edenler ve maden işletenler de bir yıllık saf hasılatın beşte birini ve yalnız seyyitlerin, yani Muhammed soyunun yoksullarına vermek mecburiyetindedirler. Dedeler, tlaiplere «Beş parmağının biri benim» diye çıkışırlar bile. Humüs, 8 inci sûrenin, Enfâl, 41 inci âyetinde teşri edilir.

(S: 175, b: 1197).

Bu beyitten de, zamanında kendisini öldürmeye kastedenler olduğunu anlıyoruz (S: 117, b: 744 ün izahına bakınız).

(S: 175, b: 1198). den itibaren.

Bu şiirde çocuğun doğunca tuzlanması, kundakla beşiğe bağlanması, başına akçe dizilmesi, günde iki k kundağının çözülmesi, saçı sakalı ağaran ihtiyarların kılları yoldurmaları gibi zamanına ait âdetler var.

Âb-ı hayvan. (S: 178, b: 1243).

S: 52, b: 99 un izahına bakınız.

Şey'en lillah. (S: 179, b: 1255).

S: 174, b: 1193 ün izahına bakınız.

(S: 179, b: 1266).

Kur'anda, kıyamet koptuktan ve insanların ölüp yi dirildikten sonra Arasat meydanında soruya çekilecekle dünyada yaptıkları işlerin yazılı olduğu defterlerin gök uçarak ineceği, iman edenlerle iyilik işliyenlere bu kit ların sağ yanlarından, kâfirlerle kötülük edenlere sol ya larından verileceği yazılmada (sûre: 17, İsrâ, âyet: 71, re: 69, Haakka, âyet: 19-25, sûre: 84, İnşikaak, âyet: 6- ve defterini sağ yanlarından alacak mü'minlere «Sağ ta ehli», sol yanından alacak kâfirlere «Sol taraf ehli» de mededir (Sûre: 56, Vâkıa, âyet: 8-9, 27, 38, 41).

Mü'min ölmez. (S: 180, b: 1285).

«Mü'minler ölmezler, evden eve göçerler» mealinde b hadîs vardır.

Padişah - kul. (S: 181, b: 1285).

Tanrının, daima kul suretinde zuhur edeceğini, hiç ân zuhur etmeden durmıyacağını bildiriyor. Mutlak varlı zuhura meyli, zatî iktizasıdır ki buna «aşk, bilgi, levh, k lem, arş, kürsi, hakikati Muhammediye gibi adlar da ve lir. Hükema, bu meyle aktif bir faaliyet vermişler ve adı «Akl-ı küll» demişlerdir. S: 103, b: 532 ve S: 46, b: 20 izahlarına bakınız.

Cüz'iyyât-ı müselsel. (S: 181, b: 1292).

Her şeyin, birbirinin neticesi olması ve her netice olan şeyin diğer bir şeye sebep bulunması, teselsül eden, yani ulanıp giden cüz'î şeyleri meydana getirir. Bunlara «cüz'-iyyât-ı müselsel» denir. Akl-ı küll için S: 46, b: 20, S: 79, b: 286, S: 55, b: 138, S: 102, b: 524, S: 128, b: 893 ün izahlarına bakınız.

Yedi, dört, on sekiz, dokuz. (S: 185, b: 1296).

Yedi, yedi kat göktür. Dört, dört unsurdur. On sekiz, on sekiz bin âlemdir. Dokuz, dokuz felektir. S: 103, b: 532 nin izahına bakınız.

Yunus Peygamber. (S: 185, b: 1299).

Kavmi imana gelmediği için Tanrının hükmü üzerine onlara gazap geleceğini, kahrolacaklarını söylemiş, fakat kavmi çullar giyip çöllere düşmüşler, ağlayıp sızlanarak tevbe etmişler, bunun üzerine Tanrı onlara acımış ve kahretmemiş. Yunus, sözünün yalan çıktığını görünce kaçmış, bir gemiye binmiş, giderken bir fırtına kopmuş, gemidekiler, içimizde bir suçlu var, o yüzden belâya uğrıyacağız deyip kur'ayla bunu tayin etmek istemişler, kur'a üç kere Yunus'a isabet edince onu denize atmışlar, Yunus, denize düşer düşmez bir balık kendisini yutmuş, balık karnında kırk gün kırk gece kalmış. Sonra bu balık, onu dışarıya çıkarmış. Tevrat'ta ve Kur'anda bu hikâye, etraflıca anlatılır. (Tevrat'ta 4 babdır. Kur'anda 4 ve 6 ncı sûrelerde yalnız adı geçer, âyet: 163, 86. 37 nci sûrede, Sâffât, âyet: «39-148, Tevrat'taki hikâye kısaca anlatılmaktadır. 10 uncu sûre Yunus adını taşır ve sûrede adı geçer, âyet: 98. 37 nci sûrede, balık karnında Tanrıyı anmasaydı kıyamete kadar kalırdı denmektedir (âyet: 143-144).

Mahsûsât - Ma'kulât. (S: 185, b: 1302).

Zekâ, fikir, anlayış gibi şeyler, ancak akılla bilinebilir,

Duygularımızla bunları bilemeyiz. Bunlara «Ma'kuulât akla ait şeyler» denir. Fakat bizi muhit olan şeyleri, ha rüzgâr gibi göremediğimiz şeyi bile duygularımızla id ederiz. Bunlara da «Mahsûsât - duyguya ait olan, duyul şeyler» adı verilir.

Keyvan. (S: 185, b: 1304).

Zühal yıldızıdır. Yunan mitolojisinde gökle yerin oğ dur. Zaman tanrısıdır. Ekimi, biçimi korur. Siyaha bak yeşil renklidir. Yıldız bilgisine göre tabiati sevdavî, miz soğuk ve kurudur. Hâkim olduğu yıl, en sıcak memleket de bile hararet azalır. Bu yüzden büyük kutsuz, yomsuz dızdır. Birinci iklime hâkimdir. San'atkârlar, dar geç liler, padişah mensupları, bu yıldıza mensupturlar. Yun lılar Zühali, yarı beline kadar göğsü açık, yalnız arka ön tarafı kapalı bir ihtiyar şeklinde tasvir ederlerdi. El bazan bir üzüm bıçağı, bazan bir orak bulunurdu. İran sağ elinde bir insan kafası tutan, sol eliyle bir insan cunu tutmuş bulunan bir ihtiyar, yahut beyaz ata bin sağ elinde bir kılıç olan bir adam şeklinde tasvir edile miştir.

Tecrid, tefrid. (S: 185, b: 1304).

Tecrid, kalbten Tanrıdan gayri her şeyi gidermek, rid de, bütün varlığı Hak varlığı bilip bu hakikatte ta kuk ederek daima Tanrı ile olmaktır.

Fir'avn. (Sa: 186, b: 1307).

Musa ile savaşan Mısır hükümdarıdır. Musa'ya inan mış, fakat Tanrı Mısırlılara, mahsullerine çekirge üşm kurbağaların çoğalması, öldürücü yeller esmesi, suyun olması gibi belâlar verince İsrail Oğullarının Mısır'dan masına razı olmuş, çıkarlarken pişman olup ardla düşmüş, Şapdenizine geldikleri zaman Musa, sopasiyle nize vurmuş, denizden on iki bölüğün geçmesi için on

yol açılmış, Fir'avn da iki kenara çekilip duvar gibi yükselmiş suların arasındaki yola dalmış, tam ortaya gelince İsrailoğulları çıkmış, deniz kavuşmuş, Firavun'la askerleri boğulmuşlar, yalnız Fir'avn ölürken imana geldiği için ölüsü kıyıya vurmuş ve bu suretle kendisinden sonra gelenlere ibret olmuş (sûre: 10, Yunus, âyet: 89-92). Bu münasebetle ekseriyet, Fir'avn'un imanını imân-ı ye's, yani korku ve me'yusiyetle iman sayıp makbul görmemişler, fakat bazıları da onu iman sahibi saymışlardır. Bunların başında İbn-i Arabî gelir. Hâman, Fir'avn'un vezir veya müsteşarıdır. Rivayete göre Fir'avn, Musa'nın yalancı olduğunu sanıyorum, sen ateş yak, kerpiçi tuğla haline getir de bana büyük ve yüce bir köşk yap, bakalım gökyüzünde ne var demiş. Köşk yapılmış, gökte hiç bir şey göremeyip inanmamış. Bir rivayete göre de bir büyük taht yaptırmış, dört köşesine dört direk dikip bunlara dört gerges kuşu bağlatmış, direklerin ucuna da et bağlatarak gergesler eti almak için uçunca tahtı havalandırmışlar. Böylece her ikisi de göğe çıkmışlar. Kur'anda Hâman'ın adı geçer ve ilk hikâye anlatılır (sûre: 28, Kasas, âyet: 6, 38-39).

Gılman. (S: 186, b: 1307).

Cennette iman sahiplerine hizmet edecek gençlere denir (S: 52, b: 101 in izahına bakınız).

Rıdvan. (S: 186, b: 1307).

Cennet kapıcısı olan meleğin adıdır.

Nemrud. (S: 186, b: 1309).

Daha doğrusu Nümrûd. (S: 99, b: 481 in izahına bakınız.

Ca'fer-i Tayyar. (S: 186, b: 1309).

Muhammed Peygamberin amcasıdır. Mûte savaşında bayraktardı. Her iki kolu da kesilerek şehit olmuştu. Mu-

hammed, çok sevdiği Cafer için «Tanrı, ona iki kanat v
di, cennette uçmada» demiş, bu yüzden «Tayyar - uç
sıfatiyle anılagelmiştir.

Âmî. (S: 186, b: 1310).

Avamdan demektir (S: 46, b: 14 ün izahına bakın
Nâmi büyüyüp gelişen mânasınadır, nebatlar gibi. Câ
kadehe mensup, sarhoş demektir. Ayni zamanda bir
536 Hicride (1141-1142) ölen meşhur Ahmed Nâmikî-i C
mî'ye mensup «Câmi» dervişleri vardı. Bunlar, XVII
yüzyıla kadar Anadolu ve Rumelide vardı. Hayderîler g
sakallarını tıraş eder, bıyık koyverirler, kulaklarına
peler takarlar, başlarına keçe külâhlar giyerler, beller
demir kuşaklar bağlarlar, yanlarına ziller asarlar, saçla
nı tıraş ettirmeyip yanlarına koyverirler, yahut büküp
lâhlarının etrafına dolarlardı. Müziğe çok düşkün olan C
mîler, şeriat hükümlerine uymazlardı. (Vahidi: Me
kıb-ı Hâce-i cihan ve Netîce-i can). Bu beyitte «Câmî» k
mesiyle bunlara ve bu tarikate telmih vardır fikrindeyi

Şeş cihet. (S: 186, b: 1315).

Altı cihet demektir. Alt, üst, sağ, sol, ön, ardı. Bir
bu altı cihetten hariç değildir.

Bercîs. (S: 186, b: 1316).

Daha doğrusu Bircîs, Müşteri yıldızıdır. Yunanlı'la
Zevs, Lâtinlerin Jupiter dedikleri bu Tanrılar Tanrısı,
kudretlidir. Kudretini yalnız kader tahdit edebilir. Ta
nın önünde iki fıçı vardır. Bunlardan hayır ve şerri çıka
İnsana da bunlardan gâh hayır rastlar, gâh şer. Yıldır
yağmur, şimşek ve bulutların Tanrısıdır. Olimp dağının
pesinde oturur. Babası «Saturne - Zühal», dünyaya ge
çocuklarını dişleriyle parçalayıp yerdi. Anası, Jüpiter
ğunca onun yerine babasına bir taşı kundaklayıp verdi
oğlunu sakladı. Jüpiter büyüyünce babasını Tanrılıktan

dirdi. Muaşakaları çoktur. Kartal, meşe, ulu dağların tepeleri ona mensuptur. Fidyas'ın yaptığı Zevs heykeli pek meşhurdur. Yıldız bilgisince din, ilim, haya, tevazu, kerem, akıl, namus, belâgat ona mensuptur. İkinci iklime hâkimdir. Rengi tunç mavisidir. İtidal üzere hararetli ve kuru bir mizacı vardır. Pazartesi gecesiyle perşembe günü onundur. Büyük kutlu yıldızıdır. «Kadı ve Hatîb-i felek» diye de anılır.

Mirrîh. (S: 186, b: 1316).

Mares, Ares ve Mars adlariyle anılan bu Tanrı, Jüpiter'le onun hemşiresi Jonun'un oğludur. Trakya dağlarında oturur. Kan dökmeden hoşlanır. Şehirleri harap eden Deimos - dehşet, Foibos - korku adlı iki oğluyla Eris - nifak adlı kızı ve ölüm perileri, savaşlarda yanında bulunur. Bazı kere adına insanlar bile kurban edilen bu Tanrıyı Yunanlılar, pek o kadar sevmezler, buna karşılık Romalı'lar çok severlerdi. Onlarca Romüs'le Romülüs'ün de babası bu Tanrıdır. Yıldız bilgisince tabiati ifrat üzere hararetli ve kurudur. Neşe, yiğitlik, hiddet, sefahet, kuvvet, hıyanet, gazap ve riyaset ona mensuptur. Üçüncü iklime hâkimdir. Salı güniyle cumartesi gecesi, bu yıldızındır. Rengi bakır kırmızısıdır. Küçük yomsuz ve kutsuz yıldızdır.

Calinos. (S: 186, b: 1316).

Büyük hekimlerdendir. Milâdın 131 inci yılında Bergama'da ölmüştür. Bu hekimin bir çok eserleri Arapçaya çevrilmiştir. Bukrat, Calinos'dan evvel ve İskender'den yüz yıl önce yaşamış meşhur hekimdir. Tıp bilgisini onun meydana getirdiği söylenir. Lokman, Davud Peygamberle çağdaştır. Zenci olduğu ve köle bulunduğu rivayet edilir. Peygamber olup olmadığı kat'î değildir, fakat erenlerden olduğu muhakkaktır. Kur'anın 31 inci sûresi, onun adını taşır. Tanrı'nın ona hikmet ihsan ettiği anlatılır ve oğluna ettiği vasiyet hikâye edilir (Bilhassa âyet: 12-20).

Dokuz aslan. (S: 186, b: 1317).

Dokuz aslandan maksat, dokuz felektir. Yedi evren, yedi gök, yedi yıldız, dört ejderha da dört unsurdur.

İmran. (S: 187, b: 1325).

Musa Peygamberin babasının adıdır. Fir'avn'un hazinedarı olduğu rivayet edilir.

Baba Taptık. (S: 187, b: 1334).

Yunus Emre'nin şeyhidir. Yunus, Taptık Baba'yı bir çok şiirlerinde büyük bir saygı ve bağlılıkla över. Bu beyitte de Taptık Baba'nın, Barak Baba halifesi olduğunu, Barak Baba'nın da Sarı Saltık halifelerinden bulunduğunu kaydederek tarikat silsilesini kaydetmededir. Bektaşi an'anesine göre Sarı Saltuk ve Barak Baba, Hacı Bektaş halifelerindendir. Barak Baba'nın, Sarı Saltuk halifesi olduğunu, kendi risalesinden anlıyoruz. Babaî bakıyyelerinden olan bu şeyhler ve zümreleri hakkında bakınız (Abdülbâki Gölpınarlı: Yunus Emre - Hayatı, S: 29-35, 39-49, 198-207 ve 253-274).

Rahman ve Rahîm. (S: 187, b: 1336).

Tanrı adlarındandır. Rahman, rahmeti, acıması umumî, kâfir, mü'min, insan, hayvan, her şeye acıyan ve lûtfeden demektir. Rahîm, umumî rahmetinin hususî kısmını mü'minlere hasreden, onlara hususî lûtuf ve ihsanlarda bulunan mânasına gelir. Mennan, istekten önce ihsanda bulunan demektir. Tanrı adlarındandır.

Hû. (S: 187, b: 1338).

O mânasına gelir. Tanrı adlarından sayılır. Bir çok kişilerce «İsm-i a'zam - Tanrının en büyük adı», bu addır.

«Men aleyhâ fân». (S: 187, b: 1338).

Tamamı «Külle men aleyhâ fân» dır. Bu ve bundan sonraki âyetin mânası şudur: «Yeryüzünde ne varsa geçicidir, ancak ululuk ve ihsan sahibi olan Rabbin hakikati kalır.» (Sûre: 55, Rahmân, âyet: 26-27).

Usûl-i din. (S: 189, b: 1360).

Dinin esasları, usulleri demektir. Ameli, yani ibadeti, imanın cüz'ü saymıyanlara göre inanışa ait esaslar, dinin usulleridir, inanmıyanlar kâfir olur. İbadete ve muamelâta ait şeylere «fürû'-i din - dinin feri'leri» denir. Bunları yapmıyan, inkâr etmedikçe kâfir olmaz. Yunus, bu beyitte «Seni seveli halden hale giriyorum. Gâh ikrara düşüyorum, gâh inkâra. Bende usul-i din nerde? Artık nasıl olur da din edeblerini gözliyebilirim, onlara nasıl riayet edebilirim?» demektedir.

Kıyam. (S. 189, b: 1359).

Kıbleye karşı namazda ayakta durmak. Rükû, elleriyle dizlerini tutmak şartiyle eğilmek, secde de elleri, dizleri, ayak parmakları yere gelmek üzere alnını yere koymaktır. Hepsi de namazın rükünlerindendir. Âşık kişinin böyle şeylerle mukayyed olamıyacağını, Türkçesi namaz kılmadığını anlatıyor.

İlim - amel. (S: 189, b: 1362).

Şeriat bilgisi yerine ilim sözü kullanılmış, bu bilgiye göre ibadetleri ve muameleleri yerine getirmk de ameldir. Yunus, Tanrı aşkıyle bilgiden de, ibadetten de vazgeçtiğini anlatmaktadır.

(S: 190, b: 1368).

Bu beyitten, Yunus'un şeyh olduğunu da anlıyoruz.

Fakr-fahr. (S: 191, b: 1380).

«Yoksulluk benim öğündüğüm şeydir, başka peygamberlere bununla öğünürüm» diye bir hadîs rivayet edilmiş-

tir. Bu hadîs'in uydurma olduğunu da söyliyenler vardır.

Nefiy. (S: 191, b: 1381).

Olan, yahut olduğu iddia edilen bir şeyin yokluğunu söylemek, isbat da yok olduğu söylenen, yahut varlığı iddia edilen bir şeyin varlığını isbat ve teyit etmektir. Müslümanlığın formülü olan «Lâ ilâhe illâllah - Muhammed-ür Resulullah» sözünün ilk cüz'ünde (Tanrıdan başka yoktu tapacak) hem nefiy, hem de isbat vardır. Sofilerce bu söz «Tanrıdan başka var, yoktur» mânasına gelir, bu surette mevhum sayılan bütün varlıklar nefiy edilmede, mutlak varlık olan Tanrı, isbat edilmededir.

Tılısm. (S: 191, b: 1390).

Düzülen, yapılan, yapmacık şey mânasına gelir. Halk bunu tılısım diye telâffuz eder. Eskiden paraları yerlere gömerlerdi, sonradan oraya kimsenin girmemesi, ora kimsenin bulmaması için okuturlar, üfletirler, tılsım yaptırırlardı. Hattâ şehirlere bile düşmandan korunmak için tılsım yapılırdı. Sofiler, halli en müşkül olan insan hakkatine bu adı takmışlardır.

İsm-i a'zam. (S: 192, b: 1392).

Tanrının en ulu ve anılınca dilenen şeyin olacağı addır. S: 187, b: 1336 nın izahına bakınız.

Kerim. (S: 192, b: 1396).

Kerem sahibi, lûtuf ve ihsan edici mânasına gelir. Tanrı adlarındandır.

Ümmî. (S: 193, b: 1413-14).

Anadan doğduğu gibi kalan, okuma yazma bilmiye demektir. Fakat sofiler, Hukema felsefesinin tesiri altında dokuz kat göğü baba, dört unsuru da ana sayar, dokuz göğe «Âbâ-i ulviyye - yüce babalar», dört unsura da «Ümmehât-ı

süfliyye - aşağılık analar» derler. Âdem-i ma'nâ yani Akl-ı kül'le Havvâ-yi mâ'nâ, yani Nefs-i kül'den dokuz felek meydana gelmiş, bunların dönüşleri dört unsuru meydana getirmiştir. Dokuz felekle dört unsurun birleşmesinden de üç çocuk (Mevâlîd-i selâse), yani maden, nebat ve hayvan doğmuştur. Yunus, kat'iyyen ümmî değildir (Yunus Emre - Hayatı, S: 81-89). Buradaki ümmî sözünden dört unsura mensup olduğunu anlatmakta ve bu beyitten sonraki beyitte (1412) atalarının dokuz, analarının dört olduğunu söyliyerek bunu tamamiyle açıklamaktadır.

Münker ve Nekir. (S: 196, b: 1457).

Yani mezarda insana soru soran meleklerin, insanın kendi ameli olduğunu söylemekte ve bu suretle amellerin, ölümden sonra hayali cesedlere bürüneceğini bildirmektedir. İbn-i Arabî, Mevlâna, Bedreddin gibi bir çok büyük sofiler de ayni fikirdedirler.

Ashab-ı suffe. (S: 196, b: 1459).

Peygamberin mescidinin sofasında yatan yoksul sahabedir.

Kırklar meclisi. (S: 196, b: 1461).

Kırkların birine neşter vurulunca otuz dokuzundan kan akması, Alevî ve Bektaşilerde pek meşhur bir hikâyedir. «Menâkıb al- esrâr behcet al- ahrâr» dan, yani Alevîler tarafından büyük buyruk denen kitaptan bu hikâyeyi aynen yazıyoruz: «Günlerde bir gün Hazret-i Resul sallâllahü taâlâ aleyhi ve sellem, suffe-i safânın kapısına vardı. Kırk lar anda sohbet ederlerdi. Ol Hazret dahi dakk-ı bâb edip kapıyı kaktı. İçerüden kırklar işitip kimsin? dediler. Hacetin nedir? dediler. Resul Hazreti ayıttı: Peygamberim, açın kapıyı, içerü girelim, siz erenler ile dem dîdar görelim dedi. Ayıttılar: Bizim aramızda Peygamber çıkmaz. Peygamberliğini var, ümmetine eyle dediler. Peygamber Hazreti

bu kelâmı işitti, filhal girü döndü. Ol vakıt Hak Taâlâ Hazretinden nidâ geldi ki: Yâ Muhammed, dön gerü, ol kapıya var. Hazret-i Resul ol nidayı işitti, filhal girü döndü, yine geldi, ol kapı halkasına el urdu, dakk-ı bâb eyledi. Yine kimdir? dediler. Hazret-i Resul ayıttı: Açın kapıyı, içerü gireyim, mübarek cemalinizi göreyim, Resulüm dedi. Kırklar ayıttılar: Bizim mabeynimizde Resul sığmaz ve hem bize hacet değildir kimseye Resul göndermek dediler. Resul aleyhisselâm bu sözü işiticek yine girü döndü. Diledi kim feragat gele, kendi makamına gide, sâkin ola. Yine Hazret-i İzzetten Seyyidin kulağına hitab-ı mustatab erişti kim yâ Habibim, yine ol kapıya var, ol meclise dahil ol, kande gidersin? Dön girü dedi. Seyyid girü döndü, geldi, yine ol kapının halkasına el urdu, işaret eyledi, yani girü dönüp geldiğini bildirdi. Ayıttılar: Kimsin? Resul ayıttı. Seyyid ül-kavm hâdim-ül-fukarayım, dedi. Kırklar ayıttılar: (Merhaba, merhaba, ehlen ve sehlen, yani hoş geldin, kadem getirdin, gelmekliğin mübarektir, hemiyşe mübarek olsun dediler. Yâ Mufettih el-evbâb deyüp ol kapıyı açtılar. Hazret-i Resul sallâhü taâlâ aleyhi ve sellem İftah lenâ yayr - el bâb, Bismillâhir rahmanirrahim dedi, ol kapudan içeri girdi. Evvel sağ ayağını bastı. Baktı gördü, otuz dokuz sahabe otururlar, meğerkim birisi taşra çıkıp parsaya (derip devşirmeye) gitmiş idi. Ol Selmân-ı Fârisî idi. İmam Ali dahi ol sohbette hazır idi. Bunlar, Resul Hazretini göricek kıyama durdular, yer gösterdiler. Seyyid geçip Ali'nin yanına oturdu. Lâkin Ali olduğunu ol demde bilmedi ve ol vakit tanımadı. Haber sorup ayıttı: Siz kimlersiz, size kim derler? Ayıttılar: Biz Kırklarız, bize Çil-ten derler. Cümlemiz yek-dil, yek-cihetiz. Birimiz ne ise varmız oldur dediler. Resul ayıttı: Neden malûm? dedi. Ayıttılar: Birimizden kan akar olsa cümlemizden akar dediler. Resul, isbat eylemek gerek sözünüzü dedi. Peş ol dem Şah-ı merdan Ali, mübarek kolunu uzattı ve verikine bir neşter urıcak kan revan oldu. Cümlesinden bile aktı. Bir kan

dahi taktan aktı, meydana döküldü. Meğerkim Kırkların birisi parsaya çıkmış idi, Selman-ı Fârisî derlerdi, ol kan, onun kolunda idi. Murtaza Ali'nin kolun bağladılar. Cümlesinin kanı durdu . . . .» Bundan sonra Selman'ın gelip bir tane üzüm getirdiği, Muhammed'e bunu pay et dediği, Muhammed'in Cebrail'in irşadiyle üzümü ezdiği, hepsinin içip uryan büryan semâa kalktıkları, Muhammed'in de sema' ederken başından imamesinin yere düştüğü, o imameyi kırk parçaya bölüp bellerine tennûre yaptıkları anlatılmaktadır (bizdeki yazma). Alevî - Kızılbaş Ayn-i cem'i, bu esas üzerine kurulmuştur. Bazı nefslerden, Muhammed'in kapıya son gidişinde «Fakîr» dediğini, bu sözü de Üves'in, yahut Üveys'in amcası Yemen'li İsâmeddin'in irşadiyle söylediğini anlıyoruz. Hakikate mürşidsiz varılamıyacağında ittifak eden sofiler, Muhammed'in «Ben, rahmân kokusunu Yemen'den duymadayım» hadîsini sırası geldikçe anmışlar, hemen hepsi gizli bir tarzda Muhammed'in Yemen seferinde irşad edildiğini anlatmışlardır. Bayramî Melâmîlerinden Oğlanlarşeyhi İbrahim'in (1655) «Arif-i kâinat sallâllahü taâlâ aleyhi ve sellem, hiyn-i seyahatte Yemen'e varıp İsâm-ı Yemen'in kapısını çaldıkta kimdir? Dediklerinde Muhammed'im dedi. Eyittiler: Bu kapuya Muhammed sığmaz, var kendi haline. Âhır el-emr, Üveys'i delil ittihaz edinip bir defa daha gelip kapu çaldıkta kimsin? Deyu sual olundukta talim-i Üveys'le «Bir abd-i fâniyim» deyü cevap verdiklerinde kabul edildiler. Anınçün gâh «İnnî leecidu nefes al-Rahmâne min kıbel al - Yemen» derlerdi.» sözü, pek dikkate değer (Sohbetname).

(S: 196, b: 1464).

Ömer'in oğlunun zina ederken yakalandığı ve Ömer tarafından had vurulur, yani şer'î hükme göre döğülürken öldüğü hakkında uydurma bir rivayet vardır.

Kün. (S: 197, b: 1472).

Arapçada «ol» demektir. 2 nci sûrenin (Bakara) nci, 3 üncü sûrenin (Âli İmrân) 47 nci, 6 ncı sûrenin âm) 73 üncü, 16 ncı sûrenin (Nahl) 4 üncü, 19 uncu nin (Meryem) 35 inci, 36 ncı sûrenin (Yâsîn) 83 ünc ıncı sûrenin (Mü'min) 68 inci âyetlerinde Tanrının, bi bir şeyi murad edince «ol» dediği ve o şeyin, o işin de hal olduğu bildirilmektedir. «Kün demi» yaratılış ânı mektir. Fakat Tanrı, daimî yaratıcıdır. Bu bakımdan dem, ân-i daimden ibarettir ve daimîdir, Sofilerce iki ten meydana gelmiş olan «kün» kelimesindeki iki akl-ı küll le nefs-i küll'e işaret olduğu gibi kâftan maksa dem, yani erkek, nundan maksad da Havvâ yani kadı Oğlanlarşeyhi, bunu anlatırken «Bilür ânı şol kişi âkıl-ü dânâ imiş* Kâf ile nundan murad ol Âdem-ü H imiş» beytini okurmuş (Sohbetname).

Hamza - yılan. (S: 197, b: 1476).

Hamza Pehlivanı, yani Muhammed'in amcasını bi lan, Kafdağına götürmüş. Hamzanamede uzun uzadıya latılır.

Kün feyekûn. (S: 197, b: 1478).

«Kün-feyekûn - ol, olur» demektir ve S: 197, b: 146 izahında yazdığımız âyetlerden alınmadır.

Zâhir-bâtin. (S: 198, b: 1483).

Zâhir, görünen, bâtın da iç, görünmiyen demektir nci sûrenin (Hadîd) 3 üncü âyetinde «O'dur evvel, O'du hir. O, dur görünen, O'dur gizli. Her şeyi bilen O'dur» mektedir. Sofiler bu «evvel, âhir, zâhir va bâtın» a cut - varlık sıfatları» derler ve «evvel O'dur, çünkü her O'ndan zuhur eder. Âhır O'dur, çünkü zuhur eden O'n başka varlık yoktur. Zâhir O'dur, çünkü O'ndan başka bir şey yoktur. Bâtın O'dur, çünkü zuhuru, zatına perde

diye tevil ve «öyle bir evveldir ki O'ndan evvel bir şey yok, öyle bir âhırdır ki O'ndan sonra bir şey yok. Öyle bir zâhirdir ki içinde O'ndan başka bir şey yoktur. Öyle bir bâtındır ki zuhurundan müstağnidir» diye tefsir ederler.

Cebrail. (S: 198, b: 1496).

Zorla olgunlaştırmak mânasına gelen «cebr» ile «il» yani Allah kelimesinden gelen yahut Tanrı kulu mânasında olan bu kelime, Tanrıya yakın dört meleğin birinin adıdır. Kur'anda «Arş sahibi Tanrı indinde makam ve mertebe sahibi yüce elçi» diye öğülür (sûre: 81, Tekvîr, âyet: 19-20). Adı Cibril diye geçer (sûre: 2, Bakara, âyet: 97 ve 98). 53 üncü sûrede peygambere Kur'anı çok güçlü, kuvvetli meleğin öğrettiği söylenir (âyet: 5), ayni sûrede Peygamber'in onu, kendi suretiyle yüce ufukta gördüğü (âyet: 6-7), arasında iki ok kadar, hattâ daha da az mesafe bulunduğu (9), bir kere Sınırağacının yanında ve inerken gördüğü, cennetin de yanında olduğu (13-15) bildirilir. (S: 75, b: 233 ün izahına bakınız). Hukemaya göre Cebrail Akl-i küll'dür. Peygamberlere bu melek, vahiy getirir. Mikâil, Kur'anda «Mikâl» diye geçer (sûre: 2, Bakara, âyet: 97), yağmur yağdıran ve rızıkları bölüştüren melektir. İsrafil de sûru üfürmeğe memurdur. Bu dört ulu meleğin dördüncüsü canları alan Azrail'dir.

İncil. (S: 200, b: 1518).

Gösteren, belirten, ilim ve hikmetlerin aslı mânasına gelir. Müslümanlarca İsa Peygambere inen kitaptır. Hıristiyanlarca, İsanın hayatıdır ve hayatına ait yazılan dört kitaba da İncil adı verilir.

Elif. (S: 200, b: 1526).

Arap alfabesinin ilk harfi. Sofilerce elif, Tanrının mutlak varlığına delâlet eder. Be harfinde bir nokta vardır ki bu taayyün işaretidir. Diğer bir bakıma göre de nokta, mut-

lak varlıktır. Elif, noktadan meydana gelir. Kalem, k
konunca bir nokta hasıl olur, bu nokta çekildikçe e
lur. Bu suretle elif, eşyanın Tanrı bilgisindeki sübûtu
tebesidir. Sofiler, harflere çok eskidenberi büyük bir e
miyet atfederler (S: 126, b: 868 in izahına ve Bosna'l
dullah'ın «Fusûs-ül-hikem Şerhi» mukaddimesine ba
S: 31-32).

Elif, mim, dal. (S: 204, b: 1583).

Arap imlâsınca «âdem», yani insan kelimesini m
na getirir. Taayyünden tamamiyle kurtulmayı, mutla
lığa bürünmeyi istiyor.

(S: 207, b: 1613).

Yüz yirmi dört binden maksat peygamberlerdir; dö
kırk dört tabakaya, dereceye ayırdığı da erenlerdir.

Kalû belâ. (S: 208, 1631).

Arapçadır ve «evet, dediler» mânasına gelir. Tanrı
lara «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» deyince «B
demişler. S: 76, b: 249 un izahına bakınız.

Mi'rac gecesi. (S: 208, b: 1635).

Üveys'in, Arş'ta Muhammed'in nalınlarını döndü
hakkında uydurma bir rivayet vardır.

Deniz mâliki. (S: 209, b: 1659).

Denize müvekkil olan Melek olacak. Ancak halk
yetlerinde «Deniz Mâlikesi» diye yarı belinden aşağı
lık, yukarısı insan suretinde bir kız vardır. Bunun d
dibinde billûrdan bir köşkü varmış. Orada cariyel
zevk ve safa sürermiş. Bazan güzel delikanlıları kaptı
olurmuş. Bunun halk ressamları tarafından yapılmış r
leri de vardır.

(S: 209, b: 1659).

«Ben, kırılmış gönüllerdeyim», Şîa rivayetine göre «ve yıkılmış, göçmüş mezarlardayım» ilâvesiyle bir hadîs-i Kudsî rivayet edilmiştir.

«Kul huv-Allâh» (S: 211, b: 1686).

«Söyle, o Allah» demektir. Kur'anın 112 nci sûresi (İhlâs, Tevhîd), «Söyle, o Allah tektir» diye başlar.

Devir. (S: 212, b: 1690).

Devir nazariyesini söylüyor. S: 103, b: 532 nin izahına bakınız.

Gül-ter. (S: 212, b: 1704).

Gülün, Muhammed'in terinden olduğu hakkında bir halk kanaati vardır. Hattâ en güzel kokulu gül olan yalınkat güle bu münasebetle Gül-i Muhammedî de derler.

İdris. (S: 213, b: 1711).

Âdem Peygamberin oğullarındandır. 19 uncu sûrenin (Meryem) 56-57 nci âyetlerinde onun doğrucu ve peygamber olduğu ve Tanrı tarafından yüce yurda kaldırıldığı anlatılmakta, 21 inci sûrede de (Enbiyâ) adı geçmektedir (âyet: 85). Şît, yahut Şis de Âdem oğullarındandır. İdris'in ilk olarak elbise dikmeyi ve bu suretle terziliği icat ettiği, Şît'in de çulhalıkta bulunduğu rivayet edilmiştir.

Davud. (S: 213, b: 1711).

Peygamberin sesi çok güzelmiş, Mezamir okurken yüzlerce kişi heyecandan ölürmüş.

(S: 214, b: 1726).

Buradaki İskender'den maksat Zül-karneyn olacaktır. 18 inci sûrede, Kehf, bu zatın doğu ve batı illerini gezdiği anlatılmaktadır.

Kesret. (S: 238, b: 1797).

Yani çokluk âlemi, bu âlemdir. Fakat burada kesret, denizin dalgaları gibidir. Hakikatte dalgaların ayrı varlığı olmadığından bu çokluk, nazarî ve itibarî. Vahdet âlemi, yani mutlak varlık, zuhur edince kesret âlemi meydana gelir. Fakat kesret âlemi, hakikatte vahdet âleminden başka bir şey değildir. Yalnız kesret âleminde isim, sıfat ve bu münasebetle sıfat ve adların karşılaşmasından doğan itibarî bir aykırılık vardır, halbuki vahdet âleminde bütün sıfatlarla adlar yok olmuş gibidir.

Dünya (S: 241, b: 1827).

«Dünya sevgisi, bütün hataların başıdır. Dünyayı terketmek de bütün ibadetlerin başı» meâlinde bir hadîs rivayet edilmiştir.

İnabe. (S: 242, b: 1841).

39 uncu sûrenin (Zümer) 54 üncü âyetinde «Azap gelmeden Rabbinize dönün, tevbe edin ve ona verin kendinizi. Yoksa azap gelirse size yardım eden bulunmaz» denmededir. İnabe, Tanrıya dönmek, kendini ona vermek ve tevbe etmek mânasına gelir. Tasavvufta mürşide intisap etmeye «İnabe almak», birisini derviş yapmaya «İnabe vermek» derler.

Melâmet. (S: 242, b: 1853).

Kınamak demektir. Şuttar yolunda yürüyenlere Melâmet ehli denir (S: 46, b: 14 e bakınız). Bunlar, zikir, fikir, husus kisve, tekke gibi merasimi kabul etmezler. Hayırlarını gizler, şerlerini açığa vururlar, bu yüzden melâmete uğrarlar. İlk Melâmetîlerle Bayramî Melâmîleri, tamamiyle bu yolun mümessilleridir. Ayrıca Melâmetîlerden meydana gelen Hamdarîler, Kübrevîler, Mevlevîler vesair tarikatler de melâmet neşesine sahip tarikatlerdir.

(S: 243, b: 1857).

Yunus, divanını sağken ve bizzat tertip etmiştir (S: 100, b: 500 e bakınız).

(S: 243, b: 1861).

«De ki deniz, Rabbimin kelimelerini yazmak için mürekkep olsa da yazılmaya başlansa, hattâ bir misli mürekkep daha eklense Rabbimin kelimeleri bitmeden deniz biter, tükenirdi.» (Sûre: 18, Kehf, âyet: 109). «Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz mürekkep olsa, sonra yedi deniz daha eklense yine Rabbimin kelimeleri tükenmez. Şüphe yok ki Tanrı yücedir, hüküm sahibidir.» (Sûre: 31, Lokman, âyet: 27). Bu âyetlerden manevî iktibasta bulunmuştur.

Havf-recâ. (S: 245, b: 1892).

Havf korku, recâ da ummaktır. Mü'min tamamiyle umarsa cür'et bulur. Tamamiyle korkarsa ye'se düşer. Onun için iman sahibinin korku ve ümit arasında bulunması şarttır. Yalnız erenler hakkında «Bilin ki Tanrı dostları, erenler, öyle kişilerdir ki onlara ne koruku vardır, ne hüzün» denmede (Sûre: 10, Yûnus, âyet: 62) ve diğer âyetlerde de iman edip iyiliklerde bulunanların ayni derecede bulundukları söylenmededir.

Zavya. (S: 247, b: 1918).

Zaviyedir (S: 127, b: 875 in izahına bakınız).

(S: 247, b: 1926).

Peygamberlerin her birine bir lâkap verilir. Âdem peygambere «Safiyy-Allâh - Tanrının tertemiz kulu» denir.

(S: 249, b: 1957).

(Süleyman'ın mektubuna karşı Belkis) dedi ki: «Padişahlar, bir köye, bir şehre girdiler mi orayı bozar, mahvederler. Oradaki halkın yücelerini alçaltırlar. Hem de böyle

yaparlar.» Sûre: 27, Neml, âyet: 34. Yunus, bu âyeti
Bâtınî metodiyle tevil etmededir.

Levh-i mahfûz. (S: 250, b: 1962).

S: 79, b: 286 nın izahına bakınız.

(S: 250-251, b: 1970) den itibaren:.

Nefsin yedi tavrını anlatmadadır. S: 77, b: 263 ü
hına bakınız.

(S: 252, b: 1998). den itibaren başlıyan şiir:

Şeyh Sadi-i Şirazî (1291-2) nin bir şiirinin nazme
cümesidir (Külliyat, S: 253). Son taraflarda tercümed
rılıyor.

Men arif. (S: 252, b: 1999).

S: 108, b: 604 ün izahına bakınız.

Lâ şerîke lehu. (S: 253, b: 2007).

Tanrının eşi, ortağı yoktur demektir. Sofilerce
başka var olan yoktur mânasına alınır.

(S: 253, b: 2010).

Mogol akınını hatırlıyor ve hatırlatıyor. Daha b
beyitleri vardır.

(S: 253, b: 2015).

«İnsanlara çekinmeyi buyurur da kendinizi un
nuz, öyle mi? Halbuki kitabı da okuyorsunuz, ne d
lınızı başınıza almıyorsunuz?» Sûre: 2, Bakara, âyet

(S: 255, b: 2041-2945).

S: 196, b: 1461 in izahına bakınız.

Yukarı iller. (S: 256, b: 2063).

Alevî metinlerinde, Kızılbaşların tenkiline ait f

larda Azerbaycan, İran yerinde kullanıldığı gibi hâlâ da Anadolu Alevileri, onları bu adla anarlar (Ahmet Refik: Rafzîlik ve Bektaşilik, S: 26, 27, 39, 40).

(S: 259, b: 2101).

Yine divanından bahsediyor. S: 100, b: 500 ve S: 243, b: 1857 nin izahlarına da bakınız.

Ölümden önce ölmek. (S: 259, b: 2106).

«Ölmeden önce ölün» meâlinde uydurma bir hadîs vardır. Sofiler, bunu mevhum varlıktan geçmek tarzında anlarlar.

Dünya-zindan. (S: 260, b: 2110).

«Dünya, inananın zindanı, kâfirin istirahat yurdudur» meâlinde bir hadîs rivayet edilmiştir.

Dört tekbirli namaz. (S: 262, b: 2144).

Cenaze namazıdır.

(S: 278, b: 2190).

Kur'anın 112 nci sûresinin dördüncü (Besmeleyle beşinci ve son) âyetinde «Velem yekün lehu küfüven ahad ve ona eşit hiç bir tek varlık yoktur» denmededir.

Melekût. (S: 279, b: 2197).

Sofiler «Hazarât-ı hams - beş tapı» diye Tanrıya beş âlem isbat ederler: 1) Lâhût: Bu âlem, mutlak varlık âlemidir. 2) Ceberût: Bu âlem «Hakikat-i Muhammediye âlemidir. Bu âlemde her şey, Tanrı bilgisinde sabittir (S: 46, b: 20 nin izahına bakınız). 3) Melekût: Tanrı bilgisinde sabit olan hakikatlerin lâtif bir şekilde zuhuru. Kuvvet ve sıfatlar âlemi. 4) Nâsût: Melekût âleminin maddî şekilde zuhuru. 5) Bu dört âlemi kaplıyan insan (Kevn-i câmi'-i insânî). Bazılarınca beşinci âlem, Misâl âlemidir ki bunda Ef-

lâtun'un tesiri açıkça görülmededir. Yalnız, bu âlemler, birer birer ve zaman geçtikçe oldu gibi bir şey hatıra getirmemelidir. Mutlak varlığın zuhura olan meyli, yani Ceberût âlemi, her ân eşyanın hakikatlerini isabt eder ve bu sübût, Melekût âlemini izhar eyler. Melekût âlemi de maddî şekilde tezahür eder.Zuhura olan meyil, daimî olduğundan sofilerin bir kısmı zatî, yani Tanrıyı eşyaya nisbetle kadîm, fakat eşyayı zat ile kaim bilerek «Heykel-i âlem hâdis-i kadîmdir», yani kâinat kadimdir. Ne önü vardır, ne sonu. Fakat zata nisbet edilirse zuhuru bakımından hâdistir, sonradan olmuştur demişlerdir.

Cevher, araz. (S: 279, b: 2198).

Cevher, zatiyle kaim olana,araz, cevherle görünen ve var olana derler. Meselâ güzellik, cisim için bir arazdır. Fakat cisim, ruha nisbetle araz, ruhsa, zatiyle kaim olduğundan cevherdir. Sofilere göre cevher, Tanrıdır. Ondan başka bütün mezahir, arazdır (S: 76, b: 247 nin izahına bakınız).

(S: 279, b: 2204).

Kur'anda 114 sûre, 6356 da âyet vardır. Sûre Besmeleyle başlayıp ikinci Besmeleyle başlıyan bir bahse kadar olan kısımdır. Âyet, sûrenin tam mânalı sözleridir· Sûrelerin tertibi peygamber zamanındadır.

Yâsîn. (S: 283, b: 2250).

Kur'anın 36 ncı sûresinin adıdır. Yâ Muhammed diye tefsir edilmiştir. Bu sûrenin, Kur'an'ın kalbi olduğuna dair bir hadîs vardır.

Tevhid. (S: 286, b: 2296).

Tanrıyı bir bilmek, sofilere göre ondan başka varlık tanımamaktır.

(S: 287, b: 2313).

«Dünya âhiret ehline, âhiret, dünya ehline, her ikisi de Tanrı ehline haramdır» meâlinde bir hadîs rivayet ederler.

Şeriât-tarikat. (S: 288, b: 2321).

S: 55, b: 140 ın izahına bakınız.

Deccâl. (S: 288, b: 2332).

Kıyamete yakın bir çok fitneler, yani sıynamalar olacaktır. Bunlar arasında en büyük sıynama «Deccâl» denen bir Yahudi ile olacaktır. Deccâl, tek gözlü ve Tanrılık dâvasında bulunacak bir adamdır. Muhammed'in zamanında yaşadığı bir hadîste anılır (Tecrîd, c: 1, S:91) bir çok kişi buna uyacak, nihayet Mehdi, bunu öldürecektir.

Kan. (S: 289, b: 2336).

Müslümanlıkta kan pistir. Kanlı elbise, kanı temizlenecek kadar yıkanıp üç kere sudan geçirilmedikçe üstte bulunursa namaz kılınmaz.

(S: 289, b: 2347).

S: 55, b: 140'ın izahına bakınız.

Pişkadem. (S: 290, b: 2361).

Önde giden, kılavuz demektir. Esmâ ile sülûk gören bazı tarikatlerde toplu zikri idare edene de bu ad verilir.

(S: 292, b: 2386).

Sofilerde nefesin, yani sözün büyük bir ehemmiyeti vardır. Kötü ve hayırsız söz söylemek iyi değildir. Nefesin canı vardır, söylenen olur. Mürşidin ve kâmillerin sözleri, Hak nefesidir. Mutlaka yerine gelir. Bektaşi - Alevî'lerde tasavufî şiirlere «nefes» denmesi de bu telâkkinin neticesidir.

(S: 293, b: 2404) le başlıyan şiire:

Yunus'un Bâtınî âkidelerini açıkça göstermededir. 55, b: 140 ın izahına bakınız.

(S: 293, b: 2408).

«Kur'anı, kendi reyiyle tefsir eden kâfir olur» meâ de bir hadîs vardır.

Usul. (S: 294, b: 2416).

Metod demektir. Tefsir, hadîs, fıkıh gibi dinî bilgile birer de usulü vardır. Yunus'un bilgisini ve bilgideki il derecesini gösterdiğinden dikkate değer.

Ayyar. (S: 294, b: 2420).

Gözü pek, yılmaz, hattâ utanmaz ve yankesici mâ larına gelir. Bağdat'da asker tayfasından bir kısmına « yar» denirdi.

(S: 296, b: 2448).

Onun misli, eşiti olarak hiç bir şey yoktur. O, her ş duyar, görür. (Sûre: 42, Şûrâ, âyet: 11).

(S: 297, b: 2456).

41 inci sûrenin, Secde, 20-21 inci âyetlerinde kıyam te elin, ayağın ve diğer âzanın, yaptıkları şeyleri söyliye insanın aleyhine tanıklık edecekleri, niçin şahadette lundunuz? Denince de ne yapalım? Tanrı bizi söyletti, s ledik diyecekleri anlatılmaktadır.

Halvet, riyazet. (S: 298, b: 2468).

Halvet, yanlızlık, riyazet de eziyet çekmek mânalar gelir. S: 159, b: 1056 nın izahına bakınız.

Semâ'. (S: 301, b: 2523).

Müzik ve müzik dinliyerek oynamak, dönmek mân

na gelir. Şuttar yolunda aşk ve cezbe için vesiledir. Fe kler, nasıl «hareket-i şevkiyye» ile dönüyorlar ve bu dö üşten unsurlar meydana geliyorsa tefekkür sahibi de semâ' derse şuurunun altındaki hakikatler tezahür eder. Eski Yunan filozoflarından geçmedir. İlk dinlerdeki karma karı ık, mütekâmil dinlerdeki usullü müzik ve nağmeler de ayni vecd tezahürüdür.

Mevlâna. (S: 302, b: 2529).

Buradaki «Mevlâna» dan maksat, bir hocadır. Bilgin ere eskiden «Molla, Mevlâna» ve cemi olarak «mevali» de irdi. Molla da bundan gelmedir.

Sır. (S: 302, b: 2539).

Gizli şey mânasına gelmekle beraber ruhun arınıp te elliye kabiliyet kesbedişi haline denir.

Dâva. (S: 302, b: 2548).

Aslı olsun olmasın, birşeyi iddia etmektir. Mâna, bir ha kikate erişmektir. Mâna ehli dâvaya girişmez, dâva ehli ise mânadan habersizdir.

Deyyan. (S: 302, b: 2542).

Tanrı vasıflarından. Din sahibi, mücazat ve mükâfatta bulunan, herkesin dinini, halini bilen.

Azazil. (S: 303, b: 2579).

Şeytanın adıdır.

«Yehdillahu limen yeşâ. (S: 305, b: 2575).

«Yehdillahu limen yeşâ - Tanrı, dilediğine doğru yolu gösterir.» Tanrı'nın, dilediğini hidayete götüreceğini, dile diğine doğru yolu gösterdiği bir çok âyetlerde kaydedilir.

Lâ taknatû - ümidinizi kesmeyin. (S: 305, b: 2579

39 uncu sûrenin, Zümer, 53 üncü âyetinde «Ey n
rine zulüm edenler, nefislerinin isteğine uyanlar, Tanrı
metinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü O, bütün gün
bağışlar. O, suçları örtücü ve merhameti şamil Tan
denmededir.

Merci' ve meab· (S: 305, b: 2582).

Dönülüp varılacak yer demektir. 3 üncü sûrenin
İmrân, 14 üncü, 13 üncü sûrenin, Ra'd, 29 uncu, 38 in
renin, Sâd, 49 uncu, 78 inci sûrenin, Nebe', 39 uncu
lerinde iyilerin Tanrıya, Tanrının cennetine dönece
kötülerin dönecekleri yerin de yine ayni sûrede, cehen
olduğu bildirilmektedir (âyet: 20-21).

Küllü şey'in yerciu ilâ aslihi - (S: 307, b: 2609).

«Her şey aslına dönüp kavuşur» meâlinde Arapça
söz vardır. Hadîs diye de nılır. Var olan şeylerin ve in
aslı da Tanrı olduğundan her şey, yine Tanrıya döner,
rıya kavuşur.

Dem. (S: 307, b: 2616).

Ân, zamanın bölünmez cüz'ü mânasınadır. S: 5
136 nın izahına bakınız.

Dört kapı. (S: 308, b: 2618).

Şeriât, tarikat, marifet ve hakikattir (S: 55, b: 1
izahına bakınız). Bu dört kapının Hacı Bektaş, «Mak
ında onar makamı olduğunu söyler ki bu suretle kırk
kam olur. Bektaşilerde sâliki mürşide götüren rehber,
selâmu aleyküm şariât erenleri, esselâmu aleyküm ta
pîrleri, esselâmu aleyküm marifet kâmilleri, esselâmu
küm hakikat şahları» diye bu dört kapıya selâm v
Yunus. «Makalât» ı hulâsa ederken de bu dört kapı,

makamdan bahsetmiştir (S: 134-135, b: 991-1004 ün izahına bakınız).

(S: 308, b: 2621) le başlıyan şiir.

Sofilerdeki bilgi telâkkisini anlatmadadır.

Dört tabiat. (S: 309, b: 2641).

Dünyada sıcaklık, soğukluk, kuruluk ve yaşlıktan ibaret dört tabiat vardır. İnsanda da kan, safra, balgam ve sevda denen dört hılt mevcuttur ki bunların birinin fazla veya eksik oluşu hastalığı, hepsinin ayni düzende bulunuşu mizacı meydana getirir.

(S: 310, b: 2646).

Okumadığını değil, bu sözünün kitaptan olmayıp Tanrı varlığından olduğunu söylüyor.

Keferet. (S: 310, b: 2650).

Kefaret sözünden bozmadır. Halk, hâlâ böyle söyler. Asıl Arapçası «Keffare» dir. Yapılan bir suçun affı için çekilen cezaya derler. Meselâ ramazanda, bir mazereti olmaksızın tuttuğu orucunu bozan, o günü kaza etmekle, yani gününe bir gün oruç tutmakla beraber ayrıca ceza olarak kudreti var ise bir köle alıp azad eder, yoksa bir gün altmış yoksulu, yahut altmış gün bir yoksulu doyurur. Buna da kudreti yoksa arada bir gün bile bozmamak şartiyle altmış gün oruç tutar. Bazıları bu üç cezanın birini yapmakta suçluyu muhayyer bırakmıştır.

Nefs-i cüz'î. (S: 328, b: 2667).

Herkesin ayrı ayrı nefsi demektir ki bu, «Nefs-i küllî» nin tezahüründen başka bir şey değildir. Nitekim akl-i cüz'î de, akl-ı küllînin tecellisidir.

El etek tutmak. (S: 329, b: 2669).

S: 50, b: 72 nin izahına bakınız.

Süleyman - karınca. (S: 329, b: 2677-2678).

S: 55, b: 140 ın izahına bakınız.

(S: 333, b: 2693 le başlıyan şiir).

Aşkın imam, gönlün cemaat, dost yüzünün kıble, namazının da daimî olduğunu bildirmekle başlıyan bu şiirde dost yüzü görülünce şartın yağmalanması ve şeriatin de bu yüzden, yani şirkin yağmalanmasından dolayı kapıda kaldığını bildirmesi, beş vaktin bir vakit olduğunu söylemesi, hele kimsenin dinine hilâf-aykırı demediğini ve zaten muhabbetin, dinin tamamlanmasından sonra doğduğunu anlatması ve yine bu şiirden sonraki şiirde (2705 den itibaren) âşıkın din, diyanet bilmiyeceği, varlığını terkedende korku ve ümit bulunmıyacağını, bu makama ilmin de sığmıyacağını, âmelin de sığmıyacağını, hattâ terazinin, mizanın bile burada bulunmadığını açıklaması, Yunus tarafından Bâtınî telâkkilerin ne kadar benimsendiğini gösterir.

Çâr unsur. (S: 334, b: 2713).

Farsça dört unsur demektir.

Emr. (S: 334, b: 2716).

Sofilerce âlem ikiye ayrılır: Emr, halk. Emr âlemi, göze görünmiyen hakikî âlemdir. Bu âleme kayıp, âlemi de denir. Halk âlemiyse Gayb âleminin zuhuru olan ve göze görünen şu âlemdir. Bu âleme de Şahadet ve Ayn âlemi adları verilir. Bu iki âlem «Tanrı görünmiyeni de bilir, görüneni de» âyetinden çıkarılmıştır (sûre: 59, Haşr, âyet: 22. 7 nci sûrenin 54 üncü âyetinde de «Yaratış da onundur, emir de onun» denmededir. Buradaki halkı, sofiler Şahadet âlemi, emri de Gayb âlemi olarak kabul ederler. 17 nci sûrenin, İsrâ, 85 inci âyetinde de «Senden ruhu sorarlarsa de ki: Ruh, benim Rabbimin emrindendir. Halka ona ait az bir bilgi verilmiştir» denmededir. Ruh, hayat ve hayat kabiliyetidir. Cemadatta durmak ve şeklini muhafaza etmek, nebatatta yetişip gelişmek ve çoğalmak, hayvanda fazla olarak duymak ve hareket etmek, insandaysa bu üç kabiliyetle beraber anlamak ve söylemek vasıflariyle tecelli eder. Bu bakımdan rûh-ı cemâdî, rûh-ı nebâtî, rûh-ı hayvânî, rûh-ı insânî diye dörde ayrılır. Rûh-ı insânî'ye Nefs-i nâtıka da denir. Bütün ruhlar, «Rûh-ı küllî» nin tecellisidir. Ayrı ayrı oluş, maddede olduğu gibi maddenin hakikati olan ruhta da nisbî ve itibarîdir.

Feridun. (S: 335, b: 2723).

İran'ın mitolojik tarihinde geçen bir padişahın adıdır. Cemşid, son zamanlarında Tanrılık dâvasına kalkışmış, bu yüzden halk isyan etmiş, o da Çin ülkesine kaçmış, İran'ı aslen Arap olan Dahhâk (Deh âk - on ayıp) istilâ etmiş. Şeytan, bir gün Dahhâk'in iki omuz başını öpmüş, orada iki yılan bitmiş. Bu yılanları kesmişler, yine bitmiş. Hekimler, çaresini bulamamışlar. Şeytan, bu sefer de bir hekim kılığına girip gelmiş ve bunlara henüz kendini bilmemiş erkek çocuk beyni sürülürse iyi olur demiş. Dahhâk, bu çareye başvurmuş ve cellâdlar herkesin çocuğunu alıp kesmeye, beynini çıkarıp Dahhâk'e götürmeye başlamışlar. Gâve adlı bir demircinin bir çocuğunu da bu suretle öldürmüşler. İkinci çocuğunu almaya geldikleri zaman Gâve, önlüğünü çıkarıp örsüne takmış ve halkı isyâna teşvik etmiş. Halk, ayaklanıp saraya hücum etmiş ve Dahhâk'i öldürmüş. Yerine Cemşid soyundan Feridun geçirilmiş. Adaletile meşhur olan Feridun, aslen Hind mâbudlarındandır ve zalim bir dev öldürmüştür ki bu da Dahhâk'tir, isim de aşağı yukarı aynidir. Cemşid de Hind mâbudlarındandır.

Kevser. (S: 340, b: 2749).

Bol soysop, zürriyet mânasına gelir. Peygamberin oğlu İbrahim öldüğü zaman müşrikler, kendisine «Ebter - soyu kesilmiş» demişler, bunun üzerine 108 inci sûrede «Biz, sana kevser - bol ve kesilmez zürriyet verdik. Sen de Rabbine

namaz kıl ve deve kurban et. Sana buğzeden ebterdi
nun soyu kalmıyacak» denmiştir (bu sûre yazdığımız
dardır, yani 3 âyetten ibarettir). Hadîslerde cennette
gambere ait «Kevser adlı; boyu Mekkeyle Yemen ve en
Safa şehriyle Aden arası kadar bir havuz olduğu,
fında çeşit çeşit mücevherlerden yapılmış yıldızlar k
bol kâseler bulunduğu, suyunun baldan tatlı, kardan s
olup içenin susamıyacağı ve Ali'nin, bu havuzun sâkisi
cağı bildirilmiştir.

Meydan. (S: 341, b: 2766).

Alelıtlâk mecazen kullanılmakla beraber Bektaşi
levî ayni cem'inin yapıldığı yere de «meydan» dend
kaydedelim.

Farz. (S: 341, b: 2774).

Tanrının Kur'anda yapılmasını emrettiği şeyler
Sünnet, onlara ilâveten Peygamberin yaptığı işler, ib
ler, sözle buyurduğu, yahut birini yaparken görüp be
diği şeylerdir.

(S: 342, b: 2787).

«İman sahibinin, yanında bulunmıyan mü'min ka
hakkında gaibane ettiği dua, reddedilmez» meâlinde
hadîs vardır.

(S: 343, b: 2797).

Sonra gelen Yunus'lardan birinin bir şiirindeki

Döğene elsiz gerek
Söğene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Sen derviş olamazsın

dörtlüğü, bu beyitten alınmıştır.

(S: 344, b: 2815).

Muhammed Peygamberin «Âhrette peygamberlerden
sonra en yüce derece, birbirini garezsiz seven ve sevişenle-
rindir» mealinde bir hadîsi ve daha bu hususta bir çok ha-
dîsleri vardır. Bunları kasdetse gerek.

Bid'at. (S: 344, b: 2820).

Peygamberin zamanında olmıyan ve onun tarafından
yapılmıyan, sonradan uydurulan ve çıkarılan şeylerdir. Müs-
lüman bilginler, bunları ikiye ayırmışlar, bir kısmına Bid'-
at-i hasene - iyi bid'atler» demişler ve bunların yapılmasın-
da bir beis olmadığını söylemişlerdir. San'atkârane câmiler
ve ezan okumak için yapılan minareler gibi. Bir kısmına da
«Bid'at-i seyyie - kötü bid'atler» demişler ve bunları kabul
etmemişlerdir.

İcazet. (S: 345, b: 2823).

Müsaade vermek, caiz görmek mânasına gelir. İleri
bir dervişe halife veya şeyh tarafından icazet, yani şeyhlik
diploması verilerek derviş yetiştirmesine müsaade edilir.
Eskiden ceylân derisine de yazılan icazetlerde o tarikatin
silsilesi de kaydolunur. İcazet, kâğıt veya deri kırılmamak
şartiyle yuvarlak olarak bükülür ve ona göre yapılmış tah-
ta, teneke veya gümüş mahfazaya konur. XIII üncü yüz-
yılda bunun, muska gibi bir iple boyuna asıldığını anlıyo-
ruz. Şeyh ölünce icazeti de kendisiyle beraber gömülür.

(S: 347, b: 2856).

Konyada pek çok bulunduğu anlaşılıyor.

Mürted. (S: 347, b: 2863).

Dinden dönen, dönük demektir. Şeriatte ikiye ayrılır.
Kur'ana göre Tanrı indinde din, ancak İslâm dinidir (sûre:
3, Âli İmrân, âyet: 19). Muhammed Peygamber «Her doğan

çocuk, Müslüman olarak doğar, sonradan anası, babası, Yahudi, Hıristiyan ve Mecusî yaparlar» demiştir. Buna zaran çocuk, büyüyünce Müslüman olmıyan babasının nini kabul etmekle Mürted olur. Fakat tevbe ede Müslüman olursa tevbesi ve Müslümanlığı makbuldür. kat Müslüman olarak doğan, sonradan dinden dönen nin tevbesi makbul olmaz ve o adam, öldürülür.

Münacat. (S: 353, b: 2869). la başlıyan.

Münacat, gizlice konuşup söyleşme mânasına Tanrıya dua ve niyaz yollu yazılan yazılara da «Müna denir. Bu şiir, pek dikkate değer bir şiirdir. Bektaşi şi deki alaylı edânın ilk örneğidir. Birçok yerlerini a Azmi veya Fezmi Baba denen şair, meşhur şiirine alm (Sadettin Nüzhet: Bektaşi Şairleri).

Âdem, Rabbine isyân etti ve azdı. (S: 353, b: 2871)

«Ve asâ Âdem rabbehu ve gavâ» (sûre: 20, Tâhâ yet: 119). Peygamberler, masumdur. Bu inanışa uym bu âyet, tevil edilir. Sünni'ler, bu bir zelle, yani küçük nah bile olmıyan kusurcukdur derler. Şiîlerse h «terk-i evlâ - daha iyi ve yerinde olanı bırakıp iyi ve ye de olanı yapmak diye kabul eder. Çünkü onlarca pey berler, zelle de yapamazlar. Sofiler, Âdem'e ve Havv «bu ağaca yaklaşmayın» diye verilen emrin, teşvik için rildiğini, çünkü onların cennette yaşamak için değil, yüzünde yaşamak ve soysop yetiştirmek için yaratıld rını söylerler. (S: 45, b: 7 nin izahına da bakınız).

LÛGATÇE

YUNUS EMRE DİVANINA AİT LÛGATÇE

(t: Türkçe, a: Arapça, f: Farsça)

A

Âbâd (f) — *Ma'mur.*

Âb-ı hayat (f-a) — *Hayat suyu, bengisu (Açıklama'ya bakınız: S: 52, b: 99).*

Acûz (a) — *Kocakarı.*

Âdab (a) — *Edepler, usuller.*

Adl (a) — *Adalet.*

Ağan (t) — *Yükselen.*

Ağdığı (t) — *Yükseldiği.*

Ağmak (t) — *Yükselmek.*

Ağu, ağı (t) — *Zehir.*

Ahbar (a) — *Haberler.*

Ahı (Akı) — *Eli açık, Fütüvvet ehli, Ahılık yoluna girmiş kişi. (Açıklama'ya bakınız: S: 117, b: 732).*

Ahi (a) — *Kardeş.*

Ahzan (a) — *Hüzünler, kederler.*

Akl-ı küllî, Akl-ı küll (a) — *Bütün akıl, tam akıl (Açıklama'ya bakınız: S: 46, b: 20, S: 103, b: 532 ve S: 181, b: 1285).*

Akl-ı maad (a) — *Ahreti ve Tanrıyı düşünen ve insanı doğru yola götüren akıl, aklın bu hassası.*

Akl-ı maaş (a) — *Dünya geçimini düzene koyan akil, aklın bu kabiliyeti.*

Akmak (t) — *Hücum etmek, saldırmak (Açıklama'ya bakınız: S: 46, b: 14, S: 46, b: 20 ve S: 50, b: 70 e bakınız).*

Alâ külli hal (a) — *Mümkün mertebe, her halde (Aynı maddelere bakınız).*

Alçakluk (t) — *Tevazu.*

Aldagucu (t) — *Aldatıcı.*

Âlem-i kesret (a) — *Çokluk âlemi, dünya, kâinat.*

Âlem-i vahdet (a) — *Birlik âlemi.*

Alkış (t) — *Tahsin, takdir.*

Amel (a) — *İş, edilen ibadet, yahut kötülük.*

Âmî (a) — *Bayağı, ileri gelenlerden olmıyan.*

Amu (a.t) — *Amca.*

Ân (a) — *Zamanın bölünemiyecek cüz'i kısmı.*

Anber (a) — *Güzel kokulu bir madde.*

Andak (t) — *Hemen, o anda, böyle, şöyle.*

Anter (a) — *H. Alinin öldürdüğü rivayet edilen kahraman.*

Âr (a) — *Utanma.*

Arasat (a) — *Meydanlar, kıyamet günü toplanılacak meydan.*

Araz (a) — *(Açıklama'ya bakınız: S: 76, b: 247, S: 279, b: 2198.)*

Arazat (a) — *«Arz» kelimesinden uydurulma bir söz. Halini bildirmek, arzetmek.*

Argurur (Argurmak) (t) — *Yolda bırakmak, tenbelleştirmek.*

Arı (t) — *Temiz.*

Armağan (t) — *Hediye.*

Arş (a) — *(Açıklama'ya bakınız: S: 76, b: 247).*

Artuk (t) — *Fazla, başka.*

Arzuman (t) — *İstek, arzu, iştiyak.*

Ashab-ı suffa (a) — *Peygamber zamanında mescidin sofasında oturan yoksul sahabe (Açıklama'ya bakınız: S: 196, b: 1459, 1461).*

Assı (Asığ) (t) — *Fayda, kâr, menfaat.*

Âsude (f) — *Sâkin, rahatta.*

Aşaklık (Aşağılık) (t) — *Alçak gönüllülük, tevazu.*

Âşüfte (f) — *Oynak, meftun, çıldırırcasına âşık, dağınık, dargın, muztarip, perişan.*

Âvaz (f) — *Ses, sada.*

Ayâ (t) — *Malik, sahip, unvan.*

Ayağın durmak (t) — *Ayakta durmak, kalkmak.*

Aydabile (Aydabilmek) (t) — *söyliyebile.*

Aydam (Ayıdam) (t) — *Söyleyeyim.*

Aydamazam (t) — *Söyleyeme*

Aydıbilmek (t) — *Söyliye mek.*

Ayıd-ayıt (t) Aymak'tan müte dî — Ayıtmak: *Birisine şey söylemek.*

Ayıtgıl (t) — *Söyle.*

Ayıtlamak (t) — *Ayıklamak.*

Ayıttı (t) — *Söyledi.*

Aynel yakîn (a) — *Görüşle m dana gelen inanış (Açık ma'ya bakınız: S: 79, 297).*

Ayruk (t) — *Başka, gayrı.*

Ayruksamak (t) — *Başka tü olmak, başka türlü ve ga görmek.*

Ayruksı (t) — *Başka, başka aykırı, muhalif.*

Ayş (a) — *Yaşama, yeyip zevk etme, geçim ve huzu*

Ayur (Aymak'tan) (t) — *Söyl der.*

Ayyar (a) — *Kurnaz, çevik, leci. Bağdad'da vaktiyle asker taifesi.*

Âzad (f) — *Kurtulmuş, kayıt hür.*

Âzâl (a) — *Ezeller (Açıklama bakınız: S: 45, b: 136).*

Azim-azm (a) — *Bir işi işle ye karar verme, gitme.*

Azîm (a) — *Büyük, ulu.*

B

Bab (a) — *Kapı.*

Bahrı — *Deniz ördeğinin bir nevi, dalgıç.*

Bâl (f) — *Kanat.*

Bâl (a) — *Hatır, kalb, gönül.*

Balaban (t) — *Büyük, koca kafalı çakır doğan kuşu.*

Balkurmak (t) — *Parlamak.*

Balkurur (t) — *Parlar.*

Balkıdı (t) — *Parladı.*

Balkımak (t) — *Parlamak, işaret etmek.*

Bank (f) — *Kuvvetli ses, sada.*

Bâr (f) — *Yük, ağırlık.*

Bar dutmak (t) *Pas tutmak.*

Bargâh (f) — *Müsaade ile girilecek yer, yüksek makam, yük yeri, hacet bildirilen makam, büyük tekke, tapı.*

Basar (a) — *Göz, gözdeki görme hassası.*

Basurmak (t) — *Bastırmak, iyice örtmek.*

Baş (t) — *Yara, yaranın kabuklanmış olan ağzı, baş veren çıban.*

Başed ki (f) — *Ola ki, olur ki.*

Bâtın (a) — *İç, içyüz.*

Batya, badya (t) — *Yayvan toprak kap.*

Bay (t) — *Zengin.*

Bayık (t) — *Aşikâr, gerçek.*

Bayımak (t) — *Zenginlemek.*

Becid-becit (t) — *Acele, elzem.*

Bedi' (a) — *Bir şeyi örneği olmadan icat eden, Tanrı; Nâdide.*

Bednam (f) — *Fena adlı.*

Begayet (f-a) — *Son derece.*

Belâ-beli (a-f) — *Evet.*

Beleş (t) Aslı (a) — *Parasız, caba.*

Bengi (f) — *Afyona düşkün.*

Berdar (f) — *Asılmış.*

Berhurdar (f) — *Nasipli, memnun.*

Beriküye (t) — *Berikiye, öbürüne.*

Berk (f) — *Yaprak.*

Berk (t) — *Sağlam.*

Bere (f) — *Kuzu.*

Berye (Beriyye) (a) — *Toprak, kara parçası, çöl.*

Bes (f) — *Yetişir.*

Beşe (t) — *Ulu, reis, mütehayyiz.*

Bevvab (a) — *Kapıcı.*

Beyan (a) — *Bildirmek, anlatmak, anlatış.*

Beyt-ül ma'mur (a) — *İmar edilmiş bina, gökte meleklere kıble olan ve Kâ'be hizasında bulunan bina.*

Bezek (t) — *Süs, ziynet.*

Bezm (f) — *Sohbet, sohbet meclisi.*

Bigâne (f) — *Yabancı.*

Bigi (t) — *Gibi.*

Bîhud (f) *Kendinden geçmiş.*

Biklük (t) — *Beylik.*

Bikirdürür (a-t) — *El sürülmemiştir, bâkiredir.*

Bile (t) — *Beraber.*

Bili-bilü (t) — *Bilgi.*

Biliş (t) — *Malûmatlı, bildik, dost.*

Bilürler (t) — *Âlimler, ârifler.*

Binye-bünye (a) — *Yapı, esas, temel.*

Bî paye (f) — *Derecesiz, mevkisiz.*

Biribimek-viribimek (t) — *Göndermek.*

Birin birin (t) — *Birer birer, birbiri ardınca.*

Biş (f) — *Çok.*

Biş (t) — *Beş.*

Bişe (f) — *Orman.*

Biti (t) — *Mektup, yazılmış şey.*
Bitimez (t) — *Kısmet olmaz.*
Bitmek (t) — *Meydana gelmek.*
Bîzar (f) — *Bıkmış, usanmış.*
Bizeye-bezeye (t) — *Süsleye.*
Bizerem (t) — *Usanırım, bıkarım, bezerim.*
Bolay ki (t) — *Ola ki.*
Boşmagıl-Buşmagıl (t) — *Öfkelenme.*
Boşup (t) — *Hiddetlenip.*
Boşu-buşu (t) — *Hiddet.*
Bud-ü vücud (f-a) — *Mevcut olma, varlık.*
Buğz (a) — *Sevmemek, kalben düşman olmak.*
Buhl (a) — *Cimrilik, bahillik.*
Bunalmak (t) — *Sıkıntıya uğramak.*
Buncuk (t) — *Bukadarcık.*
Burak (a) — *Mirac gecesi Pe- gamberimize tahsis edilen nek (Açıklama'ya bakınız: 51, b: 86, S: 75, b: 233).*
Burc (a) — *Kule, medar-ı on ikide biri, yıldız kü*
Boşar-buşar (Buşmak, Buşa (t) — *Hiddetlenir.*
Buyruk (t) — *Emir, ferman, küm.*
Bünyad (f) — *Temel, esas şa etmek).*
Bürd-ü bar (f) — *Halim, ta müllü, geniş adam.*
Bürkümek (t) — *Fışkırmak, kürmek.*
Büt (f) — *Put, güzel. Tasav ta gönlü bağlıyan her şey.*

C

Cah (f) — *Rütbe, mevki, mansıp, yer.*
Câm (f) — *Kadeh*
Cavidan (f) — *Bâki, daimî, ebedî.*
Cebbar (a) — *Cenabı Hak, kahır ve izzet sahibi, kırıkları onaran.*
Cercis (Circis) (a) — *Bir çok defalar öldürüldüğü halde yine dirilen bir peygamberin adı.*
Cevher (a) — *Asıl, maya, kıymetli taş (Açıklama'ya bakınız: S: 76, b: 247, S: 279, b: 2198).*
Cevlan urmak (a-t) — *Dolaşmak.*
Cevşen (a) — *Zırh.*
Cevz (a) — *Ceviz, koz.*
Cezbe (a) — *Ruhun heyec Tanrı'nın kulu kendisine kişi. (Açıklama'ya bak S: 136, b: 1015).*
Cezire (a) — *Ada, kara par*
Cife (a) — *Leş, pis şey.*
Coğaç (t) — *Güneş, güneşin yası.*
Cullah (t) — *Dokumacı.*
Cûş (f) — *Kaynama, coşma.*
Cür'a (a) — *Yudum, içim.*
Cüst-ü cû (f) — *Araştırma.*
Cüz'iyyat (a) — *Ehemmiyet parça buçuk şeyler.*

Ç

Çağada (t) — *Çağa, çocuk demektir. Çocuk gibi, çocukça mânalarına gelse gerek.*
Çah (f) — *Kuyu.*
Çakmak (t) — *Anlatmak, bildirmek, gamzetmek.*
Çâk (f) — *Yarık, yırtık, yırtmaç.*
Çalap (t) — *Tanrı.*
Çapüksüvar (f) — *Çabuk sürücü, binici.*
Çapük-ter (f) — *Çok çabuk.*
Çar (f) — *Dört.*
Çatmak (t) — *Kurmak, birbirine bağlamak.*
Çav — *Ses, şöhret, çağırmak.*
Çenk (f) — *Bir çeşit saz.*
Çeri (t) — *Asker.*
Çeşte (t) — *Farsça «şeştar» dan bozma. Altı telli saz.*
Çevgân (f) — *Ucu iğri bir nevi sopa. Bununla topu çelerek bir nevi oyun oynanır ve hokeye benziyen bu oyuna Tûp-u çevgân oyunu denirdi.*
Çiğ (t) — *Pişmemiş, ham.*
Çiğdüği (t) — *Çiğnediği.*
Çihl (f) — *Kırk.*
Çirağ (Çerağ. f) *Mum, kandil.*
Çirk (f) — *Kir, pas.*
Çöksü (t) — *Baskı, çivi.*
Çözen (çözmek) (t) — *Koyvermek, bırakmak.*
Çukal (t) — *Zırh.*
Çukallu (t) — *Zırhlı.*
Çulha (t) — *Bez dokuyan.*

D

Dabıtmak (t) — *Tepmek.*
Dâd (f) — *Adalet, yardım.*
Dad-ü sited (f) — *Alış-veriş.*
Dak (t) — *Kusur, ıstırap, eğlence, alay.*
Dakı, dağı (t) — *Dahi.*
Dalâl (a) — *Doğru yoldan sapma, yol azıtmak.*
Dalbınmak (t) — *Çırpınmak.*
Danışık (t) — *İstişare.*
Danışman (t) — *Âlim, danışılan kimse (danişmend - f).*
Danlamak (t) — *Sabahleyin erkenden kalkmak.*
Dap (t) — *Edep.*
Dapa (t) — *Tepe, karşı, taraf.*
Dâr (a) — *Ev, bina.*
Dartınasın (t) — *Çekinesin.*
Dartınmak (t) — *Çekinmek.*
Dat-dal (t) — *Tat-tuz.*
Datmak (t) — *Çekmek, çekinmek.*
Da'vi (a) — *Dâva.*
Debitmek (t) — *Kımıldamak, kımıldatmak.*
Defter dürmek (a, t) — *Bitirmek, tayyetmek, ölmek (defteri dürüldü).*
Degirü (t) — *Ulaştırarak.*
Degme (t) — *Herkes, olur olmaz kişi, rast gele.*
Değşürmek (t) — *Değdirmek, iblâğ etmek.*
Degülven (t) — *Değilim.*
Degürdi (t) — *Ulaştırdı.*

Degürmek (t) — *Ulaştırmak, değdirmek, iblâğ etmek.*

Dehban (f) — *Köy ağası.*

Dek (t) — *Hiyle.*

Dekci (t) — *Hiyleci.*

Dek otur (t) — *Uslu otur, tek dur, tek otur.*

Delim, delüm (t) — *Çok, bir çok.*

Dem (a) — *Kan.*

Dem (f) — *Soluk, nefes,*

Dem bedem (f) — *Vakit vakit, an be an, daima.*

Demren (t) — *Okun ucuna geçirilen demir veya kemik, temren.*

Derban (f) — *Kapıcı.*

Deriçe (f) — *Pencere.*

Dermande (f) — *Âciz.*

Dermek (t) — *Toplamak, der - topla.*

Devlegüç (t) — *Toygar kuşu, çaylak.*

Devşürdi (t) — *Topladı.*

Deyyan (a) — *Cenabı Hak, kahhar.*

Dıraka (a-t) — *Takırdı, tarraka.*

Didar (f) — *Güzel yüz.*

Diğmez, (değmek) (t) — *Bir şeyin bir şeye dokunması.*

Dilek (t) — *İstek, maksat.*

Dil-pezir (f) — *Gönlün beğendiği şey, güzel.*

Dil-teng (f) — *Dar gönüllü, gönlü daralmış, sıkıntı içinde.*

Dil tetüğü (t) — *Dil anahtarı, söylemek kudreti.*

Dirfillü (t) —*Dağınık, geniş,*

Dirgürmek (t) — *Diriltmek.*

Dirlik (t) —*Yaşayış, refah, işet,*

Dirüken (t) — *Der iken.*

Dokuşmak (t) — *İttisal et*

Dölenmek (t) — *Bir şeyin fında dolaşmak, rahat vuşmak.*

Driga (f) — *Yazık.*

Duhan (a) — *Duman, tütü*

Dûr (f) — *Uzak.*

Durindi (t) — *Dur şimdi, bakalım.*

Durkurdu (t) — *Durdurdu.*

Durmak (t) — *Ayağa kalk*

Duruş (t) — *Çalış.*

Dûruşmak (t) — *Çalışmak.*

Dutmak (t) — *Farzetmek.*

Dutsak-tutsak (t) — *Esir.*

Dûzah (f) — *Cehennem.*

Dügeli (dükeli) (t) — *Bü hep.*

Dün (t) — *Gece.*

Dün-ü gün (t) — *Gece gün*

Dünümü (t) — *Gecemi.*

Dür (a) — *İnci.*

Düreden (Düretmek - t) — *reten, yetiştiren, çoğaltan*

Dürrac (a) — *Bir kuş.*

Dürr-i yetim (a) — *Peygam rimiz, eşsiz, değerli inci.*

Dürüşmek (t) — *Gayret etme*

Düşvar (f) — *Güç.*

Dütedursun (t) — *Tütsün, tedursun.*

Dütün (t) — *Tütün, duman.*

Düze (t) — *Tanzim ede.*

E

ed (a) — *Gelecekte sonu yok.*

ter (a) — *Kuyruğu kesik hayvan, noksan, tamam olmıyan, soyu türemiyen, kısır.*

e (t) — *Reis, bir taifenin ulusu, piri.*

renc (t) — *Frenk, Hıristiyan.*

in (t) — *Sırt, arka.*

nüme (t) — *Sırtıma, arkama.*

rek, eyrük (t) — *Suyun toplandığı yer.*

simek (t) — *Eksilmek.*

simedi (t) — *Eksilmedi.*

süklü (t) — *Noksan, noksan sahibi, suçlu.*

biritti (t) — *İttifak etti.*

kalbü minel kalbi (sebîlün) (a) — *Kalpten kalbe (yol vardır).*

n (t) — *İlâç.*

cek (t) — *Meme.*

ek giymesün (at) — *Emek vermesin.*

mir Hac (a) — *Hacılar kervanının reisi, kafile başı.*

r-ü nem (a.f) — *Emir ve nemdi, Tanrı buyruğuna tabi, balçık halinde, yaşlıkta, yaş içinde.*

Epsem (f) — *Susan, söylemiyen.*

Eren (t) — *Erkek, veli, hür.*

Erk (t) — *Kuvvet, kudret.*

Erkân (a) — *Usul (tarikatte kaide).*

Erte (t) — *Yarın.*

Esen (t) — *Doğru, sıhhatli.*

Eser (a) — *Alâmet, bir şeyin varlığına delâlet eden şey.*

Eslemek (t) — *Dinlemek, kulak vermek.*

Esrimek (t) — *Sarhoş olmak.*

Esriyüben (t) — *Sarhoş olarak.*

Esrüdiser (t) — *Sarhoş edecektir.*

Esrük (t) — *Sarhoş.*

Esrütmek (t) — *Sarhoş etmek.*

Esrütti (t) — *Sarhoş etti.*

Eşdük (t) — *Hızlı yürüdük, atımızı sürdük.*

Eşkere (f-t) — *Aşikâr, apaçık.*

Eved (t) — *Acele.*

Evmek (t) — *Acele etmek.*

Evren (t) — *Büyük yılan, ejderha, felek, ulu, zaman.*

Eyle (t) — *Öyle.*

Ezel (a) — *Geçmişte başı, iptidası yok.*

F

k (t) — *Tuzak.*

kı (a-t) — *Fakih, âlim, İslâm hukuku bilgini.*

rida (a) — *Fariza, yapılması farz ve lâzım olan.*

zl (a) — *Kemal, ziyadelik, üstünlük.*

Fayiz (a) — *Feyezan eden, taşan. Fevz (kurtuluş) bulan.*

Felek (a) — *Gök, zaman, dünya,*

Feraset (a) — *Anlayış.*

Ferda (f) — *Yarın.*

Feride (a) — *Tek, emsalsiz.*

Ferraş (a) — *Hizmetçi, süpürücü, döşeyici.*

Ferseng (f) — *Üç millik mesafe, fersah.*

Ferş (a) — *Zemin, döşemek, yaymak.*

Feryad etmek (f.t) — *İmdat, feryadına yetişmek.*

Ferzend (f) — *Oğul.*

Feth-i bab (a) — *Kapı... mak.*

Fetvî (a) — *Fetva.*

Fevk-al ulâ (a) — *En ... en üst.*

Fikret (a) — *Fikir, düşü...*

Filhal (a) — *O anda, ... hemencecik.*

Fuzulluk (a-t) — *Boşboğa... bes iş görmeklik.*

G

Gafillik (a) — *Dikkatsizlik, ihtiyatsızlık.*

Gamkin (f) — *Gamlı.*

Ganî (a) — *Zengin.*

Garaz (a) — *Maksat.*

Gaaret (a) — *Yağma.*

Gassâl (a) — *Ölü yıkayıcı.*

Gavvas (a) — *Dalgıç,*

Gazel yaprağı (t) — *Güzün sararmış kuru yaprak.*

Geçürmek (t) — *Affetmek, geçirmek.*

Gedilmek (t) — *Noksan olmak.*

Genğ (t) — *Geniş.*

Genc (f) — *Hazine.*

Genğez, genez (t) — *Kolay, geniş.*

Gerdan (f) — *Boyun, dönen.*

Gerdar (f) — *Hareket, iş.*

Gerdun (f) — *Felek, dünya, dönücü, sema.*

Gerek (t) — *Lâzım.*

Gerü durmak (t) — *Sona kalmak.*

Geşt (f) — *Gezme.*

Giryan (f) — *Ağlıyan.*

Gön (t) — *Deri.*

Görklü (t) — *Güzel.*

Görnidurur, Görinidurur... *Görünür.*

Görnem, Görünem (t) — ... *neyim.*

Göymez (t) — *Yakmaz, ... maz.*

Göynük (t) — *Acı, yanı... ran.*

Göynüp (t) — *Yanıp.*

Göynür (t) — *Yanar, o... şır.*

Göyündürdi (t) — *Yaktı, ... laştırdı.*

Gözgü (t) — *Ayna.*

Griv (f) — *Feryat.*

Gulgule (f) — *Gürültü, şa...*

Gûş (f) — *Kulak.*

Güç (t) — *Zor, kuvvet, ku...*

Gülzar (f) — *Gül bahçesi.*

Güman (f) — *Zan, şüphe.*

Günendi (t) — *Hali düzen... di, feyiz buldu, feyze ...*

Günildi, günüldü (t) — *K... dı, yöneldi.*

Günilmek (t) — *Kıskanma...*

Güzaf (f) — *Boş laf.*

Güzide (f) — *Seçilmiş.*

H

Hâb (f) — *Uyku.*

Hâk (f) — *Toprak.*

Halâyık (a) — *Mahlûklar, yaratılmışlar.*

Halvet (a) — *Tenha yer, yalnız kalma, ibadet için tenha bir hücreye çekilme.*

Hamir-hamr (a) — *Şarap.*

Hân (f) — *Sofra.*

Hancaru-kancaru (t) — *Nereye, ne tarafa, neresi.*

Hanuman (f) — *Ev bark.*

Hariciler (a) — *Hazreti Aliye muhalif zümre, âsiler.*

Harif (a) — *Ayni sanatta olan, teklifsiz arkadaş, iş ehli.*

Harcı (a.t) — *İş, işe ehliyet, masraf.*

Harir (a) — *İpek.*

Hased (a) — *Çekemezlik, kıskançlık.*

Harseng — *Yol üstünde geçmiye mâni büyük taş, engel.*

Hassül has (a) — *Hasların hası (Açıklama'ya bakınız: S: 46, b: 14).*

Haşer (a. dan bozma) — *Kalabalık, alelâde halk.*

Havf-ü reca (a) — *Korku ve ümid etme (Açıklama'ya bakınız: S: 245, b: 1892).*

Hayy (a) — *Diri.*

Hayz (a) — *Kadınlardan aydan aya kan gelmesi, âdet hali.*

Hazer eyle (a) — *Sakın.*

Hece (a) — *Mezar taşı.*

Helva (a) — *Tatlı.*

Hemişe (f) — *Daima.*

Hergiz (f) — *Asla, hiçbir vakit.*

Havaset (a. dan bozma) — *Pislik, günah, heva ve heves.*

Hezar (f) — *Bülbül, bin adedi.*

Hırîdar (f) — *Müşteri, satın alan.*

Hırka puş (f) — *Hırka giyen (Açıklama'ya bakınız: S: 125, b: 817).*

Haşerat (a) — *Sinek, böcek gibi hayvanlar, haşereler, muzır adamlar.*

Hevl (a) — *Korku.*

Hırmen (f) — *Harman.*

Hışım (f) — *Gazap, kızmak.*

Hicab (a) — *Perde, örtü, mahcupluk.*

Hıkd (a) — *Kin.*

Hilâf (a) — *Yalan, aykırı.*

Hısâl (a) — *Huylar.*

Hace (Hoca f.) — *Büyük, reis, pîr.*

Hoşı (t) — *Hoşu, hoşluğu.*

Hu (f) — *Huy.*

Hub (f) — *Güzel.*

Hubb-ül vatan (a) — *Vatan sevgisi.*

Hud (f) — *Kendi.*

Hûr (a) — *Huriler, cennet kızları.*

Hurrem (f) — *Sevinçli.*

Hût (a) — *Balık.*

I

Ilan (t) — *Yılan.*
Ildız, ılduz (t) — *Yıldız.*
Ildurum (t) — *Yıldırım.*
Inıkdı (t) — *İtaat etti, mutî oldu.*
Ira (t) — *Nağme, hava.*
Iradan (Iratmak. t) — *Bir şeyi ayrıp dağıtmak, perişan etmek, eden.*
Iran (t) — *Ayıran, dağıtan.*
Irılmadum (t) — *Ayrılmadım, uzaklaşmadım, perişan olmadım.*
Irılmaz (t) — *Ayrılmaz, da maz.*
Irmak (t) — *Ayırmak, ay dağıtmak, akıtıp dağıtm perakende ve perişan etm*
Irmaz (t) — *Ayırmaz.*
Is - ıssı (t) — *Sahip, sahibi.*
Issı (t) — *Sıcak, sıcaklık.*
Işımak (t) — *Parıldamak.*
Işk (a) — *Aşk.*
Ivaz (a) — *Bedel, karşılık.*

İ

İ, iy (t) — *Ey.*
İgen (İgende) (t) — *Çok, pek ziyade, fazladan.*
İhlâs (a) — *Doğruluk, halislik.*
İl (t) — *Memleket, yabancı.*
İletmek (t) — *Götürmek, ulaştırmak.*
İley (t) — *Civar, huzur, çevre,*
İleyim (t) — *Civarım, huzurum.*
İleyünde (t) — *Huzurunda, çevresinde, civarında.*
İlkyaz (t) — *İlkbahar.*
İlliyyin (a) — *Göklerin üzerinde bir makam ki âriflerin ruhu oraya çıkar, yücelikler makamı, yücelikler, yüceler.*
İltme (t) — *Götürme.*
İlm-el yakîn (a) — *Bilgi ile meydana gelen inanç (Açıklama'ya bakınız: S: 79, b: 297).*
İmaret (a) — *Mamurluk, yapmak, yapı.*
İmruz (f) — *Bugün.*
İn (f) — *Bu.*
İnabet (a) — *Bir mürşide in sap, günahları terk ile Ha ka dönüş.*
İni (t) — *İnilti.*
İrdiyise (t) — *Yetişti ise, ke le ulaştı ise.*
İrşad (a) — *Aklını başına g tirmek, birisini doğru yo götürmek, dervişlik yolu sevk etmek.*
İrürdi (t) — *Ulaştırdı.*
İrürmek (t) — *Ulaştırmak.*
İrürmez (t) — *Ulaştırmaz.*
İsar (a) — *İkram, fazlasiyle sanda bulunmak.*
İsteyü (t) — *İsteyerek, ar rak.*
İşem (t) — *İçem, içeyim.*
İşmek (t) — *İçmek.*
İşret (a) — *Eğlence, cümbüş.*
İver (t) — *Acele eder.*
İvmek (t) — *Acele etmek.*
İzelemek (t) — *İzi sıra gitme*

K

aal (kal) (a) — *Söz.*
âbin, kebin (f) — *Nikâh parası.*
abz (a) — *Tutmak, sıkmak, sıkıntı.*
açan (t) — *Vaktaki.*
adarladı (t) — *Muayyen bir miktar almak (Arapçadan bozma).*
adem (a) — *Ayak, uğur.*
aduram (a) — *Muktedirim, kaadirim.*
âhillik (a) — *Tembellik, sakalına kır düşmüş hale geliş.*
ahrî (a) — *Mağlûp ederek.*
aaim (a) — *Ayakta, bir şeyin başka bir şeyle durması.*
akı (t) — *Öfkelen, kız, azarla.*
akımak (t) — *Azarlamak, öfkelenmek, kızmak.*
akır (t) — *Öfkelenir, azarlar, kızar.*
aaleb (f) — *Kalıp, ceset.*
alem çalmak (a-t) — *Takdir olunmak.*
aamet (a) — *Boy, boybos.*
âmî (f) — *Kâm almış, muradına ermiş.*
amu (t) — *Bütün, hep, hepsi.*
ancasna (t) — *Nereye, ne tarafa?*
ân (f) — *Maden.*
anı (t) — *Hani, nerede?*
ancaru (t) — *Nereye, ne tarafa, neresi?*
andaluğı (t) — *Nerede olduğu.*
a'r (a) — *Dip, nihayet, derinlik.*
Karak (t) — *Nazar, hayal, gözbebeği.*
Karangu (t) — *Karanlık.*
Karavaş (t) — *Hizmetçi, cariye.*
Karımak (t) — *İhtiyarlamak.*
Karır (t) — *İhtiyarlar.*
Karma (t) — *Karıştırmak, birleştirmek.*
Kat (t) — *Yan.*
Katı (t) — *Sert, pek.*
Katında (t) — *Yanında.*
Kavl (a) — *Söz.*
Kav (t) — *Çakmakla yakılan bir madde (ekseriyetle kuru ağaç kabuğundan yapılır).*
Kaydesüz (a) — *Kaidesiz, tertipsiz.*
Kayıkmak (t) — *Meyletmek, temayül göstermek, geri dönmek.*
Kayıkmaz (t) — *Geri dönmez.*
Kaygınmak (t) — *Korkmak.*
Kaygu, kaygı, kayı (t) — *Korku, düşünce.*
Kaygum (t) — *Tasam, düşüncem.*
Kayurmak (t) — *Düşünmek, bir şeyden endişe etmek, bir şeyi düşünmek.*
Kayusu (t) — *Korkusu.*
Kayyûm (a) — *Allahın sıfatlarından ve isimlerinden, zatiyle kaaim ve her an iş gören.*
Kekince (t) — *Arzusunca.*
Kek (t) — *Dilek, irade, ihtiyar, garez, zahmet, yorgunluk.*

Keksüz (t) — *Dileksiz, ihtiyarsız, istemeden.*
Keksüzin (t) — *Zahmetsizce, yorulmadan, bilâ-ihtiyar.*
Keleb, kelep (t) — *Bükülmüş ip.*
Keleci (t) — *Söz, kelime, cümle.*
Kem (f) — *Noksan, eksik, kötü.*
Kemin (f) — *Âciz, noksan, pusu.*
Kemine (f) — *Nâkıs, aciz.*
Kemter (f) — *Çok eksik, daha noksan.*
Kemterin (f) — *Hepsinden az, hepsinden eksik.*
Kendözü (t) — *Kendisi, kendi özü.*
Kenz (a) — *Define, para gömülen mahal, hazine.*
Ket (t) — *Son, sedd.*
Key (t) — *Epey, çok, iyi, hakkiyle.*
Keyvan (a) — *Zuhal yıldızı.*
Kez (t) — *Kere, defa.*
Kezek, kezik (t) — *Sıra, nöbet.*
Kezin (t) — *Defa, sıra, nöbet.*
Kığırır (t) — *Bağırır, seslenir.*
Kimsene (t) — *Kimse, hiç kimse (kimesne olarak da kullanılır).*
Kığırmak (t) — *Çağırmak, bağırmak.*
Kılınç (t) — *Kılıç.*
Kınamak (t) — *Ayıplamak, kötülüğünü söylemek.*
Kışlamak (t) — *Kışlakta kışı geçirmek.*
Kıvanmak (t) — *Tefahür etmek, sevinmek, övünmek, kendine güvenmek.*
Kıydur (t) — *Kıydır (Nik... kıymak, kıydırmak).*
Kıyl-ü kaal (a) — *Dedikodu.*
Kızlığ (t) — *Pahalılık.*
Kiçi (t) — *Küçük.*
Kimün (t) — *Kimin.*
Kine (f) — *Kalpte gizlenen dü... manlık, kin.*
Kiramen kâtibin (a) — *İnsan... hayır ve şerrini yazar iki me... lek (Açılama'ya bakınız: S... 82, b: 346).*
Kisib, kisb (a) — *Kazanç.*
Kisvet (a) — *Ruba, elbise.*
Koçmak (t) — *Kucaklamak.*
Koduk (t) — *Eşek yavrusu, s... pa.*
Kolmaş, kulmaş (t) — *He... söyleyen, saçma sapan sö... lenen.*
Konşu (t) — *Komşu.*
Kopmak (t) — *Bir yerden k... şup bir yere gitmek, haşr... dilmek.*
Kopuz, kobuz (t) — *Saz, rüba...*
Kömürüle (t) — *Yutula.*
Kösüb, küsüp (t) — *Gücenip, k... süp.*
Köz (t) — *Kızıl ateş parça... ateş koru.*
Kûhken (f) — *Dağı yıkan, d... len. Ferhad (Açılama'ya b... kınız: S: 52, b: 99).*
Kulil Hak (a) — *Doğru söyle...*
Kullab (a.t) — *Kemer, kapı h... kası.*
Kulunc (t) — *Barsak ağrısı, d... mar ve adele ağrısı.*
Kusûr (a) — *(Hur ile beraber ... lursa) kasırlar, köşkler.*
Kûteh (f) — *Kısa.*

Küling - külünk (f) — *Kazma.*
Künilmek (t) — *Hased etmek, geri döndürmek.*
Küt (t) — *Kötürüm.*

L

Lâ (a) — *Hayır, yok.*
Lâ taknetû (a) — *Ümit kesmeyin. (Bir âyetten; Açılama'ya bakınız: S: 305, b: 2575).*
Ledün makamı (a) — *Allahın nezdi, İlâhî bilgi makamı (Açılama'ya bakınız: S: 81, b: 332).*
Lem yezel (a) — *Zeval bulmaz.*
Len terani (a) — *Sen beni göremezsin (Bir âyetten, Açılama'ya bakınız: S: 59, b: 200).*
Leşker (f) — *Asker.*

M

Mağmala (a-t) — *Muamele.*
Mah (f) — *Ay.*
Mahal (a) — *Yer.*
Mahfi (a) — *Gizli.*
Mahfil (a) — *Toplanacak yer, toplantı.*
Mahsusat (a) — *Duygulardan biriyle hissedilen şeyler.*
Maksud (a) — *İstenilmiş, istenen şey.*
Makulât (a) — *Akla uyan şeyler.*
Ma'ni (a.f) — *Mâna, anlam (Arapça «mâna» dır, Farsçada ma'ni» denir).*
Mat olmak (t) — *Mağlûp olmak, yenilmek.*
Manzur (a) — *Bakılmış, görülmüş, sevilen.*
Matrabaz (f) — *Madrabaz.*
Mârût (a) — *Bir meleğin adı (Açılama'ya bakınız: S: 55, b: 145).*
Ma'siyet (a) — *Günah.*
Mazûl (a) — *Azledilmiş.*
Meal (a) — *Sözün delâlet ettiği mâna, hulâsa.*
Mehr (a) — *Evlenirken konuşulan nikâh bedeli.*
Mekkâr (a) — *Çok hiyleci, çok aldatıcı.*
Mekrümet (a) — *Kerem, izzet, şeref.*
Melâmet (a) — *Kınamak, serzeniş etmek.*
Melekût (a) — *Azamet (Açılama'ya bakınız: S: 279, b: 2197).*
Melûl (a) — *Kederli.*
Menkur (a) — *Delinmiş, oyulmuş.*
Mennan (a) — *Tanrı adlarından, ihsan sahibi, istemeden lûtufta, ihsanda buulnan.*
Mensuh (a) — *Neshedilmiş, bozulmuş.*
Menşur (a) — *Neşrolunmuş, dağılmış, ferman.*

Merci-ü meab (a) — *Dönülüp durulacak, müracaat olunacak yer.*
Merdut (a) — *Reddedilmiş.*
Mergzar (f) — *Çayırlık, çimenlik.*
Mesrur (f) — *Sevinçli, memnun.*
Mestan (a) — *Sarhoşlar.*
Mestane (a) — *Sarhoşçasına.*
Mevc (a) — *Dalga.*
Mevzun (a) — *Vezinli, tartılmış, düzgün.*
Mısmıl (t) — *Temiz, besmeleyle kesilen hayvan, hayvanın besmeleyle kesilişi.*
Mihr (f) — *Sevgi, güneş.*
Mi'rac (a) — *Merdiven, çıkacak yer, Peygamberimizin miracı (Açılama'ya bakınız: S: 75, b: 233).*
Mirvari, mirvârîd (f) — *İnci.*
Miskal (a) — *Vezin, miktar.*
Miskin (a) — *Bir şeye malik olmıyan, Tasavvufta varlığını yok etmiş, mevhum varlıktan geçmiş er.*
Muinüssabirin (a)— *Sabredenlerin yardımcısı, Tanrı.*
Muallak (a) — *Asılı.*
Muhakkık (a) — *Bir şeyi delili ile bilen, tahkik eden.*
Muhal (a) — *Vukuu mümkün olmıyan.*
Mukarreb (a) — *Yaklaştırılmış, yakın.*
Mukir (a) — *İkrar eden.*

Muntazır (a) — *Bekliyen.*
Mutrib (a) — *Çalgı çalan.*
Musahhar (a) — *Teshir edilmiş, elde edilmiş, itaate getirilmiş, büyülenmiş.*
Muştucu (t) — *Müjdeci.*
Murg (f) — *Kuş.*
Mübariz (a) — *Cengeden.*
Mücerred (a) — *Tecrid edilmiş, varlıktan soyunmuş.*
Mücmelen (a) — *Hulâsa olarak.*
Müdam (a) — *Gece içilen şarap, daimî.*
Müdamî (a) — *Devamlı surette*
Müddei (a) — *İddia eden, davacı, inatçı.*
Mühr, Mühür (a) — *Damga, üstünde ad yazılı yüzük.*
Mülki ezel (a) — *İptidasız, ezelî mülk, ezelî saltanat.*
Münferid (a) — *Tek başına.*
Mürşid (a) — *İrşad eden, doğru yola götüren.*
Mürted (a) — *İrtidat etmiş, dinden dönüş.*
Müselsel (a) — *Birbirine bağlanmış, ulanmış.*
Müstağrak (a) — *Boğulmuş, dalmış.*
Müşahede (a) — *Gözle görmek*
Müşk (f) — *Misk, mis.*
Müşrib (a) — *İçen.*
Müyesser (a) — *Kolaylıkla husule gelen, kolaylanmış.*
Müzd (f) — *Ücret, kira.*

N

Nâdân (f) — *Cahil, bilgisiz.*
Nahcir (f) — *Avlamak, av.*
Nâkâm (f) — *Talihsiz, muradına ermemiş.*

Nahnü kasemna (a) — *Biz taksim ettik (Bir âyetten, Açılama'ya bakınız: S: 115, b: 710).*
Nakd (a) — *Akçe, peşin, eldeki şey.*
Nakus (a) — *Kilise çanı, çan.*
Nâlân (f) — *İnliyen.*
Nâmî (a) — *Nema bulan, gelişip büyüyen, bitik.*
Nân (f) — *Ekmek.*
Nâr (a) — *Ateş.*
Nâreste (f) — *Erişmemiş, yetişmemiş, olmamış.*
Nasuh (a) — *Öğüt verici, doğru, doğrucu. Tövbesini bozmıyan bir adamın adı (Açılamaya bakınız: S: 100, b: 492).*
Naşi (t) — *Mezhep harici, rakip, harici.*
Nefha (a) — *Güzel koku, rüzgârın esmesi, esinti.*
Nemed (f) — *Keçe, yün.*
Nerdüban (f) — *Merdiven.*
Neuzü billah (a) — *Allaha sığınırız.*

Nevhat (f; etmek) — *Okşamak, bir çalgıyı çalmak.*
Nevkâr (f) — *Seslenen, feryad eden.*
Neykâr (f) — *Ney çalan.*
Niçe (t) — *Ne kadar, nasıl, ne suretle.*
Niçeme (t) — *Her ne kadar, ne kadar.*
Nifrin-nefrin (f) — *Beddua, lânet, ilenme.*
Neheng (f) — *Timsah.*
Nisar (a) — *Saçmak.*
Niş (f) — *Uç, zehir.*
Nişan (f) — *Alâmet, eser, hedef, ferman ve buyruk yazılı kâğıt ve fermanlarda padişahların imzaları.*
Nite (t) — *Nasıl.*
Nitelik (t) — *Şahsiyet, mahiyet.*
Nöker (t) — *Hizmetçi.*
Nukl-nakl (a) — *Meze.*
Nuş (f) — *İçmek, nuşdaru - panzehir, şarap.*
Nüzl (a) — *Misafire çıkarılan yemek.*
Nüzûl (a) — *İnmek, konmak, inme hastalığı.*

O

Od (t) — *Ateş.*
Oğru-uğur (t) — *Hırsız.*
Okıdı (t) — *Çağırdı, davet etti.*
Okumak (t) — *Çağırmak, davet etmek.*
Olukdem (t) — *O anda.*

Ö

Öget (t) — *Pek iyi, münasip.*
Öğüt (t) — *Nasihat.*
Öğünü dermek (t) — *Aklını başına toplamak.*
Öküş-ögüş (t) — *Çok, fazla.*
Öndin, ön (t) — *Önce, önceden, evvelce.*
Öndül-öğdül (t) — *Yarış mükâ-*

fatı, mükâfat.
Ören (t) — *Harabe, virane, arsa.*
Öynüni (t) — *Yemeğini.*
Öyün (t) — *Yemek.*
Özge (t) — *Başka, gayrı.*
Özünü (t) — *Hulâsasını, kendisini, zatını.*

P

Pa-beste (f) *Ayağı bağlı.*
Palas (f) — *Eski.*
Pâlheng (f) — *Dizgin, kemend, bağ, mürettep dua (Açılama'ya bakınız).*
Pâre (f) — *Parça.*
Payan (f) — *Son, nihayet.*
Payanlu (f) — *Sonu, nihayeti olan.*
Penbe (f) — *Bir renk, pamuk.*
Per (f) — *Kanat.*
Perran (f) — *Uçucu, uçan.*
Pertev. (f) — *Işık.*
Pes (f) — *İmdi, o halde.*
Peşe (f) — *Sivrisinek.*
Peşe (t) **paşa** — *Ulu, reis, başkan.*
Peyveste (f) — *Bitişik, daima.*
Pinhan (f) — *Gizli.*
Pişkadem (f) — *Ön ayak, ileri giden (Açılama'ya bakınız).*
Pişkeş (f) — *Hediye, armağan.*
Pişrev (f) — *Önde giden, ulu, kendisine uyulan.*
Piyale (f) — *Kadeh.*
Posuda-pusuda (t) — *Gizli yerde, siperde.*
Pür (f) — *Dolu.*
Pür-süz (f) — *Hararet dolu, yanıp yakılan.*

R

Rahle (a) — *Üzerine kitap konulan tahtadan alçak masa.*
Raht (f) — *At takımı, yol takımı, eşya, pılı pırtı.*
Raz (f) — *Sır.*
Razdar (f) — *Sır sahibi.*
Raygân (f) — *Bedava ele geçen şey, bedava denecek kadar ucuz.*
Rehbin (f) — *Yol gören.*
Remz (a) — *Gizlice işaret, mânası gizli söz.*
Renc (f) — *Ağrı, dert.*
Rencur (f) — *Hasta.*
Resm (a) — *Âdet, tarz, eser.*
Revan (f) — *Yürüyücü, akıcı, ruh, derhal, hemencecik.*
Reyhan (f) — *Fesleyenin büyük yapraklısı.*
Rif'at (a) — *Üstünlük, yücelik.*
Rüchan (a) — *Üstünlük.*
Rüzgâr (f) — *Zaman, vakit.*

S

Sabağun (a.t) — *Sabakını, dersini.*
Sabak (a) — *Ders.*
Saçu (t) — *Düğün hediyesi, saçıaln şey.*
Sad hezar (f) — *Yüz bin.*

Saf (a) — *Dizi.*
Sağınç (t) — *Emel, keder, hulya, düşünce.*
Sağınmaz (t) — *Sakınmaz, kederlenmez, hulya ve endişesiz.*
Sağış (t) — *Sayı, miktar, Mahşer günü: Sağış günü.*
Sahavet (a) — *Cömertlik.*
Sahha (a) — *Sıhhatler olsun. Bir şey içene söylenir.*
Sahib-kıran (a-f) — *Zühre ve Müşteri yıldızlarının birleşmesinde tahta geçen, talili.*
Salâ (a-t) — *Davet sesi.*
Salaca (t) — *Sedye, tabut, üstünde ölü götürülen tahta.*
Saluslanuram (f-t) — *Müraileşirim.*
Salusluk (f-t) — *Müraîlik.*
San (t) — *Ümit, zan, emel, şöhret, sanki.*
Sarp (t) — *Kale, güç şey.*
Sataşmak (t) — *Uğraşmak.*
Savaş (t) — *Muharebe.*
Saykal (a) — *Perdah, cilâ.*
Sayru (t) — *Hasta.*
Sayvan (t-f) — *Şemsiye, gölgelik (Sayeban'dan bozma).*
Sazkâr (f) — *Muvafık, uygun.*
Sazun (t) — *Rübabını, sazını.*
Saz (f) — *Rübap, çöp, mecazen sarı renk.*
Sehergâh (f) — *Seher vakti.*
Sebil (a) — *Yol, su yerine vermek, yani çok bol.*
Sehi (a) — *Doğru.*
Sehl (a) — *Kolay.*
Sekit (t) — *Dinlendir, sakinleştir.*
Seğirtmek (t) — *Sıçramak, koşmak.*
Sepek (f) — *Mihver.*
Semender (a-f) — *Ateşte yaşıyan mitolojik bir hayvan.*
Senünem (t) — *Seninim.*
Serbeser (f) — *Başbaşa, baştan başa.*
Serencam (f) — *Baştan geçen.*
Sergerdan (f) — *Başı dönen, ne yaptığını şaşırmış.*
Serheng (f) — *Çavuş, kavas, kapı bekçisi.*
Sermest (f) — *Sarhoş.*
Server (a) — *Reis, ulu.*
Sevi (t) — *Sevgi, aşk.*
Sevüsi (t) — *Sevgisi, aşkı.*
Sevirmek (t) — *Tahliye etmek, boşaltmak.*
Sıdılar (t) — *Kırdılar.*
Sıdırmak (t) — *Kırdırmak.*
Sımak (t) — *Kırmak.*
Sımasan (t) — *Kırmasan.*
Sındıkdun (t) — *Kırıldın.*
Sınık (t) — *Kırık.*
Sırr-ı sıfat (a-f) — *Tanrı sıfatlarının sırrı.*
Sırsın (t) — *Kırarsın.*
Sıyan (t) — *Kıran.*
Sıyup (t) — *Kırıp.*
Siccin (a) — *Zindanlar, hapishaneler, suçluların ölümden sonra varacakları makamlar.*
Sidret-ül münteha (a) — *Sınır ağacı (Açılama'ya bakınız: S: 75, b: 233).*
Singmek, sinmek (t) — *Hazm olmak.*
Sinlik (t) — *Mezarlık.*
Sinle (t) — *Mezarlık.*
Sinlem (t) — *Mezartaşı.*
Sin (t) — *Mezar.*
Sir (f) — *Tok, doymuş.*
Siva (a) — *Gayrı, başka.*

Soğulmak (t) — *Kurumak, soğumak, kaybolmak.*
Soru (t) — *Sual .*
Soyak (t) — *Ulaşmış, aslına erişmiş (Soy kelimesinden).*
Soyokdı (t) — *Aslına ulaştı.*
Sökel (t) — *Hasta.*
Söyünmek (t) — *Sönmek.*
Sudamıdun (t) — *Suda mıydın?*
Sûr (a) — *İsrafilin borusu, hisar, kale.*
Sûr (f) — *Düğün.*

Susalık (t) — *Susuzluk.*
Sübhan (a) — *Tanrı, noksan s... fatlardan arı, tertemiz.*
Sücü, süci (t) — *Şarap.*
Süflî (a) — *Aşağılık.*
Sümek (t) — *Uzanmak, u... mak.*
Sünük, sünneg, süngek (t) — *Kemik.*
Süsmek (t) — *Sivri bir şey... dürtmek.*

Ş

Şad (f) — *Sevinçli.*
Şadılık (f-t) — *Sevinçlilik.*
Şahne (a) — *Subaşı, zabıta memuru.*
Şâkir (a) — *Şükreden.*
Şakımak (t) — *Teganni etmek.*
Şar (t) — *Şehir.*
Şazi (Şâdî. f) — *Sevinç.*
Şebgir (f) — *Geceyi saran, kaplıyan.*
Şeddad (a) — *Eski bir hükümdar (Açılama'ya bakınız: S: 47, b: 30).*
Şebih (a) — *Benziyen.*
Şehd (a) — *Bal.*
Şek (a) — *Şüphe.*
Şekavet (a) — *Eşkiyalık.*
Şermende (f) — *Utanan, mahcup.*

Şermsar (f) — *Mahcup.*
Şeş (f) — *Altı.*
Şeşmek (t) — *Çözmek, gevşe... mek.*
Şeş olmak (t) — *Rastlamak.*
Şeybet (a.f) — *İhtiyarlık, sak... la ak düşmek.*
Şey'ullah (Şey'en lillâh'tan bo... ma) (a) — *Allah için b... şey.*
Şikeste (f) — *Kırılmış.*
Şinik (t) — *Hububat ölçüsü.*
Şir (f) — *Arslan, süt.*
Şirgir (f) — *Arslanı tutan, ka... vetli.*
Şoluk dem (t) — *O vakit, o a... da.*
Şûr (f) — *Karışıklık, tuzlu.*
Şûride (f) — *Hali perişan.*
Şümar (f) — *Sayı.*

T

Taalluk (a) — *İlişiği, münasebeti olmak.*

Tağca (t) — *Dağca.*
Tahtessera (a) — *Yerin altı.*

Tak (t) — *İhtiyaç.*
Takaza (a) — *Sıkıştırmak, ihtiyaç, lüzum.*
Taksir (a) — *Kusur etmek, bir şeyi yapmağa kudreti varken yapmamak.*
Takrir (a) — *Yerleştirmek, ifade etmek.*
Talabımak (t) — *İstirham, helecan, titremek.*
Taylasan (f) — *Sarığın omuza sarkıtılan kısmı.*
Tamar (t) — *Damlar.*
Tammak (t) — *Damlamak.*
Tamu (t) — *Cehennem.*
Tanğrı, Tenğri (t) — *Tanrı, Allah.*
Ta'na (a) — *Birini zemmetmek.*
Tanışman (f.t) — *«Danişmend» den bozma, bilgin, hoca.*
Tanlacak (t) — *Sabahleyin erken.*
Tanmak (t) —*Taaccüp etmek.*
Tanuk (t) — *Şahit.*
Tap, tapı (t) — *Yetişir, kâfi, kifayet, yeterlik, inkiyad.*
Tapu (t) — *Nezd, huzur, makam, hizmet.*
Tapu etmek (t) — *Hizmet etmek, itaat etmek, tazim, ibadet.*
Tapşurmak (t) — *İsâl etmek, teslim etmek.*
Tar (t) — *Dar.*
Tartınmak (t) — *Çekinmek.*
Tartmak (t) — *Çekmek.*
Taş, daş — *Müşareket eki, sırdaş: Sır arkadaşı. Taş.*
Taşrağı (t) — *Dışardaki.*
Taşum (t) — *Dışım .*
Tatar (t) — *Tatar, Mogol, zalim, yağmacı.*

Tavhane (f.t) — *Tabhane; otel, sıcak yer.*
Tayyar (a) — *Uçan.*
Teberra (a) — *Beri olmak, yüz çevirmek.*
Tecellî (a) — *Görünmek, mazhariyet, Cenabı Hakkın eşyada zuhur eden kudretinin eseri (Tecellî).*
Tecrid (a) — *Nefsi masivadan ayırarak Hakk'a teveccüh, tevcih etmek (Açılama'ya bakınız: S: 185, b: 1304).*
Tefekkür (a) — *Düşünmek.*
Tefrid (a) — *Teklik, tek kalmak (Açılama'ya bakınız: S: 185, b: 1304).*
Tek, dek (t) — *Ancak, gibi.*
Tehi (f) — *Boş.*
Tekebbür (a) — *Kibirlenmek.*
Tekye (a) — *Dervişlerin ikamet edeceği yer, dayanacak yer.*
Temenna (a) — *Dinlemek, arzu etmek.*
Terah (a) — *Gam, gussa.*
Teraş, tıraş (f) — *Yontma, giderme, tıraş etme.*
Tersa (f) — *Hıristiyan.*
Teşviş (a) — *Karmakarışık etmek.*
Tevfik (a) — *Uydurmak, Cenabı Hakk'ın kulunun işini rast getirmesi.*
Tenlü (t) — *Elbiseli.*
Tevhid (a) — *Tanrı'yı birlemek, bir bilmek.*
Tezrau (a) — *Ekin ekiniz. (Açılama'ya bakınız: S: 159, b: 1051).*
Tıfl-ı na reste (f) — *Yetişmemiş çocuk.*

Tiryak (f) — *Panzehir.*
Tizrek (t) — *Daha tez, daha çabuk.*
Toğalı (Toğmak) (t) — *Doğalı (Doğmak).*
Tokuşmak (t) — *Çarpışmak.*
Tolunmak (t) — *Batmak, gurubetmek.*
Toyla (t) — *Doyur, ziyafet ver.*
Toylamak (t) — *Ziyafet vermek, doyurmak.*
Doyunmak (t) — *Doymak, yutmak.*
Tup, top (t) — *Bütün, tekmil, tam.*
Turugeldi (t) — *Ayağa kalktı.*
Turumaya (t) — *Duramıya, ayağa kalkamıya.*
Turvanda (f-t) — *Turfanda, taze, yeni yetişmiş.*
Tuş, duş (t) — *Denk, yol, cihet, rastgelmek, tesadüf.*
Tuşmak (t) — *Tesadüf etmek.*
Tuşolan (t) — *Yönelen, tesadüf eden, rastlıyan.*
Tuşolmak (t) — *Rastgelmek.*

U

Ubudiyet (a) — *Kulluk.*
Ucb (a) — *Kibir, kendini beğenmek, kendini görmek.*
Uçmak (t) — *Cennet.*
Ud (t) — *Hayâ, edeb.*
Uğrı (t) — *Hırsız.*
Uğurluk (t) — *Hırsızlık.*
Ukba (a) — *Ahıret.*
Ulaşmak (t) — *Vasıl olmak.*
Ulvî (a) — *Yüksek, yüceliğe mensup.*
Umman (a) — *Büyük deniz, denizin ortası.*
Umu, umı (t) — *Ümit, reca.*
Umusuz (t) — *Ümitsiz.*
Unanmaz (t) — *Tasdik ve teslim edemez, kabul edemez.*
Urgan (t) — *Kalın ip.*
Uru (t) — *Kalkık, dik.*
Us, uslu (t) — *Akıl-akıllı.*
Usalmak (t) — *Kötüleşmek, noksan olmak.*
Usanlar (t) — *Gafiller, ahmaklar.*
Uş (t) — *İşte.*
Uşada (t) — *Parçalıya, kırıp dağıta.*
Uşadam (t) — *Parçalayayım.*
Uşadan (t) — *Parçalıyan.*
Uşadı (t) — *Parçaladı.*
Uşanmak (t) — *Parçalanmak, kırılıp dağılmak.*
Ut (t) — *Hayâ, edep.*
Utar (t) — *Yer, oyunda kazanır.*
Utlu (t) — *Mahcup, utangaç.*
Utulmak (t) — *Oyunda yenilmek.*
Uyak (t) — *Gurub et, bat.*
Uyakdı (t) — *Gurub etti.*
Uyakdum (t) — *Döndüm, battım.*
Uyakmak (t) — *Gurub etmek, batmak.*
Uyarmak (t) — *Uyandırmak.*
Uzunu (t) — *Uzunluğu.*

Ü

Üleşe (t) — *Bölüşe, paylaşa.*
Üleşmek (t) — *Paylaşmak.*
Ün (t) — *Şöhret, ses, nida.*
Üş, üşte (t) — *İşte, şimdi.*
Üter (t) — *Yener, kazanır.*
Ütmek (t) — *Yenmek, oyunda kazanmak, geçmek.*
Üzmek (t) — *Kesmek, koparmak.*
Üzişmek (t) — *Koparışmak.*
Üzülmek (t) — *Kopmak.*

V

Vaf demek (t) — *Taklidî ahenk bildiren bir kelime.*
Vahdet (a) — *Yalnızlık, teklik, birlik.*
Vahş-ü tuyur (a) — *Vahşi hayvanlar ve kuşlar.*
Valih-ü hayran (a) — *Şaşırmış, hayran.*
Vasl (a) — *Bir şeyin diğer şeye ulaşması, kavuşmak.*
Vazgelmek (t) — *Vazgeçmek.*
Vaya (t) — *Fayda, sermaye, kâr.*
Vayası (t) — *Faydası, sermayesi, kârı.*
Velâyet (a) — *Dost ve yardımcı olmak, erenlik.*
Ven (t) — *İm (benven - benim)*
Veribimek (t) — *Göndermek.*
Vettaku (a) — *Çekinin, korkun (Açılama'ya bakınız: S: 159, b: 1051).*
Veyl (a) — *Vay, yazık, helâk, cehennem, cehennem deresi. (Açılama'ya bakınız. S: 52, b: 101).*
Viribidi (t) — *Gönderdi.*
Visal (a) — *Dosta ulaşmak, kavuşmak.*
Vücuh (a) — *İleri gelenler, çehreler, münasebetler.*

Y

Yâd (f) — *Hatırlayış.*
Yad (t) — *Yabancı, adi.*
Yağı (t) — *Düşman.*
Yalap yalap (t) — *Parıl, parıl, alev alev.*
Yalıncak (t) *Çıblak.*
Yanabışar (t) — *Yanına çağır.*
Yankı, yanğku (t) — *Aksi sada.*
Yapmak (t) — *Örtmek, kapatmak.*
Yâr (f) — *Dost.*
Yar (t) — *Uçurum, tükürük, zülâl.*
Yarağ, yarak, yerağ (t) — *Fırsat, hazırlık, levazım, teçhizat, silâh, azık.*
Yargu (t) — *Hâkim.*
Yarlığamak (t) — *Merhamet etmek, affetmek, bağışlamak.*
Yasadmak (t) — *Kopmak, takdir etmek, tertip ve tanzim etmek.*

Yasdanup (t) — *Yaslanıp, dayanıp.*
Yasamak (t) — *Takdir etmek.*
Yasmak (t) — *Kurulu yayın kirişini gevşetmek.*
Yat (t) — *Kudret.*
Yatlu - yadlu (t) — *Kötü, âdi.*
Yatluk (t) — *Bayağılık, âdilik.*
Yavıkılmak (t) — *Kaybetmek.*
Yavıvar (t) — *Kaybol.*
Yavlak (t) — *Çok, gayet.*
Yavuvarmak (t) — *Kaybolmak.*
Yavuz (t) — *Kötü, yaman, fena, kara.*
Yay (t) — *Yaz.*
Yaylalamak (t) — *Yazı yaylada geçirmek.*
Yaylamak (t) — *Yaylaya çıkmak.*
Yazı (t) — *Ova.*
Yazılı (t) — *Ovalı.*
Yazmak (t) — *Resmetmek.*
Yazuk (t) — *Günah.*
Yazuklu (t) — *Günahlı.*
Ye (t) — *Ya.*
Yedilmek (t) — *Noksan olmak, çekip götürülmek.*
Yehdillahü limen yeşa' (a) — *Tanrı dilediğini doğru yola götürür (Ayet, Açılama'ya bakınız: S: 305, b: 2575).*
Yeksan (f) — *Daima, bir üslûpta, beraber.*
Yelen (t) — *Koşan (Bazı yerlerde köpeğe «yeleğen» derler).*
Yelmek (t) — *Koşmak.*
Yeltediğin (t) — *Teşvik ettiğin, koşturduğun.*
Yetmek (t) — *Tamamlamak, tamam olmak.*
Yetürmek (t) — *İblâğ etmek.*
Yevme yeşfau (a) — *O gün şefaat eder (Bir âyetten, Açılama'ya bakınız: S: 59, b: 198).*
Yığmak (t) — *Menetmek, engel olmak.*
Yiğ, yeğ (t) — *Daha iyi.*
Yiğidi (t) — *Daha iyi idi.*
Yiğrek (t) — *Ondan da iyi, iyinin iyisi.*
Yile vermek (t) — *Havaya uçurmak, savurmak, bitirmek, eserini bırakmamak.*
Yil, yel (t) — *Rüzgâr.*
Yiltedüğin (t) — *Teşvik ettiğin.*
Yilter (t) — *Teşvik eder.*
Yinle, yenile (t) — *Henüz, taze, yeni olarak, şimdicek.*
Yirmek, yermek (t) — *Gıybet etmek, kötülemek, birinin kötülüğünü söylemek.*
Yiylemek, yıylamak (t) — *Koklamak.*
Yoğamıssa (t) — *Benim için yoksa.*
Yol (t) — *Edep, erkân, tarz.*
Yolunmak (t) — *Yırtınıp ağlamak.*
Yorimdi (t) — *Koş şimdi, koş bakalım.*
Yormak (t) — *Tabir etmek, koşmak.*
Yort (t) — *Koştur, koşa koşa yürü.*
Yortmak (t) — *Süratle koşmak.*
Yortamadum (t) — *Koşamadım.*
Yorutmak (t) — *Koşturmak.*
Yön (t) — *Cihet, taraf.*
Yunmak (t) — *Yıkamak, arıtmak.*
Yumuş (t) — *İş, hizmet.*
Yumışdurur (t) — *Yıkamıştır.*
Yuvacası (t) — *Tembellik edip yavaşça yürüyeni.*

Yuvanmak (t) — *Gönlü rahat etmek, yavaşlık, tembellik.*
Yuyıcı (t) — *Gassal, yıkayıcı, ölü yıkayan.*
Yüce (t) — *Büyük.*
Yüğsürmek (t) — *Koşuşmak.*
Yürindi (t) — *Yürü şimdi, yürü bakalım.*

Z

Zâhir (a) — *Meydanda, açık, aşikâr, görünücü.*
Zâkir (a) — *Zikreden, anan, Tanrı adlarını tekrarlıyan.*
Zahm (f) — *Yara.*
Zari kılmak (f-t) — *İnlemek.*
Zavada (a.t) — *Zâd, azık.*
Zevya (a) — *Zaviye, küçük tekye (Açılama'ya bakınız: S: 127, b: 875).*
Zebani (a) — *Cehennemlikleri ateşe atacak azap melekleri.*
Zeber (f) — *Üst.*
Zebun (a-f) — *Zayıf, kuvvetsiz, düşkün.*
Zehre (f) — *Ciğere bitişik olan öd, takat.*
Zehr-i kaatil (a-f) — *Öldürücü zehir.*
Zemzeme (a) — *Ezgili avaz.*
Zen (f) — *Kadın.*
Zeng (f) — *Pas, zil.*
Zer (f) — *Altın.*
Zeyn (a) — *Ziynet.*
Zerrak (a) — *Riyakâr.*
Zevâl (a) — *Bitip tükenme.*
Ziber (t) — *Mektup.*
Zire (f) — *Zira.*
Zulümât (a) — *Karanlıklar.*
Zülcelâl (a) — *Allah, ululuk ıssı.*
Zünnar (a) — *Hıristiyan rahiplerinin bellerine bağladıkları yünden örme kuşak.*

BAZI GRAMER HUSUSİYETLERİ

Bile — *İle. Mef'ûl eki. «Birle» de kullanılıyor; bazan «ile» kelimesiyle beraber geldiği de var; o takdirde beraber mânasına geliyor: Can bile, erlik birle; aşk ile bile.*

Cılayın, cileyin — *Benzerlik eki: Bencileyin, ancılayın - Benim gibi, onun gibi.*

Dın, din — *Mef'ûl eki: Olmadın, gelmedin — Olmadan, gelmeden.*

Kaçan — *Şart, vaktâ ki anlamına da gelir: Kaçan şol bir sipahi mazûl olur, kaçan ol mahbûb-ı cihan benim gözüme taş oldu.*

Gan, gen — *Fâilin mübalâğası, Aslı «Kan, ken» dir: Karışgan, gülüşgen — Çok karışan, çok gülüşen.*

Kim, ki — *Zamir: Onun ki, bilin kim.*

Meğer — *İstisna eki. «Özge» ve «Ayruk» kelimeleri de aynı anlamdadır:*

Söyler dilim, ağlar gözüm,
gariplere göynür özüm,
Meğer ki gökte yıldızım ola
garip bencileyin.

N — *Mef'ul eki. Şimdiki «nı, ni» yerine: Hâlin, yolun, adın, bilün, gülün - hâlini, yolunu, adını, bilini, gülünü.*

Rak, rek — *Mübalâğa eki: Çokrak, iyirek — Daha çok, daha iyi.*

A, e — *Kökten sonra gelir v «hele, bir» anlamlarını ifad eder: Baka, gele - hele bi bak, hele bir gel.*

Ban, ben — *Atıf: Okuyaban, ge liben — Okuyup, okuyara gelip, gelerek.*

Banı, beni — *Atıf: Olubanı, gi dibeni — Olarak, giderek.*

Cak, cek, cağız, ceğiz — *Tev kıyt eki: Olıcak, gelicek, ba kıcağız, bakınacağız, geliceğiz gelinceğiz — Olunca, bakın ca, gelince.*

Durur, dürür — *İstimrar ve kai- iyet: Olmuşdurur, gelipdü- rür — Muhakkak olmuşdur hep gelir.*

Gıl, gil — *Emir ve nehiylerin sonuna gelip tekit ifade e- der: Olgıl, gelgil — Mutlaka ol, mutlaka gel.*

Sar, ser — *İstikbal: Olısar, ge- liser — Olacak, gelecek. Kai- iyet ifadesi de vardır ve o takdirde olmuştur, gelmiştir anlamlarına gelir.*

Sı, si — *İstikbâl, çokluk ve is- tek; birinci halde yalnız müf- red gaaibi kullanılır. İkinci halde fiil zamirini alır ve ta- rif edilir: Dalası, kılasını, gülesini, giresim, göresim — Dalmıya, dalacak, kılacağını, güleceğini, girmiye, görmiye*

iştiyakım...

U, ü — *Atıf: Çagıru, isteyü — Çağırarak, istiyerek.*

Ven — *Müfred mütekellim zamiri: Ben - ven — benim.*

Vuz, vüz — *Muzari, istikbal ve şart: Gelevüz, olavuz, âşıksavuz — Geliriz, olacağız, âşık isek.*

Yın, yin — *İltizami, «yım, yim» yerine: Olayın, geleyin — Olayım, geleyim.*

Z (Muzari) — *Müsbet şekildeki hususiyet: Gelürem, menfi şekildeki hususiyet: Gelmezem, gelmeziz, gelmezsiz.*

(İktidarî muzari) — *Menfi: Gelimezem, gelimeziz.*

«Akl-ı küllî, Ashab-ı suffa gibi Fars kaidesiyle yapılan terkiplerde «a, ı» gibi dili gösteren işaretler, terkipteki kelimelere göre konmuştur.»

Yunus Divanını ve diğer Yunus'lara ait şiirleri toplarken müracaat ettiğimiz yazmalar:

1. Yunus Emre Divanı — Bay Raif Yelkencioğlu'ya ait olan bu Divanda Yunus'un münacatile 182 şiiri vardır. Divan'ın Hicrî VIII inci yüzyıla (XIV) aidiyeti muhakkaktır. Yazısı Selçuk neshidir. Tertibi alfabetiktir. Hurufu imlâ, hareke ile ve nunlar tenvinle gösterilmiştir. Prof. Ritter'in mecmuasiyle Fatih Kitapsarayındaki yazmanın en fazla yaklaştığı Divan, budur. Bir çok gazeller, aynidir. Yeni yazmalarda bulunan ve Yunus'a ait olmadığı şüphe bgötürmiyen şiirler yoktur.

2. Yunus Emre Mecmuası — Prof. Ritter'e ait olan bu yazmanın kâğıt bakımından VIII inci yüzyıla (XIV) aidiyeti muhakkaktır. İlk şiir «Min kelâm-ı Kıdvet-ül-vâsılin Yûnus Emre rahmet-ullâhi aleyh» başlığını taşımaktadır. 98 şiiri vardır. Bunlardan sonra Sait Emre'ye ait 15 şiir var.. Bu değerli mecmuanın fotoğrafyasını M. Birge, bize iâre etti.

3. Yunus Emre Divanı — Fatih Kitap Sarayı, No. 3889. 12/50 enliliğinde, 17 santim uzunluğundadır. Yazan ve yazılış yılı belli değildir. Tezhiplidir. Cildi eski ve güzeldir. 209 yaprak olup «Risale» ile başlar. Risalenin sonunda «Temmet ir-Risâlet-ün - Nusuhiyye bi avn - illâh - il - Melik - is - Samediyye hâmiden ve musalliyen

lillâh» yazısı vardır. Risaleden sonra bir sahife boştur. Sonra divan başlamaktadır. Kâğıdı kalın âbadidir. Yazı eskidir. Raif'le Prof. Ritter'e ait mecmuanın imlâ tarzındadır. Çok defa huruf-u imlâ yoktur, nunlar, tenvinle, atıf vavları ötrü ile gösterilmiştir. Yanlışı pek azdır. Kâğıt ve yazı bakımından ayni yüzyıla, nihayet bu asrın sonlarına aittir.

4. Yunus Emre Divanı — Merhum Selim Nüzhet'e ait bulunan bu divan, Fatih nüshasından istinsah edilmiştir. Nesihle yazılmıştır. Yazanı ve yazılış yılı belli değildir.

5. Yunus Dîcanı — Yahya Efendi Kitap Sarayı, 3480. 20/15 eb'adındadır. Şekste tâlikile yazılmıştır. Yazanı ve yazılış yılı belli değildir. Üstünde «Divân-ı ilâhiyyât-ı Yunus Emre» kaydı vardır. 1111 Hicride Osman tarafından temellük edildiği mukayyeddir. Nüsha farkları gösterilmiştir. Fatih nüshasından sonra en doğru nüsha budur. 1111 hicride temellük edildiğine bakılırsa X uncu yüzyılda, nihayet XI inci yüzyılın ilk seneleraide yazılmış olacaktır. En sonunda Şathiyye'ye, şarihi belli olmıyan bir şerh vardır. Bundan sonra ayrı bir yaziyle Hayalî'nin bir şiiri yazılmıştır. Cildi yenidir.

6. Yunus Emre Divanı — Üsküdar, Selim Ağa Kitap Sarayı, Haşim Paşa kitapları, 55.

7. Yunus Emre Divanı — Fuad Köprülü'ye ait yazma. Şiirler karışıktır. Kilis'li Rifat tarafından bazı nüshalarla karşılaştırılmıştır. Yeni bir yazmadır.

8. Yunus Emre Divanı	—	Üsküdarda Rüfâî Tekke Şeyhi Hüsnü Ceyhun'a ait yazma. Yenidir, Yunus'a ait olmıyan şiirler bakımından en zengin nüsha budur. Divan, Hüsnü Ceyhun'a Bursalı Tahir merhum tarafından hediye edilmiştir.
9. Yunus Emre Divanı	—	Bizdeki yazma. Çok yanlıştır. Baştaki risale noksandır. Sondan da eksiktir. Son yüzyıl içinde yazılmıştır sanıyorum.
10. Yunus Emre Mecmuası	—	Nuruosmani Kitap Sarayı, 4904. 940 Hicride İstanbul'da tertip edilmiştir. Bu mecmuadan ilk bahseden Prof. Ali Canip'tir.
11. Yunus Emre Mecmuası	—	Merhum Şerefeddin Yaltkaya'ya aittir. Gülşenî Hasan Sezai'nin halife ve damadı Mustafa'dan müstahlef Mehmet Sait tarafından tertip edilmiştir. Sait 1217 de ölmüş ve Hasekide, şeyhi bulunduğu Başçı Mahmut Tekkesi avlusuna gömülmüştür.
12. Yunus Emre Mecmuası	—	1294 Hicride Ruscuk'ta ölen ceddim Gölpınarlızade Kıyamî Mustafa İzzet'e ait yazma.
13. Yunus Emre Mecmuası	—	Süleymaniye, Esat Efendi, 3397. Derviş Halil yazması. Yunus ilâhilerinden bestelenenlerini, besteliyenlerinin adları ve besteleriyle yazar. Müstakimzade'nin el yazması mecmuasından yazıldığı kayıtlıdır.

Bunlardan başka Üniversite yazmaları arasındaki bir çok divan ve mecmualara da müracaat edilmiştir.

Açıklamayı yazarken faydalandığımız kitaplara ait kısa bibliyoğrafya:

Abbas al-Azzâvî	Târîh al-Yezîdiyye, 1935 Bağdat,
(İbn-i Arabî-) Abdullah (Bosnalı)	Fusûs al-Hikem tercemesi, 1290, Matbaa-i Âmire,
Abdülbâkî Gölpınarlı	Yunus Emre — Hayatı, İkbal Kitaphanesi, 1936,
Abdülbâkî Gölpınarlı	Yunus Emre — Divanı: Ahmet Halit Kitaphanesi, 1943,
(Attâr-) Abdülbâkî Gölpınarlı	Mantık al-tayr tercümesi, Millî Eğitim Bakanlığı, Dünya Klâsikleri Serisi, 1945-6,
Ahmet Refik	XVI ncı asırda Rafızilik ve Bektaşilik, Ahmet Halit Kitaphanesi,
Ahmet Rif'at	Mir'ât al-makaasıd fî def' al-mefâsid, İstanbul, Vezir Han, İbrahim Efendi Matabaası, taş basması, 1293,
(İbn-i Arabî-) Ali Remzi	Şeceret al-kevn tercümesi (Bizdeki yazma),
Bısâtî	Manâkıb al-esrâr Behcet al-ahrâr, (Bizdeki iki yazma),
Ferededdin Attâr	Tezkiret al-evliyâ, Reynold A. Nicholson basması, 1905 Londra,
Gaybî Sun'-Allah	Sohbet-name, (1067 de yazılmış nüshadan kopye edilen bizdeki yazma),
İbrahim (Kuşada'lı, Şeyh)	Mektûbât (Bizdeki yazma),
(Husayn ibn al-Mansûr al-Hallâc-) L. Massıgnon	Le Dîwân d'Al-Hallaj, 1931 Paris,

(Husayn ibn al-Mansûr al-Hallâc-) L. Massıgnon	Kitâb al Tawâsin, 1913 Paris,
Tâceddin Aliyy-i Bağdâdî-) L. Massıgnon	Al-ahbâr al-Hallaj, 1936 Paris,
(Câmî-) Lâmiî	Nafahât tercemesi, Matbaa-i Âmire 1298.
Muhyiddin ibn-i Arabî	Fütûhât, Mısır 1329, 4 cilt,
Muhsin Feyz (Molla)	Sâfî tefsîri, Tahran 1283-6,
Nâsır Husrev	Rûşenâyî-nâme (Külliyyât), Tahran 1304-7, Şemsî Hicrî, Meclis Matbaası,
Necmeddin Kübrâ	Usûl-i aşere (Bizdeki yazma),
Rizâ Tevfik	Ömer Hayyam ve Rübâileri, Ahmet Halit Kitaphanesi 1945,
Sa'dî-i Şîrâzî	Külliyyât, Bombay 1309, Matbaa-i Nâsırî,
Suyûtî	Al-Câmi' al-sagıyr Mısır 1321,
Şerif Cürcânî (Seyyid)	Ta'rîfât, Matbaa-i Âmire, 1269, taş basması,
Vâhidî	Manâkıb-ı Hâce-i cihan ve Netice-i can (Bizdeki 1013 de yazılmış nüsha),
Zehîdî (İmam Husayn ibn-i Mubârek)	Al-Tecrîd al-sarîh li ahâdîs al-Câmi' al-sahîh, Mısır, 1322,

Erkân-nâme (Bizdeki yazma iki nüsha), Fetvâ kitabı (Üniversite K. Hâlis Ef. No. 2138), Fütüwwet-nâme (Bizdeki yazmalar), Kur'an, Manâkıb (Küçük Buyruk. Bizdeki yazma), Tevrat ve İncil (Boyacıyan Agop matbaası, İst. 1908), Aksarayî ve İbn-i Bibî tarihleri.

LÛGATÇEYİ TERTİPLERKEN BAŞ VURDUĞUMUZ KİTAPLAR

1. *Ahmet Caferoğlu* :	Uugur Sözlüğü	1934, Burhaneddin Matbaası.
2. *Âsım (Mütercim)*:	Kaamûs Tercemesi	1250, Mısır, Bulak,
3. *Âsım (Mütercim)*:	Tibyân-ı Nâfi' der terceme-i Burhân-ı kaatı'	1268, Matbaa-i Âmire,
4. *Ebu - Hayyan* :	Kitab-al-İdrâk li Lisan-al-Atrâk,	1930, Evkaf Matbaası, (S. Caferoğlu tab'ı)
5. *Esat Efendi* :	Lehcet-ül-lûgat,	1216, Matbaa-i Âmire
6. *Hüseyin Kâzım* :	Türk Lûgati	1927-43, Devlet Mat.
7. *İbn-i Mühennâ* :	İbn-i Mühennâ Lûgati.	1934, Devlet Matbaası.
8. *Mahmud-ı Kâşgarî*:	Dîvânü Lûgaat-it-Türk,	1341, Matbaa-i Âmire
9. *Süleyman (Şeyh)*:	Çağatay Lûgati,	1298, Mihran Matbaası.
10. *Şemseddin Sâmî* :	Kaamûs-ı Türkî,	1317, İkdam Matbaası.
11. *Türk Dil Kurumu*:	Tarama Dergisi,	1934, Devlet Matbaası.
12. *Veled Çelebi İzbudak* :	Dîvân-ı Türkî-i Sultan Veled,	1341, Matbaa-i Âmire.
13. *Vefik Paşa* :	Lehce-i Osmânî,	1306, Mahmut Bey M.
14. *?* :	El-Kavânîn-il külliyye li zabt-il- lûgat-it- Türkiyye,	1928, Evkaf Matbaası
15. *?* :	Et-Tuhfet-üz-zekiyye,	Yazma, Veliyyüddin Ef. K. No. 3092.
16. *Radloff* :	Versush eines Wörterbuches der Türk - Dialecte, 4 cilt, 1893-1911.	
17. *Türk Dil Kurumu*:	Tarama Sözlüğü,	1943, Cumhuriyet B.

İKİNCİ CİLTTEKİ ŞİİRLERE AİT LÛGATÇE

Âmil (a) — *Âmel edici, ilmiyle amel eden.*

Avan (a.t) — *Avane, yardımcılar, memurlar, kötü kişiler, hükûmet memurları.*

Bağır (t) — *Ciğer.*

Bağıvan (f) — *Bağ-ban, bağcı, bahçıvan.*

Bağrı başı (t) — *Ciğeri yarası*

Berbut (f) — *Bir nevi çalgı.*

Bezit (t) — *Bezenme eşyası.*

Cuy (f) — *Irmak, dere.*

Dura (t) — *Dur a, dur be, dur bakalım yerine.*

Erkip, erkmek (t) — *Biriktirmek.*

Gayya (a) — *Cehennemde bir dere, gayya kuyusu.*

Gökçek (t) — *Güzel, alımlı.*

Gürlük (f. t) — *Gûr, yani mezar kelimesinden, mezar, kabristan, sinlik.*

Güvar (f) — *Tad, lezzet. Afiyet olsun yerine kullanılır.*

Hulkum (a) — *Boğaz, gırtlak.*

Hürmüz (f) — *Basra Körfezi.*

Kantara (a) — *Köprü.*

Kullibi (t) — *Kalabalık, gürültü. Galebe'den bozma.*

Nigeran (f) — *Bakan, hayran olan, merak eden.*

Sayevan, sayvan (f. t) — *Sayeban'dan bozma, gölgelik, çardak, şemsiye.*

Şaylak (t) — *Bedavaca, acımadan, esirgemeksizin.*

Şeşmek (t) — *Rastlamak.*

Ter (t) — *Taze, yeni.*

Utarmaz (t) — *Kazandırmaz.*

Zevade (a. t) — *Arapça «zad» kelimesinden. Azık.*

BİRKAÇ SÖZ

Yunus Emre Divanı'nın basımı, Cumhuriyetin yirmi yılına yetiştirme gayesiyle biraz aceleye gelmiş ve bu bakı dan yanlışlar kalmıştır.

§ S 112 de 670 numarası, bir önceki beyite atılmış, 8 da düzeliyor.

§ S 125 de son beyte mükerrer olarak 855 numar konmuş, S 164 e kadar böyle gidiyor.

§ 165 de 1140 olması gereken numara, ayni yanlışlık 1135 olmuş ve bir beyit de evvele konmuş, 185 inci sahife numaraların yerleri, yine beş eksik olarak düzeliyor.

§ S 187 de 1330 olması gereken 1325 numarası, bir be evvele konmuş.

§ S 194 de bir beyit evvele konacak olan 1415 (doğru 1420), bir beyit sonraki beytin ikinci mısraının başına k muş. Ayni sahifede bir beyit önce olması gereken 1425 kamı da yine yanlış olarak ve bir beyit sonra 1415 olmuş

§ S 197 de 1455 rakamı, yine yanlış beyitlere ve mük rer olarak konmuş.

§ S 278 ilk şiirde bir beyit mükerrer olarak yazılmış

Hasılı 112 nci sahifede bozulan numaralar, 123 üncü hifenin sonunda düzelmiş, 125 in sonunda 855 müker konmuş ve o sahifeden itibaren yanlış, gittikçe artarak vam etmiştir. Bu bakımdan bütün numaraların düzeln gerektir. Divanda, münacat ve risale dahil, 2893 beyit S 84 de XIV numaralı şiir, "A„ harfinde de geçtiği için 7 yitlik olan bu şiir, çıkarılırsa risale ve münacatla bera Divan 2886 beyitten ve münacatla risale hariç 355 şiir ibarettir.

Açıklamamıza, okurken izahı icap eden yerlerde baş rulacağı ve esasen sahife numaraları da doğru olduğu i numaraları düzeltme zahmetine lüzum olmadığından uz bir liste teşkil edecek olan «Numaraları düzeltme cetve tertip etmedik, doğru numaraları yazdık. İzahına bakılac maddeler, sahifelerden pekâlâ bulunabilir.

Birinci Cilt

«YUNUS EMRE DİVANI» NA AİT YANLIŞ — DOĞRU CEDVELİ

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
1	19	683	638
7	14	mulmıya	bulmıya
11	11	eylerlüdür	eyerlüdür
13	18	ga	gazî
19	9	gök	göğ
21	2	O da	Oda
23	3	öninde	önünde
24	28	Edehem	Edhem
28	6	can	hâl
31	17	Lâ'ya bela	Lâ yâ belâ
31	18	bunara	bunlara
35	8	dostuz	dostsuz
36	11	renc	renci
40	26	yaranlarını	varanlarını
40	30	Arsda	Arşda
41	23	kacarsın	kaçasın
45	8	varlğını	varlığını
48	14	ciğ	çiğ
49	18	izetden	izzetden
54	14	ile	eyle
54	14	ile	eyle
54	15	ile	eyle
56	1	hepi	hepsi
76	5	sapmaz	saymaz
78	4	çağran	çağıran
80	10	gören	görem

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
80	18	nefes	nefs
83	—	XII	«Bir beyit aşağıya alınacak.»
83	10	vurursam	varursam
83	24	bulamadan	bulanmadan
84	—	XIV	«Bu şiir A harfinde var (S 58-59).»
85	15	Halk	Hak
88	1	olanı	alanı
98	12	geldi göçtük	geldi girü göçtük
100	1	Şagir	Şagird
102	25	eBni	Beni
103	14	evel	evvel
106	26	küli	küllî
108	7	Gözüm	Sözüm
108	7	irüu	irün
109	3	külüm	külün
110	1	keman	heman
111	19	akıi	akıl
111	25	boşün	başun
116	21	gidersun	gidersün
116	24	sola	sala
117	7	Bn	Ben
118	4	I	Î
118	13	o	«kalkacak.»
119	29	dunumı	dünümi
121	4	hasengini	harsengini
122	12	şu'leri	şu'lesi
128	.	LII	LI
128	.	LIII	LII
129	.	LIV	LIII
129	.	LV	LIV
130	.	LVI	LV
130	.	LVII	LVI
131	.	LVIII	LVII

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
131	.	LIX	LVIII
132	.	LX	LIX
132	.	LXI	LX
133	3	özüliser	üzüliser
133	.	LXII	LXI
133	.	LXIII	LXII
134	.	LXIV	LXIII
134	.	LXV	LXIV
135	.	LXVI	LXV
136	.	LXVII	LXVI
136	.	LXVIII	LXVII
137	.	LXIX	LXVIII
158	2	yürüsem	yürüyem
159	25	revüsine	revişine
161	25	Çığrısalar	Çığırşalar
164	15	Hakka	Hakk
164	8	isen	isem
165	7	nica	nice
165	30	dasra	daşra
166	4	ildür	iledür
175	25	necid	becid
176	3	getürler	getüreler
180	30	satan	satar
181	6	habûl	kabûl
181	18	topu	tapu
186	29	Gün	Çün
188	25	esrugem	esrügem
189	7	zor	zûr
189	27	Işkum	Işkun
195	14	ilerügelen	ilęrrügelem
195	17	Kaçam	Kaçan
195	24	nefsin	nefesin
197	12	Kalkun	Halkun
199	1	benem	ben

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
199	24	Cokaları	Çokları
200	30	Endîse	Endîşe
201	30	Minet	Minnet
202	25	Ne	Ye
203	7	doğunda	dağında
203	11	Sart	Şart
204	18	teykem	teknem
205	10	bulamazar	bulamazam
205	21	itmeyeyi	itmeyeyim
206	12	olam	oyam
210	2	bazar	bozar
216	20	ezer	üzer
239	17	amel	emel
239	22	yokdur	çokdur
249	13	kaçar	kaçan
254	1	yanayım	yanayın
255	3	Halk	Hak
261	8	Necib	Biçip «Bir öğretmen arkadaş, bize bir mektup yazarak bunu düzeltti. Gaileler cevap veridremedi. Adını unuttuğumuz bu değerli zata teşekkür ederiz.»
278	5—6		«Bu satırlar fazladır.»
301	18	Hakk'ığ	Hakk'ı
301	19	erçek	gerçek
328	8	denşüp	denşür
330	18	yağız	yoğız
339	25	Biz	Bize
343	19	pes	«Bu kelime kalkacak.»
345	18	?	«Bu işaret kalkacak.»
346	28	der-ü	derd-ü
354	1	Terzi	Terezi

İkinci Cilde ait

YANLIŞ — DOĞRU CETVELİ

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
415	23	dünyadürü	dünyadürür
419	9	eyleyin	eyliyen
423	21	Şuben	Şu ben
425	6	avunmam	avunam
430	19	Kakkın	Hakkın
433	8	çıkmaya can	çıkmıyan canı
434	7	Şalap	Çalap
438	2	Memnun-i	Mecnun-i
441	9	kendüzün	kendözün
444	14	bir ihsan	bin ihsan
447	1	yelirmez	belirmez
453	16	olması	olmas
454	4	Yârin	Yarın
456	19	döndüz	döndür
458	1	Sular	Solar
463	1	yulunur	yolunur
474	13	suçuyla	suçluya
475	11	beraeti	beratı
486	21	esneleşelim	esenleşelim
492	21	ne vaktin	nevhatin
498	23	Yunum	Yunus
499	23	İstiqfar	istiğfar
503	16	Arslan	Arslana
506	19	demeyler	demeyeler
522	7	Bu çok	Buçuk
531	9	kellesi	hullesi
532	19	Âlme	Âleme
541	8	derviş	ey derviş

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
545	22	Ahsen-i	Ahsen
552	21	kuri	kumru
554	1	Yetmiz	Yetmiş
559		539	559
566	13	müseyyer	müyesser
569	15	Şehitler	Şehitlerin
571	1	oyar	uyar
576	21	varmazam	varamazam
581	7	Çablab	Çalap
583	11	baharının	bahrının
583	18	Yönüldüm	Yöneldim
583	25	Nakaus	Nakus
585	1	derm	derem
595	5	aşkına	şaşkına
600	11	dare	harc
602	21	şekszin	şeksizin
606	16	nilgeranı	nigeranı

604 - 605 sayıfadaki:
CCXCVIII sıra numaralı şiir yanlış tertip edilmiştir. Doğrusunu buraya yazıyoruz:

Aşk esriği oldum bu gün
Doldur bana sun kadehi
Sâki getir peymâneyi
Âşık nider efsâneyi

Çün her yerde hâzır imiş
Girip temâşâ kılmağa
Bağlar çevre yollarımı
Dolanırım meyhâneyi

Geh uğrarım meyhâneye
Geh varırım büthâneye
Geh tutarım Kâ'be yolun
Bâşed bulam cânâneyi

Bu gün ki ser-mest olmuşum
Eğer kapın açmaz isen
Açgıl kapını yâ Refi'
Uşadırım meyhâneyi

Yunus bahrı olup yüzer
Gavvas olup gevher sezer
Aşkın deryasında gezer
Çıkarır ol derdâneyi

605	7	CCXCXC	CCXIX

İkinci ve Üçüncü Cilt

METİNLERDE GEÇEN ADLARA AİT İNDEKS

— Coğrafi adlar dahildir —

A

Abdülkadir (Giylani) : 572, 573.
Abdürrazzak (Şeyh-i San'an): 601.
Âdem (Safi. Peygamber): 467, 496, 532, 534, 541, 578.
Ahmed (Muhammed Peygamber): 421, 524, 559, 571, 577.
Ahmed-ür-Rufâi: 449.
Ali: 442, 449, 468, 483, 484, 485, 494, 495, 505, 522, 532, 537, 546, 550, 552, 559, 562, 563, 565, 569.
Ali Kuyusu: 567.
Antep: 450.
Arafat dağı: 565, 567.
Azazil: 471.
Azrail: 456, 461, 462, 463, 491, 495, 497, 499, 528, 545, 547, 550.

B

Bağdad: 438, 572.
Bâyezid (-i Bistâmi) : 435, 522.
Beç: 520.
Bedevi (Ahmed. Şeyh): 449.
Bû-Ali Sîna (Ebû-Sînâ): 610.
Bû-Hanife (Ebû-Hanife): 610.
Buhara: 573.

C

Cebrail: 433, 474, 514, 528, 557 562, 570, 577, 578.
Cercis (Peygamber): 433, 499.
Ceyhun (nehri. Mutlak nehir): 609.
Cibril (Cebrail): 571.

E

Ebû-Bekir: 413, 449, 484, 485, 495, 522, 532, 546, 550, 563, 565, 570.
Edhem (İbrahim): 448.
Emir Sultan: 468, 573, 574.
Eyyub (Peygamber): 437, 457, 484, 552, 601.

F

Fahr-i âlem (Muhammed Peygamber): 573.
Fâtıma: 484, 547, 568, 569.
Ferhad: 438, 445, 484.
Freng (ili): 420.

H

Habib (-ullah. Muhammed Peygamber): 534, 546, 562, 571.
Hadice: 568.

Hallâc (Mansur): 522.
Halil (Peygamber İbrahim): 443, 467, 471, 484, 548, 576.
Hamza: 494, 562.
Hasan: 484, 495, 547, 559, 561, 562, 565, 569, 570.
Harut: 492.
Havva: 568.
Hayber (kalesi): 468.
Hızır (Peygamber): 425, 428, 438, 448, 495, 515.
Hind: 520.
Huseyn: 484, 495, 559, 561, 562, 565, 569, 570.
Hutan (Huten): 433, 436.
Hünkâr (Hacı Bektaş): 449.
Hürmüz (Basra Körfezi): 420, 547.

I

İbrahim (Edhem): 445, 468, 517, 522.
İbrahim (Halil, Peygamber): 433, 443, 457, 484, 548.
İdris (Peygamber): 477.
İlyas (Peygamber): 425, 448.
İmran: 436, 443.
İsa (Peygamber): 433, 436, 443, 483, 495, 552, 583, 584.
İskender: 438.
İsmail (Peygamber): 433, 443, 467, 553, 582.
İsrafil: 528.

K

Kanber: 494.
Karun: 472, 511.
Ken'an (ili): 435, 443, 584, 588.
Kerbelâ: 569, 570.
Kudüs: 520, 548.
Konya: 468.

L

Leylî (Leylâ): 438, 443, 444, 515, 595, 596, 607, 609.
Lokman (Peygamber) 430, 488.

M

Mansur: 426, 428, 438, 440, 441, 522, 607.
Ma'rûf-ı Herhî: 435.
Mecnun: 422, 438, 443, 444, 515, 595, 596, 607, 609.
Medine: 561, 565, 566, 567, 573, 578.
Mekke: 520, 548.
Meryem: 443, 483.
Mevlâna: 449, 468.
Mısır: 450, 467, 601.
Mikâil: 528.
Mina: 567.
Molla Hünkâr (Mevlâna): 430.
Muhammed (Peygamber): 413, 418, 419, 421, 426, 431, 433, 439, 448, 449, 473, 474, 475, 478, 483, 485, 488, 489, 496, 498, 499, 501, 504, 505, 514, 517, 523, 524, 529, 531, 532, 534, 538, 541, 546, 548, 549, 550, 551, 553, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 574, 577, 578, 584, 588.
Muhammed Bahaeddin (Şah Nakş-bend): 449.
Musa (Peygamber): 428, 433, 436, 443, 467, 468, 483, 484, 515, 534, 548, 522, 557, 581, 583, 584.
Mustafa (Muhammed Peygamber): 421, 426, 438, 483, 485, 496, 498, 526, 546, 557, 566, 584, 609.
Münker: 465, 473, 499, 508, 545.

N

Nebî (Muhammed): 432, 505.
Nekir: 465, 473, 499, 508, 545.
Nemrud: 471.

O

On iki İmam: 526.
On iki Piran: 449.
Osman: 442, 449, 468, 484, 485, 495, 522, 532, 546, 550, 563, 565, 570.

Ö

Ömer: 442, 449, 484, 485, 495, 522, 532, 550, 563, 565, 570.
Ömer Halvetî: 449.

P

Peygamber (Muhammed): 440, 442, 469, 475, 485, 486, 495, 545, 565.
Peygamber-i Ken'an (Yusuf): 583.

R

Resul, Resul-ullah (Muhammed): 439, 507, 514, 523, 558, 572, 573.
Rıdvan: 478, 479.
Rum (ili): 574.

S

Sadeddin (-i Cibavî): 449.
Süleyman (Peygamber): 437, 467, 488, 494, 511.

Ş

Şafiî: 610.
Şam: 450.
Şeytan: 415, 567.
Şiblî (Şeyh): 435.
Şirin: 438.

T

Taptık (Baba): 437, 467.
Tur (dağı): 431, 484, 534, 548, 552, 581.

U

Urum (Rum diyarı): 567.

V

Veys-el-Karenî: 484, 571, 572.

Y

Yakub (Peygamber): 428, 435, 437, 443, 467, 484, 552, 601.
Yemen: 520, 571, 572.
Yezid: 570.
Yunus (Emre): 431, 472.
Yunus (Peygamber): 467, 484.
Yusuf (Peygamber): 428, 435, 437, 445, 467, 471, 484, 584, 588, 601.

Z

Züleyha (Zeliha): 445.

İkinci Cildin İçindekiler

Başlangıç 375
Yunus Emrenin mensup olduğu zümre 379
Yunus Emre'nin menkabevi hayatı 382
Yunus'un eserlerine göre hayatı 384
Yunus'un şiiri 387
Yunus'un olmayan şiirler 391
Başka Yunuslar 394
Metinler 397

Şairin geçirdiği manevî devrelere ait şiirler

1 — Ey Yarenler ey kardeşler 413
2 — Zikirde tesbihte cümle halayık 413
3 — Şol gözlerim bende iken 414
4 — Nicedelim neyliyelim 414
5 — Dertliyim derman elinden dertli olan iniler 415
6 — Bu ömrümüz gaflet ile 415
7 — Ey driga kandeyim bilemezem 416
8 — Ben Yunus'um derdim vardır ki derdim 416
9 — Âciz kaldım zalim nefsin elinden 417
10 — Muradıma maksuduma ermezsem 417
11 — Gelin gidelim bu yerden 418
12 — Müslümanlar müslümanlar 418
13 — Gaflet ile beni menzilden koyan 419
14 — Âşık sana bir sözüm var bu arş nenin üstündedir . . . 420
15 — Dün gün yalvarırım hemen dostuma 421
16 — Dertli ne ağlayıp gezersin burda 421
17 — Âşık oldum ben Allahın adına 422
18 — Ey dervişler ey kardeşler 423
19 — Hocam senin hikmetine 423

20 — Şeyhin derdi bana düştü
21 — Hey yarenler, hey kardeşler
22 — Hey yarenler gelin görün
23 — Bir acayip ile geldim
24 — Gönlümü mekân eyledim
25 — Ol padişah emri ile
26 — Bir acep onulmaz derdim var idi
27 — Âşık olan kişilerin
28 — Yine ol canân ilinden geldi bu cana haber
29 — Eyyubum ben müptelâyım derde derman isterim
30 — Evliyanın kelâmı
31 — Bize bunda türlü ta'neyliyenler
32 — Düşeyim aşk denizine
33 — Beşaret olsun canlara
34 — Ben derd ile ah ederim
35 — İstiyenler buldu Hakkı istediler buldular
36 — Ol Hak nedir soran gelsin bizden alsın haber
37 — Mülk-i bakadan gelmişim fânî cihanı neylerim
38 — Adım adım ileri
39 — Çalap eyder kullarımın
40 — Şol benim gönlüm gözü daim o şahı gözetir
41 — Ey gönül bize kerem kıl bile seyran edelim
42 — Cümle âlem derdinin dermanıyım
43 — Bu kimdir kim bize mihman oluptur
44 — Gene canım kuşu eyeldi pervaz
45 — Yüz bin şükür ol hana bildim beni ne canım
46 — Dost Hakkı bulayım dersen
47 — Kancaru istersem anı ahır ol can sendedir
48 — Hakla pazarım bile gezerim
49 — Bir kimseye kin tutmazız
50 — Mansura dar oldum berdar olan gelsin beri
51 — Ey benim ile yar olan
52 — Her taraf ruy-i hakikattir gözün var ise gör
53 — Beklen öd-ü hayayı
54 — İçin dışın murdar iken

55 — Var dert ile yan yürü . . . 443
56 — Cihanda kimi âbadan kılarsın . . . 443
57 — Bu zarılıkları şol bülbül eyler . . . 444
58 — Yarattın ay-u günü . . . 445
59 — Bir köprü yaratmışsın . . . 446
60 — Sen sende iken menzil alınmaz . . . 446
61 — Gitti bu kış zulmeti . . . 447
62 — Hâlet ile bana bir er göründü . . . 448
63 — On iki piranı gördüm bir gece hâbda . . . 449
64 — Safa geldiniz yarenler . . . 450

Ölüm Şiirleri

65 — Yanar içim yöner gözüm . . . 453
66 — Gelin bir nazar eylen . . . 453
67 — Ey dünya seven kişi . . . 454
68 — Vaktinize hazır olun . . . 455
69 — Geldik idi dünyaya . . . 455
70 — Bu dünyaya gelenlerin . . . 455
71 — Bir gün senin defterini . . . 456
72 — Bak gör şu dünyanın türlü haline . . . 457
73 — Ne gözlersin şu dünyada . . . 457
74 — Bu dünya kimseye kalmaz . . . 458
75 — Yalancı dünyaya konup göçenler . . . 459
76 — Ecel oku erdi cana . . . 459
77 — Ey gafil zinhar uyan . . . 460
78 — Sen dünyaya benim derdin . . . 460
79 — Bir meyyit yunmağa hazır olunca . . . 461
80 — Can suretin terkedîser . . . 462
81 — Nicelere malın mülkin sattırır . . . 462
82 — Vardım gördüm ölenleri . . . 463
83 — Anıcak korkar canım . . . 463
84 — İbret almazsın ey gönül . . . 464
85 — Rıhlet kösü vuruldu . . . 464
86 — Vücudum hoş imarettir . . . 465

87 — Bir gün ola dünyadan 46
88 — Hak emriyle gelen Arap 46
89 — Gördüm bir âdem başı 46
90 — Yüzünde gevherler biter 46
91 — Hor bakma bu toprağa toprakta neler yatur 46

Âhiret Şiirleri

92 — Sual melekleri kabre gelicek 47
93 — Sübhan bizi uyariser 47
94 — Şükür olsun ol Allaha 47
95 — Yarın ol mahşer yerine 47
96 — Çalap kendi baki kalsa gerektir 47
97 — Dostlar yedi yerde gayet korku var 47
98 — Cehennem ehlini sen bir sorarsan 47
99 — Çağrışalar ol kıyamet gününde 47
100 — Müştak oldum gani hoca 47
101 — Seyrettim cennet evlerin 47
102 — Şol cennetin ırmakları 47
103 — Allaha kul olan gönülden ırmaz 47
104 — Hakkın hilâfin diyene oddan çomak tutar bular . . . 47

Dünya Şiirleri

105 — Yürü yürü yalan dünya 48
106 — Yürü yalan dünya yürü 98
107 — Derdin anıp ah eyliyen 484
108 — Meyil etme bu dünyaya 48
109 — İnanmanız dünyeye 48
110 — Ey biçare miskin âdem 48
111 — Yürü fani dünya sana 48
112 — Can-ü gönülden seversen 48
113 — Nefsin atına binip yürürsün 48
114 — Gafil olma ömrün bir gün bitiser 48
115 — Nice bir uyursun uyanmaz mısın 48

116 — Bir gün sana ecel erer 489
117 — Sen nicesi âşıksın 490
118 — Haktan gayri sevgiler 490
119 — Ne acep olur şu âdem oğlanı 491
120 — Mevlâm senin cehennemin oduna 491
121 — Bu dünyayı sevip bir put edindin 492
122 — Hey gafil bir gün sana 493
123 — Ey dünyayı seven kişi 493
124 — Unuttun Hak yolunu 494
125 — Uçar kuşlar kanadını kırıyor 494
126 — Açgıl gözünü ey yar. 495
127 — Ey driga mağrur olan 495
128 — Sen bu ilden ol ile 496
129 — Sen bu yalancı dünyada 496
130 — Hey yarenler bu dünyanın 497
131 — Gafil olma aç gözünü 497
132 — Ey dünya benimdir diyen 498
133 — Bilirsin dünya fenadır 499
134 — Ey gönül bir dem bir vakit 499
135 — Ey gönül bir dem bir vakit 499
136 — Ağlamaktır benim işim 500
137 — Dünyaya mağrur kişi 500
138 — Gele gel hey âşık gele 501
139 — Okudu bize Kur'anı 501
140 — Her sabahın dur yüzüne 502
141 — Peygambere arzolundu 502
142 — Kabirde yatacak tene 503
143 — Gerçek âşık bu dünyada 503
144 — Doğru yola gitmiş iken 503
145 — Sana derim sana ey mü'min kardeş 504
146 — Gaflet ile hakkı buldum diyenler 505
147 — Dur da derviş haber sorayım sana 505
148 — Müslümanım diyenlere 506
149 — Dinle namaz kılmayanın 507
150 — Ne bahtlıdır ol kişi kim 507

Dervişlik ve Tevhid Şiirleri

151 — Güvenmegil ey münkir . . . . . [illegible]
152 — Uyan a gafil uyan hey gafil . . . . . [illegible]
153 — Baharın gülü açıldı . . . . . [illegible]
154 — Evliyaya inanmıyan . . . . . [illegible]
155 — Behey âşık Hakkı bulam mı dersin . . . . . [illegible]
156 — Gel ey kardeş Hakkı bulayım dersen . . . . . [illegible]
157 — Sen bu cihan mülkine . . . . . [illegible]
158 — Ey bâd-ı sabâ seyredüben şeyh iline var . . . . . [illegible]
159 — Edelim cevlân kılalım seyran . . . . . [illegible]
160 — Cezbe-i aşk olmayınca neylesin şeyhim bana . . . . . [illegible]
161 — Öğütlerim sözüm tutmaz . . . . . [illegible]
162 — Gelin geli kardeşler. . . . . . [illegible]
163 — Derviş olan kişinin . . . . . [illegible]
164 — Dervişlik der ki bana . . . . . [illegible]
165 — Derviş olan kişilerin . . . . . [illegible]
166 — Dervişlik bu değil ki . . . . . [illegible]
167 — Bu dervişlik dedikleri . . . . . [illegible]
168 — Dervişlik baştadır taçda değildir . . . . . [illegible]
169 — Derviş olan kişiler . . . . . [illegible]
170 — Dervişliğe kadem basan ol makama sultan olur . . . . . [illegible]
171 — Dervişim diyen kişiler . . . . . [illegible]
172 — Acep haldir dervişlik . . . . . [illegible]
173 — Yazık benim bunca geçen ömrüme . . . . . [illegible]
174 — Irak yakın cümlesine . . . . . [illegible]
175 — Erenler elif gibi . . . . . [illegible]
176 — Ey benden söz isteyen . . . . . [illegible]
177 — Ko ben şeyhim eşiğinde yanayım . . . . . [illegible]
178 — Ben bu aşka düşeli . . . . . [illegible]
179 — Yine seyreyledi gönlüm. . . . . . [illegible]
180 — Ey bre deli gönül . . . . . [illegible]
181 — Bu yokluk yoluna bugün . . . . . [illegible]
182 — Yalan söyler görmeyen . . . . . [illegible]
183 — Şeyhimin illeri . . . . . [illegible]

184 — Nem olısardır benim yardan driğ 529
185 — Dilimiz söylerken işbu cihanda 530
186 — Allah sevdiği kuluna 530
187 — Aç gözünü gafil olma 531
188 — Hâlet ile bana bir aşk yöneldi 531
189 — Taştı rahmet deryası 532
190 — Behey âdem oğlu musun 532
191 — Tevhid hoşça nesn'olur 533
192 — Allah Allah diyelim 533
193 — Evvelini kimse bilmez 534
194 — Gelin imdi Allaha yalvaralım 534
195 — Bundan evvel bunda gelen veliler 535
196 — Gel gör zikir ne eyler 536
197 — Yüce sultanım derde dermanım 536
198 — Mü'minin kalbini yuyup arıdan 537
199 — Hakkın emri ile tevhidin nuru 538
200 — Zikr-ullah eyleyip tevhid etmeye 538
201 — Meşgul olun zikr-ullaha 539
202 — Bir kara alem gördüm 539
203 — Hep bahardır açılır. 540
204 — Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır 541

Münacatlar

205 — Acep bu benim canım 545
206 — Ey canıma canânım 545
207 — Azrail gelince canım almağa 545
208 — Ya Rabbena ya Rabbena 546
209 — Şöyle gagfil gezer iken 547
210 — Medet kıl derdime dermanım Allah 547
211 — Allah bin bir adın hakkı 548
212 — Dilerim hocam ben senden 548
213 — Korkum kıyamet gününden 549
214 — Kaldık gaflet içinde 549
215 — Yüzüm kara günahım bi nihayet 550

216 — Yüzümün karasile kapına geldim 550
217 — Lûtfun dileriz Mevlâ 551
218 — Ya Rab cennetin evine 551
219 — Dağlar ile taşlar ile 552
220 — Ey âlemleri yaratan 552
221 — Benim derdime derman eyle ey dost 553
222 — Ey dost senin yoluna 553
223 — Ayırma beni senden yaratan 554

Medhiyeler

224 — Yerin göğün safası Mustafadır 557
225 — Âlemler müştak sana 557
226 — Aşkın ile âşıklar 558
227 — Nimet senindir elhamdü lillâh 559
228 — Muhammed dura gelince yerinden 559
229 — Sûr urula dirile cümle canlar 560
230 — Kıyamet gününde mahşer yerine 560
231 — Dinleyin sözümü gayıp erenler 561
232 — Derd içinde derdime 562
233 — Şefaat et bize mahşer yerinde 562
234 — Cânım kurban olsun senin yoluna 563
235 — Bir gece yatarken ben faglet ile 564
236 — Arayı arayı bulsam izini 565
237 — Âşık olup ister isen Allahı 565
238 — Hak müyesser etse varsam 566
239 — Gani mevlâm nasip etse 567
240 — Urumdan çıktım yürüdüm 567
241 — İlham ile dün gece 568
242 — Kıyamet günüde mahşer yerine 568
243 — Şehitlerin ser-çeşmesi 569
244 — Âyetler ile bilinen 570
245 — Muhammed'e bir gece Çalaptan geldi burak 570
246 — Hakkın habibinin sevgili dostu 571
247 — Seyyah olup şu âlemi ararsan 572

248 — Aşkın fırtınası aştı başımdan 573
249 — Âlemler nura garkolu 574
250 — Çağırırlar ol kıyamet gününde 575
251 — Ey şehr-i nüzul-i sûre 575
252 — Haktan salını geldi kime geldi konucak 576
253 — Cebrailim selâm eyle dostuma 577
254 — Hak gönderdi Cebraili 578

Aşk Şiirleri

255 — Aşk ününü işiden kulağ olursa 581
256 — Bu yokluktur bu yokluktur 582
257 — Yanmadın bu can-ü gönül 582
258 — Ağla gözüm ağla gülmezem ayrık 583
259 — Yüz bin cefa kılsan bana 583
260 — Sultanım senin yolunda 584
261 — Ya Rab dilerim ben 584
262 — Sana derem bâd-ı sabâ 585
263 — Ey benim sevgili Mevlâm senin aşkın kimde var . . . 585
264 — Her kaçan anarsam seni 585
265 — Bilmem nideyim 586
266 — Ne düşvar oldu halim aşk elinden 586
267 — Dosttan haber kim getire 587
268 — Bana bu ten gerekmez can gerektir 588
269 — Ben bu canı canâna 588
270 — Bir acayip hal geldi 589
271 — Nişanı var benzi sarı 589
272 — Aşkın od urdu canıma 590
273 — Yanmayınca aşk odına kimse canân mı bulur 590
274 — Hakkı seven kişinin 591
275 — Aşkınla yoldaş olmayan 591
276 — Evvel bahar olmayınca 592
277 — İsm-i Subhan virdin mi var 592
278 — Bülbül niçin böyle feryad edersin 593
279 — Sen bunda garip mi geldin 593

280 — Dolap niçin inilersin 594
281 — Çevrilirsin dolanırsın 594
282 — Mecnuna sordular Leylâ nic'oldu 595
283 — Divaneler divaneler 596
284 — Serbaz girer bu meydana 597
285 — İnilerim dünü günü dertli olan iniler 597
286 — Aşkın odu ciğeri mi 598
287 — Firakın bağrımı dağlar 599
288 — Âşık oldum bugün meydan içinde 599
289 — Âkile aşk ger nihan görünür 599
290 — Bu aşk benim başıma 600
291 — Aşkın gönlüm yağmaladı 600
292 — Ben burda durur değilim 601
293 — Aşkın beni neyledi 602
294 — Tecelli zatın yeline doymaz vücudum dağları 602
295 — Âlem düşman olur ise 603
296 — Dilber cemalin göreli 603
297 — Düşelden sen nigâran aşkı cana 604
298 — Aşk esriği oldum bugün 604
299 — Şuride vü şeyda kılan aşkın cemalidir beni 605
300 — Aşk cür'asın sundu bana 606
301 — Allhı zikredenlerin 606
302 — Âşıklar dostu koyup kanda vara 607
303 — Başımı top eyledim ben zülfünün çevgânına 607
304 — Ey kendözünü bilmeyen 608
305 — Biz kamumuz aşk kuluyuz 608
306 — Canımda buldum çün seni 609
307 — Âşık canında aşk koyan ol bir yüce Subhan imiş . . . 609
308 — Bu aşkı ben bilmez idim bir acep sevdayimiş 610
309 — Âşık-u mest-ü harap etti bizi canânemiz 610
310 — Ben dost ile dost olmuşum 611

Üçüncü Cilt

Açılama 613
Birinci cilde ait lûgatçe 721
Bazı gramer hususiyetleri 744
Yunus Divanının me'hazleri 746
Açıklamayı yazarken faydalanılan kitaplar 749
Lûgatçe için başvurduğumuz kitaplar 751
İkinci cilde ait lûgatçe 753
Birkaç söz 754
Yanlış-Doğru Cetveli 755
İkinci ve üçüncü cilde ait indeks 761
İkinci ve üçüncü cildin içindekiler 765
Yunus bestelerinin güfteleri ve bazı ilâve şiirler 776
Yunus şiirlerinden bestelerin notaları 789

Yunus bestelerine dair

Yunus divanındaki şiirlerden birçoğu muhtelif bestekârlar tarafından, ekserisi ilâhi tarzında olmak üzere, bestelenmiştir. Bunlardan birkaç tanesi Prof. Fuat Köprülü'nün «İlk Mutasavvıflar» adlı eserinin, birkaç tanesi de «Yunus Emre ve Hayatı» nın (*) sonuna ilâve edilmiştir.

Bu eseri hazırladığımız sırada daha büyük ölçüde bu bestelerden mevcut olanları toplamak istedik. Üstad Hüseyin Sadeddin Arel, bize Yunus'a ait yirmi bir bestenin isimlerini lûtfettiler. Bunları araştırırken daha başkalarına da rastladık. Bu arada bin tane kadar tekke ilâhisini toplamak suretiyle bu yolda en büyük koleksiyona malik olan üstad Ali Rıza Şengel'e de başvurduk. Eksik olmasınlar bizi büyük bir alâka ile karşıladılar. Onların himmetiyle birçok beseteler daha elde ettik. Kıymetli dostumuz Tamburi Dürri Turan da kendi koleksiyonunda mevcut Yunus bestelerini lûtfettiler. Böylece on bir tanesi büyük şair Yunus Emre'ye, otuz beş tanesi Derviş Yunus'a (veya diğer Yunuslara) ait olmak üzere bestelerin adedi kırk altıyı buldu.

Bu yekûn şüphesiz, büyük bir kıymet ifade etmektedir. Ele geçen bu kırk altı bestenin zayi olmaktan kurtarılması kılâsik musikimiz için büyük bir kazançtır.

Bu bestelerin, kimler tarafından bestelendiği, maalesef tamamiyle bilinemiyor. Bulduklarımızı işaret ettik. Bulamadıklarımıza, bestekârları bilinmiyor dedik. Araştırmamıza devam ettikçe gerek bunları, gerek yeni besteleri bulacağımızı ümit ediyoruz. Bu takdirde eserin ikinci basımında onları da aziz okuyucularımıza sunmakla zevk duyacağız.

Bu münasebetle bize yardımları dokunan Sayın Sadeddin Arel ile, Üstad Ali Rıza Şengel, Tamburî Dürri Turan ve Konservatuar Müdür Muavini Salâhattin Candan'a ve notaları yazmak lûtfunda bulunan aziz kardeşimiz neyzen Gavsî Baykara'ya teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

Hususî kitaplığındaki kıymetli yazma nüshasından pek çok faydalandığımız sayın kardeşimiz Raif Yelkenci'ye de bilhassa şükranlarımızı sunarız.

Muharrir ve Nâşir

(*) Abdülbakî Gölpınarlı.

Yeni elimize geçen 6 şiir

I

Kapısı yok bacası yok
Gündüzü yok gecesi yok
Ders alacak hocası yok
Ya ben kime yalvarayım

Kapısı yok açam bakam
Nice bin yıl yalnız yatam
Bacası yok odlar yakam
Ya ben kime yalvarayım

Bir kılı kırka yararlar
Evvel komşudan sorarlar
Üstüne köprü kurarlar
Ya ben kime yalvarayım

Kabir kurdu pek aç olur
Yalnız yatması güç olur
Oddan başında tac olur
Ya ben kime yalvarayım

Yunus kulun sözü haktır
Senden gayrı Mabut yoktur
Mevlânın ihsanı çoktur
Ya ben kime yalvarayım

II

Müştak olup özlediğim
Bakup yola gözlediğim
Merhaba şehri ramazan
Merhaba şehri ramazan

İstedim özledim seni
Derdli canların dermanı
Vereyim yoluna canı
Merhaba şehri ramazan

Canımın içinde cansın
Rabbimizden armağansın
İki cihanda sultansın
Merhaba şehri ramazan

Münkirler yolun varmadı
Niceler sana ermedi
Zikr-i sohbetin sürmedi
Merhaba şehri ramazan

Bu aydır Kur'an indiği
İblisin melûl olduğu
Evlere melek dolduğu
Merhaba şehri ramazan

Yine geldin devlet ile
Sevenler'ne rahmet eyle
Ağır aziz hürmet ile
Merhaba şehri ramazan

Âşık Yunus söyler özden
Allah hoşnut ola bizden
Kanlı yaş dökelim gözden
Merhaba şehri ramazan

III

Hak yarattı âlemi
Ay-ü günü yürüttü
Aşkına Muhemmed'in
Aşkına Muhammed'in

Ol dedi oldu âlem
Okundu hatm-i kelâm
Yazıldı levh-u kalem
Şanına Muhammed'in

Yunus okur bu virdi
Her gün ver salâvatı
Şekerden tatlı derdi
Rûhuna Muhammed'in

IV

Cennette bitmiştir İman budağı
A'lâsıdır Lâ ilâhe illâllah
Şekkimiz yok cennet olur durağı
Her kim derse Lâ ilâhe illallah

Mü'min olan vuslat yoluna gider
Gece gündüz Mevlâsını zikreder
Kebâirden dört bin günahı gider
Her kim derse Lâ ilâhe illallah

Ashaplar Resûl'e sual eyledi
Dört bin günahı yok ne gider dedi
Komşusundan gider deyi buyurdu
Her kim derse Lâ ilâhe illâllâh

Hak taâlâ hitâb etti ya Musa
Yerlerde göklerde her ne ki varsa
Cümlesi mizan gözünde vezn olsa
Ağır gele Lâ ilâhe illâllâh

Derviş Yunus yine geçiptir öte
Söyle imdi sözü eyleme hâtâ
Tâ kıyâmete dek nûr ile yata
Her kim derse Lâ ilâhe illallah

V

Bir ismi Mustafa bir ismi Ahmed
Allahümme salli alâ Muhammed
Rûz-ı mahşerde bize eyle meded
Allahümme salli alâ Muhammed

Nûru onun kalbini pür-nûr eder
Zikir gönül mülkünü mâmûr eder
Çok salavat vereni mesrûr eder
Allahümme salli alâ Muhammed

Derviş Yunus halis eyle niyyetin
Emrine imtisâl eyle Hazretin
İşte budur doğru yolu cennetin
Allahümme salli alâ Muhammed

VI

Bülbül niçin böyle feryad edersin
Ötme bülbül ötme bağrımı deldin
Varup yâd illerde mekân tutarsın
Ötme bülbül ötme bağrımı deldin

Yenilendi şol yüreğim yarası
Âhım ile doldu yer gök arası
Karayerde yatur ciğerimin paresi
Ötme bülbül ötme bağrımı deldin

Öte öte üstümüzden geçersin
Eski yeni yârelerim açarsın
Senin de kanadın vardır uçarsın
Ötme bülbül ötme bağrımı deldin

Ey bülbül avazın tâ arşa çıktı
Gama batmışların bağrını deldi (*)
Senin de yavrunu şahin mi kaptı
Ötme bülbül ötme bağrımı deldin

Âşık Yunus eyder şen de mi uçtun (**)
Acı deryaları öte mi geçtin
Ayrılık şerbetin sen de mi içtin
Ötme bülbül ötme bağrımı deldin

(*) *Nüsha: Yine yanmışların bağrını deldi.*
(**) *Nüsha: Âşık Yunus kanadın var mı uçtun.*

BESTELERİN GÜFTELERİ

Şimdi, Yunus bestelerinin sıra numarasiyle, güftelerinden parça-ları takdim ediyoruz. Bu arada, elimize geçen yeni besteler münase-betiyle unutulduğunu anladığımız 10 tane şiiri de okuyucularımı (37 - 46) sıra numaralarında sunuyoruz.

Şurasını da arzetmek isteriz ki, Yunus'a ait bütün şiirleri bul neşrettiğimiz iddiasında değiliz. Şu kadar ki Yunus Emre'ye ait şi diye kadar yayımlanan eserlerden hiçbiri bizim 832 sayıfa tutan b eserde sunduğumuz 680 şiiri ihtiva etmemiştir.

Bunlardan 355 tanesi asıl Yunus'a, 325 tanesi de diğer Yunus ra aittir.

***

Büyük Yunus'a ait bestelerin sıra numarasiyle güfteleri:
Bunlar kitabımızın birinci cildinde mevcut olup sahifeleri (S işaretiyle gösterilmiştir.

1 — (S. 48)

Ey âşıkan ey âşıkan aşk mezheb-ü dindir bana
Gördü gözüm dost yüzünü yas kamu düğündür bana

2 — (S. 53)

Bir şaha kul olmak gerek hergiz mazûl olmaz ola
Bir eşik yaslanmak gerek kimse elden almaz ola

3 — (S. 54)

Benem ol aşk bahrisi denizler hayran bana
Derya benim katremdir zerreler umman bana

4 — (S. 108)

Aşk bezirgânı (*) sermaye canı
Bahadır gördüm cana kıyanı

5 — (S. 124)

Ben yürürüm yana yana aşk boyadı beni kana
Ne âkılem ne divâne gel gör beni aşk neyledi

(*) Nüsha: Aşk bezirgândır.

6 — (S. 131)

Çıktım erik dalına anda derdim (*) üzümü
Bostan ıssı kakıyup der ne yersin kozumu

7 — (S. 132)

Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanarım düni güni bana seni gerek seni

8 — (S. 134)

Dinin imanın var ise hor görmegil dervişleri
Cümle âlem müştakdürür görmekliğe dervişleri

9 — (S. 193)

Ben bende buldum çün Hak'ı şekk-ü güman nemdir benim
Ol dost yüzün görmez isem bu gözlerim nemdür benim

10 — (S. 215)

Tehi görmen (**) siz beni dost yüzün görüp geldim
Bakî devlet rûzigâr dost ile sürüp geldim

11 — (S. 291)

Yâr yüreğim yar gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var

***

Bunlar da ikinci ciltteki Devriş Yunus (ve diğer Yunuslara) ait şiirlerin besteleridir:

12 — (S. 423)

Ey dervişler ey kardeşler — Ne acep derdim var benim
Mecnun olmuş der görenler — Ne acep derdim var benim

13 — (S. 428)

Eyyubum ben müptelâyım derde derman isterim
Âşıkım ol hastayım ki cana canân isterim

14 — (S. 433)

Adım adım ileri — Beş âlemden içeri
On sekiz bin hicabı — Geçtim bir dağ içinde

(*) Bazı nüshalarda: Anda yedim üzümü
(**) Nüsha: Tehi sanman...

15 — (S. 446)

Bir köprü yaratmışsın
Kamuya Salâ ettin
Kıldan incedir dersin
Mahlûkat cümle geçsin

16 — (S. 448)

Hâlet ile bana bir er göründü
Bir yeşil sancaklı sultan göründü

17 — (S. 477)

Şol cennetin ırmakları
Çıkmış islâm bülbülleri
Akar Allah deyu deyu
Öter Allah deyu deyu

18 — (S. 488)

Nice bir uyursun uyanmaz mısın
Göçtü kervan kaldık dağlar başında

19 — (S. 513)

Behey kardeş Hakkı bulam mı dersin
Hakka lâyık amel işlemeyince

20 — (S. 516)

Edelim cevlân kılalım seyran
Mest olup hayran şeyh eşiğinde

21 — (S. 520)

Dervişlik baştadır tacda değildir
Kızdırmak oddadır sacda değildir

22 — (S. 526)

Ben bu aşka düşeli
Eli yeşil asâlı
Allahla bilişeli
Bize dervişler geldi

23 — (S. 532)

Taştı rahmet deryası
Dört kitabın manâsı
Garkoldu cümle âsı
Lâ ilâhe illallah

24 — (S. 533)

Tevhid hoşça nesn'olur
Allah ile dost olur
Tevhid eden mest olur
Bile tevhid edelim

25 — (S. 533)

Allah Allah diyelim
Bülbül gibi ötelim
Rahmetine banalım (*)
Kerim Allah diyelim

26 — (S. 536)

Yüce sultanım
Bedende canım
Derde dermanım
Hu demek ister

27 — (S. 545)

Acep bu benim canım
Yoksa yedi tamuda
Azâd ola mı Ya Rab
Yana kala mı Ya Rab

28 — (S. 554)

Ayırma beni senden Yaradan
Düşüp ölürüm ben bu yaradan

29 — (S. 558)

Aşkın ile âşıklar
İçip aşkın şarabın
Yansın ya Resûl-Allah
Kansın ya Resûl-Allah

30 — (S. 565)

Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü

31 — (S. 568)

İlham ile dün gece
Âyinei kalbimde
Seyrettim Muhammed'i
Seyrettim Muhammed'i

32 — (S. 569)

Şehitlerin ser-çeşmesi
Enbiyanın bağrı başı
Evliyanın gözü yaşı
Hasan ile Hüseyindir

33 — (S. 571)

Hakkın habibinin sevgili dostu (**)
Yemen illerinde Veys-el-Kareni

(*) *Bazı nüshalarda: Rahmetine batalım.*
(**) *Bazı nüshalarda: Urumda Acemde âşık olduğum*

34 — (S. 583)

Yüz bin cefa kılsan bana Senden yüzüm döndürmezem
Canım dahi alır isen Senden yüzüm döndürmezem

35 — (S. 594)

Dolap niçin inilersin Derdim vardır inilerim
Ben Mevlâya âşık oldum Anın için inilerim

36 — (S. 595)

Mecnuna sordular Leylâ nic'oldu
Leylâ gitti adı dillerde kaldı

⁂

Buradan aşağı 10 besteye ait şiirler ilâvedir :

37 — (İlâve)

Gönül hayran oluptur aşk elinden
Ciğer püryan oluptur aşk elinden

Niceler tac-ü tahtı mal-ü mülki
Koyup uryan oluptur aşk elinden

Özümün kalmadı sabr-u kararı
Gözüm giryan oluptur aşk elinden

Eridi karlı dağlar zerre zerre
Deniz umman oluptur aşk elinden

Koyup İbrahim Edhem tac-ü tahtı
Yeri külhan oluptur aşk elinden

Zehi Mansur ki maşukun yolunda
Başı berdar oluptur aşk elinden

Ne gördü Leylinin yüzünde Mecnun
Ki sergerdan oluptur aşk elinden

Ne gördü Zeliha Yusuf yüzünde
İşi efgan oluptur aşk elinden

Muhabbet derdine düşeli bülbül
Dili handân oluptur aşk elinden

Yunus Emre de bu hasretle zârı
Acep mihman oluptur aşk elinden

38 — (İlâve)

Ömür bahçesinin gülü solmadan
Uyan gel gözlerim gafletten uyan
Ecel bir gün erip devran dolmadan (*)
Uyan gel gözlerim gafletten uyan

Niçin gaflet ile mağrur olursun
Kervan göçer gider yolda kalırsın
Be vallahi sonra pişman olursun
Uyan gel gözlerim gafletten uyan

Kaba döşekte yatma döne döne
Mağrur olup uyuma kana kana
İletirler seni karanlık sine
Uyan gel gözlerim gafletten uyan

Yunus yeter söyler sözü tutulmaz (**)
Senin kumaşların bunda satılmaz
Böyle yatmak ile dosta gidilmez
Uyan gel gözlerim gafletten uyan

39 — (İlâve)

Uyan behey gafil uyan Kâfirdir beş vaktin koyan
Mekke'ye evimdir diyen Ol Subhan-Allah değil mi

Yüce yerlerde durucu Elinde yalın kılıncı
Derdliye derman verici Ol Subhan-Allah değil mi

Alçakları yüc'eyliyen Gündüzleri gec'eyliyen
Yiğitleri koc'eyliyen Ol Subhan-Allah değil mi

Yağan karları eriten Akar suları kurutan
Topraktan adam yaratan Ol Subhan-Allah değil mi

Yunus'tur bunu söyliyen Taptuğa kulluk eyliyen
Din yoksulun bay eyliyen Ol Subhan-Allah değil mi

(*) Ecel bir gün bize devran tutmadan.
(**) Âşık Yunus söyler sözü tutulmaz.

40 — (İlâve)

Nazenin bu ömrümüz bir göz yumup açmış gibi
Geldi geçti duymadık bir kuş konup göçmüş gibi

Nice geçti bilmedik bu rûzigâr önden sona
Öyle kim şimdi bize bir yel esip geçmiş gibi

Niceler geldi bu mülke kondu ve göçtü geri
Şöyle kim bir kâriban bir dem konup göçmüş gibi

İşbu dünyaya gelenler bir dem eğlenmediler
Hanumanın döktü gitti düşmandan kaçmış gibi

Sinlere var kim göresin bu halâyık neydüğin
Sanasın kim bir ekindir Azrail biçmiş gibi

Bahtludur şol kimse kim dünyada hoş adı kala
Ölmedi diri durur ab-ı hayat içmiş gibi

Bu ömür sermayesin olmaz yere harceyleme
Şöyle kim bir ki deli nakdin suya atmış gibi

Âşık Yunus sen ömrünü Hak yoluna sarf eyle ki
Tâ iresin Hazrete bir göz yumup açmış gibi

Aruzun: Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, failün vezniyledir.

41 — (İlâve)

Varsam bir âmile (*) sorsam halimi
Acep Allah bize kulum diye mi
Nefs elinden yanılmışım yolumu
Acep Allah bize kulum diye mi

Yüzümü yerlere sürsem ağlasam
Günahlarıma da tövbe eylesem
Doğru yol kandedir diyerek sorsam
Acep Allah bize kulum diye mi

Eyvah kendi özüme ben kıymışam
Günahım çok amellerim bilmişem
Kend'elimle cehenneme girmişem
Acep Allah bize kulum diye mı

Yunus eyder hele sen de varırsın
Başa neler gelir anda görürsün
Orada bilirsem yüzüm karasın
Acep Allah bize kulum diye mi

(*) Nüsha: Varsam bir mürşide.

42 — (İlâve)

Yürük değirmenler gibi dönerler — El ele vermiş Hakka giderler
Gönül kâbesini tavaf ederler — Muhammed'in kösü çalınır bunda

Ol serverin demi sürülür bunda

Gökteki melekler kanad açarlar — Önde bir kılavuz Hakka uçarlar
Mü'minler üstüne rahmet saçarlar — Muhammed'in kösü çalınır bunda

Ol serverin demi sürülür bunda

Derviş Yunus der ki gör noldu bana — Aşkın muhabbeti dokunur cana
Aklını başına devşir divâne — Muhammed'in kösü çalınır bunda

Ol sultanın demi sürülür bunda

43 — (İlâve)

Yine yaz ayları geldi — Hasretin bağrımı deldi
A bülbülüm sana noldu — Söyle garip bülbül söyle

Söyle canân bülbül söyle

A bülbülüm sana noldu — Sararıp gül benzin soldu
Bir eşin gurbette kaldı — Söyle garip bülbül söyle

Söyle canân bülbül söyle

A bülbülüm donun sarı — Ben çekerim ah-uzârı
Dosta vuslat olsa bari — Söyle garip bülbül söyle

Söyle canân bülbül söyle

Neslilerden nesli misin — Kafeslerde besli misin
Kul elinde mahpus musun — Söyle garip bülbül söyle

Söyle canân bülbül söyle

Karlı karlı dağlar aştın — Nice maksuda eriştin
Yunus'un bağrını deştin — Söyle garip bülbül söyle

Söyle canân bülbül söyle

44 — (İlâve)

A sultanım sen var iken
İsmin Gani Settar iken
Ya ben kime yalvarayım
Ya ben kime yalvarayım

Azrail canım alınca
Senden ihsan olmayınca
Can bedenden ayrılınca
Ya ben kime yalvarayım

Ateş yanım kaplayınca
Senden derman olmayınca
Başta beynim kaynayınca
Ya ben kime yalvarayım

Yunus eder sözüm çoktur
Cümleyi yaradan Haktır
Senden gayrı kimsem yoktur
Ya ben kime yalvarayım

45 — (İlâve)

Gelin ey âşıklar gelin bu menzil ırağa benzer
Nazar kıldım şu dünyaya ayni bir tuzağa benzer

Hemen beli dedim gittim bir pirin eteğin tuttum
Nice dürlü günah ettim Kaf gibi bir dağa benzer

Doğru varamadım yâre elim irişmedi pîre
Hele benim yüzüm kare iller yüzü ağa benzer

Çağla derviş Yunus çağla sen özünü Hakka bağla
Ağlarsan kendine ağla günahların çoğa benzer

46 — (Bu parçanın Yunus'a nazire olduğu sanılıyor.)

Ben dervişim diyene bir ün idesim gelir
Seğirdüben sesine varup yitesim gelir

Sırat kıldan incedir kılıçtan keskincedir
Varıp anın üstüne evler yapasım gelir

Altında gayya vardır içi nâr ile pürdür
Varuban ol gölgede biraz yatasım gelir

Od'a gölge dediğme ta'n eylemen hocalar
Hatırınız hoş olsun yanıp tütesim gelir

Ben günahımca yanam rahmet suyunda yunam
İki kanad takınam biraz uçasım gelir

Andan Cennete varam Cennette didar görem
Huri ile gılmanı bir bir koçasım gelir

Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeker bir Molla Kasım gelir

1

Hicaz İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Şeyh Mesut ef..

Ey â şı Kan ey â şı Kan il lal lah
hu Aşk mez he bü din dir ba na
il lal lah hu
Gör dü gö züm dost yü zü nü il lal
lah hu ya s Ka mu dü
gün dür ba na il lal lah hu

NOT — *Bazı notalar uzun olduğundan buraya sığmayacağı için notaların güfteleri 780 inci sayıfa ile 788 inci sayıfa arasında yazılıdır. Lûtfen o sayıfalara bakınız.*

2

Nevrûz İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Nâyî Şeyh Ali Rızâ ef.

Bi ri pa di şa ha Kul ol mak ge

re Ki He ri gizma' zül

ol maz o la Bir a şık

yaş da nı mak ge re Ki

Ki mi se el de ni al maz o

la

3

Sabâ İlâhi

Usûlü: Ağırdüyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Ah Be nem o — l aşk ba — h ri si i

ma — nım de ni — z le — ri ha — y ra — n ba

na — ya hu Ah Der ya be — nim

Ka — t ram dı — r i ma — nım zer — re —

ler um — ma — n ba na ya hu

4

Muhayyer İlâhî

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiy...

Aş _ k be zır gây nı

se _ r ma ye ca nı

be ha dır gör dü m

ca ne Kı ya nı

5

Acempuselik İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Balat şeyhi Kemal ef.

Ben yü rü rem ya ne ya ne ya hu ya

hu Aşk bo ya dı be ni Ka ne

ya hu ya hu

Ne â Ki lem ne di va ne ya hu

ya hu Gel gör be ni

aşk ney le di ya hu ya hu

6

Gül'izar İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Zâkirbaşı Eyyûbi Mehmet efendi

Çık dım e rık da lı na an da
ya dim ü zü mü Bos tan cı sı
Ka Kı yup der ne yer sin Ko zu mu

7

Sabâ İlâhi

Usûlü: Sofyan

Bestekârı: Bilinmiyor

Aş Kın al dı al dı ben den be
ni mev lâm ba na se ni ge rek
se ni ben ya na ram Al lah
dü ni gü ni mevlâm ba na
se ni ge rek se ni

8

Bestenigâr İlâhi

Usûlü: Hafif

Bestekârı: Muallim İ. Hakkı Bey

Di nin i ma nın var i se
Hor gör me gil der
viş le ri e fen dim
Cüm le â lem mü şü tak dü rür e fen dim
Fe ri şi teh ler te si bih o Kur e fen dim
gör mek li ge der
zik ri der ler der
viş le ri
viş le ri
Ay ve gü ne şi mü şu tak dü rür
de ri vi şi le rin soh be
ti ne e fen dim

9

Segâh Durak

BESTE : AKBABA İMAM

♩= 100

Durak evfarı

Ah menbe _ ben de bul dum _ dum _ çü

çün _ hak kı _ şek kü _ kü kü ma nı

_ nım dı _ dır _ be nim _ ah bendo _ dostyüzün

gö _ gör_ me _ mez _ i sem _ bu_gö

gözle rim nem _ nem _ di _ dir _ be. nim

10

Evç İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Te hi san man siz be ni dost . yü

zün gö rüp gel dim

Be Ki dev let ru zi gâr dost yü

zün gö rüp gel dim

11

Mahür İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı Hacı Nâfiz Bey M

Yer yü re ğim yar Gör Ki

ne ler var

Bu halK i çin de bi ze gü ler

var Bu halK i çin de

bi ze gü ler var

Gü len ler gül sün dost bi

zim ol sun

12

Uşşak İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Ey der viş le ri ey Kar deş

le rı ne a cep de rı

dim var be nım Mec nun ol

mu ş der gö ren ler

ne a cep der di za rım var

şu be nim

13

—*Uşşak İlâhi*— «Cumhûr»

Usûlü: Evsat

Bestekârı Çayırlı İ. Hakkı ef..

Ey yu bem ben müp te la yım
der de der man is te rem
Â şı Ka mı o lı ha sı ta yam
ca na ca nan is te rem «Son»
yu nus em rem bil me di hiç
Kim se ler ha lin se nin
yu nus em rem bil me di hiç
Kim se ler ha lin se nin

14

—*Uşşak İlâhi*— [*]

Usûlü: Düyek

Bestekârı Eyyûbî Ali Rızâ Bey

(1) A dı mı a dı mı i le ri
Beş a lem den i çe ri
On se Kiz bin â le mi
Geç dim. bir dağ i çin de
(2) Hak lâ i lâ he il lal lah Mu ham me dün re
su lul lah sal lal la hü a ley
hi ve sel li mu tes li ma

(*) Bu ilâhinin notasında gösterilen (1) numaralı kısım yalnız zâkirler, (2) numaralı kısım ise dervişlerin de iştirakiyle cumhur tarafından okunurdu.

15

-neva- Uşşak İlâhî -

Usûlü: Sofyan

Beste Kârı
Muallim İ. Hakkı B

Bir Köp rü ya rat mış sın Kıl dan in ce

dir der sin Kamu ya sa lâ e din

mahlu Kat cüm le Keç sin Ke rim Al

lah ra him Al lah a man Al lah

16

- Nevâ İlâhi -

Usûlü: DüyeK

BesteKâr:
zâKirbaşı Eyyubi Mehmet

Ha le ti i le ba na bir er gö rün

dü Bir ye şil san ca Kı lı

sul tan gö rün dü Gö zü mün gör

dü ğün söy le rim si ze

Bir ye şil san ca Kı lı sul tan gö rün

dü

17

- Hümâyûn İlâhî -

«Cumhur»

Usûlü: Evsat

BesteKârı: Bilinmiyor

Şo lu cen ne

tin ır maK

la rı Allah hı

A Kar Al lah Al

ö ter Al lah Al

lah de yu

de yu

Çık mış is lam

lam bül bül

le ri a man

18

Bayatî Durak

♩.=100

BAĞIRCA

Duran Efendi

Ah ni ce bir u yu

yur sun u ya yan

maz mı sın

göc tü ke ker von

kal dık da dağ

la la lar

ba ba şın da

ah del lal lar çağ rı şur

i nan ma maz

maz mı şın

19

Usûlü: Evsat — Gülizar İlâhi — «Cumhur» — Bestekârı: bilinmiyor

Be hey Kar da şı Hak kı

bu lam mı der sin

Hakka yararamel

iş le me yin ce

Bu sırın ö te sin

du yam mı der sin

Mür şi di Kâ mi le

söy le me yin ce

20

Nevrûz İlâhi

Usûlü: Evsat

Bestekârı: Bilinmiyor

İ de lim cev lân

cev lâ nı Kı la lım se yi

ra ran a man

Mes to lu pu hay ra

ran hay ra nı şeyh e şi

ğin de

21

Segâh İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Der vi şi lik baş da dır taç da

de ğil dir Kız dı rı mak od

da dır saç da de ğil di

ri

E ğe ri bir mü' mi nin Ka bin

I II

yı Kar sa nı sa nı

Hak Ka ey le di ği nı sec de

de ğil dir

22

Beyâti İlâhi

Usûlü: Nimevsak

BesteKârı: Bilinmiyor

Ben bu ben bu
aş Ka dü şe
li Al lâh Al lâh
la bi li şe li a
man a man E li
ye şil a sa lı
Bi ze bi ze
der viş ler gel di
Bi ze bi ze
has Kul lar gel di

23

Hûzî İlâhi

Usûlü: DüyeK

BesteKârı: Bilinmiyor

İl lal lah hu hu hu Taş dı
rah met der ya sı il lal lah
hu hu hu GarK ol du cüm le a
si il lal lah hu hu hu
la i la he il lal lah

24

Uşşak İlâhi

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

Te vi hi di ho şu ca ne si ne o
lu ru Te vi hid i de ni
me s to lu ru ya ya Al
la hı Al lah il lal la hı
Al la hı i le dost o
lur i ma nım bi le te vi hit
i de lim ya ya Al
la hı Al lah il lal lah

25

Uşşak İlâhi

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

Al lah Al lah di ye lim Rahme ti
ne ba na lım Bül bül gi bi
ö te lim Al lah Al lah
Ke rim Al lah ra him Al lah a man
Al lah di ye lim ya hu

26

Sûz-i-dil İlâhi

Usûlü: Ağırdüyek — Bestekârı: Bilinmiyor

Yü ce sul ta nım

der de der ma nım

Be den de ca nım

hu de mek is ter

Ey der de der man

ey ġa ni süp han

27

Mâhûr İlâhi

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

Ah A cep bu be nim ca nım

â zâd o la

mı ya rab yo ku sa

ye di ta mu da

ya nu pu Ka la mı ya rab

yu nus kabi re var dık da

mün Ker ne Kir gel dik

de ba na su al sor

duk da di li mi dö ne mi

ya rab

28

Mâhûr İlâhî

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

A yır ma be ni se n den
ya ra dan a | man a man a man (I)
man a man a man (II)
Dü şüp ö lü rüm dost
lar ben bu ya ra dan a
man a (I) man a man | man (II) a man

29

Hüzî İlâhî

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

Aş kın i le â şık lar hu yan sın ya re
Me de ya re sul lal lah hu me de ya ha
su lal lah hu İ çüp aş kın şe râ bın hu
bi bel lah hu lâ i la he il lal lah hu
Kan sın ya re su lal lah hu
lâ i lâ he il lal lah

30

Sabâ İlâhî

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

A ra yı a ra yı bul sam i zi
ni I zı nın to zu na
Sür sem yü zü mü i zi nin to
zu na sür sem yü zü mü

31

Dügâh İlâhi

Usûlü: Çiftedüyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Ya me vi lâm ya ya Al
la hı Al lah il li ha mı i le
dün ge ce ya
ya me vi lam ya ya Al
la hı Al lah se yı re ti dım Mu
ham me di

32

Hicaz İlâhi

Usûlü: Sofyan

Bestekârı: Bilinmiyor

Şe hit le rin e fen dim Ser çeş me
si En bi ya nın e fen dim
bağ rı ba şı Ev li ya
nın e fen dim gö zü ya şı
Ha san i le e fen dim Hü se yin .
dir

33

Hicaz İlâhi

Usûlü: Evsat

Bestekârı: Bilinmiyor

Ru mu da a cem de

â şık

ol du ğum

Ye me ni el le rin de

Vey sel

Ka râ ni a man

Al la hın hay bi bi

dos tum

de di ği

34

Çârkâh İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Yüz bin ce fa kıl san ba na

Al la hı Al lah Al lah ya ya Al

la hı Sen den yü züm dön dür

me zem Al la hı Al lah Al lah

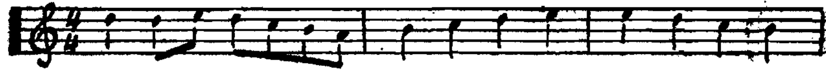
ya ya Al lah

35
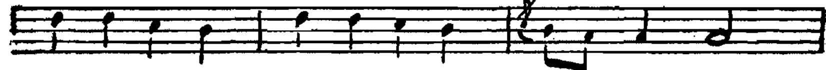
Uşşak İlâhi

Usûlü: Düyek — Bestekârı: Bilinmiyor

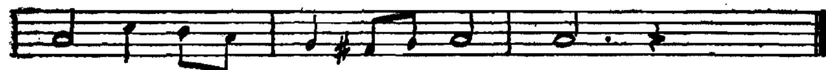
Do lap ni çün i ni ler sin

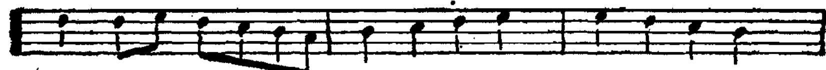
der dim var dır i ni le rim il lal lah
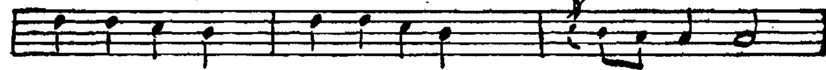

hu hu hu hu

Ben mev lâ ya â şık ol dum

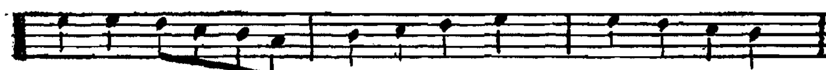
a nın i çün i ni le rim il lal lah

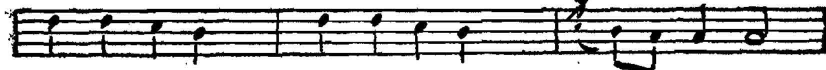
hu hu hu hu

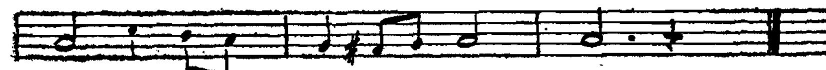
Han nan Al lah men nan Al lah

Ha cı Bayram şey en lil lâh il lal lah

hu hu hu hu

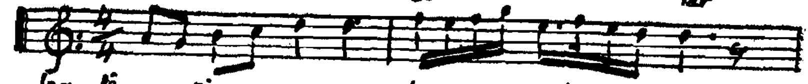

36

Beyâti İlâhi

Usûlü: Sofyan — Bestekârı: Bilinmiyor

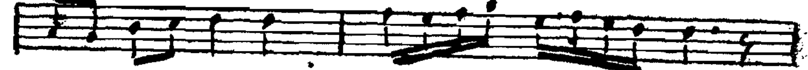
Mec nu na sor du lar

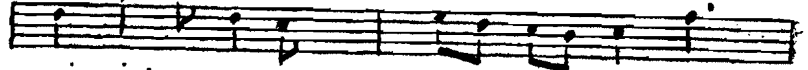
Ley lâ ni col du

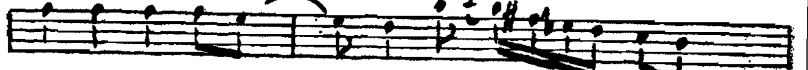
Mec nu na sor du lar

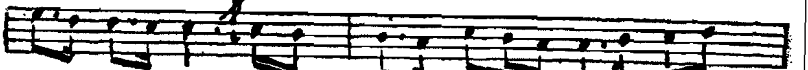
Ley lâ ni col du

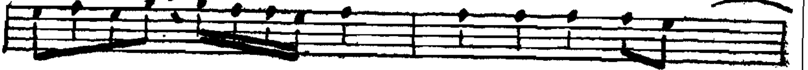
Ley lâ Sit ti a dı
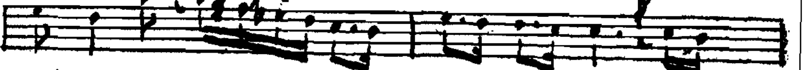

dil ler de Kal dı

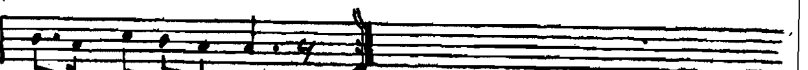
Ley lâ git ti

a dı dil ler de

Kal dı
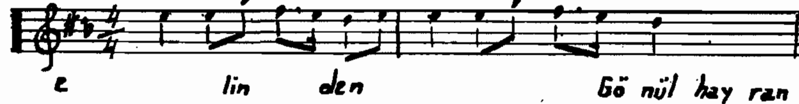

37

—Hicaz İlâhi—
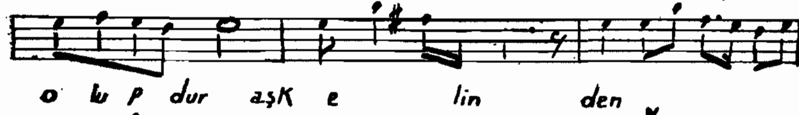
Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor
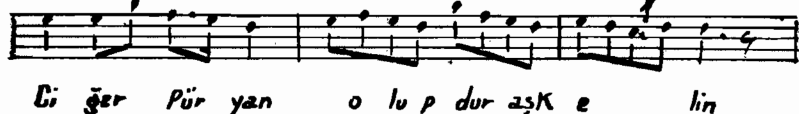
Gö nül hay ran o lu p dur aşK
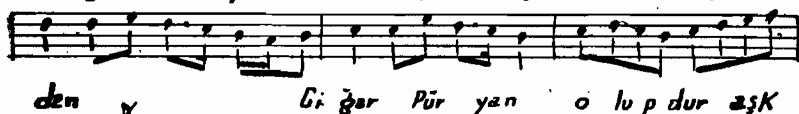

e lin den Gö nül hay ran
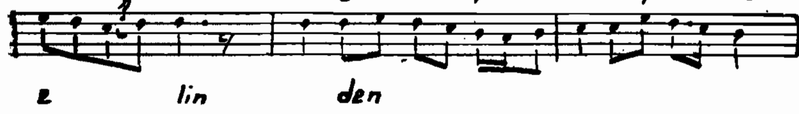

o lu p dur aşK e lin den

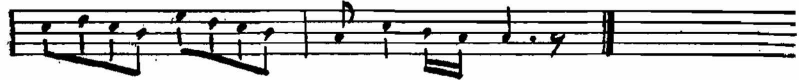
Ci ğer Pür yan o lu p dur aşK e lin

den Ci ğer Pür yan o lu p dur aşK

e lin den
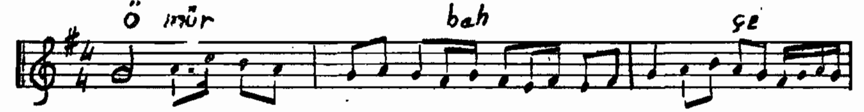

—Rast İlâhi—
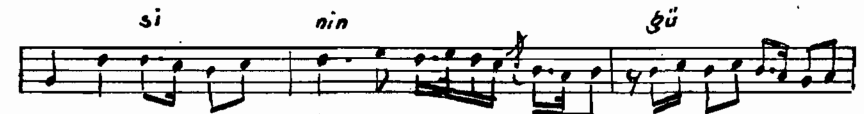
Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor
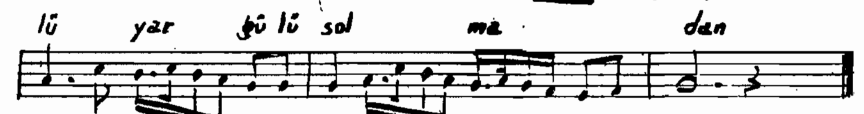
Ö mür bah çe
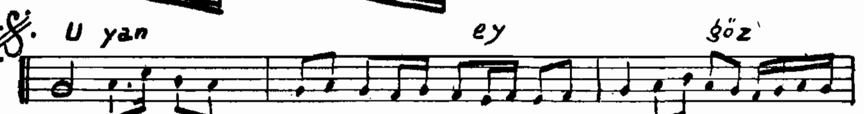

si nin gü

lü yar gü lü sol ma dan

U yan ey göz

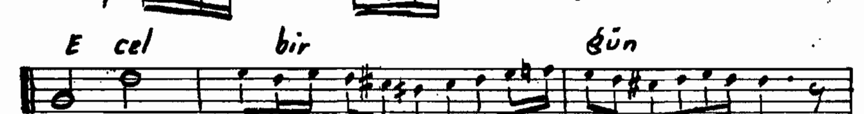
le rim gaf

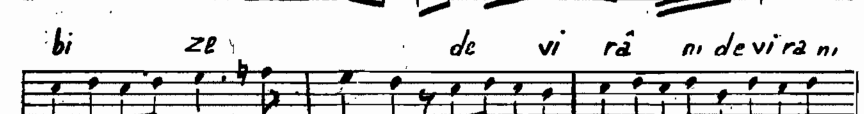
let bu gaf le ti den U yan
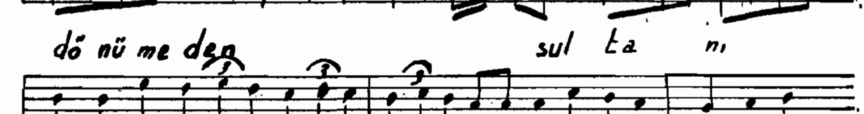

E cel bir gün

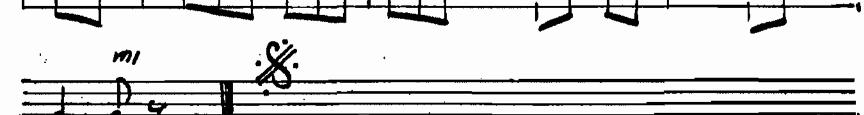
bi ze de vi râ nı de vi ra nı

dö nü me den sul ta nı

mı

39

Eve İlâhi (*)

Bestekârı: Şehzade Seyfeddin ef.

Usûlü: Evsat

U yan be hey ğa fil
u yan Kâ fir dir be şi
va Ki ti ni Ko ya nı Kâ fir dir
be şi vaK ti ni Ko yan
MeK Ke ye e vim di yen
ol sup ha nel la hı de ğil
mi ol sup ha nal lah
de ğil mi

(*) Bu ilâhi Ramazan ilâhilerinden olup (teravih) namazlarında okunurdu.

40

Ferahfezâ İlâhi

Bestekârı: H. Şeyh Edhem ef.

Usûlü: Evsat

Nâ ze nin bu öm rüm
müz bir gözü yu mup aç mış gi
bi
Ge li di geç di duy may
dıK bir Kuşu Ko yup göç müş
gi bi
Ni ce geç di bil me diK
bu ru zi gâr ön de mi so
na

41

Usûlü: Devri revan — Hüseyni İlâhi — «Cumhur» Bestekârı: Balat şeyhi Kemal ef.

42

Usûlü: Evsat — Şehnaz İlâhi

(*) Bu besteyi Dede Efendi Hacca giderken yolda bestelemiş olup son bestesi olduğunu söylerler.

43

Karcığar İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Ah yi ne yaz ay la rı gel di

Hasre tin bağ rı mı del di ah

Ga rip bül bül sa na nol du söy le ca nım

bül bül söy le söy le ga rip

bül bül söy le

44

Nevâ İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

A sul ta nım sen var i Ke ni

i il lal lâh hey

ya ben Ki me yal va ra yı mı

il lâl lâh hey

İs min ga ni set tar i Ken

il lal lâh hey

Kerar

lâh

45

Saba Durak

♩=100

AĞIRCA

Durak evleri

Dost ge lin ey a
bu me zil a

a a
u

şık la la lar ge
za ga ga ben

ge lin na zar kıl
zer kı

kıl dım nı şu dün

ya ya ay nı bir

tu za ga ga ga

be ben zer

46

Hümâyûn İlâhi

Usûlü: Düyek

Bestekârı: Bilinmiyor

Ah ben der vı şim di ye ne bir ün ı de

sim ge lir Da ya nu ben şim di

den va rup ya ta sım ge lir

va rup ya ta sım ge lir

S O N

TANESİ (400) KURUŞ

Üç dildi beraber ciltli 750 kuruş

TÜRK KLÂSİKLERİ SERİSİ :

	Kuruş
1 — Yunus Emre Cilt I.	Kalmadı
2 — Leylâ ile Mecnun (Füzulî)	75
3 — Hüsn ile Aşk (Şeyh Galip)	75
4 — Yunus Divanı (2 - 3)	400
5 — Eşrefoğlu Divanı	1[illegible]0
6 — Fatih Divanı	1[illegible]0
7 — Cem ve Divanı	1[illegible]5
8 — Yavuz Selim Divanı	2[illegible]0

BASILACAK :

Ahmet III Divanı

Selim III Divanı

DİVAN EDEBİYATI ANTOLOJİSİ

Profesör Fuat Köprülü

Takımı ciltli 5 liradır. Mevcudu bitiyor.